

**MIASTO
CZELADŹ**

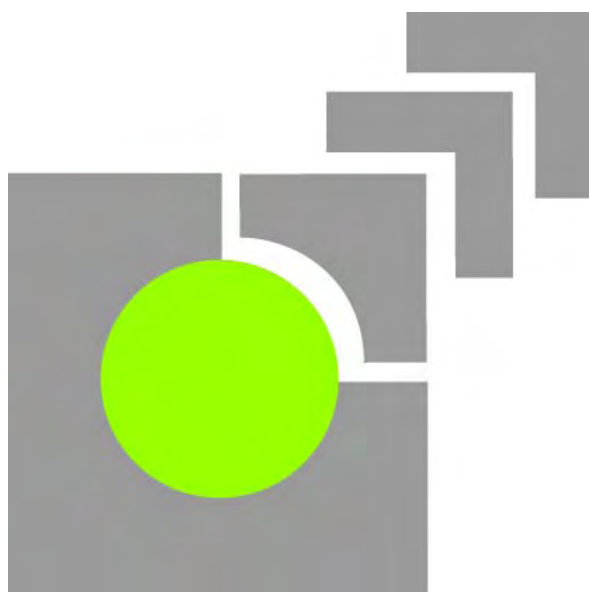

**STRATEGIA ROZWOJU
MIASTA CZELADŹ**

do roku 2015

PROGRAM NR 10:

ŁADNE MIASTO

styczeń 2010

	Wstęp	3
1	Stan istniejący	5
1.1	Ład przestrzenny	5
1.1.1	Planowanie przestrzenne	7
1.1.2	Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich	22
1.1.3	Przestrzeń publiczna	40
1.1.4	Mała architektura	45
1.1.5	Rodzinne Ogrody Działkowe	53
1.1.6	Cmentarze	61
1.2	Gminny Program Opieki nad Zabytkami	63
1.3	Promocja Miasta	84
2	Analiza SWOT	102
3	Założenia Programu Ładne Miasto	105
3.1	Ład przestrzenny	105
3.1.1	Planowanie przestrzenne	105
3.1.2	Rewitalizacja osiedlowych zespołów miejskich	110
3.1.3	Przestrzeń publiczna	115
3.1.4	Mała architektura	122
3.1.5	Rodzinne Ogrody Działkowe	124
3.1.6	Cmentarze	124
3.2	Gminny Program Opieki nad Zabytkami	125
3.3	Promocja Miasta	129
4	Wnioski końcowe	135
5	Załączniki	138
6	Spis tabel	266

Wstęp

Czeladź jest najstarszym miastem w Zagłębiu Dąbrowskim. Jest miastem przemysłowym, ale w przeciwieństwie do innych miast śląskich i zagłębiowskich sąsiadów, jest harmonijnie ukształtowana. Czeladź jest bogata w tereny zielone, parki, skwery, place miejskie. Nie brak nam elementów małej architektury. Dbłość o wszystkie te elementy, klomby, zieleńce, placyki i skwery ma przyczynić się do pozytywnego odbioru miasta zarówno przez mieszkańców, jak i przejezdnych. To przez takie elementy jak ładnie zagospodarowane przestrzenie miejskie, funkcjonalne i estetyczne obiekty małej architektury wyraża się tożsamość naszego miasta. Miasto może stać się za ich sprawą miejscem na swój sposób niepowtarzalnym i atrakcyjnym zarówno dla mieszkańców jak i turystów.

Celem Programu Ładne Miasto jest tworzenie przyjaznego wizerunku Czeladzi. W Programie kładzie się nacisk na budowanie klimatu i ducha miasta poprzez rozwijanie przestrzeni miejskiej w sposób zaplanowany i harmonijny. Czeladzką przestrzeń miejską mają wypełniać elementy charakterystyczne dla naszego miasta, łatwo rozpoznawalne, tworzące atmosferę swojskości i bezpieczeństwa. Główną ideą Programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie kreowania i utrzymania przestrzeni publicznych miasta, w tym zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych.

Następujące dynamicznie w naszym otoczeniu zmiany wymuszają poszukiwanie nowych rozwiązań w gospodarowaniu przestrzenią. Najważniejszymi kierunkami są: z jednej strony podnoszenie poziomu życia społeczeństwa, w tym zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych, komunikacyjnych i rekreacyjnych, a z drugiej – ochrona środowiska i przyrody oraz dziedzictwa kulturowego. Kształtowanie przestrzeni miast wymaga niejednokrotnie przeprowadzenia procesów odnowy ich fragmentów, polegających między innymi na rewitalizacji zabytkowych śródmieść, rehabilitacji zespołów mieszkaniowych oraz restrukturyzacji terenów przemysłowych w związku z przekształceniami przemysłu. U podstaw tych wszystkich działań leżą sprawy własności gruntów i budynków, a obecnie stwarzające ogromne trudności w prowadzeniu prawidłowej gospodarki nieruchomościami i w rezultacie gospodarki przestrzennej.

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

Przejawem prawidłowego gospodarowania przestrzenią jest ład przestrzenny. W przestrzeni charakteryzującej się ładem każdy powinien się dobrze czuć. Czy miasto jest ładne, czy nie, najlepiej wiedzą o tym sami mieszkańcy. Dlatego też to właśnie mieszkańcy będą najbardziej aktywnymi uczestnikami Programu Ładne Miasto. To przede wszystkim od mieszkańców zależy utrzymanie w mieście porządku i czystości. Bez współdziałania mieszkańców nie będzie możliwa właściwa realizacja niniejszego Programu.

Koordynatorem Programu Ładne Miasto jest **Małgorzata Skiba** - Zastępca Kierownika Wydziału Rozwoju Miasta i Inżynierii Miejskiej - tel. 032/76-37-989, e-mail: ladnemiasto@um.czeladz.pl

1. Stan istniejący

1.1. Ład przestrzenny

Ładem przestrzennym nazywamy takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno estetyczne. Kluczowymi pojęciami bliskoznacznymi dla „ładu przestrzennego” są przede wszystkim: ład, porządek, harmonia, estetyka, równowaga.

Ład przestrzenny jest uznawany za finalny cel zagospodarowania przestrzennego, podobnie jak jakość życia jest przyjmowana jako cel planowania społeczno-gospodarczego. Dla obydwu pojęć brak jest jednoznacznych, powszechnie zaakceptowanych definicji. Ład przestrzenny jest zazwyczaj utożsamiany z uporządkowanym stanem środowiska przestrzennego - porządkiem przestrzennym. Jednak sam porządek przestrzenny jest koniecznym, ale nie wystarczającym warunkiem ładu przestrzennego. Ład należy łączyć z pojęciem równowagi, która odgrywa zasadniczą rolę w zagadnieniach kompozycji przestrzennych, urbanistycznych i krajobrazowych. Tak więc stan równowagi - w znaczeniu, jakie mu przydaje teoria kompozycji artystycznej, ale także teoria systemów - można uznać za jedno z kryteriów ładu przestrzennego.

W zagospodarowaniu przestrzennym ład przestrzenny oznacza uporządkowanie i harmonię pomiędzy różnymi elementami składowymi przestrzeni i funkcjami struktury przestrzennej. W szerszym rozumieniu zarządzania przestrzenią może on oznaczać równowagę pomiędzy sprzecznymi często trendami rozwoju. Pozwala więc na wyeliminowanie konfliktów na tle wykorzystania przestrzeni przez podmioty gospodarcze i społeczeństwo. Zatem we wszelkich zmianach sposobu zagospodarowania przestrzeni, ład przestrzenny stanowi kryterium oceny jakości tych przeobrażeń.

Ład przestrzenny ułatwia prawidłowe funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki. W uporządkowanej przestrzeni procesy rozwoju przebiegają sprawniej i napotykać na mniej barier. Zwiększa się zatem sprawność struktur społeczno-gospodarczych i poprawia jakość życia.

Ład przestrzenny nie może być jednak uznany za stan statyczny, niezmienny, ponieważ środowisko przestrzenne, do którego on się odnosi, jest przedmiotem

użytkowania przez człowieka, a także podlega zmianom wywołanym przez procesy naturalne. Prawidłowe funkcjonowanie środowiska przestrzennego, w procesach jego użytkowania przez człowieka, jest w wysokim stopniu uzależnione od takich cech, jak jego poznawalność, zrozumiałość, łatwa dostępność. Za kryterium zachowania ładu przestrzennego służyć może więc także zgodność otaczającej przestrzeni z potrzebami i wartościami uznawanymi przez człowieka.

W hierarchii wartości społecznych ład przestrzenny nabiera rosnącego znaczenia. Staje się bowiem w coraz większym stopniu niezbywalnym elementem jakości życia i środowiska przyrodniczego, a także efektywności gospodarowania. Ład przestrzenny jest podstawą wszelkich działań zmierzających do planowania i zagospodarowywania przestrzeni.

W ustawie z 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹ (u.p.z.p.) w art. 1 mowa jest o tym, że podstawą działań planistycznych jest między innymi ład przestrzenny. Art. 2 pkt 1 tej ustawy definiuje ład przestrzenny jako takie kształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość, uwzględniając przy tym wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Mimo, iż definicja ta ma wymiar ogólny i elastyczny, to jednak trudno jest się nie zgodzić z tym, że uwarunkowania, jakie mają być uwzględnione w procesie kształtowania ładu przestrzennego nie dotyczą samych mieszkańców.

Drugą podstawową zasadą działań planistycznych jest zrównoważony rozwój, którego jednym z celów jest zapewnienie możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności i pojedynczych obywateli. Pod pojęciem zrównoważonego rozwoju rozumie się **„taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń”**². Z zasady tej wynika, iż planowanie przestrzenne powinno uwzględniać potrzeby i interesy mieszkańców. Z tego powodu włączanie społeczności lokalnych w procesy i procedury planistyczne wydaje się bardzo istotne.

¹ Dziennik Ustaw nr 80 z 2003 r. poz. 717 z późniejszymi zmianami.

² Ustawa z dnia 27.04.2001 r. Prawo ochrony środowiska - Dz.U. z 2008 r.nr 25 poz. 150 z późniejszymi zmianami - art. 3 pkt 50.

Zagospodarowanie konkretnego obszaru miasta winno być zatem kompromisem pomiędzy oczekiwaniami decydenta (inwestora), wizją projektanta i potrzebami lokalnej wspólnoty mieszkańców. Jedynie taka harmonia gwarantuje sukces.

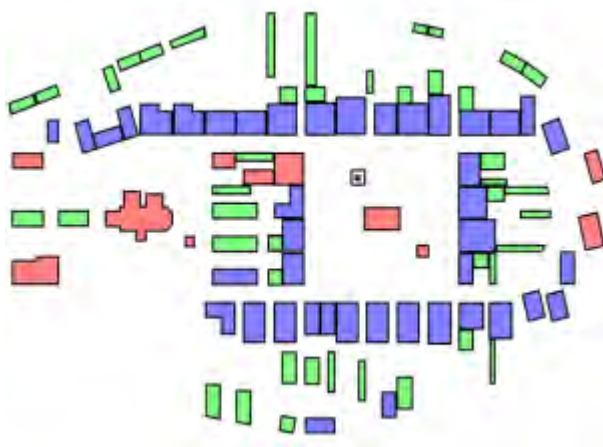
1.1.1. Planowanie przestrzenne

Planowanie przestrzenne w gminie jest najważniejszym działaniem procesu planowania, gdyż dotyczy najbliższego otoczenia człowieka. Planowanie przestrzenne w gminie ukazuje szczegółowo rozmieszczenie poszczególnych obiektów. Na podstawie wyników planowania (Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego) odbywa się stopniowa przemiana przestrzeni.

Pierwszym planem zagospodarowania naszego Miasta był plan lokacyjny z drugiej połowy XIII wieku. Pomimo upływu 750 lat jest on doskonale czytelny do dzisiaj i co ważne - prawnie chroniony³. Plan ów zakładał przede wszystkim realizację obszaru zurbanizowanego (miasta lokacyjnego) wraz z układem komunikacyjnym i obwarowaniami. Ponadto określał precyzyjnie położenie trzech niw oraz łąk. Pod tym względem jest on bardzo zbliżony do planów współczesnych.

Innym, już znanym z ikonografii, planem zagospodarowania jest tzw. Plan Regulacyjny Potockiego⁴. Dokument ten stanowi przede wszystkim szczegółową inwentaryzację ówczesnej Czeladzi. Naniesiono również na nim nowy układ komunikacyjny i nowe kwartały zabudowy, co nosi już znamiona planu zagospodarowania przestrzennego. Plan ten nie został jednak zrealizowany.

Podobny charakter, choć w mniejszej skali, miały plany realizacyjne osiedli górniczych rejonu ulic: Kościuszki i 3. Kwietnia, Betonowej, Francuskiej, 21. Listopada i Legionów. One również rozróżniały strefy mieszkalne, przemysłowe, zaplecza gospodarczego i terenów zielonych.

³ Decyzja nr rejestru A/1182/72 z 5 maja 1972 roku.

⁴ Plan Miasta Narodowego Czeladzi w Województwie Krakowskim Obwodzie Olkuskim sytuowanego wymierzony i zrysowany w roku 1823.

W roku 1938 Rada Miejska w Czeladzi przyjęła założenia do planu zagospodarowania miasta. Zaplanowano nowe dzielnice, ulice, parki, ... Nowa wizja szybko zyskała poparcie mieszkańców. W przeciwieństwie do nich, z ostrą krytyką wystąpiły obie kopalnie, widząc w nim zagrożenie swych interesów.

Ważnym wydarzeniem systematyzującym kierunki rozwoju było przyjęcie planu zagospodarowania przestrzennego miasta w roku 1963. Plan ten był elementem większej całości obejmującej Górnośląski Okręg Przemysłowy. Przewidziano w nim obszary pod zabudowę mieszkaniową, tereny przemysłowe, zieleń oraz przestrzeń eksploatacji górniczej.

Kolejny plan zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladzi zatwierdzony został 15 stycznia 1979 r. uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach nr XVIII/64/79. Plan ten opracowany został w ramach Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego Zespołu Miast GOP Wschód. W planie określona została funkcja Miasta jako mieszkaniowo-przemysłowo-składowa ze śródmiejskim ośrodkiem usługowym 3-go stopnia oraz sześcioma ośrodkami 5-go stopnia. Podstawowe kierunki rozwoju miasta wyznaczone zostały przez ogólne założenia rozwoju GOP Wschód, a w szczególności:

- rozwój funkcji mieszkaniowej Miasta drogą przebudowy istniejącej struktury zasobów mieszkaniowych oraz rozwój budownictwa mieszkaniowego na dużych skoncentrowanych placach budów,
- rozwój usług,
- wyposażenie miasta w nowoczesny system urządzeń infrastruktury technicznej.

Ustalono obowiązujące zasady planu:

- 1) Podział terenów ze względu na różny sposób zagospodarowania podany:
  - a) na rysunku planu w liniach rozgraniczających ściśle określonych,
  - b) w ustaleniach szczegółowych planu.
- 2) Ochrona środowiska naturalnego poprzez:
  - a) Likwidację i przeniesienie przemysłu z terenów zabudowy mieszkaniowej,
  - b) Zmniejszenie uciążliwości istniejących zakładów przemysłowych,
  - c) Wprowadzenie i zagospodarowanie stref ochronnych wokół uciążliwych dla otoczenia zakładów przemysłowych,
  - d) Likwidację nieużytków przemysłowych przez zasypanie dołów popiaskowych i po kamieniołomach, likwidacja hałd oraz leśną rekultywację terenów nieużytków,

- e) Likwidację kotłowni lokalnych i zaopatrzenia w ciepło ze źródeł centralnych E.C. Jowisz w Wojkowicach i projektowanej E.C. w Szopienicach,
  - f) Uzbrojenia terenów zainwestowania miejskiego w rozdzielczą sieć kanalizacyjną,
  - g) Usuwanie nieczystości stałych na tereny wyznaczone planem Zespołu Miast Wschodniego Rejonu GOP,
  - h) Dolesienie lasów istniejących i zalesienie nowych terenów wyznaczonych w planie ogólnym.
- 3) Zasady kształtowania zieleni w sposób podany na rysunku planu: urządzenie i zadrzewianie terenów zieleni rekreacyjnej w dolinie rzeki Brynicy, rozbudowa parku na terenach po byłej prochowni przy ul. Nowopogońskiej, urządzenie terenów parkowych rekreacyjno-sportowych przy ul. Grodzieckiej, Szpitalnej, Mickiewicza, Poniatowskiego i Będzińskiej.
- 4) Zasada obsługi komunikacyjnej terenów przedstawiona na rysunku planu oraz w ustaleniach szczegółowych tekstu planu.
- 5) Zasada technicznego uzbrojenia terenu w zakresie:
- a) Zaopatrzenie w wodę głównie ze zbiornika w Kozłowej Górze, proj. Grodziec oraz z pierścienia GOP-u Wschód przez ciągi magistralne WPWK,
  - b) Odprowadzenie ścieków sanitarnych i burzowych, do projektowanej oczyszczalni grupowej Czeladź-Siemianowice oraz oczyszczalni w Sosnowcu,
  - c) Zabezpieczenie w ciepło ze źródeł centralnych; z elektrociepłowni projektowanej na terenie Szopienic oraz rozbudowującej się EC Jowisz w Wojkowicach,
  - d) Zaopatrzenie w energię elektryczną: z GPZ Czeladź Miasto przy ul. Szpitalnej, GPZ przemysłowych Kopalni „Czerwona Gwardia” oraz projektowanego GPZ przy ul. Mysłowickiej i torach PMPPW,
  - e) Zaopatrzenie w gaz dla celów gospodarczych: z sieci magistralnego gazu ziemnego relacji Chorzów-Dąbrowa Górnicza.

W planie obowiązującym od 1979 roku Czeladź podzielona została na sześć jednostek strukturalnych:

- 1) „Śródmieście” IV A Nr 1 do Nr 9 o powierzchni 223,00 ha
- 2) Os. „Nowotki” IV B Nr 10 do Nr 26 o powierzchni 320,00 ha
- 3) Os. „Rożka” IV C Nr 27 do Nr 39 o powierzchni 200,00 ha
- 4) Os. „Musiała” IV D Nr 40 do Nr 50 o powierzchni 200,00 ha
- 5) Os. „Piaski” IV E Nr 51 do Nr 69 o powierzchni 334,00 ha

6) KBM Nr 70 o powierzchni 362,00 ha.

19 lipca 1984 r. weszła w życie ustawa o planowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 35/84), w której ustalono cel, zakres i sposób opracowania planu regionalnego oraz jego miejsce w systemie planowania zintegrowanego (tj. planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego). Według tej ustawy plan regionalny mógł być sporządzony dla regionu obejmującego województwo. Plan regionalny miał określać przyrodnicze, społeczne, ekonomiczne i kulturowe warunki przestrzennego zagospodarowania regionu oraz cele i zasady regionalnej polityki przestrzennej. W szczególności miał ustalać m.in.:

- możliwości i ograniczenia rozwoju społeczno-gospodarczego,
- rozmieszczenie podstawowych funkcji społeczno-gospodarczych oraz zasady i sposoby kształtowania struktur przestrzennych,
- rozwój i strukturę sieci osadniczej,
- wymagania i warunki w dziedzinie ochrony środowiska
- rozmieszczenie infrastruktury technicznej i społecznej o zasięgu i znaczeniu regionalnym.

O kształtowaniu rozwoju regionu decydowała Wojewódzka Rada Narodowa.

Ustawa o planowaniu przestrzennym z 1984 r. nakładała również na gminy obowiązek sporządzania planów miejscowych. W lipcu 1985 roku władze miasta Czeladź zleciły przeprowadzenie analizy i oceny aktualności miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladzi, zatwierdzonego Uchwałą WRN w Katowicach z dnia 15.01.1979 r. Celem wykonanego opracowania było przedstawienie niezbędnych informacji o przebiegu realizacji obowiązującego planu oraz sporządzenie zbiorczej oceny węzłowych problemów rozwoju miasta w odniesieniu do zarysowujących się trendów i konfliktów rozwojowych. Z powyższego opracowania wynika jednoznacznie nieodzowna potrzeba opracowania nowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta. Oprócz okresu perspektywicznego do 1995 r. nowy plan ogólny miał określić kierunki rozwoju miasta po 2000 roku. 10 kwietnia 1986 r. Miejska Rada Narodowa w Czeladzi podjęła uchwałę nr X/47/86 w sprawie przedłużenia ważności obowiązującego planu do czasu uchwalenia nowego planu.

„Aktualizacja miejscowego planu ogólnego perspektywicznego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź” opracowana przez Biuro Planowania Przestrzennego w Katowicach Pracownia GOP Wschód Sosnowiec z września 1991 roku, została przyjęta przez Radę Miasta Czeladź Uchwałą Nr XVIII/112/91 z dnia 16 września 1991 roku.

Aktualizacja miejscowego planu ogólnego perspektywicznego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź została sporządzona jako plan perspektywiczny. Jako cel generalny przyjęto poprawę jakości życia mieszkańców poprzez realizację celów cząstkowych:

- przywrócenie równowagi środowiska przyrodniczego,
- ochronę dóbr kultury i wartości krajobrazowych,
- pełne zaspokojenie potrzeb mieszkańców,
- doskonalenie warunków funkcjonowania przemysłu,
- drobnej wytwórczości i rolnictwa.

Treść planu obejmowała ustalenia ogólne i szczegółowe oraz informacje i postulaty dotyczące prowadzenia polityki inwestycyjnej.

W 1994 roku dokonano aktualizacji powyższego planu i przyjęto Uchwałą Nr V/24/94 z dnia 8 grudnia 1994 roku „Zmianę miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź”. Podstawowym czynnikiem, który wpłynął na decyzję Rady Gminy o przystąpieniu do zmian w planie, była duża liczba wniosków o zmianę przeznaczenia terenów głównie na cele budownictwa mieszkaniowego bądź usług rzemiosła oraz postulaty dotyczące zamierzonych realizacji przedsięwzięć kubaturowych oraz prognoz rozwojowych.

Dokonano szerokiej konsultacji społecznej - zarówno z instytucjami życia publicznego, organami administracyjnymi jak i wieloma podmiotami gospodarczymi. Do opracowania Zmiany miejscowego planu posłużyły również opracowania specjalistyczne, wykonane po roku 1991. Były to programy rozwoju niektórych branż infrastruktury technicznej oraz „Plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennego strefy staromiejskiej Czeladzi” i „Studium rozwiązań komunikacji rowerowej na terenie miasta Czeladzi”.

Zmian dokonano w rysunku planu i tekście planu w zakresie: mieszkalnictwa, rzemiosła i usług, przemysłu, komunikacji i infrastruktury technicznej. Tekst planu został skorygowany w zakresie ustaleń ogólnych przez wprowadzenie tabeli dopuszczalnej

interpretacji ustaleń zagospodarowania i wykorzystania terenu i zmianę treści obowiązujących zasad planu. W tym nastąpiło rozszerzenie zapisu zasad ochrony kultury, w zakresie ustaleń szczegółowych zmieniono przeznaczenie terenów zgodnie ze zgłoszonymi wnioskami. Rysunek planu skorygowano przez wprowadzenie zmian przeznaczenia określonych terenów.

Zakres wprowadzonych zmian dotyczył między innymi lokalizacji składowiska odpadów stałych Zakładów Energetyki Ciepłej oraz budowy zakładu pogrzebowego z usługami kremacji. Bardzo istotną zmianą w planie dokonaną na wniosek Zarządu Miasta Czeladź było wyznaczenie terenów obiektów wytwórczych, usługowych i handlowych na terenach leżących w sąsiedztwie dróg Wiejskiej, Będzińskiej oraz trasy A-1 (DK86) o łącznej powierzchni około 50 ha. Obecnie na tym terenie funkcjonuje hipermarket M1. Ponadto przewidziano rozwój planowanej strefy oraz realizację dziś istniejącej ul. Handlowej.

W zakresie infrastruktury technicznej zgłoszone wnioski nie naruszały głównych ustaleń dotychczasowego planu. Dotyczyły wyłącznie uwzględnienia korekt tras sieci przekrojów i lokalizacji obiektów, rezygnacji z realizacji obiektów oraz przebudowy lub rozbudowy fragmentów sieci bądź urządzeń sieci.

Powyższe plany utraciły ważność z dniem 1 stycznia 2004 roku, po wejściu w życie przepisów Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 r. Ustawa reguluje zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz określa zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele a także ustalania zasad ich gospodarowania i zabudowy. Podstawą tych działań ma być ład przestrzenny i zrównoważony rozwój.

Podstawą określenia polityki przestrzennej gminy ma być **studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy**. Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych. Określony został szczegółowy tryb postępowania w sprawie uchwalenia studium. O podjęciu przez radę gminy uchwały o przystąpieniu do sporządzenia studium, wójt, burmistrz albo prezydent miasta ogłaszają publicznie i określają miejsce i termin składania dotyczących niego wniosków. Projekt studium ma zostać wyłożony do publicznego wglądu przez okres, co najmniej 30 dni. Do tego projektu, każdy zainteresowany (w tym także osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej), będzie mógł wnieść swoje uwagi, które będą podlegały rozpatrzeniu. Studium uchwała rada gminy.

Zgodnie z art. 6 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 1994 roku⁵ celem przedmiotowego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest określenie polityki przestrzennej gminy Czeladź. Określenie polityki następuje po uprzednim rozpoznaniu sytuacji gminy na podstawie bazy danych o obszarze, uwarunkowań rozwoju z uwzględnieniem celów i kierunków polityki przestrzennej państwa na obszarze województwa katowickiego oraz w wyniku strategii wypracowanej w czasie debaty społecznej.

Studium nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy do wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Studium winno określić docelowe możliwości przestrzenne rozwoju gminy Czeladź przy uwzględnieniu występujących uwarunkowań i przy zachowaniu rozwoju zrównoważonego. Na podstawie Studium nie można dokonywać zmian w przestrzeni.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego służy jako:

- ⇒ zapis długoterminowej polityki gminnej w dziedzinie gospodarczej, społecznej i ekologicznej, ujęty w formie zapisu polityki przestrzennej,
- ⇒ zbiór wytycznych do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i innych opracowań planistycznych,
- ⇒ jedno z ważnych źródeł informacji do sporządzania prognozy wpływu ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na środowisko przyrodnicze,
- ⇒ podstawa do dyskusji oraz negocjacji związanych z opracowaniem i wprowadzaniem zadań rządowych służących realizacji ponad lokalnych celów publicznych na terenie gminy Czeladź zawartych w programach centralnych i wojewódzkich wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zadań Rządowych,
- ⇒ podstawa do negocjacji z Wojewodą w sprawie regionalnej polityki Rządu,
- ⇒ wykładnia polityki gminy w sferze rozwoju przestrzennego.

W zakresie uchwalania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, ustawa wprowadziła rozwiązania, które mają przyspieszyć postępowanie. Ustawa nie przewiduje możliwości wnoszenia protestów kwestionujących ustalenia przyjęte w projekcie miejscowego planu i zarzutów osób, których interes prawny lub uprawnienia zostały naruszone przez ustalenia przyjęte w projekcie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. O uwzględnieniu lub odrzuceniu protestów i zarzutów rozstrzygała rada gminy. W ustawie jest możliwość wnoszenia uwag do projektu

⁵ Dz. U. nr 89 z dnia 25 sierpnia 1994 roku, poz. 415

miejscowego planu. Mogą być one wnoszone na piśmie lub drogą elektroniczną. Uwagi te mają być rozpatrywane przez wójta, burmistrza, bądź prezydenta.

W oparciu o Uchwałę Rady Miejskiej Nr XXXVII/184/97 z dnia 21 marca 1997 r. o przystąpieniu do sporządzenia studium, zostało opracowane Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czeladź⁶. Studium, mimo że nie posiada mocy obowiązującej przy podejmowaniu decyzji w procesie zagospodarowania i zabudowy, stanowi akt kierownictwa wewnętrznego władz gminy, zapewnia ważne funkcje regulacyjne i informacyjne w prowadzeniu polityki gospodarczej i przestrzennej gminy.

Funkcje te zapewniają w szczególności:

- podstawę do sporządzenia planów miejscowych, zawierających ustalenia zgodne z akceptowanymi celami rozwoju i kierunkami polityki przestrzennej;
- wyposażenie władz gminy w zasób informacji umożliwiających aktywną politykę gospodarczą, w tym ofertową i promocyjną w stosunku do podmiotów gospodarczych oraz negocjacje w zakresie zadań ponadlokalnych;
- dostosowanie i tworzenie instrumentów organizacyjnych i planistycznych, adekwatnych do podejmowania zadań.

W 2004 r. zlecona została aktualizacja powyższego Studium⁷, której celem było dostosowanie proponowanych kierunków zagospodarowania przestrzennego do obecnych potrzeb miasta. Zakres aktualizacji objął, przede wszystkim, zmianę układu komunikacyjnego miasta, zmierzającą do usprawnienia ruchu w mieście oraz odciążenia dzielnic mieszkaniowych. Kolejnym elementem podlegającym aktualizacji była korekta zapisów dotyczących przeznaczenia wybranych terenów, polegająca na dostosowaniu zapisów do faktycznego sposobu użytkowania gruntów oraz udostępnieniu terenów dla nowych funkcji. Rysunek aktualnego Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju Czeladzi stanowi załącznik nr 1.

⁶ Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr XVII/119/1999 z dnia 30 grudnia 1999 r.

⁷ Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr LXI/920/2005 z dnia 29 grudnia 2005 r.

W roku 2009 Rada Miejska ponownie poddała krytycznej analizie Studium i podjęła uchwałę o jego aktualizacji⁸.

Na zasadach określonych w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym⁹, do których nie ma zastosowania ust. 1 art. 67 zostały opracowane i uchwalone następujące plany:

1. Uchwała Nr XL/276/01 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 21 czerwca 2001 r. uchwalająca miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego osiedla mieszkaniowego „Dziekana IIIB”,
2. Uchwała Nr XL/277/01 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 21 czerwca 2001 r. uchwalająca zmiany fragmentu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź dla terenu po byłym szybie Kondratowicz,
3. Uchwała Nr VIII/48/2003 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 27 marca 2003 r. w sprawie zmiany fragmentu miejscowego planu ogólnego perspektywicznego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź dla terenu przy ul. Staszica,
4. Uchwała Nr VIII/49/2003 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 27 marca 2003 r. w sprawie zmiany fragmentu miejscowego planu ogólnego perspektywicznego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź dla terenu przy DK 86,

Zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹⁰, kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy, w tym uchwalanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, należy do zadań własnych gminy. W związku z powyższym Rada Miejska w Czeladzi uchwaliła następujące plany miejscowe:

1. Uchwała nr XXIII/269/2003 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 30 grudnia 2003 r. w sprawie zmiany nr 2 miejscowego planu ogólnego perspektywicznego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź (utrata ważności uchwałą nr LXVI/1014/2006),
2. Uchwała nr XXVII/341/2004 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 26 lutego 2004 r. w sprawie zmiany nr 1 miejscowego planu ogólnego perspektywicznego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź (utrata ważności uchwałą nr LXVI/1013/2006),

⁸ Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr LVI/909/2009 z dnia 27 sierpnia 2009 r.

⁹ tekst jednolity: Dz. U. z 1999 r. nr 15, poz. 139 z późniejszymi zmianami.

¹⁰ Dz. U. z 2003r Nr 80, poz. 717 z późniejszymi zmianami

3. Uchwała nr XXVII/342/2004 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 26 lutego 2004 r. w sprawie zmiany nr 3 miejscowego planu ogólnego perspektywicznego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź (utrata ważności uchwałą nr LXVI/1015/2006),
4. Uchwała nr XXIX/395/2004 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie zmiany nr 4 miejscowego planu ogólnego perspektywicznego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź,
5. Uchwała nr XXIX/396/2004 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie zmiany fragmentu miejscowego planu ogólnego perspektywicznego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź dla terenu przy ul. Będzińskiej,
6. Uchwała nr LXVI/1013/2006 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 19 kwietnia 2006 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego zatwierdzonego uchwałą Rady Miejskiej w Czeladzi Nr XXVII/341/2004 z dnia 26 lutego 2004 r. (Wschodnia Strefa Ekonomiczna),
7. Uchwała nr LXVI/1014/2006 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 19 kwietnia 2006 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego zatwierdzonego uchwałą Rady Miejskiej w Czeladzi Nr XXIII/269/2003 z dnia 30 grudnia 2003 r. (Wschodnia Strefa Ekonomiczna),
8. Uchwała nr LXVI/1015/2006 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 19 kwietnia 2006 r. w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego zatwierdzonego uchwałą Rady Miejskiej w Czeladzi Nr XXVII/343/2004 z dnia 26 lutego 2004 r. (Wschodnia Strefa Ekonomiczna),
9. Uchwała nr LXVI/1016/2006 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 19 kwietnia 2006 r. w sprawie planu miejscowego zagospodarowania przestrzennego Miasta Czeladź (teren obok Oberży),
10. Uchwała nr LXVI/1017/2006 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 19 kwietnia 2006 r. w sprawie planu miejscowego zagospodarowania przestrzennego Miasta Czeladź (Wschodnia Strefa Ekonomiczna),
11. Uchwała nr LXVI/1018/2006 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 19 kwietnia 2006 r. w sprawie planu miejscowego zagospodarowania przestrzennego Miasta Czeladź (zbiorniki przy ul. Wiejskiej, Buderus),

12. Uchwała nr LXVI/1019/2006 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 19 kwietnia 2006 r. w sprawie planu miejscowego zagospodarowania przestrzennego Miasta Czeladź (teren M1),
13. Uchwała nr VII/66/2007 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 1 lutego 2007 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla mieszkaniowego „Dziekana III B” w Czeladzi,
14. Uchwała nr XXIX/358/2007 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 13 grudnia 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Czeladź ul. Wiosenna,
15. Uchwała nr XXIX/359/2007 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 13 grudnia 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Czeladź ul. Mysłowicka,
16. Uchwała nr XXIX/360/2007 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 13 grudnia 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Czeladź w obszarze Starego Miasta,
17. Uchwała nr LIV/869/2009 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 25 czerwca 2009 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego przy ul. Będzińskiej,
18. Uchwała nr LV/888/2009 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Północna część dzielnicy Nowe Piaski”,
19. Uchwała nr LV/889/2009 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Niwa”,
20. Uchwała nr LV/890/2009 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Wschodnia część Nowego Miasta”.
21. Uchwała nr LVIII/940/2009 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 29 października 2009r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Stare Piaski”.
22. Uchwała nr LVIII/941/2009 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 29 października 2009r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Stara Kolonia Saturn”.

23. Uchwała nr LXI/1022/2009 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 29 grudnia 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Borzecha i Józefów”.
24. Uchwała nr LXI/1024/2009 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 29 grudnia 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Madera”.
25. Uchwała nr LXI/1023/2009 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 29 grudnia 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Nowe Piaski”.

Miasto Czeladź w 58,2 % (964 ha) ogólnej powierzchni gminy pokryte jest obowiązującymi planami miejscowymi, co jest dobrym osiągnięciem w skali kraju.

Uchwałą Nr LV/886/2009 Rada Miejska w Czeladzi z dnia 30 lipca 2009 r. stwierdziła aktualność obowiązujących planów miejscowych.

W celu ustalenia przeznaczenia terenów, w tym dla inwestycji celu publicznego, oraz określenia sposobów ich zagospodarowania i zabudowy rada gminy podjęła uchwały o przystąpieniu do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, zwanego „planem miejscowym”:

- Uchwała nr XXXI/377/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 31 stycznia 2008 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Rojce”.
- Uchwała nr XXXI/378/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 31 stycznia 2008 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Nowa Kolonia Saturn”,
- Uchwała nr XLIV/648/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Zachodnia część Nowej Kolonii Saturn i Przetok”,
- Uchwała nr XLIV/649/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Przełaj i zachodnia część Nowego Miasta”,
- Uchwała nr XLIV/650/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Śródmieście”,

- Uchwała nr XLIV/651/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź - „Grabek”.

Ogólna powierzchnia planów, które są obecnie w opracowaniu to około 406 ha, co stanowi około 24,5%

Plany te są na różnym etapie opracowania, tj. uzgodnienia, wyłożenia, oczekują na uchwalenie. Rada Miejska jest jedynym uprawnionym organem, w którego kompetencjach jest uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Są one jedynymi aktami prawa miejscowego z zakresu planowania przestrzennego.

Obszary objęte planami zagospodarowania przestrzennego oraz dla których plany są w trakcie opracowania

Z procesem planowania przestrzennego nierozzerwalnie związana jest tzw. **renta planistyczna**. Stanowi ona opłatę pobieraną przez gminę z tytułu „planistycznego” ulepszenia nieruchomości. Do polskiego systemu prawnego została wprowadzona ustawą z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym. Obecnie renta planistyczna

znajduje swoje uregulowanie w artykułach od 36 do 37 ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹¹.

Renta planistyczna jest rodzajem daniny publicznoprawnej, której obowiązek zapłaty następuje jeżeli na skutek uchwalenia nowego planu zagospodarowania przestrzennego lub jego zmiany wartość nieruchomości wzrosła, a właściciel lub użytkownik wieczysty zbywa tę nieruchomość. Wójt, burmistrz, prezydent pobiera jednorazową opłatę - rentę planistyczną ustaloną w planie, która określona jest w stosunku procentowym do wzrostu wartości nieruchomości. Jej wysokość nie może przekroczyć 30% wzrostu wartości nieruchomości. Opłata planistyczna jest dochodem własnym gminy.

Naliczanie renty planistycznej następuje według następującej procedury:

1. Właściciel nieruchomości X dokonał sprzedaży¹² nieruchomości na rzecz innej osoby.
2. Notariusz w ciągu 7 dni przesyła do urzędu gminy właściwego dla położenia nieruchomości X akt notarialny dotyczący tej sprzedaży
3. Wójt, burmistrz, prezydent wszczyna postępowanie administracyjne w celu określenia wysokości opłaty z tytułu wzrostu wartości nieruchomości na skutek uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego lub jego zmiany.
4. Gmina zleca rzeczoznawcy majątkowemu wykonanie operatów szacunkowych.
5. Rzeczoznawca majątkowy dokonuje wyceny nieruchomości i sporządza operat szacunkowy, określający wartość nieruchomości po uchwaleniu nowego planu zagospodarowania przestrzennego lub jego zmiany.
6. Po wykonaniu wyceny wójt, burmistrz, prezydent miasta wydaje decyzję, w której określa wysokość opłaty planistycznej
7. Stronie przysługuje odwołanie od decyzji wójta, burmistrza i prezydenta miasta do Samorządowego Kolegium Odwoławczego w ciągu 14 dni od dnia doręczenia decyzji.

Pierwsze zapisy dotyczące renty planistycznej zostały umieszczone w uchwale Nr XL/276/2001 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 21 czerwca 2001 roku w sprawie zmiany fragmentu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź. Plan ten objął teren osiedla Dziekana IIIB (str.13 punkt 1). W przedmiotowym planie ustalono stawkę w wysokości 0 %.

¹¹ Dz. U. Nr 80, poz. 717 z 2003 r. z późniejszymi zmianami.

¹² Lub zbył nieruchomość w innej formie.

Kolejnym terenem, dla którego określono stawkę renty planistycznej (0%), był rejon szybu „Kondratowicz” (uchwała Nr XL/277/01 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 21 czerwca 2001 r.).

W 2003 roku podjęto dwie uchwały, w których umieszczono zapisy dotyczące wysokości opłaty planistycznej. Podobnie jak w Uchwale z 21 czerwca 2001 roku wysokość stawki opłaty planistycznej ustalono na poziomie 0 %.

W 2004 roku podjęto uchwały dotyczące zmiany planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Czeladź dla terenów położonych przy ulicach Będzińskiej, Handlowej oraz na terenie projektowanego węzła komunikacyjnego „Czwarte ucho”. Na przedmiotowych terenach ustalono wysokość opłaty planistycznej na poziomie 10 %.

W 2006 roku uchwalono kolejne zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego. Przedmiotowe uchwały objęły tereny znajdujące się we Wschodniej Strefie Ekonomicznej. Wspomniane uchwały przewidywały dwie stawki procentowe 5 % i 10%. Przy czym stawkę w wysokości 10 % ustalono na terenach usług, w tym obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m², które znajdują się na karcie mapy nr 23 (teren położony pomiędzy ul. Będzińską, a nasypem kolejowym na Południe od ul. Będzińskiej). Na pozostałych terenach oznaczonych symbolami UC (tereny usług, w tym obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m²), U (tereny usług publicznych i komercyjnych) i MN (tereny zabudowy jednorodzinnej) wchodzącymi w skład Wschodniej Strefy Ekonomicznej wprowadzono wysokość stawki procentowej na poziomie 5 %.

W planach uchwalonych w roku 2007 dla całych obszarów ustalano opłatę planistyczną w wysokości 10% (Stare Miasto, Mysłowicka i Wiosenna). Natomiast w planach uchwalonych w roku 2009 dla terenów przeznaczonych do zainwestowania opłata ta wynosi 30% (północna część Nowych Piasków, Niwa, wschodnia część Nowego Miasta, Stare Piaski, Stara Kolonia Saturn, Borzecha i Józefów) oraz 30 i 20% (Madera, Nowe Piaski).

Do tej pory, Burmistrz Miasta Czeladź wszczął 17 postępowań administracyjnych dotyczących ustalenia wysokości opłaty z tytułu wzrostu wartości nieruchomości na skutek uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub jego zmiany. Z tego dwa postępowania zakończyły się wydaniem decyzji, które jednak zostały uchylone wyrokiem WSA. Pięć postępowań zostało umorzonych z braku przesłanki do naliczenia opłaty. W czterech naliczono opłaty planistyczne w łącznej wysokości **71.149,45** zł.

Obecnie toczą się kolejne cztery postępowania administracyjnych (opracowanie operatów).

1.1.2. Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich

Pustoszące stare centra miast czy opuszczone wielkie kompleksy przemysłowe wraz z otaczającymi je dzielnicami są problemem dotyczącym wiele krajów europejskich, z którymi muszą sobie poradzić by uniknąć negatywnych konsekwencji odprzemysłowania, takich jak szkody dla środowiska, ograniczenie aktywności gospodarczej i degradacja terenów miejskich. Przyczyny takiego stanu rzeczy są proste. W przypadku dawnych centrów, to utrata funkcjonalności, kłopoty komunikacyjne, ciasnota i ograniczone możliwości modernizacji. Kompleksy przemysłowe są opuszczane i zaprzestaje się ich użytkowania z powodu przestarzałości technologiczno-ekologicznej, wysokich kosztów ich regeneracji a przede wszystkim ze względu na sąsiedztwo obszarów mieszkaniowych. Ich upadek przenosi się na otoczenie i w ten sposób w miejscu dawnych wzorcowych, pełnych życia osiedli pojawiają się getta nędzy i niemocy. Aby temu zapobiec podejmuje się próby rewitalizacji starej tkanki miejskiej, jej infrastruktury i dawnych terenów przemysłowych.

Wiedza o procesie rewitalizacji należy do grona nauk interdyscyplinarnych. Koordynowanie programów rewitalizacji wymaga zatem szerokiej wiedzy w zakresie architektury, urbanistyki, planowania przestrzennego, zarządzania i marketingu jak i ekonomii, socjologii miast, a nawet psychologii społecznej. Przedmiotem rewitalizacji jest przestrzeń, rozumiana w sensie materialnym - jako obszar „wypełniony” obiektami o określonej strukturze i funkcjonalnych powiązaniach, a także w wymiarze społeczno-gospodarczym - jako zbiór zamieszkujących tę przestrzeń ludzi i prowadzonych przez nich w tej przestrzeni działalności. Obecna przestrzeń miast polskich jest nieatrakcyjna, zdegradowana i wysoce deficytowa, zarówno w sensie materialnym jak i społeczno-gospodarczym¹³.

Taki stan rzeczy spowodowany jest wieloma przyczynami. Wśród nich najważniejsze, to: procesy globalizacji, obostrzenia dla działalności gospodarczej, ekspansja przestrzenna, gospodarczy rozwój miast a przede wszystkim gwałtowne przejście z okresu bezwzględnej dominacji przemysłu do ery poprzemysłowej. Skutkiem tych procesów jest powstawanie nowych, atrakcyjnych przestrzeni w miastach i poza nimi,

---

¹³ Gorgoń Justyna i Gasidło Krzysztof - Modelowe przekształcenia terenów poprzemysłowych i zdegradowanych - Centrum Usług Drukarskich H. Miler, Katowice -1999.

przy jednoczesnym spadku popularności i zmniejszonym popycie na inne przestrzenie, głównie XIX-wieczne śródmiejskie obszary zabudowy mieszkaniowej, przemysłowej i usługowej. Zadaniem rewitalizacji jest wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej i potencjału gospodarczego tych obszarów, które z jakichś względów znalazły się poza sferą zainteresowania mieszkańców, użytkowników czy inwestorów.

Podstawą dla rozpoczęcia procesu rewitalizacji jest wyodrębnienie obszaru, który powinien zostać objęty programem rewitalizacji. Warto podkreślić, że wybór taki nie powinien być uznaniowy, a oparty o przeprowadzone badania, analizy tzw. wskaźników kryzysowych. Badania wskaźników kryzysowych uwzględniać powinny zarówno degradację przestrzeni materialnej, jak i problemy natury społeczno-gospodarczej (tj. bezrobocie, przestępczość, patologie, ubóstwo). Ostatecznie dla wyodrębnionego obszaru kryzysowego sporządza się program rewitalizacji z podziałem na konkretne projekty: infrastrukturalne, społeczne i gospodarcze. Projekty te są częściowymi elementami programu rewitalizacji i planowane są w perspektywie wieloletniej. Program rewitalizacji powinien być elastyczny, dostosowywany do zmieniających się warunków ekonomicznych i społecznych obszaru rewitalizacji jak i całego miasta.

W odróżnieniu od sytuacji w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych rozbudowa przemysłu po II wojnie światowej nie spowodowała w Polsce znacznych zmian w rozmieszczeniu starych zakładów. Nadal pozostawały one w strefach śródmiejskich. Sytuacja ta wynikała z fazy aktualnego rozwoju gospodarczego, w której znajdowała się Polska. Do 1989 roku był to okres intensywnej industrializacji. Tymczasem około roku 1955 w Stanach Zjednoczonych zaczęła się budowa nowej cywilizacji, cywilizacji opartej na wiedzy i informacji. Tzw. „trzecia fala” rozwoju społeczno-gospodarczego zaczęła przetaczać się przez świat, burząc niemal wszystko, co zostało dotychczas stworzone. Charakteryzuje się ona przemianami w każdej dziedzinie życia, w tym w gospodarce¹⁴. Początkowo powoli, a z czasem z coraz większą dynamiką Stany Zjednoczone, a za nimi Europa Zachodnia i Japonia przeszły fazę rozwoju usług i transportu oraz fazę przemiany środowiska życia. Z końcem lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku proces opuszczania przez przemysł starych, wyeksploatowanych obiektów i terenów uległ przyspieszeniu również w Polsce. Głównym powodem była zmiana modelu gospodarki z centralnie sterowanej na wolnorynkową.

Opanowane przez rozproszone handel i usługi centra miast okazały się za ciasne dla nowej jakości, jaką dały super i hipermarkety. Mniejsza i większa wytwórczość nie mogła już

¹⁴ Alvin i Heidi Toffler - Budowa nowej cywilizacji. Polityka trzeciej fali - Zysk i S-ka - Poznań -1995.

liczyć na tolerancję sąsiadów i nowych prawnych obostrzeń. Większe przedsiębiorstwa zmuszone zostały do zmian własnościowych, organizacyjnych i technologicznych, czego efektem były również zmiany przestrzenne. Zbędnymi stały się rozległe obszary stref chronionych a ekstensywne użytkowanie gruntów w dzielnicach śródmiejskich stało się coraz bardziej kosztowne.

Pojawiły się masowo tereny poprzemysłowe - już nie tylko pogórnice po wyeksploatowanych lub nierentownych kopalniach, ale także po zakładach przetwórczych. Ich rekultywacja i zagospodarowanie stały się poważnym problemem obejmującym zagadnienia społeczne, ekonomiczne, kształtowanie środowiska, zachowanie dziedzictwa kulturowego i wiele innych.

Regeneracja przestrzeni w miastach i zagospodarowywanie terenów np. pogórnicych, jest charakterystyczne dla polepszenia warunków życia. Zatem takie przedsięwzięcia w naszym kraju będą miały istotne znaczenie jeszcze przez kilkadziesiąt następnych lat. Biorąc pod uwagę ilość zniszczonych terenów skutkiem działalności przemysłu usytuowanych głównie w obrębie województwa śląskiego należy podkreślać i doceniać wszelkie inicjatywy i działania mające na celu rekultywację terenu jak również zagospodarowywanie obiektów poprzemysłowych poprzez ich modernizację na nowe cele bądź ich zachowanie ze względu na wartość historyczną. Dotyczy to oczywiście również Czeladzi.

W roku 2005 uchwałą Rady Miejskiej nr XLII/665/2005 z dnia 24.02.2005 roku przyjęto Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi¹⁵. Program ten koordynuje proces przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych, których celem jest przywrócenie funkcji i stworzenie warunków dla rozwoju obszarów kryzysowych. Jest planem strategicznym dotyczącym oddziaływania na poszczególne obszary i sfery miasta w celu poprawy sytuacji w mieście. Horyzont czasowy programu obejmuje lata 2005-2008 oraz zawiera plany inwestycyjne do roku 2015. W trakcie prac warsztatowych i szeroko zakrojonych konsultacji społecznych wypracowano przestrzenne ramy obszarów rewitalizowanych, których dotyczy Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi.

Są to następujące tereny:

Obszar 1. Stare Miasto.

Obszar 2. Kolonia Saturn.

Obszar 3. Stare Piaski.

Obszar 4. Tereny poprzemysłowe.

¹⁵ Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi (w wersji skróconej) stanowi załącznik nr 2.

Obszar 5. Dolina Brynicy.
Obszar 6. Nowe Miasto

Szeroki zakres obszarów rewitalizacji (263,55 ha - 15,9%, tj. 1/6 powierzchni Miasta Czeladź) wynika z zakresu potrzeb zmian, nie tylko przestrzennych, ale także społecznych i gospodarczych.

Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi staje się tym samym jednym z planów strategicznych dotyczących oddziaływania na poszczególne obszary i sfery miasta w celu poprawy sytuacji oraz osiągnięcia założonych celów. Problemy społeczne implikowane są głównie sytuacją gospodarczą po roku 1989, stąd zasadą programu jest harmonizacja działań przestrzennych, gospodarczych, środowiskowych i społecznych w danym obszarze.

Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich jest stale analizowany i korygowany. W aktualizowanym właśnie Programie przewidziano tylko cztery rejony (obszary), i według już nowej klasyfikacji dokonano ich prezentacji:

Rejon 1. Stare Miasto.

Rejon 2. Kolonia Saturn.

Rejon 3. Stare Piaski.

Rejon 4. Nowe Miasto.

Nowy Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich przewiduje zmniejszenie łącznego obszaru rewitalizacji do poziomu około 203,00 ha, co stanowi 12,25% (1/8) całkowitej powierzchni Miasta.

STARE MIASTO: obszar nr 1

W Programie Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Czeladzi, rewitalizację Starego Miasta uznano jako działanie najważniejsze i w związku z tym poświęcono mu jeden z Programów Strategicznych - nr 3¹⁶. Wynika to z faktu, że z całej Aglomeracji Katowickiej jedynie w Czeladzi zachował się oryginalny trzynastowieczny układ urbanistyczny. Naczelnym celem procesu jest **przywrócenie śródmieściu Czeladzi funkcji centrum, stworzenie atrakcyjnej przestrzeni miejskiej oraz wykreowanie jej wizerunku na poziomie regionalnym. Założoną metodą działań - rewitalizacja.**

Granice obszaru określono biorąc pod uwagę zły stan infrastruktury, konieczność poprawy stanu środowiska, rewaloryzacji zabytkowej i kulturotwórczej przestrzeni miejskiej oraz kwestie ochrony zabytków, złe warunki bytowe i mieszkaniowe, niekorzystne trendy migracyjne i starzenie się obszaru, problemy związane z bezrobociem, izolację Starówki, a także niekorzystne zjawiska społeczne i gospodarcze.

Wyznaczone cele strategiczne rewitalizacji Starego Miasta:

- wzrost atrakcyjności inwestycyjnej Starego Miasta;
- poprawa struktury przestrzennej i zmiany jakościowe w zagospodarowaniu;

¹⁶ Uchwała nr XLIII/592/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 30.10.2008. w sprawie przyjęcia Programu Stare Miasto.

- poprawa warunków mieszkaniowych i komunikacyjnych;
- wzrost liczebności mieszkańców Starówki.

Natomiast cele szczegółowe wyspecyfikowano w sposób następujący:

- pełna adaptacja infrastruktury do współczesnych standardów, celem ożywienia gospodarczego i poprawy warunków mieszkaniowych;
  - przebudowa układu drogowego celem eliminacji ruchu tranzytowego i autobusowego w Rynku. Zapewnienie ruchu obwodowego oraz dobrej dostępności komunikacyjnej poprzez zapewnienie parkingów (ul. Kościelna, Bytomska) reorganizację przystanków: na ul. Szpitalnej oraz zintegrowanego przystanku A-T przy ul. Kombatantów;
-
- zapewnienie istniejącym firmom (MSP) i mikroprzedsiębiorstwom z obszaru centralnego warunków rozwoju poprzez przebudowę infrastruktury technicznej, w tym upowszechnienie internetu, poprawę jakości przestrzeni, dostęp do usług komplementarnych oraz promocję gospodarczą obszaru;
  - poprawa stanu środowiska poprzez przebudowę infrastruktury oraz kontynuowanie działań mających na celu tworzenie strefy bezdymnej wewnątrz obszaru staromiejskiego;
  - reorganizacja przestrzeni staromiejskiej pod kątem:
    - harmonijnego połączenia Starego i Nowego Miasta w jeden organizm przestrzenny oraz społeczno-gospodarczy;
    - potrzeb osób starszych oraz niepełnosprawnych ruchowo (stopniowo);
    - zapewnienia spędzania wolnego czasu, głównie przez dzieci i młodzież;
    - organizacji imprez kulturalnych i masowych;
    - uporządkowania przestrzennego całości obszaru, w tym regulacji stanów prawnych nieruchomości, niezbędnych wyburzeń, regulacji zieleni, uporządkowania posesji, ekspozycji najcenniejszych obiektów;
    - przywrócenia historycznego kształtu założeniu urbanistycznemu, w zgodzie z wytycznymi konserwatorskimi;

- właściwe oznaczenie i promocja Starego Miasta; podjęcie działań służących włączeniu czeladzkiej starówki w szlak turystyczno-krajobrazowy województwa śląskiego;
- wprowadzenie nowych lub zatartych funkcji kreujących centrum miasta: obiektów i lokali decydujących o kulturalnym i gospodarczym charakterze i randze obszaru, dodających prestiżu miastu. Zmiana struktury podmiotów działających na Starówce;
- budowy nowych mieszkań komunalnych w obszarze centralnym (budynek dawnego Szpitala Psychiatrycznego przy ul. Szpitalnej);
- zwiększenie gęstości zaludnienia obszaru oraz wzrost udziału mieszkańców Starówki w ogólnej liczbie mieszkańców do 4% w roku 2020.

Dotychczasowe działania w zakresie rewitalizacji Starego Miasta

Projekt **Rewitalizacja czeladzkiej średniowiecznej Starówki - etap 1 (infrastruktura)** zrealizowany z udziałem środków Unii Europejskiej i budżetu państwa. Stanowił on element większego procesu rewitalizacji i ożywienia Starego Miasta w Czeladzi. Miasto otrzymało na jego realizację środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz budżetu państwa w ramach działania 3.3. Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Projekt realizowany był w okresie od grudnia 2005 r. do grudnia 2007 r.

Zrealizowany projekt dotyczył kompleksowej przebudowy infrastruktury technicznej połączonej z rewaloryzacją urbanistyczną Starego Miasta w Czeladzi. Zakres prac obejmował całkowitą przebudowę infrastruktury Starówki na obszarze o powierzchni 5,5 ha, połączonej z odnową tkanki Starego Miasta, zgodnie z projektami urbanistycznymi uzgodnionymi ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, urbanistami oraz historykami architektury.

Etap 1 - realizowany w latach 2006-2007, obejmował 9 uliczek Starówki (Bytomska 2-26, Będzińska 1-5, Grodziecka 1-13, Kościelna, Rynkowa, Walna, Kacza, Ciasna, Katowicka 1-7) oraz Rynek. Wykonana została pełna infrastruktura komunalna. W uliczkach staromiejskich wykonano kamienne nawierzchnie, iluminacje i oświetlenie.

Przebudowie uległa też płyta Rynku, na której pojawiły się fontanny, studnia miejska, stylizowane ławki, kosze oraz - zaznaczony w bruku - obrys ratusza wraz z aresztem.

W ramach etapu 1 wykonano następujący zakres rzeczowy :

- sieć wodociągowa:
  - 1.110,40 mb sieci wodociągowej z rur PE o średnicach od 63 do 300 mb,
  - 649,38 mb przyłączy do sieci wodociągowej z rur PE o średnicach od 32-90 mm,
  - 117 szt. zasuw typu HAWLE o średnicach od 40 do 300 mm,
  - 6 kpl. hydrantów podziemnych,
  - 3 kpl. studni wodomierzowych.
- sieć kanalizacji sanitarnej:
  - 1.154,38 mb sieci kanalizacyjnej sanitarnej z rur PCV o średnicach 200 i 315 mm,
  - 896,2 mb przyłączy do sieci sanitarnej o średnicach 110 i 200 mm,
  - 96 studni kanalizacyjnych betonowych,
  - 25 studni kanalizacyjnych TEGRA.
- sieć kanalizacji deszczowej:
  - 1.540,86 mb sieci kanalizacyjnej deszczowej z rur PCV o średnicach od 200 do 500 mm oraz rur BETRAS o średnicy 800 mm,
  - 225,35 mb przykanalików do wpustów ulicznych z rur PCV o średnicy 160 i 200 mm,
  - 619,73 mb przykanalików do wpustów rynnowych z rur PCV o średnicy 160 i 200 mm,
  - 109 kpl. studni kanalizacyjnych betonowych,
  - 12 kpl. studni kanalizacyjnych TEGRA
  - 39 szt. wpustów ulicznych deszczowych
  - 1 komorę separacyjną.
- sieć kanalizacji teletechnicznej:
  - 989,3 mb sieci teletechnicznych z rur PCV o średnicy 110 mm,
  - 5 kpl. studni teletechnicznych SKR-1,
  - 37 kpl. studni teletechnicznych SKR-2.
- oświetlenie uliczne:
  - 4.439,20 mb kabla energetycznego 4x35 mm² i 5x4 mm²,
  - 126 kpl. nowych latarni oświetleniowych na słupach,
  - 26 kpl. latarni oświetleniowych na budynkach,

- oświetlenie listwowe, lampy w posadzce, podświetlenie drzew i słupki oświetleniowe - razem 131 punktów świetlnych.
- sieć elektroenergetyczna:
  - zlikwidowano sieć napowietrzną,
  - wykonano 4.220 mb sieci kablowej średniego i niskiego napięcia,
  - stacje transformatorową.
- sieć gazowa:
  - 250 mb sieci,
  - 14 przyłączy gazowych.
- drogi, chodniki, place:
  - drogi z kostki kamiennej: 5.370,90 m²,
  - drogi z asfaltobetonu: 1.619,00 m²,
  - chodniki i wjazdy z kostki kamiennej: 5.251,00 m²,
  - parkingi z kostki kamiennej: 481,30 m².
- zagospodarowanie płyty Rynku:
  - nawierzchnia z kostki brukowej: 2.291,00 m²,
  - murki-siedziska: 99,40 m²,
  - 2 kpl. Fontann,
  - obudowa zabytkowej studni,
  - zasilanie fontann w energię elektryczną: 90 mb.

Na wykonanie pierwszego etapu zadania inwestycyjnego w rejonie Starego Miasta poniesiono nakłady finansowe w łącznej wysokości **15.009.907 zł**. W tym środki:

- z Funduszu EFRR i budżetu państwa: **7.914.817 zł**.
- z budżetu Miasta: **5.746.638 zł**.
- ze środków ENION S.A. i Górnośląskiej Spółki Gazowniczej S.A.: **1.348.452 zł**

Drugi etap rewitalizacji objął rejon ulic 1.Maja, dolnego odcinka ul. Szpitalnej i częściowo Bytomskiej (w rejonie samego skrzyżowania) oraz Podwalnej. Zakres robót był

niebagatelny i dotyczył wymiany wszystkich sieci komunalnych oraz nowych nawierzchni drogowych wraz z podbudową. Nadany też został nowy układ ulicy Szpitalnej tak, by osiowo przechodziła w ul. 1.Maja. Roboty zostały zaplanowane na rok 2009.

Na przebudowę II etapu układu drogowego Starego Miasta uzyskano dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 74,27% kosztów kwalifikowanych.

W kwietniu 2009 r. podpisano umowę z wykonawcą robót, a w lipcu umowę z Marszałkiem Województwa Śląskiego na dofinansowanie realizacji projektu. Realizacja inwestycji zakończona została w listopadzie 2009 r. W jej wyniku wykonano:

- 9.546 m² nawierzchni dróg, chodników i placów,
- 575 mb kanalizacji deszczowej z przyłączami i wpustami,
- 511 mb kanalizacji sanitarnej z przyłączami,
- 1.011 mb sieci wodociągowej z przyłączami,
- 450 mb sieci oświetleniowej,
- 19 opraw oświetleniowych,
- 1.027 mb sieci niskiego i średniego napięcia,
- 2 przyłącza gazowe,
- 950 mb sieci teletechnicznej.

Wartość robót II etapu wyniosła **6.097.224 zł**. W tym:

- Środki pomocowe: **2.133.923 zł**.
- Budżet Miasta: **1.692.912 zł**.
- Zakład Inżynierii Komunalnej: **862.371 zł**.
- Środki obce: **908.018 zł**.

Realizację dofinansował też budżet powiatu w kwocie 500.000 zł.

W roku 2010 zakończona będzie kolejna inwestycja w rejonie staromiejskim. Przebudowane zostaną ulice Pieńkowskiego i Związku Orła Białego. W ramach tego zadania zrealizowane zostanie:

- 814 mb kanalizacji sanitarnej,
- 733 mb kanalizacji deszczowej,

- 643 mb wodociągu,
- 1.265 mb sieci oświetleniowej,
- 25 oprav oświetleniowych,
- 1.235 mb sieci elektro-energetycznej niskiego i średniego napięcia,
- 700 mb sieci gazowej,
- 4 przyłącza gazowe,
- 3.567 m² dróg i placów.

Planowany łączny koszt zadania opiewa na kwotę **3.105.130 zł**, z czego Budżet Miasta zostanie obciążony kwotą

1.532.000 zł zaś Zakład Inżynierii Komunalnej Sp. z o.o. - 1.573.130 zł.

KOLONIA SATURN: obszary nr 2, 4 i 5

Saturn w miejskich dokumentach strategicznych pojawił się w roku 1995 jako jeden z elementów Strategii Rozwoju Miasta Czeladź¹⁷. W latach późniejszych Saturn zniknął z dokumentów strategicznych. Nie wspominała o nim ani Strategia Zrównoważonego Rozwoju z roku 1999¹⁸ ani też pochodne do niej plany inwestycyjne.

Zainteresowanie Saturnem wzrosło po przejściu zabudowań kopalni przez gminę 19 września 2003 roku. W niedługim czasie później znalazło to odbicie w dokumentach strategicznych. Program Rozwoju Lokalnego Miasta Czeladź z roku 2004¹⁹ wspomina już o potrzebie „rewaloryzacji gospodarczej terenów przy kopalni Saturn i włączenie ich w strefę gospodarczą - zaplecze tworzonego

Parku” - **Parku Przemysłowo-Technologicznego** - zadania, jakiego podjęły się gminy Czeladź i Będzin wraz z Komitetem Rozwoju Zagłębia.

¹⁷ Strategia Rozwoju Miasta Czeladź - uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr XXII/102/95 z dnia 7.12.1995.

¹⁸ Strategia Zrównoważonego Rozwoju Czeladzi - uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi w sprawie celów strategicznych i sposobów ich osiągnięcia w ramach opracowywanego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy nr XIV/96/99 z dnia 21.10.1999.

¹⁹ Program Rozwoju Lokalnego Miasta Czeladź - uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr XXXV/459/2004 z dnia 1.07.2004.

Znaczenie Saturna docenione zostało również w dzisiaj obowiązującej Strategii Rozwoju Miasta Czeladź na lata 2005-2015²⁰. Jako jedno z zadań priorytetowych znalazło się w niej: „*zagospodarowanie terenów przemysłowych na potrzeby rozwoju funkcji gospodarczych, w tym także możliwość utworzenia Parku Przemysłowo-Technologicznego na terenie KWK Saturn przy ul. Dehnelów*”.

Zasadnicza zmiana w koncepcji zagospodarowania nastąpiła dopiero przy uchwaleniu Wieloletniego Planu Inwestycyjnego na lata 2007-09. Program Saturn²¹ wymieniony został wśród czterech kluczowych programów strategicznych. Co prawda nie określono w nim przyszłego zagospodarowania, ale założono szybką rewitalizację całego kompleksu. W roku 2008 Rada Miejska w Czeladzi przyjęła **Program nr 4 - Saturn**, który zakłada rewitalizację terenu dawnej kopalni oraz jej otoczenia²².

Zagospodarowanie Saturna znalazło też swe istotne odbicie w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego. Obok wprowadzenia ochrony poszczególnych obiektów zabytkowej kopalni zapisano, jako docelowe, strategiczne zagospodarowanie „*tereny rozwoju działalności usługowej, handlu i drobnej wytwórczości, o niskiej intensywności, w tym tereny usług oświaty, administracji, kultury i zdrowia*”²³.

Przyjmując Program Rada Miejska zaakceptowała też kierunek rewitalizacji zabytkowej kopalni, podporządkowując całe przedsięwzięcie idei **KOPALNI NAUKI I KULTURY**. Okazuje się bowiem, że w tym lapidarnym stwierdzeniu ujęte zostało niemal wszystko to, co było przedmiotem konferencji, dyskusji, koncepcji oraz oczekiwań mieszkańców, specjalistów z branży konserwatorskiej i władz samorządowych. Trzy słowa wyznaczają trzy pola preferowanych działalności, działalności, które przenikają się i wzbogacają wzajemnie, współtworzą nową jakość i zacierają teoretycznie ostre granice.

²⁰ Strategia Rozwoju Miasta Czeladź na lata 2005-2015 - uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr XXXXII/607/2004 z dnia 30.12.2004.

²¹ Wieloletni Plan Inwestycyjny miasta Czeladź na lata 2007-2009 - uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi w sprawie uchwalenia budżetu miasta Czeladź na 2007 rok nr IV/17/2006 z dnia 28.12.2006.

²² Uchwała nr XLIII/593/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 30.10.2008. w sprawie przyjęcia Programu Saturn.

²³ Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr LXI/920/2005 z dnia 29.12.2005 roku w sprawie aktualizacji Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czeladź.

Pod pojęciem **Kopalnia** kryje się wszystko to, co jest związane z dziedzictwem kulturowym oraz historią górnictwa. Określając bardziej szczegółowo, pod działaniem Kopalnia należy rozumieć:

- zabezpieczenie i odrestaurowanie pokopalnianych obiektów, w tym likwidacja dobudówek i przywrócenie pierwotnej formy architektonicznej,
- zabezpieczenie ochrony prawnej odrestaurowanym obiektom oraz promocja unikatowego zabytkowego zespołu,
- neutralna aranżacja otoczenia dawnej kopalni,
- lokalizacja funkcji muzealnych, w tym muzeum epok geologicznych (karbonu) oraz historii górnictwa, ze szczególnym uwzględnieniem górnictwa Zagłębia Dąbrowskiego,
- kultywowanie i promowanie śląsko-zagłębiowskich tradycji górniczych.

Nauka, to etykieta wszelkich przedsięwzięć związanych z podnoszeniem kwalifikacji zawodowych oraz aktywizacji zawodowej, ze szczególnym uwzględnieniem:

- lokalizacji wyższej uczelni oraz centrum kształcenia ustawicznego, ukierunkowanego zarówno na ludzi młodych jak i pragnących wzbogacić swe wykształcenie,
- lokalizacji nowoczesnego centrum konferencyjnego wraz z niezbędnym zapleczem technicznym,
- lokalizacji ośrodka badawczo-wdrożeniowego alternatywnych źródeł energii nie emitujących do atmosfery CO₂, w tym energii pochodzącej z kopalnianych wód dołowych,
- lokalizacji inkubatora przedsiębiorczości dla absolwentów szkół zlokalizowanych na terenie kopalni,
- działalności promocyjnej związanej z saturnowską edukacją i realizowanymi projektami badawczymi.

Kultura, ostatni element układanki, określa szerokie pole działań związanych z promocją sztuki, a w szczególności:

- lokalizację uniwersalnej sali kinowo-teatralnej wraz z niezbędnym zapleczem technicznym,
- lokalizację wielofunkcyjnej sali ekspozycyjnej,
- organizację różnorodnych imprez kameralnych i plenerowych w obiektach kopalni,
- stymulowanie działalności grup artystycznych,
- promocję projektu Saturn.

Kopalnia Nauki i Kultury to projekt spójny i wszechstronny. Jego idea jest wypełnienie materialnej spuścizny przemysłowej nową, poprzemysłową treścią. To swoista klamra spinająca dwie, jakże różne, epoki w jedną całość, wyznaczającą nową jakość.

Równie ważnym procesem jak rewitalizacja kopalni Saturn jest właściwe zagospodarowanie jej otoczenia. Jest rzeczą zrozumiałą, że dawna kopalnia nie była wyalienowana z tkanki miejskiej. Wręcz przeciwnie, była centrum sporego osiedla, osiedla wręcz samowystarczalnego. Oczywiście dużo się zmieniło w jej otoczeniu od przebudowy z początku dwudziestego stulecia. Powstały nowe osiedla, nowe drogi, nowa infrastruktura ... ale też sporo pozostało z pierwotnego układu urbanistycznego. Tak oto po ponad stu latach dawna struktura osiedli górniczych przeplata się z nową, jakże odmienną. Zakłócenie pierwotnej harmonii nie jest jednak niczym szczególnym. Można wręcz powiedzieć, że proces przemian jest czymś normalnym, odbiciem rozwoju urbanistycznego miasta. Nie mniej jednak warto tak kształtować przestrzeń, aby pierwotna i późniejsza zabudowa nie konkurowały ze sobą a „żyły” ze sobą w symbiozie.

Sama stara zabudowa musi też być modernizowana i standaryzowana do bieżących potrzeb. Jest to warunek podstawowy zabezpieczający przed degradacją zarówno poszczególnych obiektów jak i całych osiedli. Musi też toczyć się szerokim frontem. Jest to szczególnie trudne w warunkach niejednoznacznie określonej lub rozdrobnionej własności, kiedy trudno o jednomyślność potencjalnych inwestorów.

Jeszcze gorzej procesy rewitalizacji wyglądają, gdy mamy do czynienia z rozdrobnieniem własnościowym we wspólnotach mieszkaniowych. Chroniczny brak środków na bieżące remonty przy słabym nadzorze architektonicznym stymuluje działania nieodwracalne i często zabójcze dla stuletniej tkanki miejskiej. Małe „amatorskie” adaptacje i niekontrolowane większe remonty w swych skutkach bywają podobne. Niestety, jest to codzienność dawnych kolonii robotniczych, które znikają na naszych oczach za przyzwoleniem swych właścicieli.

Rewitalizacyjne problemy nie omijają ani Czeladzi, ani Saturna. Nie mniej jednak właśnie w rejonie dawnej kopalni widać pewne symptomy pozytywnych zmian. W latach 2005-06 ze środków budżetu miasta przeprowadzono gruntowną modernizację ul. 21. Listopada (dawniej **Stara Kolonia**). Za

kwotę 3.577.295 zł (w tym 2.045.024 zł dotacja z funduszy pomocowych UE i rządowych) wykonano 1.180 mb kanalizacji sanitarnej, 1.702 mb kanalizacji deszczowej, 721 mb wodociągu, 21 słupów z oprawami oświetleniowymi oraz 3.362 m² nowej nawierzchni wraz z podbudową. Była to pierwsza zakrojona na tak wielką skalę inwestycja rewitalizacyjna i co najważniejsze - całkowicie udana. Warto w tym miejscu nadmienić, że całość prac wykonywano siłami własnymi (Zakład Inżynierii Komunalnej) w ramach programu przeciwdziałania bezrobociu. Proces rewitalizacji zatrzymał się jednak na tym etapie. Tkanka mieszkaniowa jest bowiem bądź w posiadaniu Spółdzielni Mieszkaniowej Saturn, bądź własnością Spółki Restrukturyzacji Kopalń²⁴. Taka forma własności nie sprzyja zorganizowanym działaniom modernizacyjnym i nie należy się spodziewać jakichś istotnych dalszych pozytywnych zmian w standardzie mieszkań.

Obok zabudowy osiedlowej procesom rewitalizacji podlegają pojedyncze obiekty o charakterze użytkowym. Zakończona została już rewitalizacja budynku Zgromadzenia Misjonarzy Mariannahill przy ul. Legionów oraz Pałacu pod Filarami, który stał się siedzibą miejskiego Muzeum Saturn. W trakcie renowacji i modernizacji jest Pałac Saturna czyli dawna dyrekcja kopalni. Od

przyszłego roku znajdzie tam swą siedzibę centrum odnowy biologicznej z kilkunastoma saunami, salami konferencyjnymi oraz apartamentami (Termy Saturna). Z pewnością będzie to kolejna ważna wizytówka naszego Miasta.

STARE PIASKI: obszar nr 3

O ile Stare Miasto i Saturn doczekały się specjalnych programów strategicznych, o tyle Stare Piaski - nie. Wynika to z dwóch powodów. Po pierwsze, w chwili określania tytułów programów jedynie minimalna część zabytkowej substancji była własnością Miasta. Nie dawało to możliwości realnego

²⁴ Docelowo własność wspólnot mieszkaniowych z większością pakietem indywidualnych właścicieli poszczególnych lokali. Część mieszkań będzie własnością gminną, co nie będzie miało większego znaczenia w zarządzaniu nieruchomościami.

wpływu na zakres prac modernizacyjnych. Po drugie, rewitalizacja dzielnicy sprowadza się do renowacji i modernizacji zasobów mieszkaniowych oraz wymiany sieci komunalnych wraz z nawierzchniami dróg.

Nie jest to jednak tak, że Rada Miejska zapomniała o Piaskach. Problem zasobów znalazł swe odbicie w Programie nr 6 - Mieszkanie²⁵, zaś infrastruktura techniczna w Programie nr 5 - Infrastruktura²⁶.

Stare Piaski to kilka zespołów mieszkaniowych tworzących zwarty układ typowej dzielnicy robotniczej z początku XX stulecia. Łączna ich powierzchnia to 65,6 ha. Wolorami dzielnicy jest przede wszystkim:

- zachowany niemal w całości układ przestrzenny przykopalnianego osiedla robotniczego. Osiedle składa się z 3 kompleksów, spośród których wyróżnia się zabudowa ul. 3.Kwietnia - najstarsza część, z roku 1865 r. oraz ul. Kościuszki - z lat 1903-1905;
- zabudowa mieszkaniowa związana z zabudową przemysłową szybu „Julian”: przy ul. Poniatowskiego i Francuskiej;
- etap III: budynki powstałe przy ul. Nowopogońskiej, Warszawskiej, Krzywej, Betonowej, wraz z zielonymi ogródkami i skwerami;
- willa i pałacyk właścicieli oraz zarządców kopalni: ul. Sikorskiego 1, 3 i 5 oraz kamienice przy ul. Sikorskiego.

Zabudowa ta tworzyła spójny, klasycyzujący i modernistyczny układ przestrzenny, z bogatym programem socjalnym (ochronki, szkoły, ogród jordanowski, kościół, poczta, boiska, tereny zielone).

Celem rewitalizacji Starych Piasków jest nie tylko odnowa tego co stare, ale również

²⁵ Uchwała nr XXXII/413/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 13.02.2008. w sprawie przyjęcia Programu Mieszkanie.

²⁶ Uchwała nr XX/120/2007 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 3.07.2007. w sprawie przyjęcia Programu Infrastruktura.

modernizacja centrum dzielnicy w taki sposób, aby z jednej strony zwiększyć jego funkcjonalność, a z drugiej poprawić bezpieczeństwo mieszkańców. Z tych względów programem rewitalizacji objęto obszar wykraczający daleko poza historyczną część osiedla.

Proces rewitalizacji został uruchomiony zanim Rada Miejska go przyjęła, bo już w roku 1997. Wtedy to poddano gruntownej modernizacji dwa kolektory (sanitarny i deszczowy) prowadzące od ul. Trznadla do Józefowa. Ta inwestycja, warta 5.588.000 zł, zrealizowana została siłami Zakładu Inżynierii Komunalnej. Umożliwiła ona uporządkowanie sieci kanalizacyjnych w starej części dzielnicy.

O wiele trudniej przychodzi rewitalizacja w starych, pogórnicznych osiedlach. Od lat władze miejskie czyniły starania o ich przejęcie, ale niestety bez skutku. Dopiero w roku 2002 udało się przejąć (za długi) spalony budynek przy ul. Kościuszki 18. Budynek ten jest obecnie w trakcie modernizacji. Inwestycje prowadzi obecny jej właściciel, czyli Czeladzkie Towarzystwo Budownictwa Społecznego Sp. z o.o. (100% Miasto). Planowane zakończenie robót, to lato 2010 roku.

Po wielu latach starań w roku 2006 Burmistrz Miasta podpisał z Spółką Restrukturyzacji Kopalń umowę o przekazaniu nieodpłatnie około 715 mieszkań w tym 513 na Piaskach. Pomimo zawartego porozumienia do dzisiaj udało się przejąć jedynie 53 mieszkania, z czego 22 na Piaskach. Nie udało się też przejąć

wszystkich terenów zielonych. Sytuacja taka opóźnia proces rewitalizacji, co dla budynków nie remontowanych od kilkadziesiąt lat może być zabójcze.

NOWE MIASTO: obszar nr 6

Nowe Miasto (powierzchnia 52,48 ha) w zasadzie nie należy do historycznych założeń. Jego pierwszy etap realizowany był według ściśle określonego planu (Oś. Nowotki), powstałego na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Główną arterią socrealistycznego osiedla była ul. 17.Lipca, która według planów

wybiegała poza osiedle w kierunku południowym, przecinając projektowane tereny rekreacyjno-sportowe (Zapłocie) docierała do kościoła św. Stanisława B.M. Ul. 17.Lipca wraz ze swym przedłużeniem stanowiła oś kompozycyjną i funkcjonalną nowego, socjalistycznego miasta. Plany te nie zostały zrealizowane w 100% i w latach sześćdziesiątych zaczęto odchodzić od nich, by ostatecznie zarzucić dekadę później. Nie przeszkodziło to w dalszym rozwoju osiedla aż do końca lat osiemdziesiątych. O ile na początku jego realizacji głównym inwestorem była kopalnia „Czerwona Gwardia” (Saturn) oraz terenowa administracja publiczna, to od lat siedemdziesiątych funkcję ta przejęła Czeladzka Spółdzielnia Mieszkaniowa.

Nowe Miasto, z założenia, miało w pełni zaspokajać potrzeby mieszkańców. Z tego względu zaplanowano i zrealizowano tutaj szpital, szkołę, przedszkola, żłobek, przychodnię zdrowia oraz sieć placówek handlowych. Centralną część osiedla

stanowiła szeroka aleja - ul. 17.Lipca. Po realizacji budynków przy ul. Miasta Auby, Szpitalnej i Ogrodowej, funkcje centrum zaczęły pełnić tereny handlowo-usługowe położone w pobliżu ul. Kombatantów. Atuty (**mocne strony**) Nowego Miasta to:

- centrowa funkcja gospodarcza i społeczna obszaru 6, przejęta od obszaru 1, liczne firmy zlokalizowane na terenie obszaru 6;
- dobrze rozwinięta infrastruktura społeczna, edukacyjna;
- brak wyraźnych objawów kryzysu w sferze gospodarczej i społecznej;
- spokój społeczny, niewielkie (relatywnie) problemy społeczne w obszarze 6;
- położenie obszaru w ciągu dróg powiatowych, dogodny dojazd do DK 94;

Choć Nowe Miasto nie jest zaliczane do miejskich zabytków, to wymaga ono również szczególnej ochrony. Mamy tu bowiem do czynienia z zachowanym kompletnym socrealistycznym osiedlem mieszkaniowym. Dodajmy, że osiedlem dość dobrze zaprojektowanym, będącym wyrazem myśli społeczno-urbanistycznej swojej epoki, a to

już jest wartość sama w sobie. Z tego właśnie względu Nowemu Miastu należy się szacunek, szacunek wyrażony szczególną opieką.

1.1.3. Przestrzeń publiczna

Przestrzeń oddziałuje na człowieka w stopniu większym, niż on sam zdaje sobie z tego sprawę. Wpływa na jego nastrój, zachowanie, podejmowane decyzje czy ważne poczucie emocjonalnego bezpieczeństwa. Do prawidłowego i pełnego rozwoju człowieka potrzebne jest piękno krajobrazu naturalnego, ale również zurbanizowanego. Jak zauważa Kazimierz Wejchert *„dla człowieka niezbędne jest środowisko przestrzenne nie tylko dobrze zorganizowane, prawidłowo funkcjonujące, lecz dostarczające mu przeżyć estetycznych zawierających w sobie różne nastroje, poezję, symbolikę, oprawę dla cennych tradycji, pozwalające na mocny związek każdej jednostki z miastem, jego dzielnicą lub regionem”*.

Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przez obszar przestrzeni publicznej należy rozumieć obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno - przestrzenne, określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Zgodnie z powyższą definicją, Czeladź nie ma określonych w studium obszarów przestrzeni publicznej.

Należy jednak powiedzieć, że w wyniku dotychczasowych działań podejmowanych przez Miasto, takie przestrzenie powstały. Zaliczyć do nich należy Rynek, Plac Auby, Plac Konstytucji 3. Maja, otoczenie Urzędu Miasta, Centrum - Piaski oraz Parki Prochownia, Mickiewicza, Zapłocie i Piłsudskiego²⁷.

Rynek Starego Miasta to dawny reprezentacyjny, niemal kwadratowy plac miejski o boku ~75 m. Stworzony on został, co prawda, dla celów komercyjnych, ale to właśnie na jego płaszczyźnie toczyło się też życie polityczne i kulturalne dawnej Czeladzi. To tutaj stały: Ratusz miejski, karczma wójtowska, reprezentacyjne domy mieszczan, główna studnia czy wzorce lokalnych miar. To tu organizowane były cotygodniowe targi i liczne jarmarki, to tu ogłaszano lokalne prawo i wymierzano sprawiedliwość, to tu spotykali się czeladzianie i zajeżdżali znamienici goście. Nawiasem mówiąc, wielki handel odbywał się u podnóża miejskiego wzgórza w rejonie ul. Podwalnej (targ bydłocy).

²⁷ Pominięto tu parki leżące w dolinie Brynicy, które będą omówione w Programie nr 8 - Sport i Rekreacja.

Czeladzki Rynek został gruntownie przebudowany w ramach programu rewitalizacji Starego Miasta²⁸. Proces ten został tak zaplanowany, aby główny plac miejski znów pełnił swoją reprezentacyjną funkcję. Jego efektem jest:

- ponowne ukształtowanie płyty Rynku wraz z małą architekturą i zielenią, w nawiązaniu do modelu historycznego z obrysem budynku Ratusza.
- Wykonane nawierzchnie z kostki (2.291 m²), murki (99,38 m²), dwie fontanny oraz obudowa zabytkowej studni.

Plac Miasta Auby

Plac powstał jako parking dla potrzeb rozbudowywanego Nowego Miasta pod koniec lat siedemdziesiątych XX stulecia. Z początkiem lat dziewięćdziesiątych przekształcony został w targowisko. Plac składa się z dwóch części. Pierwsza to wyasfaltowana przestrzeń o powierzchni 0,3796 ha, którą zajmuje dziś targowisko. Druga, to obniżony względem pierwszego zieleniec, wykorzystywany jako zaplecze pawilonu „Biedronka”. Plac stanowi dziś rezerwę pod przyszłe miejskie centrum handlowo-usługowe. Teren jest dobrze skomunikowany i jest położony bardzo blisko intensywnej zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej. Jego kontynuację stanowi rejon pawilonów CSM i Przychodni Zdrowia Alfa-Med przy ul. Szpitalnej.

Plac Konstytucji 3. Maja

Ten ukształtowany przez Niemców w czasie II wojny światowej obiekt miał być niegdyś głównym placem miejskim. W latach sześćdziesiątych ubiegłego stulecia został przeobrażony i od tego czasu jest najważniejszym miejscem obchodów uroczystości patriotycznych. Ze względu na bliskość głównych arterii i centralne położenie, jest on wizytówką naszego miasta. Obecnie wymaga jednak poważnego remontu z rekonstrukcją zieleni na pierwszym planie.

²⁸ Rewitalizacja Starego Miasta omówiona została w poprzednim rozdziale.

Otoczenie Urzędu Miasta

Obecne otoczenie Urzędu Miasta było niegdyś kamieniołomem. Pod koniec lat sześćdziesiątych ubiegłego stulecia teren dawnego wyrobiska został uporządkowany. Wiązało się to z budową nowej siedziby władz miejskich. Wraz z oddaniem do użytku Urzędu Miasta (1970) wytyczono nowe alejki a zbocza obsadzono zielenią. W roku 1977 zmienił się też plac z południowej strony. Wraz z odsłonięciem Pomnika poświęconego Blokowi Jedności Robotniczej utwardzono całą przestrzeń, która aż do schyłku PRL stała się głównym placem miejskim.

W latach 1996-97 plac ponownie został przebudowany. W miejsce pustej przestrzeni pojawiły się tarasowe parkingi. Kolejny nowy element pojawił się w roku 2005. Były to maszty przewidziane na flagi państw Unii Europejskiej. Z kolei w roku 2009 poddany został renowacji Pomnik. Przy okazji zmieniona została na nim inskrypcja.

Od roku 2006 dawny kamieniołom jest miejscem organizacji harcerskiej Nieobozowej Akcji Letniej. Celem zabezpieczenia jej właściwych warunków od kilku lat modyfikowano dotychczasowe zagospodarowanie. Jego kulminacją nastąpiła w roku 2009, kiedy to wybudowano boisko ze sztuczną nawierzchnią (do siatkówki i koszykówki), zadaszenie na grilla, miejsce na ognisko oraz sieć nowych alejek wraz z oświetleniem parkowym.

Centrum - Piaski

Piaski to zwarta urbanistyczna dzielnica o silnie wyrażanej odrębności. Do niedawna nie posiadała ona swego centrum. Niby wszyscy mieszkańcy wiedzieli, gdzie to jest, ale tak naprawdę, trudno było to miejsce wskazać. Dopiero określenie w roku 1996 celów modernizacji i rewitalizacji zmieniło sposób myślenia o tej części Miasta. Określono wówczas podstawowe cele:

- Uporządkowanie i odnowa terenu centrum dzielnicy (zieleni, ciągi piesze, rozbiórka zbędnej zabudowy),
- Likwidacja chaotycznej oraz zdekapitalizowanej zabudowy (fińskie domki) i wprowadzenie zabudowy handlowo-usługowej w centralnej części dzielnicy,
- Uspokojenie ruchu kołowego i zwiększenie bezpieczeństwa ruchu pieszego (światła, rondo),

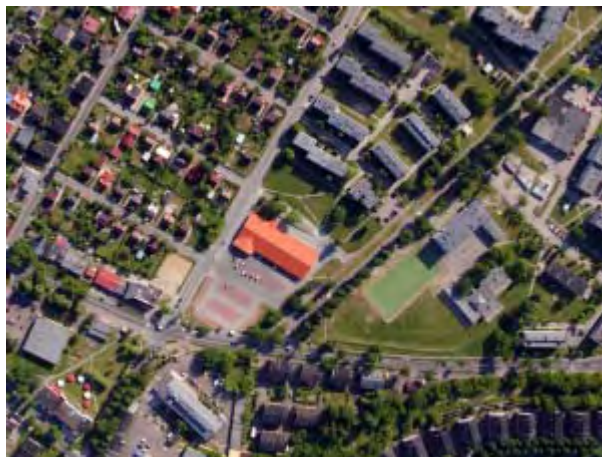
Program ten został rozszerzony w roku 2003 o dodatkowe elementy:

- Przebudowa otoczenia Szkoły Podstawowej nr 7 (pierwsza tysiąclatka),
- Poszerzenie oferty spędzania wolnego czasu dla młodzieży i seniorów (Trafic, CSE).

Działając zgodnie z planem, w roku 1998 zrealizowano sygnalizację świetlną na skrzyżowaniu ulic Nowopogońska, Francuska i 27.Stycznia. Rok później wybudowane zostało rondo (ul. Nowopogońska, Piaskowa, Trznadla, Wiejska i Zwycięstwa) oraz komora rozprężeniowa tłocznej kanalizacji deszczowej w ul. Wiejskiej. Obie te inwestycje drogowe uspokoiły ruch kołowy w centrum dzielnicy.

Przełomowym rokiem dla centrum był rok 2003. Wówczas firma Lidl rozpoczęła realizację swego marketu²⁹. Do porządkowania włączyły się służby miejskie i niejako przy okazji uporządkowany został teren za nowopowstałym pawilonem (2005). W roku 2006 uporządkowano teren w rejonie klubu Traffic. Zamontowano tam plac zabaw dla dzieci, wytyczono alejki, wykonano oświetlenie parkowe, ustawiono ławki i kosze na śmieci. W roku 2004 (w ramach programu walki z bezrobociem) brygady wykonawcze ZIK wyremontowały budynek Szkoły Podstawowej nr 7 (785.505 zł). Z kolei w roku 2006 teren szkolny wzbogacił się o boisko piłkarskie ze sztuczną nawierzchnią (653.485 zł). Nowe ogrodzenie wykonano w

roku 2007 (200.007 zł). Okazało się jednak, że to jeszcze nie koniec i w roku 2009 dokończono remont otoczenia (place, parkingi, poszerzenie ul. Spacerowej i drugie boisko ze sztuczną nawierzchnią). W ten sposób pierwsza Tysiąclatka, pomimo swej pięćdziesiątki, wygląda jak nowa.

²⁹ Wcześniej w miejscu Lidla planowano budowę pawilonu usługowo-handlowego oraz basenu.

Park Mickiewicza

Powierzchnia Parku to 1,5 ha. Posiada on złożoną strukturę własnościową. Jego właścicielami w częściach są Gmina Czeladź, Skarb Państwa oraz SRK S.A. W części centralnej, za skarpą, znajdują się pozostałości (resztki wylewki betonowej) po dawnym amfiteatrze i widowni ze schodami tarasowymi.

Pozostała część Parku pełni funkcje spacerową. Część zachodnia pełni funkcje rekreacyjno-sportową. Na otwartej przestrzeni zlokalizowane zostało boisko sportowe. W części tej znajduje się również kilka elementów małej architektury. W roku 2009 Park został częściowo uporządkowany. Wykonano roboty o wartości 100.000 zł, a w szczególności: oświetlenie parkowe, nowe alejki z kostki betonowej i żużla, zamontowano ławki oraz wykonano plac zabaw dla dzieci.

Park Piłsudskiego

Jego powierzchnia to 2,9 ha. Od roku 2009 jest własnością Gminy Czeladź. Zajmuje on przestrzeń niezabudowaną wewnątrz Osiedla Piłsudskiego. Jest częściowo porośnięty krzewami i drzewami (samosiejkami) oraz pocięty, wydeptany przez mieszkańców, ścieżkami. Teren wymaga stworzenia planu zagospodarowania

uwzględniającego dotychczasowe wykorzystywanie oraz potrzeby mieszkańców.

Park Prochownia

Powierzchnia Parku wynosi 4,43 ha. Położony on jest na Piaskach przy ul. Nowopogońskiej. Jest to bodaj największy kompleks zieleni wysokiej w tej części Miasta. Jego właścicielem jest Gmina. Od roku 2003 organizowane są tu imprezy w ramach Dni Czeladzi. W ramach prac porządkowych wykonano: tu trawiaste boisko sportowe, plac zabaw dla dzieci i oświetlenie parkowe.

Park Zapłocie

Powierzchnia przyszłego Parku to 1,1217 ha. Dominującym właścicielem jest tu Gmina. W roku 2006 dla tego terenu wykonano koncepcję zagospodarowania, na bazie której zaprojektowano Aleję Rodów Czeladzkich (2008). W roku 2009 dokupiono część terenu (dz.122 i 123), umożliwiającą dostęp od strony ul. Pieńkowskiego i rozpoczęto realizację zadania, którego wartość szacuje się na kwotę około 1.350.000 zł.

Aleja księdza Skorupki

Powierzchnia terenu, to 0,6966 ha. Jego właścicielem jest Gmina. Położony on jest w rejonie ul. Skorupki oraz drogi zamykającej osiedle fińskich domków. Teren przyszłej alei jest porośnięty chaotyczną zielenią wysoką. Tylko w niewielkim fragmencie jest on zagospodarowany przez zamieszkujących w pobliżu.

1.1.4. Mała architektura

Zgodnie z ustawą Prawo budowlane, przez obiekty małej architektury należy rozumieć niewielkie obiekty, a w szczególności:

- a) obiekty kultu religijnego, jak kapliczki, krzyże przydrożne, figury
- b) posągi, wodotryski i inne obiekty architektury ogrodowej,
- c) obiekty użytkowe służące rekreacji codziennej i utrzymaniu porządku, jak piaskownice, huśtawki, drabinki, śmietniki.

Ogólnie są to te obiekty, których nie można zaklasyfikować jako budynki czy urządzenia.

Mała architektura występuje wszędzie tam gdzie mieszkają i przebywają ludzie. Głównym jej zadaniem jest, w zależności od funkcji, dostarczanie wartości estetycznych i duchowych, umiłania życia mieszkańcom i turystom, stanowienie punktów orientacyjnych, zapewnienie lepszej komunikacji pieszej i drogowej, zwiększenie bezpieczeństwa w

mieście, itp. Można powiedzieć, że obiekty małej architektury budują tożsamość miasta. Warto więc położyć większy nacisk na budowanie klimatu i ducha miasta właśnie przez drobne elementy małej architektury miejskiej, które najlepiej wyrażą tożsamość miejsca, w którym zostaną umiejscowione. Niestety nasze Miasto nie jest zbyt bogate w elementy tego typu, a szkoda.

Szczególnymi obiektami małej architektury są miejsca pamięci narodowej. W Czeladzi takich obiektów jest 23³⁰:

1. Tablica na budynku przy ul. 3.Kwietnia 21 o treści: „Cześć bohaterom, którzy zginęli od kul policji w dniu 3.04.1927 r.”. Ufundowana w roku 1949.
2. Tablica na budynku przy ul. 21.Listopada 10 o treści: „Towarzyszom poległym od kul faszystowskich zbirów w walce o wolność i socjalizm w dniu 20.10.1918 r. ...”. Ufundowana w roku 1949.
3. Dziewięć pojedynczych mogił żołnierskich na cmentarzu parafialnym przy ul. Nowopogońskiej.
4. Pomnik poświęcony „Działaczom Ruchu Robotniczego, którzy w 1927 roku zwyciężyli w wyborach tworząc Blok Jedności Robotniczej w Radzie Miejskiej Czeladzi”. Ufundowany w roku 1977. Poddany renowacji w roku 2009.
5. Tablica w kościele parafialnym św. Stanisława BM ku czci harcerzy poległych w latach 1939-45. Ufundowana 21.06.1992 r.
6. Nagrobek wolnostojący górników poległych podczas pożaru szybu kopalni „Saturn” w dniu 4 marca 1898 r. - cmentarz parafialny przy ul. Nowopogońskiej.
7. Pomnik - płyta grobowa zawierająca urnę z ziemią przywiezioną z obozu w Oświęcimiu - ul. Katowicka. Tablica o treści: „Bohaterom poległym w obozach koncentracyjnych i więzieniach hitlerowskich za Polskę, Wolność i Lud, Koło Czeladzian i Społeczeństwo”.
8. Obelisk poświęcony pamięci „Czeladzianom poległym za Wolność i Niepodległość”. Pochodzi z lat sześćdziesiątych XX stulecia. Nowy tekst - 3.05.1991 roku. Plac Konstytucji 3.Maja.
9. Obelisk na rondzie przy ul. Nowopogońskiej (Piaski) z napisem: „W Dowód Wdzięczności Armii Radzieckiej. Mieszkańcy Dzielnicy Piaski”. Ufundowany w roku 1949.
10. Nagrobek na cmentarzu parafialnym przy ul. Nowopogońskiej - wolnostojący górników poległych w kopalni „Wiktor” w Milowicach. Ufundowany w roku 1910. Konserwacja i renowacja dokonana w roku 2002.

---

³⁰ W kolejności według kart ewidencyjnych.

11. Pomnik przedstawiający postacie dwóch górników - skwer przy ul. Sikorskiego. Napis o treści: „Bohaterom Poległym w Walce o Wolność ...”. Ufundowany w roku 1958.
12. Zbiorowa mogiła (miejsce upamiętniające) poległych żołnierzy Armii Czerwonej. Napis o treści: „Bohaterom Armii Czerwonej Poległym Za Wolność Polski w styczniu 1945 r.” - cmentarz parafialny przy ul. Nowopogońskiej.
13. Mogiła działacza ruchu robotniczego Piotra Dziekana - cmentarz parafialny przy ul. Nowopogońskiej.
14. Obelisk stojący w miejscu dawnej bożnicy przy ul. Katowickiej. Napisy w języku polskim i hebrajskim: „W tym miejscu stała bożnica Żydów Czeladzi i okolicy zburzona przez hitlerowskich okupantów Polski w czasie II wojny światowej”. Ufundowany w sierpniu 1995 r.
15. Pomnik pamięci Żydów Zgłębia wymordowanych w roku 1943 - cmentarz żydowski przy ul. Będzińskiej. Ufundowany w roku 1988.
16. Tablica w kościele parafialnym św. Stanisława BM ku czci prof. Józefa Mazura (1896-1977). Ufundowana 29 listopada 1996 r.
17. Obelisk upamiętniający członków Związku Orła Białego, którzy zginęli podczas eksplozji w Łażni Miejskiej 29 grudnia 1940 r.
18. Tablica pamiątkowa na budynku Rynek 22 o treści: „Rynek Starego Miasta im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia”. Ufundowana w roku 2001.
19. Tablica w kościele parafialnym p.w. Matki Boskiej Bolesnej poświęcona 30 mieszkańcom Piasków zamordowanych przez hitlerowskiego okupanta za udział w Związku Orła Białego.
20. Pomnik na cmentarzu parafialnym przy ul. Nowopogońskiej poświęcony ofiarom zbrodni w Katyniu, Twerze, Charkowie i innych miejscach kaźni. Ufundowany w roku 2006.
21. Obelisk „Pamięci policjantów II RP z Czeladzi jeńców Ostaszkowa zamordowanych przez NKWD 1940 r. i pochowanych w Miednoje”. Usytuowany przy Komisariacie Policji przy ul. Staszica. Ufundowany w roku 2006.
22. Tablica pamiątkowa przy ul. Krzywej poświęcona Czesławowi Słani - rysownikowi, grawerowi znaczków pocztowych. Ufundowana w roku 2006.
23. Tablica w kościele parafialnym św. Stanisława BM ku czci ks. Bolesława Pieńkowskiego. Ufundowana w roku 1994.

Kapliczki i krzyże przydrożne

Obiektami małej architektury są kapliczki i krzyże przydrożne. W Czeladzi znajduje się 12 obiektów tego typu:

- Przydrożna figura na rozbudowanym cokole przedstawiająca Najświętsze Serce Pana Jezusa ufundowana przez parafian Czeladzi w 1906 r. zlokalizowana przy ulicy Cmentarnej. Figura została odrestaurowana ze środków budżetu Miasta w roku 2005.
- Kamienna figura Najświętszej Marii Panny z początków XX wieku zlokalizowana przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika (ulica Bytomska/Kościelna). Została ona przeniesiona z cmentarza parafialnego w latach 50-tych XX wieku. Figura została odrestaurowana ze środków budżetu Miasta w roku 2008.
- Kamienna, barokowa figura św. Jana Nepomucena z końca XVIII w. zlokalizowana przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika (ulica Bytomska). Jest ona wzorowana na posągu z mostu Karola w Pradze. Do roku 1940 usytuowana była w pobliżu północno-zachodniego narożnika płyty Rynku. W okresie okupacji przeniesiona została na cmentarz parafialny, by w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku powrócić w rejon staromiejski. Figura została odrestaurowana ze środków budżetu Miasta w roku 1999.
- Figura „Pieta” zlokalizowana przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika. Została ona przeniesiona z ul. Bytomskiej w roku 1942. Figura została odrestaurowana ze środków budżetu Miasta w roku 1998.
- XVIII-wieczna kapliczka słupowa Chrystusa Salvadora zlokalizowana przy ulicy Wojkowickiej, przy torach kolejowych. Kapliczka została odrestaurowana ze

środków budżetu Miasta w roku 2001. Oryginalna figura przechowywana jest w kościele św. Stanisława B.M.

- Kapliczka słupowa z figurą Chrystusa Frasobliwego zlokalizowana przy ulicy Przełajskiej 88, w rejonie skrzyżowania z ulicą Łączkową. W swej obecnej postaci pochodzi ona również z XVIII stulecia. Figura została odrestaurowana ze środków budżetu Miasta w roku 2006. Okoliczni mieszkańcy ufundowali nową figurę. Oryginał przechowywany jest w kościele św. Stanisława B.M.

- Kapliczka słupowa przy ulicy Bytomskiej, koło budynku nr 31. Była ona niegdyś prawdopodobnie pod wezwaniem św. Rozalii. Kapliczka została odrestaurowana ze środków budżetu Miasta w roku 2006 i od tego czasu, po ufundowaniu figury św. Agaty, jest pod jej wezwaniem.
- Murowana z cegły kapliczka słupowa zlokalizowana na skrzyżowaniu ulicy Francuskiej i Kościuszki. W niszy, za zamkniętymi drzwiczkami, znajduje się figura Chrystusa z Sercem Gorejącym.

- Kapliczka przydrożna, murowana przy ulicy Mysłowickiej (przy ul. Tulipanów). Początkowo (XVII w.) była pod wezwaniem św. Anny. Po przeniesieniu tam obrazu św. Rozalii z nieistniejącej kapliczki, która stała przy ul. Grodzieckiej (1916) jest pod wezwaniem tej świętej. Kapliczka została odrestaurowana ze środków

budżetu Miasta w roku 2007. W roku 2009 wzbogaciła się o płaskorzeźbę św. Anny, która usytuowana jest we wnęce nad drzwiami wejściowymi. Kapliczka na codzień opiekuje się pan Tadeusz Marchewka i pani Elżbieta Dębska.

- Krzyż przydrożny przy ulicy Grodzieckiej 106 wraz z figurą Matki Boskiej. Obiekt został odrestaurowany ze środków budżetu Miasta w roku 2009.

- Krzyż kamienny przy ulicy Będzińskiej wraz rzeźbą Matki Boskiej. Krzyż wraz figurą został odrestaurowany ze środków budżetu Miasta w roku 2008. Przy okazji renowacji krzyż został przeniesiony na drugą stronę ulicy. Obiektem opiekują się pracownicy Zakładu Inżynierii Komunalnej.
- Krzyż przydrożny stalowy na postumencie przy ulicy Mysłowickiej 33. Obiekt ten został odrestaurowany ze środków budżetu Miasta w roku 2004. Wykonany wówczas został nowy, wyższy fundament (nieco odsunięty od drogi), stalowy krzyż został odnowiony i zabezpieczony oraz zamontowana została nowa figurę Jezusa Chrystusa, którą ufundowała firma Lis-Odlew z Czeladzi.
- Ponadto istnieją też krzyże drewniane i stalowe o znacznie prostszej formie:
  - ul. Nowopogońska (Os. Dziekana) - drewniany z niewielką figurą ukrzyżowanego Chrystusa. Na trzonie znajdują się daty: 1863 oraz 1987,
  - ul. Legionów (przy ROD) - drewniany z żeliwną figurą Chrystusa osłoniętą daszkiem,
  - ul. Szybikowa (przy cmentarzu) - drewniany z żeliwną figurą Chrystusa i metalową obręczą z promieniami,
  - ul. Będzińska (na terenie ROD) - metalowy o przekroju okrągłym z żeliwną figurą Chrystusa i metalowym daszkiem,
  - ul. Będzińska (za ROD) - drewniany o przekroju kwadratu, ustawiony na betonowej podstawie, na górze profilu mocowana półeczka z blachy stalowej,
  - ul. Wojkowicka (vis-à-vis cmentarza) - drewniany, ustawiony na murowanej podstawie. Na krzyżu umieszczona została polichromowana na biało figura Chrystusa a nad nią półokrągły metalowy daszek.
  - parafialne krzyże misyjne.

Fontanny, rzeźby i inne formy przestrzenne.

Obiekty tego typu są w Czeladzi rzadkością. Wynika to z faktu nie przywiązywania przez lata większej wagi do form małej architektury. W naszym Mieście są obecnie czynne trzy fontanny:

- fontanna Chłopiec z łabędziem, zlokalizowana w otoczeniu Pałacu Pod Filarami przy ul. Dehnelów (brąz i piaskowiec - 2005),
- fontanna Jaś i Małgosia, zlokalizowana przy ul. Szpitalnej (marmur - 2007),
- zespół bezmisowych fontann na płycie Rynku (2007).

Na terenie Miasta zlokalizowanych jest jeszcze kilka fontann pochodzących z lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego stulecia. Żadna z nich nie jest sprawna technicznie i wymaga gruntownego remontu.

Podobnie nieliczne są rzeźby i formy przestrzenne. Pierwszą współczesną rzeźbą, jaka pojawiła się w Czeladzi, były Strusie, a ściślej mówiąc „Natura³¹” autorstwa Andrzeja Czarnoty. Był to wynik konkursu na rzeźbę miejską ogłoszonego przez Wydział Gospodarki Komunalnej w roku 1997. Rzeźba ta stoi u zbiegu ul. Staszica i Bytomskiej.

Efektom tego samego konkursu są również dwie drewniane rzeźby Ślimak (piaskowiec i drewno) i Dżdżownica (drewno) autorstwa Jacka Kicińskiego. Tego samego autorstwa jest też wysoka, drewniana Żyrafa Marczela (2006). Wszystkie trzy rzeźby stoją w Parku Kościuszki (vis-à-vis UMC) i stanowią element placu dużego zabaw dla dzieci.

Z kolei w Parku Alfred zlokalizowany został Kamienny Krąg (2008) - przestrzenna forma nawiązująca do kamiennych kręgów nieznanej kultury (być może Gotów), jakie znajdują się na północy Polski. Forma ta jest odpowiedzią na postulaty czeladzkiego

³¹ Rzeźba wykonana z żywicy epoksydowej na stalowym stelażu.

Bractwa Rycerskiego. W roku 2009 na skraju Parku swe miejsce znalazł posąg Światowida nawiązujący w swej formie do zbruczańskiego.

Obok rzeźb wolnostojących, na terenie Miasta znajduje się kilka wkomponowanych w budynki. Dobrymi przykładami mogą tu być posąжки św. Floriana w budynku przy ul. Bytomska 21 (50% własność Gminy) oraz Matki Boskiej przy ul. Podwalnej 6. W niektórych budynkach (np. Katowicka 7) pozostawione są wnętrza na rzeźby lub obrazki świętych, które jednak do naszych czasów nie zachowały się, lub ich nigdy tam nie było. Generalnie na terenie Miasta takich elementów jest stosunkowo mało.

Ławki, piaskownice, place zabaw

Te elementy małej architektury zlokalizowane są na każdym osiedlu, w parkach, na skwerach, placach miejskich. Czeladź wyróżnia relatywnie wysoka liczba placów zabaw oraz ich jakość. Obecnie Miasto Czeladź zarządza 17 takimi obiektami. Największymi miejskimi placami zabaw są:

- ul. Katowicka (vis-à-vis UMC) z drewnianymi rzeźbami zwierząt (1998) oraz wielkim pająkiem (linarium).
- Park Grabek - obiekt stylizowany na łódź (2008).

Wiaty przystankowe

Wiat przystankowa jest niezbędnym elementem komunikacji publicznej. Służy podróżnym w oczekiwaniu na przyjazd autobusu czy tramwaju. Chroni ich przed wiatrem, deszczem i innymi opadami atmosferycznymi, a dzięki przeszklonym ścianom umożliwia swobodne obserwowanie nadjeżdżających pojazdów. Wiaty pełnią często funkcję nośników reklamowych.

Od 2005 roku sukcesywnie wymieniane są wiaty na czeladzkich przystankach na wiaty poliwęglanowe w kolorze zielonym. Obecnie w Czeladzi jest 51 wiat przystankowych, w tym 26 zostało już wymienionych na nowe. Niestety dużą bolączką miasta jest ciągła ich dewastacja.

1.1.5. Rodzinne Ogrody Działkowe

Funkcjonowanie rodzinnych ogrodów działkowych określa ustawa³². W jej myśl ROD stanowią tereny zielone w rozumieniu innych ustaw. Ich funkcja polega w szczególności na przywracaniu społeczności i przyrodzie terenów zdegradowanych, ochronie środowiska przyrodniczego, kształtowaniu otoczenia człowieka, pozytywnym wpływie na warunki ekologiczne w miastach, ochronie składników przyrody oraz poprawie warunków bytowych społeczności miejskich. Zgodnie z ustawą są one „urządzeniami użyteczności publicznej” służącymi zaspokajaniu: wypoczynkowych, rekreacyjnych i innych potrzeb socjalnych członków społeczności lokalnych. Powstały one z przekształcenia Pracowniczych Ogródków Działkowych. Istnienie i ich rozwój powinien być uwzględniony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

tabela nr 1: Struktura Rodzinnych Ogródów Działkowych w Czeladzi

LP	ADRES	NR DZIAŁKI	KART A MAPY	KW	OBSZAR	WŁASNOŚĆ	UŻYTKOWANIE ADMINISTRATOR	
				RAZEM:	80,2291m ²			
1	Grodziecka	48/10	4	8.371	4388	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych	
		49/10			988			
		50/10			931			
		51/10			17.312			872
		52/10			1071			
		53/10			1037			
		54/11	8.508	2604	SP	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek		
		54/13	8.371	82	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek		
		55/4		921				
		56/9		1.4853				
		1/4	5	8.371	619	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych	
		1/5			981			
		1/6			2492			
		2			17.312			7832
		3			2110	SP		
		4			2230	NN		
		5			2009	GCZ		
		6			2012			
		7			8.371	3937		
		8				1970		
9	1971							
10	8.371	1759						

³² Ustawa z 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych - Dz. U. nr 169 poz. 1.419 z 6.09.2005 r.

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

1	Grodziecka	11/1	5	17.312	895	GCZ			
		11/2		8.371	981				
		12			1762				
		13			1580			SP	
		14		8.371	1657			GCZ	
		15			1669			SP	
		16			960			GCZ	
		17			918				
		18			1589			SP	
		19		8.371	1501			GCZ	
		20			1518				
		21			1677				
		22			1604				
		23		17.312	1483			SP	
		24			1484				
		25			4685				
		26		8.371	1257			GCZ	
		27			1210				
		28			1132				
		29			1192				
		30			1101			GCZ	
		31		8.371	1116				
		32		8.371	1018				
		33		8.371	871				
		34		8.371	856				
		35			774				
		36		8.371	1404				
		37			1113				
		38		16.349	544				
		39		8.371	378				
		40			196				
		41			162				
		42		8.371	168				
		43			137				
		44		8.371	325			GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek
		9/3		8.371	17				
		10/3			105				
		11/5		6	501				
		12/3			439				
		13/3			546				
		14/3			577				

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

1	Grodziecka	15/10	6		624		
		15/12		702			
		15/14		381			
		16/3		505			
		17/5		965			
		18/3		1085			
		19/3		2137			
		20/3		523			
		21/5		558			
		22/5		537			
		23/5		503			
		24/5		1039			
		25/3		1073			
		26/5		1718			
		27/3		1001			
		28/3		997			
		29/3		1039			
		30/3		942			
		31/3		927			
		32/3		1080			
		33/3		871			
		34/3		953			
		35/3		898			
		36/3		835			
		37/4		484			
		38/4		491			
		39/4		1443			
		40/4		486			
		42/4		488			
		43/7		43.908	499		
44/4	8.371	514	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek			
45/2		522					
46/2		413					
2	Rolnicza	40/6	3	10.433	4335	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek
		50/6		16.354	109		
		51/6			97		
		52/6		10.433	85		
		53/8		16.355	58		
2	Rolnicza	54/7	4	10.433	95	SP	
		58/5		16.729	308	GCZ	
		59/6		12.800	282		
		60/6			275		

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

		62/9			141		
		62/12			142		
		63/6			270		
		66/11			1222		
		67/11			315	SP	
		68/12			314		
		69/12			329		
		70/11		12.800	346	GCZ	
		71/11			184		
		72/11			77		
		76/8		12.068	1273	OF	
		76/15			161	OP	
		77/6		4.065	285	OF	
		78/7		29.477	200	OF	
		79/6			137	GCZ	
3	Niwa	74/2	18	25.383	1.6634	GCZ	Polski Związek Działkowców Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek
		74/3		18.598	1825		
4	Legionów	22/4	31		1.5623	GCZ	Polski Związek Działkowców Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek
		22/5			140		
		22/6			87		
		22/7			157		
5	Legionów	30/2	35		720	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogrodów Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek
		45/4		24.331	74		
		45/7			45		
		46/2			466	SP	
		47/3			1960		
		48/2			880		
		50/2			1326		
		51/2			1461		
		52/2			1684		
		54		24.331	802	GCZ	
		55/2			4908		
		56/2			1789		
		57/2			585		
		58			1219		
		59/2			1754	SP	
		60/2			1037		
		61/2			4400	GCZ	
		62/2		24331	2243		
		63/2		1886			
		64/2		2521	SP		

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

		65/2		24.331	568	GCZ	
		66/2			1.2678	GCZ	
6	Legionów	9	36		5726	NN	
7	Węglowa	2	40		7882	NN	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek
		3/1		12.252	1191	GCZ	
		3/2			1719	GCZ	
		4			1979	NN	
		5			1.2722	SP	
		6		8.371	1169	GCZ	
		7			741		
		8			2037		
		9			3815	SP	
		10/1		8.371	1803	GCZ	
		10/2			4010		
11		1.6810	SP				
64/1	39	36.225		6392			
68/8		8.644		1117			
8	Powstańców Śląskich	21/1	41	14.533	4.1623	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek
		35/110		31.752	1.1675		
9	21 Listopada	23	41	14.533	1.0448	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek
10	Katowicka	73	42	23.341	9730	GCZ	Rodzinny Ogród Działkowy GWAREK
11	21 Listopada	25/33	41	22.236	5856	SP	SM Saturn Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek
		25/34			5574		
12	Staszica	28	19	23.104	3105	GCZ	Rodzinny Ogród Działkowy Miejski
		30/1			2.6802		
		73/1			4134		
13	Będzińska	12/1	8		5.2208	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Miejski
14	Spacerowa	7/7	59		2.7404	GCZ	Polski Związek Działkowców Ogród Działkowy im. Kościuszki
		72/2	57		361		
		72/3		5.234	552		
15	3.Szyb	92/2	27	23.727	7535	GCZ	Polski Związek Działkowców Ogród Działkowy im. Kościuszki
		92/3			605		
16	Wojkowicka	40/10	3	10.433	1303	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych
		40/8			33		
		40/11			1.4616		
		50/4			16.354	1856	NN

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

		51/4			1961		
		52/4		10.433	1335		
		53/6		16.355	179	GCZ	
		53/9			1598		
		54/4		10.433	5734		
		191/1			146		
		191/2	4	23.013	218	GCZ	
		191/4			4174		
17	Borowa	80			2599	SP	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych
		81/1	43	18.614	3.6445	GCZ	Ogród Działkowy im. Kościuszki
		2/5			36		
		25/3		8.371	31		
		1/4		12.902	2062		
		2/4		8.371	1889		
		3/4		12.902	1747	GCZ	
		11/2			1365		
		13/2			198		
		14/1		8.371	540		
		15/1			864		
		16/1	43		92	SP	
		17/1			490		
		18/1			514		
		19/1			512		
		20/1		8.371	535		
		21/1			550	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych
18	Borowa	22/1			558		Ogród Działkowy im. Kościuszki
		23/1			538		
		24/2			4548		
		25/2		8.371	1640		
		26/2			1.7153		
		53/4			2.2053		
		56/1		8.371	7	GCZ	
		56/2			542		
		56/6			1209	SP	
		57/12	44	17.654	5104	AWRSP	
		58/4			2562		
		59/4		8.371	1351		
		63/4			7537	GCZ	
		61/4			3112		
		62/4		8.371	2240		
	Szybikowa	35		17.317	6.3905	GCZ	Zarząd Pracowniczych

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

19		38/2	45	8.371	1480	GCZ	Ogródków Działkowych		
		38/3			1				
		39/2		9.705	2465				
		40/2		8.371	4427				
		40/3			3				
		40/4		1					
		41/2		9.705	3657				
		42/2			983			NN	Ogród Działkowy im. Kościuszki
		43/2		9.705	924			GCZ	
		44/2		8.371	499				
		44/3			4				
		45/2		9.705	1593				
		125/1		43				99	GCZ
		125/2			1116				
20	Szybikowa	70/2	43	8.371	3320	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych		
		71/6			3538				
		71/9			6775				
		30/2		9.705	4177			GCZ	
		31/2		8.371	2550				
		32/2		32/2	884				
		33/2		8.371	1287				
34/2	9.705	6476							
21	Kościuszki	1/14	45		1611	GCZ	Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych Rodzinny Ogród Działkowy Gwarek		
22	Prosta	54	55		13604	SP	Polski Związek Działkowców Ogród Działkowy im. Kościuszki		
23	Lwowska	1	47		8100	GCZ	Ogród Działkowy im. Kościuszki		
		5/5		32.437	3476	SP			
24	Brzechwy	154/1	28	25.384	1.1988	GCZ	Polski Związek Działkowców Ogród Działkowy im. Kościuszki		

Objaśnienia dot. własności:

GCZ - Gmina Czeladź SP

SP - Skarb Państwa

OF - osoba fizyczna

OP - osoba prawna

NN - właściciel nieustalony

Mapa z zaznaczeniem istniejących ogródków działkowych

Numeracja ogródków zgodna z numeracją w tabeli powyżej.

Według ustawy z dnia 8 lipca 2005 roku rodzinnym ogrodem działkowym może być teren zielony będący we władaniu Polskiego Związku Działkowców. Jest to warunek bezwzględnie konieczny. Wynika z tego, że nie każdy tzw. rodzinny ogród działkowy spełnia warunki określone przez ustawodawcę. Tak jest między innymi z ogródkami czeladzkiemi, co wynika z zapisów powyższej tabeli. Niestety często się zdarza, że ich administratorzy ignorują ten fakt i nie dbają należycie o stronę formalno-prawną, co może prowadzić do konfliktów.

1.1.6. Cmentarze

Obowiązki gminy w zakresie cmentarzy reguluje ustawa³³. Wynika z niej że, zakładanie i rozszerzanie cmentarzy komunalnych należy do zadań własnych gminy. O założeniu lub rozszerzeniu cmentarza komunalnego decyduje rada gminy, po uzyskaniu zgody właściwego inspektora sanitarnego, natomiast cmentarza wyznaniowego - właściwe władze kościelne. Cmentarz może zostać założony tylko na terenie przeznaczonym na ten cel w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Analogicznie, o zamknięciu cmentarza decydują właściwe władze: komunalnego - rada gminy, wyznaniowego – władze kościelne, po zasięgnięciu opinii inspektora sanitarnego.

Utrzymanie cmentarzy komunalnych należy do właściwych zarządów gmin, na których terenie cmentarz jest położony, zaś cmentarzy wyznaniowych - do związków wyznaniowych.

Pierwszym, a zatem najstarszym czeladzkim miejscem pochówku, był nieistniejący już dziś cmentarz przy kościele parafialnym. Jego początki sięgają początków istnienia osady targowej, czyli XIII stulecia. Został on zamknięty w XVIII wieku, kiedy to wprowadzono nowe przepisy sanitarne, zabraniające lokowania cmentarzy w obrębie miast. Ostateczna jego likwidacja nastąpiła z początkami XX wieku, kiedy w związku z budową nowego kościoła wyburzono stary oraz przeprowadzono też rekultywację terenu. Zniszczeniu uległy wówczas zabytkowe nagrobki i krypty.

Z przyczyn podanych powyżej, około roku 1750 ulokowano nowy cmentarz w rejonie Górnej Węgrody na tzw. Kamionce. Funkcjonuje on do dzisiaj. Ograniczony on jest ulicami Cmentarną, Nowopogońską, Reymonta, Górną (KM 21 dz. 228) i zajmuje obszar 33.016 m². Cmentarz jest własnością Skarbu Państwa w użytkowaniu Parafii św. Stanisława B.M. w Czeladzi. Cmentarz

posiada układ kwaterowy wyznaczony trzema alejami o kierunku północ-południe i trzema o kierunku wschód-zachód. Aleją główną cmentarza jest środkowa aleja o przebiegu północ-południe. Nekropolia na Kamionce jest obiektem zabytkowym z wieloma interesującymi obiektami. Jest on użytkowany ale nie posiada jednak możliwości rozwoju.

³³ Ustawa z 31 stycznia 1959r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych z późn. zmianami – tekst jednolity Dz.U. nr 23 poz. 295 z 2000r.

Kolejnym czeladzkim cmentarzem był tzw. cmentarz epidemiologiczny (choleryczny), położony przy ul. Strzeleckiej (KM 30 dz. 78.). Był on użytkowany w latach 1905-1914. Jest to obiekt zabytkowy.

Z tego samego okresu pochodzi cmentarz żydowski (kirkut). Znajduje się przy ulicy Będzińskiej (KM 8 dz. 28/3). Został on założony w roku 1912 lub 1916. Cmentarzem opiekuje się Gmina Żydowska z Katowic. Obecnie nie jest użytkowany. Nekropolia jest obiektem zabytkowym.

W dzielnicy Piaski od roku 1936 funkcjonuje cmentarz będący własnością Kościoła Katolickiego, a precyzyjniej Parafii Matki Boskiej Bolesnej w Czeladzi. Położony on jest w południowej części Miasta przy ulicach Szybikowej i Saturnowskiej (KM 43 dz. 81/4; 81/3; 78). Zajmuje do tej pory powierzchnię 18.413 m². Cmentarz jest użytkowany i obecnie rozbudowywany na działkach będących własnością Gminy. Jest to na dzisiaj jedyna możliwość rozwoju cmentarza.

Najmłodszym czeladzkim cmentarzem jest Cmentarz Komunalny zlokalizowany przy ul. Wojkowickiej (KW 25.211: KM 1 dz. 69; KM 3 dz. 157) i zajmuje obszar 58.869 m². Założony on został w roku 1975. Jest on własnością Gminy Czeladź, a administracją zajmuje się Miejski Zarząd Gospodarki Komunalnej w formie zlecenia udzielonego firmie zewnętrznej. Na terenie cmentarza,

obok grobów ziemnych, znajduje się jedyne w naszym Mieście kolumbarium. Cmentarz posiada wieloletnią rezerwę terenu zapewniającą jego rozwój.

Podsumowując należy stwierdzić, że na terenie Miasta brakuje rezerw terenu na pochówki ziemne. Istnieje zatem konieczność zabezpieczenia w planie zagospodarowania miasta terenów zielonych, które w przyszłości mogłyby stanowić bazę pod budowę nowych nekropoli.

1.2. **Gminny Program Opieki nad Zabytkami**

Zgodnie z Ustawą o samorządzie gminnym (Dz.U. nr 16, poz. 950, tekst jednolity Dz.U. nr 142, poz.1591 z późniejszymi zmianami), jednym z zadań obligatoryjnych samorządu gminy jest wykonywanie zadań o charakterze gminnym w zakresie kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrona zabytków i opieka nad zabytkami (art.7.1.9).

W 2006 roku opracowany został, na zlecenie miasta, Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Czeladź na lata 2007 -2010³⁴ stanowiący załącznik nr 3. Program jest instrumentem realizacji miejskiej strategii działań wobec obiektów zabytkowych zawartej w dotychczasowych dokumentach strategicznych.

Przedmiotem programu są wszystkie zabytki niezależnie od form ochrony, jakimi są objęte, przy czym za zabytek uznaje się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3, pkt 1 Ustawy z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1.568 z późniejszymi zmianami).

Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków (art. 5 ustawy):

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Głównym celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Czeladź jest poprawa stanu zachowania zabytków, włączenie ich w rozwój gospodarczy i społeczny z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju oraz promocja miasta z wykorzystaniem jego zasobów kulturalnych.

---

³⁴ Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr XX/118/2007 z dnia 28.06.2001 r.

ZABYTKI NIERUCHOME

Zabytki czeladzkie związane są z dwoma zachodzącymi na terenie miasta, historycznymi procesami rozwoju gospodarczego. Pierwszą grupę zabytków nieruchomości tworzą obiekty będące śladami rozwoju miasta średniowiecznego, kształtowane w okresie od początków miasta do XIX wieku (I fala rozwoju gospodarczego). Do drugiej grupy należą obiekty związane z rozwojem przemysłu pochodzące z przełomu XIX i XX wieku (II fala).

Zasoby zabytkowe Starego Miasta

1) Układ urbanistyczny

Zabytkiem Czeladzi o wybitnej wartości regionalnej jest dobrze zachowany średniowieczny (XIII w.) układ urbanistyczny miasta lokacyjnego wraz z fragmentami przedmieść. Jest to jedyny taki zespół w całej Aglomeracji Katowickiej. Układ ma kształt zbliżony do owalu i jest dopasowany do rzeźby terenu. Układ dróg miejskich tworzy charakterystyczne wrzeciono. Do dnia dzisiejszego zachowały się elementy miasta lokacyjnego: centralnie położony rynek o kształcie zbliżonym do kwadratu wraz z ciągami komunikacyjnymi wybiegającymi z naroży oraz parcele przyrynkowe. Miastu lokacyjnemu towarzyszą przedmieścia: Bytomskie rozbudowane wzdłuż dawnej drogi do Bytomia i Raciborskie. W układzie drożnym i zabudowie przedmieść wyraźnie zauważalna jest rola traktu o kierunku wschód-zachód - dawnego, ważnego traktu tranzytowego z Krakowa na Śląsk.

2) Zabudowa miejska

Dominująca jeszcze w początkach XX wieku zabudowa drewniana z ogródkiem kwiatowym należy obecnie do rzadkości, a zachowane obiekty zazwyczaj są zrujnowane lub w złym stanie technicznym. Do czasów współczesnych nie zachowały się charakterystyczne dla Czeladzi budynki z dachem łamanym i sienią przejazdową. Wśród obiektów drewnianych na uwagę zasługują nieliczne dobrze zachowane budynki położone przy ulicy Bytomskiej 16 i 90, Ciasnej 2 oraz Pieńkowskiego 39. Przy ulicy Kościelnej 3 zachował się jeden dom z podcieniami, datowany na XVIII stulecie. Jest to obiekt parterowy, tynkowany o konstrukcji drewniano-murowanej, z

podcieniem wspartym na trzech kanelowych, murowanych kolumnach o wydatnie rozbudowanych partiach cokołowych³⁵. Dom jest usytuowany szczytowo do ulicy. Budynek jest kryty półszczytowym dachem z charakterystycznym wysuniętym okapem. Dach jest pokryty gontem.

W czasach historycznych na terenie Czeladzi powstawały również obiekty murowane. Do czasów współczesnych zachował się budynek dawnego zboru ariańskiego z 1. połowy XVII w. położony przy ulicy Rynkowej 2 oraz kamienica z początków XIX w³⁶. zlokalizowana przy Rynku nr 22.

Budynek dawnego zboru ariańskiego to budynek parterowy, tynkowany, murowany z kamienia częściowo podpiwniczony, na rzucie prostokąta, usytuowany kalenicowo, kryty czterospadowym dachem o wysuniętym okapie wspartym na profilowanych belkach. Obecnie dach kryty jest blachą trapezową. Na osi budynku znajduje się ozdobny portal.

Murowana kamienica to budynek dwukondygnacyjny z częściowo użytkowym poddaszem, tynkowany, podpiwniczony, usytuowany szczytowo do ulicy, kryty dachem dwuspadowym, pokrytym papą. W partii połaci dachu znajduje się późnobarokowy szczyt. Pierwotnie budynek posiadał przejazd bramny. Budynek pochodzi prawdopodobnie z XVIII stulecia. Początkowo był usytuowany kalenicowo. Dopiero w początkach XIX wieku został ukształtowany jako obiekt późnobarokowy usytuowany szczytowo. W dzisiejszej zabudowie starego miasta dominują budynki murowane z przełomu XIX i XX w. oraz z początku XX w. Są to najczęściej obiekty parterowe lub dwukondygnacyjne, lokalizowane kalenicowo w linii zabudowy, posadowione na rzucie prostokąta, zazwyczaj trój- lub pięciososiowe, podpiwniczone, wykonane z cegły lub kamienia (również z materiałów łączonych cegła i kamień) czasem tynkowane, kryte dachami dwuspadowymi o niewielkim kącie nachylenia połaci dachowych. Dachy pokryte są papą, dachówką cementową lub blachą. Charakterystycznym elementem jest przejazd bramny znajdujący się w skrajnych lub środkowych osiach elewacji. W niewielkich parterowych budynkach zamiast bramy przejazdowej w środkowej osi znajdują się dwuskrzydłowe drzwi wejściowe z nadświetlem prostokątnym lub zamkniętym łukiem odcinkowym. Domy posiadają

³⁵ Było to efektem wprowadzonych przez Prusaków nowych przepisów przeciwpożarowych.

³⁶ W obecnej postaci.

skromny detal architektoniczny - częściowe boniowanie, pilastry, lizeny, uproszczone formy gzymsów lub obramowań okiennych, szczytów, ścianek attykowych, balkonów, niewielkie nisze zamknięte łukiem pełnym mieszczące figury lub obrazy świętych umieszczane w górnej partii elewacji.

Charakterystycznym dla Czeladzi elementem były murowane, tynkowane ogrodzenia wykonane z kamienia łamanego lub cegły, w których osadzone były zdobione drewniane, dwuskrzydłowe, prostokątne lub zamknięte łukiem pełnym bramy z furką, często kryte dwuspadowymi dachami od góry krytymi gontem. Ogrodzenie tego typu zachowało się jeszcze przy ul. Kaczej 8 i Kościelnej 1.

W południowo-zachodniej części Starego Miasta, na wzniesieniu ograniczonym ulicami Bytomską, 1.Maja, Podwalną i Walną położony jest kościół pod wezwaniem św. Stanisława Biskupa i Męczennika. Budowany był w latach 1905-1912 według projektu Tomasza Pajzderskiego z adaptacją Hugona Kudery. Został on

zlokalizowany w sąsiedztwie obiektu wcześniejszego, rozebranego po zakończeniu budowy. Kościół jest murowany, dwuwieżowy, bazylikowy, trójnawowy, założony na rzucie krzyża łacińskiego, z wyższym, poligonalnie zamkniętym prezbiterium oraz dwoma zakrystiami. Na skrzyżowaniu transeptu, prezbiterium i korpusu nawowego znajduje się sygnatura na rzucie ośmioboku zwieńczonego hełmem zbliżonym do ostrosłupa. Teren kościoła od północy, zachodu i południa ogranicza wysoka skarpa, wzmocniona potężnym murem oporowym i częściowo obrośnięta drzewami. Od północnego-zachodu do kościoła prowadzą monumentalne schody. Drugie wejście na plac kościelny prowadzi od ulicy Kościelnej. Na placu kościelnym znajdują się trzy kamienne figury przedstawiające Najświętszą Marię Pannę (na północnym-wschodzie), św. Jana Nepomucena (na północnym-zachodzie) oraz Pieta (we wnęce zachodniej ściany transeptu). Kościół swoimi rozmiarami przytłacza, niewielką w swej skali, pierwotną zabudowę Starego Miasta.

3) **Zabytkowe cmentarze:**

- Cmentarz parafialny kościoła rzymsko-katolickiego p.w. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Czeladzi położony jest na południe od starego miasta, na stoku południowym, na terenie ograniczonym ulicami Cmentarną, Nowopogońską, Reymonta, Górną. Powstał w wyniku rozbudowy cmentarza wcześniejszego położonego przy dzisiejszej ulicy Górnej, założonego prawdopodobnie w 1750 roku. Otoczony jest tynkowanym murem z kamienia łamanego. Brama główna zlokalizowana jest od strony południowej. Bramy boczne znajdują się od strony wschodniej i zachodniej. Budynek administracji znajduje się w linii muru przy bramie zachodniej. Cmentarz posiada układ kwaterowy wyznaczony trzema alejami o kierunku północ-południe i trzema o kierunku wschód-zachód. Aleją główną cmentarza jest środkowa aleja o przebiegu północ-południe. Na dużym spadku terenu przechodzi ona w betonowe schody. Na cmentarzu rośnie starodrzew (jesiony, kasztanowce, topole) oraz duże żywotniki. Najstarsze zachowane nagrobki pochodzą z końca XIX w. np. grób rodziny Janotów z 1877 r., grób rodziny Piechowiczów z 1888 r. Groby posiadają różne formy architektoniczne - grobowce, płyty nagrobne, nagrobki wolnostojące, krzyże nagrobne.
- Cmentarz żydowski - znajduje się przy ulicy Będzińskiej. Został założony w 1912 lub 1916 r. daleko poza Starym Miastem, przy wschodniej granicy Czeladzi, w terenie lekko opadającym ku wschodowi. Jest ogrodzony częściowo murowanym i częściowo stalowym ogrodzeniem. Na cmentarzu zachowanych jest około 3.000 macew o skromnej dekoracji związanej z rytualną symboliką żydowską oraz trzy stele z polichromiami - obiekty rzadkie w regionie. Znajdują się tam również ruiny ohelu (grobu) rabina Cwi Hanocha. Aleja centralna podkreślona jest drzewami. Obiekt nie posiada dokumentacji konserwatorskiej. Obok znajduje się dawna rytualna łaźnia³⁷, w której obecnie znajdują się mieszkania socjalne (własność Gminy).
- Cmentarz epidemiologiczny (choleryczny) - był użytkowany w latach 1905-1914. Jest to niewielki cmentarz położony przy ulicy Strzeleckiej na prostokątnej, zadrzewionej, działce. Jego układ jest zatarty.

³⁷ Budowa łaźni nie została zakończona.

4) Tereny zieleni

Na wschodnim brzegu Brynicy, pomiędzy rzeką a ulicą 1. Maja i Katowicką znajduje się fragment założonego w 1905 roku parku (pow. 2,40 ha). Pierwotnie obiekt zajmował teren po obu stronach dzisiejszej ulicy 1. Maja. Od północy Park zamyka budynek dawnego kina Uciecha. Tam też znajduje się pomnik poległych w walce z okupantem. Zadrzewienia tworzą topole, brzozy, kasztanowce, jesiony w wieku około 70 lat. W części środkowej założono w 2. połowie XX w. plac zabaw dla dzieci, korty tenisowe oraz szkołę podstawową. Zachodnia część parku obsadzona jest topolami włoskimi. We wschodniej części aleje obsadzone są jabłoniemi purpurowymi oraz lipami. Do parku prowadzą liczne wejścia od ulicy 1. Maja i Katowickiej. Od strony zachodniej znajdują się dwa wejścia przez kładki przerzucone nad Brynicą.

Zabytki związane z rozwojem przemysłu

Zabytki związane z rozwojem przemysłu zlokalizowane są w południowej części Czeladzi.

Należą do nich:

- Zabytki związane z dawną kopalnią Czeladź.
- Zabytki związane z dawną kopalnią Saturn.
- Inne obiekty zabytkowe związane z przemysłem.

Zabytki związane z dawną kopalnią Czeladź

Zespół obiektów zabytkowych związanych z dawną kopalnią Czeladź położony jest w południowo-wschodniej części miasta, w rejonie dzielnicy Piaski. Tworzą go:

- ✓ Teren poprzemysłowy zespołu zabudowy szybów Piotr i Paweł (Ernest i Michał), pomiędzy ulicami Kościuszki, Francuską i Graniczną.
- ✓ Zespół zabudowań szybu Julian w rejonie ulicy Poniatowskiego.
- ✓ Osiedle robotnicze Piaski (osiedle francuskie).

- a) Teren poprzemysłowy zespołu zabudowy szybów Piotr i Paweł (ul. Kościuszki, Francuska, Graniczna).

Obiekty przemysłowe zespołu zabudowy szybów Piotr i Paweł zostały prawie w całości wyburzone w latach 90. XX wieku. Dawne obiekty zachowały się jedynie w rejonie tzw. Starego Placu. Nie posiadają one dużych

walorów historycznych. Jedynie maszyna wyciągowa szybu Piotr została przeniesiona na teren kopalni Saturn (1998).

b) Zespół zabudowań szybu Julian (ul. Poniatowskiego).

Zespół zabudowy szybu Julian nie zawiera głównych elementów pierwotnej struktury. W zespole zachowane są tylko trzy dawne obiekty:

- Budynek dawnej kotłowni i łaźni (bez komina) z 1903 roku, przekształcony w latach 80. XX w.
- Budynek kompresorowni z 1903 roku wnętrza przekształcone w 1996 roku.
- Budynek dawnej kuźni z 1903 roku przekształcony w latach 80. XX wieku.

Zespołowi towarzyszą zachowane budynki mieszkalne (ul. Poniatowskiego 1,4,6,8), w tym:

- Budynki wielorodzinne przeznaczone dla robotników: nr 1 to obiekt parterowy z ogródkiem od frontu, nr 4 obiekt dwukondygnacyjny.
- Budynki przeznaczone dla kadry urzędniczej o charakterze willowym (nr 6 i 8).

c) Osiedle robotnicze Piaski (dzielnica francuska)

Osiedle robotnicze Piaski zostało wybudowane przez Anonimowe Towarzystwo Akcyjne Czeladź. Jest ono położone na południowy-wschód od Starego Miasta w sąsiedztwie zabudowań przemysłowych szybu Piotr i Paweł kopalni Czeladź. Tworzy go kilka zróżnicowanych pod względem architektury i kompozycji zespołów zabudowy realizowanych w okresie od końca XIX w. do lat 30 XX w. Wszystkie budynki zarówno robotnicze jak i urzędnicze mają proste, mało zróżnicowane bryły. Są to budynki podpiwniczone, ze stropami ceramicznymi w piwnicy i drewnianymi powyżej, murowane z cegły lub kamienia z ceglany detal (opaski, lizeny, gzymsy, cokoły). W konstrukcji niektórych budynków położonych przy ulicy Betonowej i Płockiej zastosowano nowatorską wówczas technologie lanego betonu. Parterowe budynki typu czworaki lub w piętrowe domy wielorodzinne przeznaczone były na mieszkania dla robotników. Mieszkania urzędnicze lokowane były w zabudowie typu willowego lub w kamienicach.

Osiedle tworzy pięć zespołów zabudowy:

- Zespół zabudowy mieszkaniowej przy ulicach 3.Kwietnia, Kościuszki, Mickiewicza, Sikorskiego w tym:

- Przy ul 3 Kwietnia znajdują się:

- Budynki mieszkaniowe dla robotników (nr 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 24, 26) - najstarsze (prawdopodobnie) obiekty pochodzące z początków XX wieku.

- Willa dla wyższej kadry górniczej (nr 19).
- Budynek dawnej ochronki (nr 28).
- Budynek dawnej dyrekcji kopalni (nr 21).

- Przy ulicy Kościuszki znajdują się:

- Budynki mieszkaniowe dla robotników (nr 1, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26).
- Budynek dawnej szkoły - obecnie dom katolicki (nr 3).
- Zespół kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Bolesnej (nr 5) neoromański, wybudowany w latach 1922-1924, według projektu dziekana kapituły Beranson ks. inż. Abgreła, z kamienia naturalnego i sztucznego wykończony w cegle. Teren kościoła jest ogrodzony. W granicy terenu znajduje się jeszcze kaplica cmentarna, kamienna grotta Matki Boskiej, starodrzew, kapliczka Chrystusa z Sercem Gorejącym oraz plebania (ul. Francuska 1).

- Przy ulicy Mickiewicza znajdują się:
  - Budynek mieszkalny (nr 8).

- Budynek mieszkalny (nr 10) - stanowiący integralną część zespołu kamienic położonych przy ulicy Sikorskiego nr 6, 8, 10.
- Przy ulicy Sikorskiego znajdują się:
  - Dawna willa głównego mechanika kopalni (nr 1).
  - Dawny klub urzędniczy (nr 3) o architekturze w duchu francuskiego renesansu otoczony niewielkim parkiem.
  - Pałacyk Vianneya - dawna willa dyrektora kopalni (nr 5) o architekturze klasycyzującej, otoczona parkiem - obecnie Środowiskowy Dom Samopomocy dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi **Ostoja**.
  - Wielorodzinne budynki pracownicze (nr 7, 12).
  - Wille kadry pomocniczej (nr 9, 11).
  - Kamienice mieszkalne dla urzędników kopalni (nr 6, 8, 10).
- Zespół zabudowy przy ulicy Krzywej, Warszawskiej, Nowopogońskiej i Zwycięstwa.
  - Przy ulicy Krzywej znajdują się:
    - Budynki mieszkalne dla robotników (nr 1, 2, 3, 4, 5).
  - Przy ulicy Warszawskiej znajdują się:
    - Budynki mieszkalne dla robotników (nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10).
  - Przy ulicy Nowopogońskiej znajdują się:
    - Budynki mieszkalne dla robotników (nr 210, 212, 214, 216, 218, 220, 222, 224).
  - Przy ulicy Zwycięstwa znajduje się:
    - Budynek dla urzędników niższego rzędu (nr 1).
    - Kamienica mieszkalna ze sklepami w przyziemiu (nr 3).
- Zespół zabudowy przy ulicy Francuskiej
  - Przy ul. Francuskiej znajdują się:
    - Budynki mieszkalne z ogródkami od frontu (nr 7, 9, 11, 13).
    - Budynek dla średniej kadry technicznej z ogródkiem - tzw. sztygarska (nr 5).
- Zespół zabudowy przy ul. Betonowej i Nowopogońskiej
  - Przy ulicy Betonowej znajdują się:

- Wielorodzinne budynki mieszkaniowe dla robotników (nr 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18).
- Parterowe budynki dla robotników (nr 1, 3, 20, 22, 24, 26, 28).
- Parterowe budynki dla średniej kadry technicznej - tzw. sztygarski (nr 30, 32, 34).
- Przy ulicy Nowopogońskiej znajdują się:
  - Wielorodzinne budynki dla robotników (nr 230, 232, 234, 236, 238, 240, 242).
- Zespół zabudowy przy ul. Płockiej:
  - Przy ulicy Płockiej znajdują się:
    - Budynki mieszkalne z ogródkami (nr 1,3,5,7).

Najstarsze obiekty osiedla robotniczego Piaski znajdują się przy ul. 3.Kwietnia. Są to budynki wielorodzinne z czerwonej cegły przeznaczone dla robotników. Zabudowa ma charakter koszarowy. Podobny charakter ma zabudowa przy ul. Kościuszki, z tym, że tworzą ją budynki murowane z kamienia wapiennego z detalami wykonanymi w cegle.

Zespoły zabudowy powstające w kolejnych etapach uwzględniały już zdobycze ówczesnej myśli społecznej, urbanistycznej i architektonicznej. Budynkom mieszkalnym towarzyszy zieleń realizowana w różnych formach: w postaci ogródków (ul. Francuska, Płocka), typu parkowego (ul. Betonowa), w formie skweru (ul. Krzywa, Nowopogońska). Najbardziej reprezentacyjna część osiedla położona jest w rejonie ulicy Sikorskiego i 3.Kwietnia. Wszystkim budynkom położonym, w tym rejonie towarzyszy zieleń zarówno bezpośrednio związana z budynkiem jak i ogólnie dostępna. Znajdują się tam budynki mieszkalne typu willowego przeznaczone dla najwyższej kadry urzędniczej kopalni oraz obiekty socjalne i administracyjne. Obiekty socjalne osiedla to: szkoła (obecnie dom katolicki przy ul. Kościuszki 3), boisko Towarzystwa Gimnastycznego Sokół (róg ul. Francuskiej i Nowopogońskiej), Ogród Jordanowski położony przy ul. Mickiewicza (częściowo uporządkowany przez Gminę) i boisko Związku Podoficerów Rezerwy (ul. Mickiewicza). Przy ulicy Kościuszki 5 znajduje się zespół kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Bolesnej. Cmentarz parafialny kościoła rzymsko-katolickiego p.w. Matki Boskiej Bolesnej położony jest w południowej części miasta, przy ulicy Szybikowej. Założony był w latach 30. XX w. Bramy znajdują się od ul Szybikowej i Saturnowskiej. Na cmentarzu brak obiektów o wartościach historycznych.

Zespół zabudowy osiedla Piaski (dzielnica francuska), pomimo narastania w czasie ma charakter jednorodny. Jest jedynym tak rozbudowanym i kompletnym pod względem układu urbanistycznego i zabudowy osiedlem patronackim w Zagłębiu. Dorównuje

najlepszym wzorom osiedli niemieckich Górnego Śląska. Obecny układ przestrzenny osiedla jest częściowo zaburzony niefortunną lokalizacją bloków mieszkalnych i wyburzeniem części obiektów gospodarczych. Część obiektów jest przebudowana.

Zabytki związane z dawną kopalnią Saturn

Zespół kopalni Saturn wraz z towarzyszącymi mu obiektami administracyjnymi, socjalnymi i mieszkaniowymi położony jest w południowo-zachodniej części miasta na terenie dawnego folwarku plebańskiego (Pustych Jakubowic). W skład tego zespołu wchodzi:

- ✓ Zespół zabudowy przemysłowej kopalni „Saturn” (ul. Dehnelów 2).
- ✓ Kolonia robotnicza Saturn (Nowa i Stara).

a) Zespół zabudowy przemysłowej kopalni Saturn (ul. Dehnelów 2)

Zabudowa przemysłowa kopalni Saturn powstała na przełomie XIX i XX w. Zespół ma ujednolicony historyzujący charakter. Tworzą go obiekty murowane, nie tynkowane, z cegły z kamiennymi partiami w przyziemiach (ociosy). W grupie budynków frontowych i produkcyjnych niektóre partie są wtórnie otynkowane. Zabudowa jest zróżnicowana pod względem wysokości: jedno, dwu, lub trzykondygnacyjna. Większą liczbę kondygnacji posiadają nadszybia. Budynki są przykryte dachami kombinowanymi, złożonymi zazwyczaj z kilku przylegających do siebie partii dwupołaciowych, kryte papą lub blachą falistą. W strukturze przestrzennej wyróżniają się segmenty głównych obiektów produkcyjnych - basztowe nadszybia I i II, wydłużona partia kotłowni z dwoma charakterystycznymi kominami, siłownia z wieżą rozdzielczą pozorującą obiekt obronny oraz pierwszoplanowa grupa obiektów frontowych. Forma architektoniczna niektórych obiektów została naruszona wtórnie wprowadzonymi zmianami.

Zespół kopalni Saturn tworzy dużą jednostkę o w pełni rozwiniętej strukturze przestrzennej charakterystycznej dla zakładu wydobywczego z końca XIX wieku i początków XX wieku. Najcenniejszymi obiektami przemysłowymi zespołu są:

- Budynek nadszybia szybu I ze stalową wieżą (dawna wieża basztowa), powstały w latach 1892 i 1902 przebudowany w latach 60. i 70. XX w.
- Budynek maszyny wyciągowej szybu I wraz z parowo-elektrycznym

urządzeniem wyciągowym, z lat 1902 i 1910, (drobne zmiany z okresu międzywojennego i lat 60. XX w.).

- Budynek nadszybia szybu II z 1890 r. (dawna wieża basztowa), wzmocniony w 1949 r. - obiekt unikalny.
- Budynek maszyny wyciągowej szybu II z 1890 r. z urządzeniem wyciągowym z 1901r. przebudowany w 1910 r. i w 1960 r. (likwidacja parowego napędu z pozostawieniem niektórych pierwotnych podzespołów).
- Budynek dawnej elektrowni, z lat 1902-1908 z drobnymi przekształceniami z 1965r. i lat 80. XX w. wyposażony w unikalne urządzenia.

Obiektami cennymi są również:

- Zespół zabudowań dawnej kotłowni z ok. 1890 r. i 1900 r., kilkakrotnie przebudowywany w latach 20. i 60. XX w. z pozostałością wyposażenia - dwa kotły z 1924 r. (zbiorniki wody).
- Zespół budynków warsztatu mechanicznego i kuźni z 1900 r., nadbudowany w partii południowej i obudowany w latach 70. XX w.
- Dawna rozdzielnia i stacja trafo (budynek magazynu silników elektrycznych) z 1914r., z nieznacznie przekształconą elewacją w latach 80. XX w.
- Zespół budynków administracji, cechowni i łaźni z lat 1910-1911 przebudowany od strony zachodniej i obudowany od południa i wschodu w latach 60. i 70. XX w.
- Stacja sprężarek (kompresorownia) zlokalizowana przy szybie I z ok. 1900 r. częściowo przekształcona w okresie powojennym.
- Budynek magazynu głównego, garaży i biur z lat 1900-1913, przebudowany w latach 60. i 70. XX w.
- Budynek Zakładowej Straży Pożarnej.

a) Kolonia robotnicza „Saturn”

Kolonia robotnicza „Saturn” powstała w okresie od końca XIX w. do lat 20. XX w. Obiekty najstarsze znajdują się przy ulicy 21. Listopada. Najwcześniejsze z nich pochodzą z końca XIX wieku i należy je wiązać z okresem, gdy właścicielem kopalni był książę Hugon von Hohenlohe zu Öhringen. Pozostałe obiekty koloni zostały wybudowane przez Towarzystwo Górniczo-Przemysłowe Saturn. Mieszkania robotnicze lokowane były w piętrowych domach wielorodzinnych przy ul. 21. Listopada (Stara Kolonia) i ul. Legionów (Nowa Kolonia). Zabudowania urzędnicze znajdowały się przy ul. 21. Listopada i ulicy Dehnelów. Tam też znajdowały się obiekty socjalne i administracyjne. Budynki zarówno

robotnicze jak urzędnicze są murowane z cegły i tynkowane (z wyjątkiem budynków przy ul. 21. Listopada murowanych z czerwonej cegły, przypominających *śląskie familoki*). Obiekty posiadają ceglany detal architektoniczny (opaski, lizeny, gzymsy, cokoły). Wszystkie budynki są podpiwniczone, ze stropami ceramicznymi w piwnicy i drewnianymi powyżej. Pierwotnie wszystkie budynki były kryte dachówką, obecnie w większości wymienioną na papę lub eternit.

Zabudowania przy ulicy Legionów i Dehnelów reprezentuje już nową myśl socjalną, architektoniczną i urbanistyczną. Obiekty realizowane były przez polskich twórców i reprezentują różne formy stylu dworkowego uznawanego ówczesnie z architekturą narodową.

Kolonia robotnicza „Saturn” składa się z trzech odrębnych zespołów zabudowy:

- Zespół zabudowy przy ul. 21. Listopada (Stara Kolonia).

W skład zespołu zabudowy wchodzi:

- Budynki mieszkalne dla kadry technicznej kopalni (nr 2, 4, 6, 8).
- Budynki mieszkalne dla robotników (nr 3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20).
- Budynek dawnego Klubu Urzędniczego (Dom Ludowy) - obecnie własność miasta, budynek przeznaczony do adaptacji na Multicentrum (nr 10)

Najstarszą część zespołu stanowią zbudowania przy ulicy 21. Listopada nr 3-9 oraz 1 i 4. Obiekty te charakteryzują się archaiczną formą. Są to obiekty wielorodzinne, jednopiętrowe, kryte dachem dwuspadowy, zbudowane z czerwonej cegły. Prawdopodobnie w tym okresie istniał też budynek przy ul. 21. Listopada 2 - być może pełnił funkcje administracyjne.

Kolejne obiekty wzniesione były przed rokiem 1913. Są to budynki robotnicze z czerwonej cegły (ul. 21. Listopada 11-19 i 14, 16, 20) oraz budynki z mieszkaniami dla urzędników przy ul. 21. Listopada 6 i 8. Z tego okresu pochodzi też budynek Domu Ludowego (klubu urzędniczego) z salą

widowiskową przy ulicy 21.Listopada 10. Obecnie obiekt stanowi salę gimnastyczną powiatowego Zespołu Szkół nr 2.

Równolegle z budową obiektów mieszkalnych przy ul. 21.Listopada na zachód od ulicy zakładany był park. Początki parku sięgają 1902 roku. Ostatecznie park założono około roku 1914. Był to park krajobrazowy. Obok terenów rekreacyjnych znajdowały się w nim: elementy małej architektury ogrodowej, Dom Ludowy, boiska sportowe i korty. W okresie międzywojennym park ten należał do najpiękniejszych i największych w Zagłębiu Dąbrowskim. Obecnie zachowany jest tylko niewielki fragment parku. W jego zachodniej części wybudowano w II. połowie XX w. osiedle bloków mieszkalnych. Układ kompozycyjny parku jest nieczytelny, zachowane są jedynie fragmenty alei i niektóre elementy pierwotnego programu.

Równolegle do koloni 21.Listopada na przeciwnym brzegu Brynicy zlokalizowany jest Park Jordana (ul. Katowicka). Został on założony w 1924 roku według projektu polskiego planisty ogrodów Stefana Celichowskiego. Park ma charakter krajobrazowy. Jego układ kompozycyjny jest częściowo nieczytelny. Znajdowała się tam drewniana altana. Aby zapobiec zalewaniu parku, w roku 1930 usypano wał pomiędzy parkiem i rzeką. W 1936 roku przekształcono kompozycję parkową wprowadzając boisko do piłki nożnej i bieżnię wzdłuż alejek. Obecnie południowa część parku jest przekształcona w ogródki działkowe. Wejścia do parku usytuowane są od strony ulicy Katowickiej oraz od strony ulicy 21.Listopada przez kładkę przerzuconą przez Brynicę.

▪ Zespół zabudowy przy ulicy Dehnelów

W skład zespołu zabudowy wchodzi:

- Siedziba Zarządu Towarzystwa (dyrekcja kopalni) - ul. Dehnelów 2,
- Budynek danej straży pożarnej (ul. Dehnelów 2a),
- Willa dyrektora kopalni (ul Dehnelów 10) z oficyną (ul. Dehnelów 12),
- Zespół budynków mieszkalnych dla wyższej kadry urzędniczej (ul Dehnelów 24, 26, 28, 30).

Zabudowa przy ulicy Dehnelów pochodzi z lat 1922-1925. Znajdujące się tam obiekty zlokalizowane są w otoczeniu parkowym i utrzymane są w stylu klasycyzującego dworu

polskiego. Willa dyrektora i budynek straży pożarnej są klasycznym przykładem tego stylu. Obydwa kryte są dachem łamanym polskim, z gankiem kolumnowym. Willa dyrektora dodatkowo posiada alkierze. Budynek dyrekcji kopalni jest obiektem monumentalnym o uproszczonej formie stylu dworskowego (alkierze zastąpiono ryzalitami, dach łamany polski zastąpiono dachem mansardowym). Główny wyraz nadaje obiektowi pseudoportyk kolumnowy. Budynki z mieszkaniami dla urzędników to obiekty wielorodzinne, wolnostojące, murowane, dwu i półkondygnacyjne, na cokole, kryte czterospadowym dachem, ze znacznie zróżnicowanym detalem. Elewacje są tynkowane ze zdobieniami w formie ceglanych naroży. W elewacjach frontowych po bokach znajdują się loggie. Na osi znajdują się duże facjaty różnorodnie zwieńczone. Równocześnie z obiektami budowlanymi zakładany był towarzyszący im park. Miał on charakter krajobrazowy. Na skarpie zachowane są terenowe schody z dekoracyjną balustradą. W roku 1931 teren parkowy przy ulicy Dehnelów został powiększony przez założenie Ogrodu Morwowego (pow. 3,40 ha) w dolinie Brynicy, na północny-wschód od willi dyrektora kopalni. Był to teren rekreacyjny dla pracowników kopalni. Obecnie są to tereny sportowe. Centralną część zajmuje boisko sportowe oraz plac zabaw dla dzieci. Od strony północnej granice ogrodu stanowi szpaler topoli włoskich, skarpa otaczająca ogród od strony zachodniej porośnięta jest wierzbami. W drzewostanie ogrodu dominują morwy.

Integralną częścią koloni Saturn jest szkoła z 1906 roku i budynek mieszkalny przeznaczony dla nauczycieli z 1912 roku położone po przeciwnej stronie Brynicy, przy ulicy Katowickiej 121. Budynek mieszkalny usytuowany jest naprzeciwko mostu na Brynicy. Jest to budynek czterokondygnacyjny, podpiwniczony, z poddaszem, kryty dachem wielospadowym. Obiekt jest murowany z cegły z ceglаныmi detalami (pasy pionowe i poziome, gzymsy). Płyciny wewnątrz podziałów są tynkowane. Cokół jest kamienny.

Budynek szkoły położony jest na wysokiej skarpie, na którą prowadzą strome schody. Jest to budynek trójkondygnacyjny, podpiwniczony z poddaszem, kryty dachem dwuspadowym. Obiekt jest murowany z cegły, obecnie tynkowany.

- Zespół zabudowy przy ulicy Legionów (Nowa Kolonia)

W skład zespołu zabudowy wchodzi:

- o Budynki mieszkalne dla robotników (nr 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38).
- o Budynek dawnego domu noclegowego dla nieżonatych robotników z rozległym dziedzińcem od frontu oraz dawny zajazd - ul. Legionów 2. Obecnie użytkowany przez Zakon Misjonarzy z Mariannhill.

Zespół zabudowy przy ul. Legionów pochodzi z lat 1922-1923. Jest zlokalizowany na południowy-zachód od Starego Miasta, na terenie dawnego folwarku, w sąsiedztwie zabudowań prochowni dawnej kopalni Saturn. Znajdują się tam wielorodzinne budynki mieszkalne dla robotników. Są to obiekty murowane z cegły, tynkowane, z detalem z cegły, przykryte wysokim spadzistym dachem krytym papą. Budynki otoczone są zielenią. Obecnie zespół jest przekształcony w wyniku wyburzenia części obiektów i realizacji zabudowy blokowej.

Inne obiekty zabytkowe związane z przemysłem

Wśród innych zachowanych zabytkowych obiektów przemysłowych Czeladzi należy wyróżnić:

- ✓ Zespół przepompowni wody, ul. Staszica 124,
- ✓ Zakład Płytek i Wyrobów Sanitarnych Józefów , ul. Katowicka,
- ✓ Zespół domów robotniczych przy ulicy Szpitalnej.

a) Zespół przepompowni wody.

Zespół położony jest w zachodniej części miasta pomiędzy ulicą Staszica i Brynicą. Tworzą go budynek przepompowni, stacja trafo oraz budynek mieszkalny pochodzące z okresu I. wojny światowej (około 1915 roku). Stanowi on niewielkie założenie o typowym układzie, o interesującej jednolitej zabudowie z czerwonej cegły.

b) Zakład Płytek i Wyrobów Sanitarnych Józefów.

Zakład położony w południowej części miasta przy ul. Katowickiej. Z całego zespołu obiektów jedynie trzy zachowały wygląd zbliżony do pierwotnego. Są to: budynek dyrekcji, odlewnia i wieża suszarni.

c) Zespół domów robotniczych przy ulicy Szpitalnej.

Zespół tworzą budynki nr 59, 61, 63,. Są to budynki murowane z kamienia wapiennego, z detalem w postaci lizen, gzymsów, obramień okiennych, elementów cokołu wykonanych w cegle i w kamieniu.

ZABYTKI RUCHOME

Zabytki ruchome Czeladzi, pozostające poza zbiorami muzealnymi znajdują się przede wszystkim w obiektach sakralnych i w zbiorach prywatnych.

Zabytki ruchome w obiektach sakralnych to głównie wyposażenie wnętrz kościołów. Najbardziej wartościowy zbiór obiektów tego typu przechowywany jest w kościele p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika. Znajdują się tam obiekty przeniesione z poprzedniego kościoła pochodzące z XVII, XVIII i XIX wieku. Są to m.in. ornaty, mszały, naczynia, monstrancje, kielichy, lichtarze, krucyfiksy, rzeźby, obrazy, a także organy i chrzcielnica.

Liczba i rodzaj zabytków ruchomych zebranych w zbiorach prywatnych jest nieznana.

Do zabytków ruchomych zalicza się również kapliczki i krzyże przydrożne. W Czeladzi znajduje się 12 obiektów tego typu (omówione na str. 47).

ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Obszar Czeladzi, pod względem archeologicznym został w dużej mierze zniszczony w wyniku działań przemysłu wydobywczego i rozwoju miasta. Badania powierzchniowe prowadzone w roku 1992 w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski ukazały stanowiska zlokalizowanych przede wszystkim wzdłuż Brynicy. Większość z nich to ślady z okresu wczesnego średniowiecza. Najstarsze stanowiska pochodzą z epoki kamienia. Podczas bieżącego nadzoru archeologicznego odkryto także stanowisko związane z kulturą łużycką. Wyniki ostatnio prowadzonych badań archeologicznych ujawniły relikty obwarowań miejskich.

Pierwsze stałe osady, prawdopodobnie dwie, powstały na terenie dzisiejszej Czeladzi w okresie łużyckim (700 - 550 r. p.n.e.). Istnienia pierwszej, w rejonie Starego Miasta, możemy się jedynie domyślać. Pozostałości drugiej, w rejonie Saturna, zostały bezpowrotnie zniszczone w okresie budowy kopalni. Znalezione wówczas przedmioty „powędrowały” na wielką wystawę poświęconą kulturze łużyckiej, jaka odbyła się w Berlinie

w roku 1889³⁸.

WŁASNOŚĆ ORAZ STAN ZACHOWANIA ZABYTKÓW

Zasoby zabytkowe Czeladzi są własnością prywatną, komunalną, spółdzielczą lub parafialną. Wiele z nich posiada własność nieuregulowaną.

Stan zachowania zabytków jest niezadowolający. Większość obiektów jest w złym stanie technicznym. Wymagają one gruntownych remontów. Przestrzenie publiczne wymagają uporządkowania. Zaniedbane są tereny zieleni. Na ten stan rzeczy miały wpływ między innymi:

- utrata pierwotnych funkcji, centrotwórczych (np. handlowych, usługowych, administracyjnych) przez Stare Miasto i przemysłowych przez zakład wydobywczy kopalni Saturn oraz utrata sponsorów i protektorów w wyniku przemian ustrojowych i technologicznych,
- nieprzemyślane lokalizacje nowych obiektów burzące układy kompozycyjne osiedli robotniczych lub realizowanych kosztem terenów zieleni,
- długoletnie zaniedbania remontowe, konserwatorskie i pielęgnacyjne,
- niedocenywanie przez mieszkańców miasta wartości zabytkowych tradycyjnych form i skali zabudowy,
- trudności finansowe

Wśród obiektów utrzymywanych w stanie należytym można wyróżnić: budynek dawnego hotelu robotniczego (obecnie użytkowany przez Zakon Misjonarzy z Mariannahill), kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, ostatnio odremontowaną dawną willę dyrektora kopalni Saturn przy ulicy Dehnelów 10 i Zarządu Kopalni (Dehnelów 2), oraz niektóre budynki mieszkalne np: budynek drewniany przy ul. Pieńkowskiego 39, murowane pod numerami 1 (Plebania) i 45 oraz przy ul. Kościelnej 1.

STATUS PRAWNY I OCHRONA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

➤ Zabytki włączone do ewidencji zabytków.

Gminną ewidencje zabytków w postaci kart adresowych prowadzi wójt, burmistrz, prezydent miasta (art. 22. ust.4. ustawy). Jest ona tworzona na podstawie wojewódzkiej ewidencji zabytków prowadzonej w formie kart ewidencyjnych zabytków przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 22 ust.2. ustawy). Włączenie zabytku do ewidencji nie jest formą ochrony zabytków.

³⁸ K. Sarna: Czeladź. Zarys rozwoju miasta. Katowice 1977, s. 19.

Do wojewódzkiej ewidencji zabytków są włączone następujące obiekty z terenu Czeladzi (na podstawie pisma WOZU nr K-RD-KL/4160/3150/103/05 z 30 maja 2005 r.):

- 1) Czeladź Piaski - Układ administracyjno-przestrzenny dawnego osiedla robotniczego Piaski,
- 2) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn,
- 3) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek nadszybowy z wieżą szybu I,
- 4) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek maszynowni szybu I,
- 5) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek maszynowni szybu II,
- 6) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek siłowni,
- 7) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek kotłowni,
- 8) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek nadszybowy szybu II,
- 9) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek cechowni, łaźni, szatni i administracji,
- 10) Czeladź - Kościół p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika,
- 11) ul. Kościuszki - Zespół zabudowy kopalni Czeladź (obecnie Saturn),
- 12) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - kompleks elektrowni,
- 13) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - budynek maszynowni szybu Piotr,
- 14) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - kompleks kotłowni,
- 15) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - budynek warsztatu naprawy wozów,
- 16) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - budynek kuźni i warsztatów,
- 17) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - warsztat elektryczny,
- 18) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - budynki łaźni i administracji,
- 19) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - nadszybie szybu Piotr.

Z przedstawionych obiektów osiem zostało w latach 90. XX w. rozebranych (nr 12-19). Należy podjąć działania prowadzące do wyłączenia tych obiektów z ewidencji (obiekty nieistniejące). Równocześnie ujęcie jedynie 11 zabytków czeladzkich w ewidencji zabytków oznacza, że na terenie Czeladzi istnieje wiele zabytków, w tym chronionych w formie wpisu do rejestru zabytków, które nie są włączone do ewidencji zabytków. Wymaga to podjęcia działań prowadzących do uregulowania stanu prawnego tych obiektów.

➤ **Zabytki objęte ochroną.**

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewiduje następujące formy ochrony zabytków (art. 7. ustawy):

- 1) wpis do rejestru zabytków,

- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Rejestr zabytków dla obiektów znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków (art. 8 ustawy). Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu lub na wniosek właściciela (art. 9 ustawy).

Na terenie Czeladzi znajdują się 163 obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków, w tym:

- do rejestru zabytków nieruchomych jest wpisanych 101 obiektów,
- do rejestru zabytków ruchomych są wpisane 66 obiektów.

Do rejestru zabytków nieruchomych wpisane są następujące obiekty:

1. Nr rej. A/6/60, decyzja z 23 lutego 1960 r. - dom przy ulicy Kościelnej 3 wzniesiony z początkiem XIX wieku.
2. Nr rej. A/7/60 (wznowienie R/365/52), decyzja z 23 lutego 1960 r. - dom przy ulicy Rynkowej 2 (d. Podymy) z połowy XVII wieku
3. Nr rej. A/1182/72, decyzja z 5 maja 1972 r. - układ urbanistyczny miasta Czeladź. Granice zabytkowego układu wytyczają ulice (wraz z zewnętrzną w stosunku do centrum zabudową i przynależnymi parcelami): Pieńkowskiego, Modrzejowska, Staszica, Katowicka, Żabia, 1.Maja, wraz z zabudową i parcelami wylotów ulic Grodzieckiej, Będzińskiej, rozwidlenia ulic Modrzejowskiej i Reymonta, Katowicka wraz z Bytomską do ul. Przeląskiej.
4. Nr rej. A/1269/81, decyzja z 10 grudnia 1981r. - kościół parafialny pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Czeladzi. Granica ochrony obejmuje kościół z wyposażeniem wraz z placem wyznaczonym biegiem zabudowy.
5. Nr rej. A/1479/92, decyzja z 4 sierpnia 1992 - układ urbanistyczny i zabudowa osiedla robotniczego w dzielnicy Piaski, w skład, którego wchodzi:
  - 1) budynki mieszkalne przy ulicy 3.Kwietnia 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 26; Kościuszki 1, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26; Sikorskiego 1, 6, 8, 10; Mickiewicza 8; oraz budynki użyteczności publicznej: dom katolicki (dawna szkoła) - ul. Kościuszki 3, kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Bolesnej - ul. Kościuszki 5, plebania - ul Francuska 1,

kapliczka przy kościele na skrzyżowaniu ulic Kościuszki i Francuskiej, dawny klub urzędniczy przy ulicy Sikorskiego 3.

- 2) zespół osiedlowy, który tworzy zabudowa ulic: Krzywej 1, 2, 3, 4, 5; Warszawskiej 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10; Nowopogońskiej 210,212, 214, 216, 218, 220; Zwycięstwa 1;
- 3) budynki mieszkalne przy ulicy Francuskiej 5, 7, 9, 11, 13;
- 4) zabudowa mieszkaniowa przy ulicy Betonowej 1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34; Nowopogońskiej 230, 232, 234, 236, 238, 240, 242;

W rejestrze zabytków ruchomych znajduje się:

- 1) B/541/80 decyzja z 12. lutego 1980 roku (kielich - B/295/71 z 28 grudnia 1971r., monstrancja - B/296/71 z 28 grudnia 1971 r.) - zespół obiektów znajdujących się w kościele parafialnym pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, w jego otoczeniu oraz na plebani w Czeladzi - opisane w załączniku 1 w poz. 1-63 do niniejszej decyzji.
- 2) B/564/82 z 13 kwietnia 1982 r. - kapliczka przydrożna z figurą Chrystusa Salwatora we wnęce znajdująca się przy ulicy Wojkowickiej (Przemysłowej) przy torach kolejowych.
- 3) B/64/05 decyzja z 30 grudnia 2005 r. - organy znajdujące się w kościele parafialnym pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Czeladzi przy ul. Pieńkowskiego, zbudowane w 1637 roku, przebudowane w XVIII w. i drugiej połowie XIX w.
- 4) A/1479/92 decyzja z dnia 4 sierpnia 1992 r. - kapliczka słupowa z figurą Chrystusa z Sercem Gorejącym przy ul. Kościuszki i Francuskiej.

Dla kształtowania krajobrazu kulturowego Czeladzi z poszanowaniem jego tradycji i dziedzictwa kulturowego niezbędne jest stworzenie warunków do sprawnego, nowoczesnego zarządzania zabytkami. Wymaga to tworzenia nowoczesnych struktur organizacyjno-technicznych oraz uporządkowania statutu zabytków. Ten kierunek jest realizowany za pomocą następujących zadań:

- a) Powołanie konserwatora miejskiego.
- b) Utworzenie i bieżąca aktualizacja elektronicznej bazy danych o zabytkach miasta.
- c) Skierowanie do WUOZ wniosków o włączenie zabytków do wojewódzkiej ewidencji zabytków i wyłączenie z ewidencji obiektów nieistniejących. (Obiekty proponowane do włączenia do ewidencji zabytków przedstawiono w załączniku nr 3)

- d) Skierowanie do WUOZ wniosków o wpis do rejestru zabytków. (Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków przedstawiono w załączniku nr 3).

1.3. Promocja Miasta

Promocją Miasta zajmuje się Wydział Promocji Miasta. Powstał on na podstawie Zarządzenia Burmistrza Miasta Czeladź nr 103/2007 z dnia 27 czerwca 2007 roku. Do zadań Wydziału należy w szczególności:

1. Prowadzenie polityki informacyjnej i promocji Miasta.
2. Opracowywanie wydawnictw, materiałów promocyjnych i informacyjnych Miasta (zlecenie, wykonania, zakup, dystrybucja).
3. Archiwizowanie materiałów prasowych związanych z działalnością Urzędu, ukazujących się w prasie regionalnej i lokalnej.
4. Prowadzenie działalności związanej z popularyzacją historii Miasta i regionu.
5. Prowadzenie spraw dotyczących udostępniania logo, herbu i flagi Miasta Czeladź.
6. Redagowanie i wydawanie miesięcznika samorządowego „Echo Czeladzi”.
7. Koordynowanie imprez plenerowych i masowych organizowanych przez Urząd Miasta i gminne jednostki organizacyjne.
8. Organizowanie i koordynowanie współpracy z miastami partnerskimi oraz udział w stowarzyszeniach międzynarodowych.
9. Organizowanie uroczystości państwowych i patriotycznych, których organizatorem jest Burmistrz Miasta.
10. Organizowanie spotkań Burmistrza Miasta z mieszkańcami.
11. Prowadzenie serwisu internetowego Miasta.

W ramach zadań Wydziału związanych z promocją gminy najistotniejsze kierunki działania to:

- prowadzenie polityki informacyjnej i promocyjnej
- opracowywanie wydawnictw, materiałów promocyjnych i informacyjnych

Pozostałe zadania Wydziału korespondują z jego podstawową działalnością tj. promocją miasta. Organizacja imprez i wydarzeń kulturalnych czy redagowanie miesięcznika samorządowego stanowią uzupełnienie podstawowych zadań promocyjnych. Dobrze zaplanowana i przeprowadzona impreza może być jednocześnie świetną akcją promocyjną. Organizacja imprez nie jest jednak wyłącznie domeną Wydziału. Na co dzień konieczna jest współpraca międzywydziałowa oraz z innymi wieloma instytucjami i to zarówno samorządowymi jak i innymi działającymi na terenie Miasta czy Regionu. Bieżący przepływ

informacji jest kluczem do dobrego marketingu i tym samym do właściwej promocji naszego Miasta.

Podstawowymi kierunkami i instrumentami działań promocyjnych są:

1.3.1. Identyfikacja wizualna

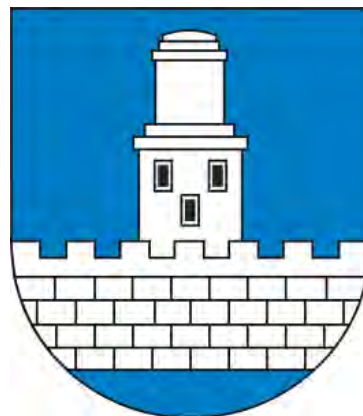
Podstawowym elementem wpływającym na odbiór zewnętrzny miasta jest jego promocja wizualna. W ostatnich trzech latach wykonano pierwszy krok w tym celu tzn. opracowano i przedłożono Radzie Miejskiej projekty zarówno logo miasta jak i herbu.

Herb Miasta

27 listopada 2007 roku Rada Miejska uchwaliła nowy herb³⁹, flagę oraz pieczęcie miejskie (Miasta, Rady Miejskiej i Burmistrza). Insygnia zaczęły obowiązywać 30 stycznia 2008 roku. Po kilku latach starań Komisja Heraldyczna działająca przy Ministrze Spraw Wewnętrznych i Administracji pozytywnie zaopiniowała wzór herbu, co umożliwiło podjęcie wymienionej uchwały przez Radę. Wcześniej używany był herb przypominający stylizacją ten nadany i ustanowiony przez Stanisława Augusta w 1792 roku w formie ilustracji.

„Żeby zaś tak, sam Magistrat jako i Sąd Miejski Miejscowy pewnego znaku na pieczęci do dzieł urzędowych używać mógł i oddzielnym toż miasto szczyliło się herbem, nadajemy onemu za herb wieżę starożytną murowaną, z trzema oknami, osobnym w koło murem obtoczoną, którego muru część jedna nad rzeką Brynicą jest położona, jakę się tu odmalowany widzieć daje.”⁴⁰

Obecny herb, swą symboliką nawiązuje do wzorca historycznego. W polu błękitnym tarczy ma białą wieżę z trzema czarnymi oknami, białym murem z flankami i symbolem rzeki. Wieża z trzema oknami symbolizuje wolność, zaś mur symbolizuje miasto, co stanowi bezpośrednie nawiązanie do herbu z 1792 roku, kiedy to Czeladź stała się Wolnym Miastem Rzeczypospolitej. W momencie pierwszych wzmianek o Czeladzi jako mieście

³⁹ Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr XXVIII/238/2007 w sprawie ustanowienia herbu, flagi i pieczęci Gminy Czeladź oraz ich używania.

⁴⁰ Prawa i przywileje Wolnego Miasta Rzeczypospolitej Czeladzi.

na prawie magdeburskim (1399), leży ona w granicach księstwa śląskiego, stąd też w herbie kolor niebieski używany na Śląsku. Kolor biały (srebrny) jest symbolem wolności oraz czystości. Kolor niebieski u dołu herbu symbolizuje rzekę Brynicę.

Ważnym elementem jest też flaga miejska. W swojej kolorystyce nawiązuje ona do herbu Miasta. Składają się na nią trzy pasy: dwa pionowe niebieskie (zewnątrzne) oraz centralnie położony biały, o podwójnej szerokości pasa niebieskiego. Na pasie białym znajduje się herb Czeladzi na tarczy typu hiszpańskiego (zalecany przez MSWiA).

Logo Miasta

W sierpniu 2007 Rada Miejska uchwaliła zaproponowany projekt logo Miasta Czeladź⁴¹. Ma ono pomagać w tworzeniu spójnej polityki promocyjnej miasta. Zastosowanie logo spowoduje, że Czeladź będzie wyróżniało się spośród innych miast i będzie rozpoznawane łatwiej niż tylko przy użyciu herbu. Logo swym wyglądem ma nawiązywać do bryły najbardziej charakterystycznego budynku miasta kościoła św. Stanisława BM. Logo otrzymane jest w kolorystyce błękitno białej z szarymi napisami.

Oryginalny, prosty i uniwersalny znak wzmocni oddziaływanie samej nazwy, a zastosowana forma graficzna pozwoli na jej szybsze i lepsze zapamiętanie. Harmonijna kompozycja kolorystyki, czcionki oraz układu graficznego ma świadczyć o elegancji, solidności oraz nowoczesności naszego miasta. Oprócz ustalenie wyglądu graficznego logo, powstał także regulamin korzystania z niego oraz Księga Znak.

Opracowanie tych dwóch podstawowych elementów promocji wizualnej jest pierwszym krokiem na drodze do stworzenia kompletnego Systemu Identyfikacji Miejskiej. Należy jednocześnie ten system

⁴¹ Uchwała rady Miejskiej w Czeladzi nr XXII/191/2007 w sprawie us Miasta Czeladź.

powiązać w jednolitą spójną całość bez przypadkowych działań. Wiadomo, że wszelkie znaki graficzne muszą odnosić się do wizerunku herbu, a w szczególności do jego barw.

Jedną z form promocji ściśle związaną z promocją wizualną są **witacze**. Witacze, to nic innego jak tylko szczególne tablice informujące o przekroczeniu granicy miasta. Najczęściej zlokalizowane są przy głównych drogach wjazdowych. W Czeladzi jest ich siedem i znajdują się przy ul. Będzińskiej, Wiejskiej, Nowopogońskiej, Katowickiej, Staszica, Wojkowickiej i Grodzieckiej. Pochodzą one jeszcze z lat osiemdziesiątych XX stulecia. I choć ich wygląd był modyfikowany, to podstawowa forma nie uległa zmianie.

1.3.2. Media

Echo Czeladzi

Do niedawna jedynym cyklicznym źródłem informacji o Mieście i działaniach samorządu było Echo Czeladzi. Echo, w obecnym kształcie, to miesięcznik, którego Redaktorem Naczelnym jest Wiesława Konopelska. Pierwszy jego numer ukazał się jeszcze w pierwszej kadencji samorządu w roku 1991 z inicjatywy radnego Andrzeja Pomorskiego. Na przestrzeni lat, samorządowy periodyk, zmieniał swoje oblicze. Początkowo był to ośmiostronicowy (A4), kserowany biuletyn, wydawany w kilkusetnym nakładzie. Wraz ze znaczącym wzrostem zapotrzebowania zaczęto stosować druk offsetowy i dodano drugi kolor. W roku 1994 Echo zwiększyło swój format o 100%. Od roku 1996 format wrócił do pierwotnego, a wszystkie strony opanował pełny kolor.

Zmieniało się Echo, zmieniali się też jego Redaktorzy. Pierwszym był Andrzej Pomorski, później Leszek Wierzchowski, Jarosław Wieczorek, Krzysztof Malczewski, Dorota Bąk oraz Wiesława Konopelska.

Echo Czeladzi to wydawnictwo samorządu Miasta. Oznacza to, że priorytetem są informacje na temat działalności podmiotów samorządowych, a przede wszystkim: Urzędu

Miasta, jednostek i zakładów budżetowych, jednostek oświatowych, instytucji kultury oraz lokalnych stowarzyszeń. W przeciwieństwie do prasy komercyjnej Echo nie preferuje sensacji i to zarówno tych prawdziwych jak i tych wyssanych z palca. Echo jest spokojne z natury rzeczy. Linia Miesięcznika jest prosta - jak najwięcej rzetelnych informacji o życiu Miasta i jego mieszkańców. To właśnie tutaj każdy mieszkaniec znajdzie informację o wszystkich ważniejszych i interesujących miejskich wydarzeniach, o problemach administracji samorządowej, o pracy z młodzieżą czy współpracy międzynarodowej, a także materiały dotyczące historii. Echo Czeladzi jest i będzie głównym źródłem informacji o codziennym życiu Czeladzi i czeladzian. Obecny nakład to 6.000 egzemplarzy i nie ma problemu z dystrybucją.

www.czeladz.pl

Uzupełnieniem miejskiej działalności informacyjnej jest strona Miejskiego Portalu Internetowego oraz Czeladź TV.

Strona Portalu Miejskiego www.czeladz.pl funkcjonuje od 1.01.2002 roku. Z końcem roku 2006 otrzymała nową szatę graficzną i funkcjonalność, od tego czasu jest stale doskonalona i rozwijana. Większa atrakcyjność zaowocowała zwiększeniem zainteresowania. Od 2007 roku następuje systematyczny wzrost oglądalności strony. Przykładowo jeżeli w kwietniu 2007 zanotowano 12.396 wejść, w kwietniu 2008 już 19.046, zaś w kwietniu 2009 - 22.456. Strona jest prowadzona na bieżąco każdego dnia można na niej znaleźć najważniejsze informacje dotyczące życia miasta.

Ponadto strona czeladz.pl jako portal miejski systematycznie wyposażana jest w nowe usługi i narzędzie dające mieszkańcom, ale i osobom odwiedzającym nasze miasto spore możliwości. W 2007 r. uruchomiono „Wirtualny Spacer”. Każdy internauta może odwiedzić i dokładnie obejrzeć 15 ciekawych miejsc naszego miasta, a są to: panorama z wieżowca przy ul. Miasta Auby, panorama z wieży kościoła pw. św. Stanisława BM, widok na kościół pw. św. Stanisława BM i ul. Bytomską, wnętrze kościoła pod wezwaniem św. Stanisława BM, widok na Czeladź ze skarpy przy kościele pw. św. Stanisława BM, Pałac Pod Filarami i fontanna, hol pałacu Pod Filarami, Sala Lustrzana pałacu Pod Filarami, Galeria Sztuki Współczesnej Elektrownia,

Park Kościuszki przed Urzędem Miasta, mostek na rzece Brynicy, osiedle górnicze przy ul. Kościuszki, kościół na Piaskach pw. Najświętszej Maryi Panny Bolesnej, rondo na Piaskach oraz domki fińskie ul. Krasickiego.

Kolejnym po „Wirtualnym spacerze” elementem strony stały się wirtualna mapa miasta wraz z informatorem. Informator jest głównym elementem nowego projektu. Służy on do lokalizowania na mapie wszelakich obiektów - restauracji, miejsc noclegowych, kościołów, postojów taksówek, przystanków, a nawet poszczególnych linii komunikacyjnych. Po wybraniu interesującej nas kategorii oraz zaznaczeniu szukanego przez nas obiektu/miejsca, klikając w odnośnik „lokalizacja” ów szukany punkt zostanie automatycznie zlokalizowany na mapie miasta. Mapa jest integralną częścią informatora, to właśnie na niej pojawiają się interesujące nas punkty które wcześniej wybraliśmy. Mapa posiada szereg ciekawych i przydatnych funkcji. Takich jak: generator linków, dodawanie punktów na mapie, wyszukiwanie adresów czy też linie komunikacyjne wraz z przystankami i rozkładami jazdy.

Czeladź TV

Najmłodszym samorządowym medium jest Czeladź TV (CTV). Co prawda pierwsze promocyjne materiały filmowe pojawiły się już w roku 1994, to jednak ich rozpowszechnianie było ograniczone ze względów technicznych. Praktycznie można było je oglądać za pomocą sprzętu video, a później DVD. W roku 2006 po raz pierwszy czeladzkie filmy zostały wprowadzone do Internetu. Od 2007 roku systematycznie emitowane były materiały filmowe o Czeladzi w bardzo popularnym serwisie internetowym YouTube.

Kolejny krok uczyniony został na przełomie sierpnia i września 2009 roku. Zapadła wówczas decyzja o utworzeniu lokalnej telewizji internetowej Czeladź TV (CTV). Przygotowaniami do emisji zajęli się Wydział Promocji Miasta. Generalnym

założeniem programowym CTV jest, wzorem Echa Czeladzi, informowanie mieszkańców o bieżącej, istotnej działalności instytucji samorządowych i codziennym życiu mieszkańców. Realizacja większości materiałów emisyjnych wykonywana jest przede wszystkim siłami własnymi. Tylko niektóre są i będą wykonywane w formie zlecenia zewnętrznego. W roku ubiegłym do emisji programów CTV wykorzystywany był portal YouTube (www.joutube.com/czeladztv). Od nowego roku jest to własna strona internetowa www.czeladz.tv.

Pojawienie się CTV w Internecie zostało przyjęte przez zainteresowanych mieszkańców. Najlepszym tego dowodem są liczne wejścia na portal (~17.000 w pierwszym miesiącu) oraz napływające dobre oceny i zachęty do dalszej pracy. Nie brakuje oczywiście też ocen krytycznych, ale to normalne.

Media komercyjne

Promując Czeladź nie zapominamy też o tradycyjnej reklamie, tekstach sponsorowanych na łamach czasopism oraz o telewizji. Reklamy wykorzystywane są przede wszystkim w promocji lokalnych wydarzeń kulturalnych, których zasięg przekracza granice Miasta. Przykładowo można w tym miejscu wspomnieć o Festiwalu Ale Maria. Podobny zakres posiada promocja z wykorzystaniem tekstów sponsorowanych. Warto też nadmienić, że zbliżoną do niej formą jest tzw. patronat medialny, który jest jakby usługą wzajemną.

Niezwykle istotnym medium o szerokim zasięgu jest telewizja. W promocji Czeladzi, może niezbyt często, ale wykorzystywane jest i ono. Po raz pierwszy mieliśmy okazję zaprezentować się w programie TVP3 już w roku 1998, kiedy to wspólnie z pracownikami Urzędu Miasta dr Jacek Owczarek przygotował trzy programy poświęcone: historii Miasta, kościołowi św. Stanisława i kopalni Saturn. Kilka lat później wzięliśmy udział w programie **Niedziela w Bytkowie** (2004). Z kolei w roku 2005 wyemitowane zostały trzy czeladzkie **Kroniki Miejskie**. W lutym 2008 roku przed głównym wydaniem Wiadomości TVP1 zobaczyć można było odrestaurowaną czeladzką Starówkę. Oglądalność Wiadomości to średnio 4,5 mln widzów, zatem tą wizytówkę Czeladzi jaką jest obecnie Stare Miasto miało okazję zobaczyć tyłu widzów telewizji publicznej.

1.3.3. Wydarzenia - Eventy

Akcje promocyjne i informacyjne

Akcje promocyjne są chętnie stosowaną formą przez czeladzką administrację. Zdarza się, że to my jesteśmy głównym animatorem przedsięwzięcia, ale bywa i tak, że dołączamy się do innych. Zawsze jednak staramy się nasz udział uatrakcyjnić przeróżnymi gadżetami dołączanymi do Echa Czeladzi lub rozdawanymi podczas imprez, a także dołączane do podarunków dla gości odwiedzających nasze Miasto.

W maju 2009 Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego rozpoczął akcje pn. „Śląskie. Na wyciągnięcie ręki” w ramach której promuje 30 najciekawszych atrakcji turystycznych województwa wśród nich w kategorii turystyka industrialna znalazła się czeladzka Galeria Sztuki Współczesnej Elektrownia. Miasto Czeladź włączyło się w tą akcję promocyjną. Ciekawym faktem jest że spośród 30 atrakcji - „skarbów województwa” Ziemię Zagłębiowską reprezentuje tylko Zamek w Będzinie i nasza Elektrownia, znaleźliśmy się zatem w wyjątkowo doborowym towarzystwie.

W kwietniu 2009 do Echa Czeladzi dołączona została nalepka samochodowa - „Czeladź - Najstarsze miasto Zagłębia”, którą wszyscy czeladzianie mogli umieścić na swoich pojazdach. Celem akcji była promocja miasta, którą mogli dokonywać sami jego mieszkańcy. 6.000 szt. nalepek dostarczono do Redakcji Echa Czeladzi, kolejne 4.000 były dostępne w Urzędzie Miasta.

Od lipca 2008 roku Miasto Czeladź posiada oryginalny Produkt Lokalny właściwy tylko i wyłącznie dla niego. Na produkt składają się miód - w czterech odmianach i świeca wykonana z naturalnego wosku pszczelego. Głównym elementem Produktu Lokalnego jest miód pochodzący z pasiek

Zagłębiowskiego Związku Pszczelarskiego z siedzibą w Czeladzi. Występuje w czterech odmianach: akacjowy, wielokwiatowy, rzepakowy oraz lipowy. Każdy z miodów jest opisany - jakie posiada właściwości. Znajduje się na nim też potwierdzenie że miód ten

został wykonany dla Miasta Czeladź jako Produkt Lokalny z pasiek znajdujących się w Zagłębiu. Oczywiście miód znajduje się w oryginalnych, wykonanych specjalnie na potrzeby miasta słoiczkach.

Kolejnym elementem jest świeca wykonana z naturalnego wosku pszczelego. Na jej powierzchni ręcznie wyrzeźbiono herb miasta. Jej dodatkowym walorem jest zapach jaki wydziela się przy paleniu. Również świece powstają z wosku pochodzącego z zagłębiowskich pasiek. Na razie produkt nie jest ogólnodostępny, będzie on występował jako nagroda w różnego rodzaju konkursach i zawodach, a także będzie elementem promującym nasze miasto na zewnątrz.

W czerwcu 2008 r. w Regionalnym Biurze Województwa Śląskiego w Brukseli pojawiły się materiały promocyjne Miasta Czeladź. Osoby odwiedzające brukselskie biuro będą mogły zdobyć garść informacji o naszym mieście, a także otrzymać pamiątkowy gadżet. W ten sposób Czeladź ma okazję zaprezentować się w sercu Unii Europejskiej. Czeladź była obecna podczas dorocznego

brukselskiego święta alei Tervueren. Na imprezie dominowały rodziny z dziećmi oraz obcokrajowcy urodzeni w Polsce, którzy zamierzają ją ponownie odwiedzić.

W kwietniu 2008 roku w wiatach przystanków komunikacji miejskiej w Czeladzi pojawiły się plakaty promujące nasze Miasto. Zarówno projekt jak i treść plakatu nawiązują do najważniejszych imprez i wydarzeń które każdego roku odbywają się w mieście. Citylighty promują: festiwal muzyki reggae Regeneracja, Dni Czeladzi, festiwal Ave Maria oraz Elektrownię - Galerię Sztuki Współczesnej. Odbiorcami komunikatu reklamowego na są przede wszystkim osoby poruszające się środkami komunikacji miejskiej, piesi jak również zmotoryzowani. W obecnych czasach trudno wyobrazić sobie miejski krajobraz bez citylightów. Właśnie dlatego Urząd Miasta Czeladź postanowił stworzyć oficjalny plakat miasta, który pełnił będzie funkcję reklamową, promocyjną jak również informacyjną.

Akcje promocyjne z wykorzystaniem maskotki miasta żyrafy Marczele. Od 2005 roku powstało wiele gadżetów związanych z naszą żyrafą. W roku 2008 powstała także książeczka dla dzieci, której główną bohaterką była Marczele⁴². W momencie podpisania umowy sponsorskiej z chorzowskim ZOO był to pierwszy przypadek, że sponsorem zwierzęcia była gmina, do tej pory były to firmy i instytucje.

W roku 2008 i 2009 miasto było współorganizatorem akcji Graffiti Jam - podczas której graficy malowali przestrzeń w mieście, za pierwszym razem był to mur oporowy przy ul. Lwowskiej, za drugim razem hydrofornia przy ul. Nowopogonskiej. Obie akcje cieszyły się sporym zainteresowaniem zarówno wśród uczestników jak mediów.

Kontynuacją współpracy z grafficiarzami było stworzenie największego w tej części kraju graffiti. Całość to blisko 150 metrów kwadratowych i ponad 60 litrów farby, a efekt można oglądać w muszli koncertowej w Parku Grabek. Graffiti stworzono pod przewodnim hasłem - „Muzyka łączy pokolenia”, a na malowidle widać Louisa Armstronga, Czesława Niemena, rapera Łona oraz najmłodszego perkusistę czteroletniego Igora. Akcja ta była szeroko komentowana w mediach.

W grudniu 2007 roku odbyło się oficjalne otwarcie czeladzkiej Starówki po zakończonej dwuletniej rewitalizacji. Wystąpił zespół Akcja rozgrzewający swoją muzyką zgromadzonych czeladzian. Oczywiście nie zabrakło drobnych prezentów dla mieszkańców wśród których były także pamiątkowe monety wybite specjalnie na tą okazję. Mieszkańcy mogli także obserwować potyczki rycerzy w specjalnie zainscenizowanej wiosce rycerskiej, a chwilę potem w dwóch odstępach obejrzeli specjalnie przygotowany na to popołudnie teatr ognia. Zwieńczeniem wieczoru był wyjątkowy pokaz sztucznych ogni.

⁴² „Marczele ... i w Czeladzi żyrafę mają” autorstwa Władysława Śliwonia, Czeladź 2008, Urząd Miasta Czeladź.

We wrześniu 2007 roku z okazji obchodów 50-lecia istnienia Telewizja Katowice zorganizowała piknik, w jego organizację włączyło się także nasze miasto. Stoiska Czeladzi rozłożyły się przy i wewnątrz chaty ze Strzemieszyc Wielkich, warto dodać że ze wszystkich wystawiających się miast było to stoisko największe i najbardziej kolorowe i najbardziej hałaśliwe. Wokół chaty pojawiły się parasole Czeladzi pod którymi każdy mógł przysiąść i odpocząć, na ustawionym obok telebimie zobaczyć można było wszystkie filmy dotyczące naszego miasta, a nakręcone w ostatnich latach. Nie mogło się oczywiście obyć bez drobnego poczęstunku czyli chleba ze smalcem i ogórków, po które ustawił się długi ogonek chętnych. Równie dużym zainteresowaniem cieszyły się nasze gadżety: baloniki, chorągiewki, wiatraczki i nalepki z logo Czeladzi.

Od 2004 roku organizowana jest corocznie gala podsumowująca miniony rok, podczas której wręczane są specjalne wyróżnienie Pierścienie Saturna. Są one wręczane osobom lub instytucjom, które w roku poprzedzającym wniosły coś szczególnego w rozwój naszego Miasta.

Przyznawane są w dziesięciu kategoriach: Inwestor Roku, Przedsiębiorca Roku, Rzemieślnik Roku, Gospodarz Roku, Promotor Roku, Mecenas Roku, Społecznik Roku, Nauczyciel Roku, Sportowiec Roku oraz Twórca Roku. Impreza ma charakter ponadlokalny, gdyż zarówno nagrodzonymi, jak i uczestnikami są również osoby spoza terenu Miasta. Jest ona też doskonałym

miejsцем spotkania i integracji przedstawicieli środowisk lokalnych pracujących na co dzień na rzecz Czeladzi i jej mieszkańców. Obok Pierścieni Saturna przyznawane są też

Lokomotywy Zagłębia. To wyróżnienie, wręczane jest co dwa lata również od roku 2004 i przewidziane jest dla osób wyróżniających się swą postawą w skali całego Zagłębia Dąbrowskiego. Nagroda jest przewidziana dla osób i instytucji zmieniających jego oblicze przede wszystkim w sferze gospodarczej, działalności naukowej i szeroko rozumianej promocji.

Imprezy i wydarzenia kulturalne

Jest to forma promocji ukierunkowana przede wszystkim do mieszkańców, choć nie tylko. Poprzez organizację imprez zachęcających do udziału mieszkańców Czeladzi, tak przy okazji oddziałujemy na gości z miast ościennych i tworzymy pozytywny wizerunek Gminy, jako Miasta w którym wiele się dzieje. Nawiązują do tego też inne akcje i hasło **Czeladź - miasto pełne muzyki**. W ciągu ostatnich dwóch lat podjęto wysiłki w celu organizacji imprez plenerowych ze zdecydowanie większym rozmachem, co przejawia się zapraszaniem wykonawców większego formatu, o ugruntowanej renomie na krajowym rynku muzycznym. Staramy się osiągnąć spójność poprzez związanie odbywających się imprez z charakterem prowadzonej promocji, a także polityką informacyjną.

Sztandarową czeladzką imprezą roku są **Dni Czeladzi**. Organizowane są one od 1996 roku. Angażujemy tu największe środki nie tylko organizacyjne, ale także finansowe. Głównym celem organizatorów jest stworzenie imprezy o jak najogólniejszym charakterze, która przyciągnie mieszkańców nie tylko Miasta ale i z okolicy. Jednocześnie staramy się dbać o wysoki poziom wykonawców oraz pełnym profesjonalizmem przy organizacji Dni Czeladzi. Imprezy w ramach tego wydarzenia zawsze są szeroko promowane we wszystkich lokalnych środkach komunikacji - portale internetowe, prasa, radio, telewizja, a także przez reklamę outdoorową, a nawet zapowiedzi dźwiękowe. W ostatnich dwóch latach Dni Czeladzi były sporym wydarzeniem na miarę regionalną

dzięki sprowadzeniu do miasta gwiazd: Kult, Mezo, DePress, Coma, Paulla czy Blenders. Sama obecność takich zespołów stanowi doskonałą promocję miasta.

Z każdym rokiem coraz efektowniejszą oprawę otrzymuje Festiwal **Ave Maria**. Ubiegłoroczna 10 edycja była wyjątkowa, z tej okazji powstał film o Festiwalu, a także album opowiadający o wszystkich edycjach Festiwalu. Powstała także specjalna karta pocztowa. Podjęto wiele starań aby Festiwal znalazł jak najszerszy patronat medialny wśród prasy radia i telewizji. W czasie trwania festiwalu powstały nagrania dostępne również na stronie czeladz.pl.

Od 2008 roku drugą co do wielkości imprezą plenerową stał się festiwal muzyki reggae **Reggeneracja**. W 2008 roku w czasie jego trwania publiczności dopisała równie licznie jak podczas Dni Czeladzi. Gwiazda zeszłorocznej edycji był zespół Akurat. Festiwal był promowany na antenie popularnej stacji radiowej Antyradio. Specjalnie na potrzeby Festiwalu powstały gadżety - koszulki, smycze i kubki. Otrzymywali je uczestnicy internetowych konkursów organizowanych na stronie miasta.

W 2008 roku na Czeladzkiej Starówce odbył się pierwszy w historii Czeladzi dzień z kulturą żydowską pod hasłem **Szalom na Rynku**. Jej celem było przybliżenie mieszkańcom historii Żydów czeladzkich. Cała impreza odbywała się przy muzyce zespołu Klezmer Orkester. Zgromadzeni mieszkańcy oraz specjalnie przybyli na tą okazję goście z Izraela wśród których nie zabrakło Honorowego Obywatela Czeladzi, przewodniczącego Światowego Związku Żydów Zagłębia Pana Abrahama Greena - wspólnie tańczyli na płycie głównej

czeladzkiego rynku pod czujnym okiem instruktora z Zespołu Tańca Izraelskiego - Snunit. Podczas trwania koncertu spróbować można było oryginalnych potraw kuchni żydowskiej. Zaprezentowano także wystawę poświęconą historii czeladzkich Żydów. Szalom na Rynku weszło na stałe do czeladzkiego kalendarza kulturalnego. W latach przyszłych planuje się organizację imprez promujących kulturę innych narodów.

Czeladzkie **Dożynki** są organizowane od roku 2006. Z każdym rokiem organizowane są one z coraz większym rozmachem, a wśród mieszkańców cieszą się sporą popularnością. Ich głównym celem jest podtrzymanie staroczeladzkich rolniczych tradycji oraz prezentowanie zwyczajów ludowych oraz folklorystycznych. Każdego roku występują na nich zespoły ludowe i folkowe przyciągające także młodszych czeladzan. Na Dożynkach kilkakrotnie wystąpiły także zespoły z miast partnerskich Czeladzi (Żydaczowa i Viesite).

Wielką popularnością cieszy się też czeladzka edycja **Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy** organizowana od roku 1998. I w tym przypadku obserwujemy stały postęp organizacyjny i coraz ciekawszą ofertę programową. Pomimo styczniowego chłodu Orkiestra przyciąga rzesze mieszkańców Czeladzi, którzy chętnie wspierają społeczne cele organizatorów. Z każdym rokiem imprezy organizowane są z większym rozmachem i przybywa wykonawców. Stawiamy na coraz bardziej znane nazwiska. Przykładowo w roku 2008 gwiazdą wieczoru był Norbi, w 2009 Urszula, zaś w 2010 Iwona Węgrowska.

Od roku 2008 nowo zmienioną formę przybrał także **Miejski Przegląd Artystyczny**. Najlepsi czeladzcy tancerze, wokaliści, a także plastycy będą się mogli zaprezentować podczas uroczystych finałów w hali MOSiR. Dzięki profesjonalnemu przygotowaniu imprezy występy młodych artystów znacząco zyskują na wartości. W roku 2009 został on także zarejestrowany, tak aby w drugiej połowie roku wydać go w formie płytowej.

W kwietniu 2009 roku rowerzyści z całego Zagłębia przejechali przez metę **Zagłębiowskiej Masy Krytycznej**, która w tym roku miejsce miała na czeladzkim Rynku. Wszystko po to aby pokazać jak wiele osób korzysta z tego środka transportu oraz zwrócić uwagę na problemy rowerzystów a zwłaszcza na brak odpowiednich ścieżek rowerowych w miastach. Ogromny peleton i ponad 1.000 uczestników wyposażonych w gwizdki oraz trąbki nie mógł przez nikogo pozostać niezauważony. Tego dnia zagrał też czeladzki zespół Konopians.

Począwszy od 2004 roku systematycznie zwiększa się zaangażowanie Miasta we współorganizację imprez ze Spółdzielczym Domem Kultury **Odeon**. Od roku 2008 oprócz dotychczasowych form współdziałania pojawiła się nowa inicjatywa w postaci comiesięcznych kabaretów. Dzięki temu przez ostatni rok do Czeladzi zawitały tak znane kabarety jak choćby: Kabaret Młodych

Panów, Dno czy Hrabi. Odeon jest też miejscem spotkań Klubu Rodów Czeladzkich.

Od 2007 roku pojawiła się nowa inicjatywa w postaci zaadaptowania na potrzeby koncertów dawnego budynku Ambasadora przy ul. Trznadla obecnie **Traffica** - od tego czasu co najmniej raz w miesiącu odbywają się w nim imprezy muzyczne. Traffic stał się zatem namiastką domu kultury w dzielnicy Piaski.

W celach promocyjnych, zarówno na scenie miejskiej jak i poza nią, obecna jest miejska **Czeladzka Orkiestra Dęta**. Oprócz koncertów jakie daje w czasie uroczystości miejskich i państwowych, koncertuje także podczas innych imprez kulturalnych na terenie miasta. Orkiestra promuje także nasze miast na zewnątrz, w 2008 roku występowała jako ambasador Czeladzi na Łotwie i Ukrainie.

1.3.4. **Wydawnictwa i materiały promocyjne**

Pierwszym profesjonalnym wydawnictwem promocyjnym był wydany w roku 1993 folder miejski. W latach późniejszych w każdej kadencji wydawany był jego odpowiednik. Po roku 2002 sytuacja się zmieniła. Miejsce wydawnictw ogólnych zastąpiły bardziej szczegółowe. Informatory „o wszystkim” nie zniknęły jednak zupełnie, czego najlepszym dowodem jest ulotka promocyjna z 2007 roku, która krótko i zwięźle charakteryzuje Miasto. Przygotowana ona została w trzech językach polskim, angielskim i niemieckim. Podobny charakter miały foldery promocyjne przygotowane na targi oraz specjalne konferencje poświęcone zarówno województwu śląskiemu jak i Polsce. Dodatkowo folderów używano jako prospektów promocyjno-informacyjnych wśród nich np. **Regiony i Miasta Unii Europejskiej**.

Opracowania bardziej wyspecjalizowane też nie są nowością. Już w roku 1993 ukazał się pierwszy numer „Zeszytów Czeladzkich”, którego wydawcą było Stowarzyszenie Miłośników Czeladzi. Od 1999 roku wydawnictwo jest współfinansowane z budżetu Miasta. Do dzisiaj wydanych zostało już 14 numerów i zapewne nie jest to koniec. Zbliżony charakter miała „Biblioteka Echa Czeladzi” wydawana w latach 1996-98. W ramach tego cyklu wyemitowano osiem numerów.

Niezwykle cennym wydawnictwem popularyzującym nasze Miasto była „Opowieść o mieście” Czesławy Niemyskiej-Rączaszkowej z roku 1993. Było to pierwsza rzetelna książka o historii Czeladzi.

Ostatnie lata są niezwykle płodne w przeróżne wydawnictwa dotyczące historii i dnia dzisiejszego naszego Miasta, a wśród nich:

Czeladź - Najkrótsza historia miasta

Po raz pierwszy książeczka z krótką historią naszego miasta pojawiła się w 2006 roku. W roku 2008 przetłumaczono ją na języki narodowe państw, w których położone są nasze miasta partnerskie, czyli: francuski, ukraiński, łotewski oraz węgierski, a także angielski. W planach jest przetłumaczenie jej na niemiecki, włoski i hebrajski. Wykorzystywana jest ona jako narzędzie promocji poza granicami kraju oraz w ramach wymiany młodzieżowej. Można wręcz powiedzieć, że jest to lektura obowiązkowa naszych młodych gości odwiedzających corocznie Czeladź.

Europejscy partnerzy Czeladzi

Broszura krótko prezentująca Czeladź i jej miasta partnerskie (2009), ich historię i współczesność. Wydawnictwo dwujęzyczne (polski i angielski) promujące współpracę międzynarodową w ramach Unii Europejskiej. Jest to skondensowane kompendium wiedzy o wszystkich pięciu miastach partnerów.

Europejscy
partnerzy
Czeladzi

5 lat Polski w unii Europejskiej

Broszura poświęcona dokonaniom związanym z pierwszym pięcioleciem Czeladzi w Unii Europejskiej (2009). Zaprezentowane są w niej inwestycje zrealizowane przy współudziale funduszy unijnych.

Przypomniany jest też czeladzki dzień przystąpienia Polski do UE 1 maja 2004 roku.

Strategia Rozwoju Czeladzi do 2015

To broszura (2006) promująca przyjętą Strategię Rozwoju według Wieloletniego Planu Inwestycji z roku 2006. Jest ona ukierunkowana przede wszystkim do odbiorcy lokalnego, ale wykorzystywana z powodzeniem w promocji zewnętrznej. Prezentuje ona pokrótce wszystkie dziesięć Programów strategicznych.

Czeladzka Starówka w dawnej fotografii

Wydawnictwo sfinansowane z budżetu Miasta, ale zrealizowane przez Stowarzyszenie Miłośników Czeladzi (2008). Składa się na nie kolekcja reprodukcji dawnych zdjęć centrum Miasta.

Podobny charakter miał reprint zbioru 16 pocztówek Starych Piasków (2004) pochodzących z okresu międzywojennego.

Błyski czyli opowieści Dzieci Potulic

Książka (2007) poświęcona jest historii pobytu czeladzkich dzieci w obozie w Potulicach w okresie II wojny światowej. Wspomnienia byłych więźniów zebrał i opracował Maciej Wąsowicz.

50 lat szpitala im. dra Mariana Wiśniewskiego w Czeladzi 1958-2008

To wydawnictwo rocznicowe autorstwa dr Anny Horzelskiej-Matyji. Przygotowana została na 50 urodziny obecnego czeladzkiego szpitala. Książka opowiada historię szpitala oraz związanych z nim ludźmi.

Szkoła Pomnik 1000-lecia Państwa Polskiego

To również wydawnictwo rocznicowe opisujące historię budowy, pięćdziesięcioletniej codzienności oraz współczesności pierwszej polskiej Tysiąclatki, czyli Szkoły Podstawowej nr 7. Autorem wydawnictwa są Marta Schab-Holuk, Anna Suwała oraz uczniowie i absolwenci Szkoły.

Szalom. Pamięci czeladzkich Żydów

To pierwsza książka z cyklu **Czeladź**, projektu przygotowanego na 750-lecie Miasta i Parafii. Album poświęcony jest społeczności czeladzkich Żydów. Bogato ilustrowany, zawiera także informacje o Czeladzi. Napisany w trzech językach: polskim, angielskim i hebrajskim. Autorem tej pozycji jest Wiesława Konopelska.

Czeladź. Ave Maria - 10 lat Festiwalu

To druga książka z serii Czeladź. Jej autorem i redaktorem jest Wiesława Konopelska. Album poświęcony jest 10 edycjom Festiwalu Ave Maria, przypomina jego historię i jest bogato ilustrowany zdjęciami. Szczególne cenne są zawarte w nim wspomnienia osób związanych z Festiwalem od jego pierwszej edycji, a w szczególności te związane z kulisami powstania. Wydawnictwo sygnowane jest przez Muzeum Saturn.

Filmy

Uzupełnieniem wydawnictw papierowych są filmy wydawane na płytach CD a przeznaczone dla szerokiego odbiorcy. Tego typu wydawnictwa pojawiły się w roku 2005. Wśród wydanych do tej pory należy zaliczyć:

Czeladź z nami po drodze - 2005 i 2007,

Kolędy w wykonaniu zespołów Mini Babki i Ananasy - 2007,

Taniec Zespołu Tanecznego Mysz Masz w Elektrowni - 2007,

Czeladź- miasto pełne muzyki - 2008 (dostępny również w wersji anglojęzycznej),

Kroniki wydarzeń z Dni Czeladzi 2009 i imprez towarzyszących - 2009,

Czeladź. Ave Maria. 10 lat festiwalu - 2009,

Zapis wydarzeń 10 Festiwalu Ave Maria - 2009,

Miejski Przegląd Artystyczny - Czeladzkie Talenty - 2009.

2. Analiza SWOT

SWOT⁴³ jest jedną z najpopularniejszych metod analitycznych stosowanych przy porządkowaniu informacji w celu budowy strategii osiągnięcia celów. Swą popularność zawdzięcza prostocie i przejrzystości, dzięki czemu stanowi wygodne narzędzie badawcze i podstawę dalszych prac koncepcyjnych. Jej istotą jest segregacja posiadanych informacji dotyczących przedmiotu badań na cztery kategorie⁴⁴ a następnie ocena ich wagi w poszczególnych kategoriach. W przypadku, gdy jakaś informacja nie mieści się w żadnej grupie, jest pomijana jako nie istotna. Owe kategorie to:

- **S** (strengths) - **mocne strony** - wszystko to, co stanowi atut analizowanego przedmiotu badań.
- **W** (weaknesses) - **słabe strony** - wszystko to, co stanowi słabość analizowanego przedmiotu badań.
- **O** (opportunities) - **szanse** - wszystko to, co może wspomóc mocne strony i zapewnić sukces.
- **T** (threats) - **zagrożenia** - wszystko to, co może zaszkodzić projektowanemu przedsięwzięciu.

Generalnie uznaje się, że mocne i słabe strony to czynniki wewnętrzne, przypisane przedmiotowi badań w danym momencie. W innej rzeczywistości te same cechy mogą być zupełnie inaczej zdefiniowane. W skrajnych przypadkach mocna strona może stać się wręcz słabą lub odwrotnie: słaba - mocną. Może zmienić się jej ranga lub zostać zupełnie pominięta w analizie. Najważniejszym jest jednak odniesienie się do celu, jaki przyświeca analizie. Mocna, czy słaba strona nie jest wartością absolutną, przypisaną obiektywnie przedmiotowi. Wręcz przeciwnie jest jedynie subiektywną oceną w kontekście dochodzenia do konkretnego celu strategicznego, celu wytyczonego bądź a priori, jako swoistego modelu idealnego lub założonego po wstępnej analizie możliwości wykorzystania istniejącej bazy⁴⁵. Analiza SWOT pomaga tym samym w weryfikacji roboczych hipotez.

Szanse i zagrożenia to czynniki zewnętrzne i względnie niezależne od przedmiotu badań. Szanse mogą być jednak wykorzystane w procesie dochodzenia do celu, zaś zagrożenia unikane. By jednak tak się stało, trzeba właściwie je zdefiniować oraz

---

⁴³ Źródło - Wikipedia.

⁴⁴ Nazwa metody pochodzi od angielskich określeń poszczególnych kategorii.

⁴⁵ Metoda prognostyczna lub diagnostyczna.

posiadać stosowną wiedzę i doświadczenie. Strategią najefektywniejszą jest taka, która bazuje na mocnych stronach, wykorzystuje szanse i unika zagrożeń. Na bazie słabych stron nie buduje się jakichkolwiek strategii, jednak w wyniku jej realizacji niweluje się je.

Analiza SWOT dla Programu Ładne Miasto przeprowadzona została dla poszczególnych segmentów indywidualnie. Wynika to z ich złożoności i różnorodności. Trudno jest bowiem, poza ogólnym celem, znaleźć wspólny mianownik dla wszelkich zadań określonych w niniejszym Programie. Jest on bowiem najszerszym i najbardziej pojemnym ze wszystkich programów Strategii Rozwoju Czeladzi do roku 2015. Oczywiście, przyjęta metodologia, nie ma większego znaczenia dla spójności Przyjaznego Miasta. Mając zawsze na uwadze główny strategiczny cel nie sposób zabiłdzić w gąszczu przepisów prawa i celów cząstkowych.

Analiza przeprowadzona została przez osoby zajmujące się zawodowo i pracujące w strukturach samorządowych jak i osób spoza działających „w branży”, członków stowarzyszeń i instytucji spoza struktur samorządu gminnego. Poniżej przedstawione zostały efekty tej pracy.

tabela nr 2: ŁAD PRZESTRZENNY

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY	SZANSE	ZAGROŻENIA
Jasna wizja rozwoju przestrzennego Miasta	Brak wykreowanego centrum Miasta (handlowo-usługowego i pamięci narodowej)	Konsekwentna kontynuacja wytyczonego kierunku rozwoju	Zmiana priorytetów strategicznych
Systematycznie aktualizowane Studium u. i k.r.	Nieuregulowane sprawy własnościowe (np. ogródki działkowe)	Przyzwolenie społeczne	Protesty mieszkańców i osób zainteresowanych
Wdrożone i zaawansowane procedury planowania	Ograniczone miejsca na cmentarzach	Inwestorzy strategiczni	Niekonsekwencje brak spójności w zapisach planu
Wdrożony Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich	Stopień dewastacji oraz nawarstwienie problemów społ. rejonów rewitalizowanych	Środki UE i pochodne	Pogorszenie sytuacji finansowej Gminy
Zgodność Strategii Rozwoju Czeladzi ze Strategią Rozwoju GZM	Stosunkowo nieliczne elementy małej architektury	Współpraca z beneficjentami	Brak zainteresowania beneficjentów

tabela nr 3: GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY	SZANSE	ZAGROŻENIA
Wdrożony Program Rewitalizacji	Wysoki stopień dewastacji terenów rewitalizowanych	Konsekwentna kontynuacja wytyczonego kierunku rozwoju	Pogorszenie sytuacji finansowej Gminy
Zgodność ze Strategią Rozwoju GZM	Opóźnienia w realizacji procesów rewitalizacyjnych	Inwestorzy strategiczni	Protesty mieszkańców i osób zainteresowanych
Zainteresowanie władz miejskich	Problemy społeczne terenów przewidzianych do rewitalizacji	Środki UE i pochodne	Brak zainteresowania beneficjentów
Cenne obiekty: Stare Miasto, Saturn, Stare Piaski	Zły stan obiektów kubaturowych	Wandalizm	Zmiana priorytetów strategicznych
Ochrona prawna zabytków	Niska świadomość społeczna	Promocja	Czas

tabela nr 4: PROMOCJA MIASTA

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY	SZANSE	ZAGROŻENIA
Przedmioty promocji: Stare Miasto, Saturn, Piaski, GBS, Kirkut	Witacze	Środki UE i pochodne	Pogorszenie sytuacji finansowej Gminy
Tradycja i ciągłość pokoleniowa	Chaos promocyjny	Konsekwentna kontynuacja wytyczonego kierunku rozwoju	Zmiana priorytetów strategicznych
Strategia Rozwoju Miasta	Zły wizerunek Miasta na zewnątrz	Przyzwolenie społeczne	Brak przyzwolenia społecznego
Położenie w Aglomeracji Katowickiej	Wielkość Miasta	750-lecie Parafii i Miasta	Przesyt
Media lokalne Imprezy o znaczeniu regionalnym	Brak możliwości rozwoju ekstensywnego	Koniunktura gospodarcza	Niewłaściwa grupa docelowa

Powyższa analiza jest podstawą do określenia celów strategicznych Programu Ładne Miasto. Stanowi ona pewne uproszczenie ale z pewnością odpowiada aktualnemu poziomowi potrzeb i możliwości naszego Miasta. Zespół identyfikujący SWOT miał tego pełną świadomość. Z tego też powodu niektóre, wydawać by się mogło oczywiste, elementy analizy nie znalazły swego odbicia w powyższych tabelach. Zadaniem Gminy nie jest bowiem rozwiązywanie wszelkich problemów ale jedynie tych, co do których zobowiązują nas ustawy.

3. **Założenia Programu Ładne Miasto**

3.1 **Ład przestrzenny**

3.1.1 **Planowanie przestrzenne**

Zgodnie z art. 32 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w celu oceny aktualności studium i planów miejscowych, w maju 2009 roku, Burmistrz Miasta zlecił dokonanie analizy zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy. Konieczność sporządzenia analizy wynikała nie tylko z przepisów prawa, ale również z pragmatycznego podejścia do problemu zarządzania przestrzenią miejską.

W wyniku przeprowadzonej analizy dokonano oceny podstawowych gminnych dokumentów planistycznych, tj. planów miejscowych oraz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, a także aktualności pod względem obowiązujących przepisów i potrzeb rozwojowych miasta.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że Studium, opracowane zostało w oparciu o dane dotyczące uwarunkowań rozwoju, które częściowo utraciły aktualność przede wszystkim w zakresie dotyczącym stanu istniejącego zagospodarowania terenu, a także w odniesieniu do Strategii Rozwoju Czeladzi. Stwierdzono, że zapisy studium wymagają istotnej, choć jedynie częściowej, aktualizacji w zakresie formułowania ustaleń ogólnych, a w szczególności:

- rozszerzenia zakresu dopuszczalnych przekształceń terenów,
- ponownego ustalenia kierunków zagospodarowania przestrzennego dla zabudowy istniejącej, opartego o analizę uwarunkowań,
- ponownego ustalenia zasad lokalizacji zabudowy mieszkaniowej z ewentualnym zastosowaniem strefowania zabudowy, a także dostosowania do aktualnych koncepcji rozwoju układu komunikacyjnego.

Uwzględniając powyższe, obowiązujące studium powinno zostać uznane za nieaktualne i wymagające aktualizacji.

Wobec przedstawionego raportu, Rada Miejska podjęła uchwałę nr LV/886/2009 z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czeladź oraz aktualności planów miejscowych. Wynika z niej, że konieczna jest aktualizacja Studium w celu dostosowania do zmienionych uwarunkowań, w tym szczególnie dostosowania ustaleń do istniejących

potrzeb inwestycyjnych. Zmiana opracowana ma zostać dla całego obszaru Miasta w granicach administracyjnych. Przeanalizowana powinna zostać ilość rezerw budowlanych w oparciu o bilans terenów i w miarę możliwości wprowadzone strefowanie w rozwoju terenów mieszkaniowych.

Przeprowadzenie aktualizacji Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju zaplanowane zostało na lata 2010 i 2011.

W zakresie planów miejscowych, z przeprowadzonej analizy wynika, że nie wymagają one aktualizacji, a jedynie zalecane jest opracowanie planu dla obszaru w rejonie tzw. Madery, tj. w obszarze ograniczającym od południa i wschodu - linią kolejową, od zachodu - granicą Miasta i rzeką Brynicą, od północy - ul. Rolniczą. W 2010 roku planowane jest opracowanie planu dla tego obszaru.

Ponadto nie objętych planem pozostanie jeszcze 17,3% obszaru Miasta. W dalszej kolejności także dla tych obszarów zostaną wykonane plany miejscowe. Tym samym w planach ustalone zostaną wytyczne do kształtowania przestrzeni całego Miasta.

Celem strategicznym władz miejskich będzie pokrycie terenu Miasta w 100% planami miejscowymi. Na tym jednak proces planowania nie zostanie zakończony. Zarówno Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju, jak i plany miejscowe będą systematycznie analizowane oraz dopasowywane do zmieniających się warunków zewnętrznych i wewnętrznych oraz priorytetów określanych w Strategii Rozwoju Czeladzi.

Generalną zasadą określającą politykę Gminy w zakresie planowania przestrzennego jest i będzie aktywne reagowanie na potrzeby wynikające z rozwoju społeczno-gospodarczego charakterystycznego dla III fali (gospodarka postindustrialna) oraz integracji miast Aglomeracji Katowickiej. Czeladź nie będzie wyspą, czy też prowincjonalnym ośrodkiem miejskim, ale istotną częścią wielkiego organizmu, jakim jest Aglomeracja (właściwie konurbacja). Dlatego tak ważną jest współpraca planistyczna z gminami sąsiednimi oraz tymi dalej położonymi, ale mającymi znaczący wpływ na rozwój Czeladzi.

Ważnym priorytetem, jaki będzie uwzględniany w procesie planowania, jest system komunikacji. Dogodne połączenia drogowe z okolicą oraz sprawny układ dróg lokalnych są najlepszą gwarancją zwiększenia mobilności mieszkańców. Ma to istotny wpływ na rynek pracy, a co za tym idzie na zamożność czeladzian oraz zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej. Położenie naszego Miasta blisko centrum Aglomeracji będzie wzmocniać te atuty, co dobrze wróży na przyszłość.

W ramach zadań z zakresu administracji samorządowej, od kilku lat trwa proces porządkowania nazewnictwa lokalnego. Nazwy poszczególnych rejonów Miasta zazwyczaj posiadają już swe nazwy uświęcone wieloletnią czy nawet wielowiekową tradycją. Zdarza się jednak, że nie są one jednoznacznie określone, jak również niedokładnie określone terytorialnie. Na podstawie starych dokumentów, a przede wszystkim map, pracownicy Urzędu Miasta odtworzyli i uszczegółowili nazewnictwo lokalne. Stworzony system oparty jest na trzech poziomach.

System nazw lokalnych wprowadzany jest systematycznie w Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju miasta⁴⁶ oraz w miejscowych planach zagospodarowanie. Są one też wprowadzane do spisu nazw lokalnych prowadzonego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

tabela nr 5: System nazewnictwa lokalnego.

LP	NAZWA	ŹRÓDŁO	LP	NAZWA	ŹRÓDŁO
1.	CENTRUM i PRZEŁAJ		3.	WĘGRODA	
1.1.	Stare Miasto		3.1.	Górna Węgroda	5
1.1.1.	Stare Miasto		3.1.1.	Górniki	2, 5
1.1.2.	Przedmieście Bytomskie	5	3.1.2.	Kamionka	
1.1.3.	Zapłocie		3.1.3.	Park Kościuszki	
1.2.	Nowe Miasto		3.1.4.	Osiedle Słoneczne	6
1.2.1.	Nowe Miasto		3.1.5.	Międzydroże	5
1.2.2.	Rojce	2, 5	3.2.	Dolna Węgroda	5
1.2.3.	Warszawka	13	3.2.1.	Gawrońce	5
1.3.	Przełaj		3.2.2.	Skałka	5
1.3.1.	Madera	6, 7, 13	3.2.3.	Jordan	5, 6
1.3.2.	Wilcze Doły	7	3.2.4.	Osiedle Borowa	6
1.3.3.	Głębokie Doły	5	3.2.5.	Julian (zapadlisko)	5, 12, 13
1.3.4.	Łączki	5	4.	PIASKI	5,6,7,12,13
1.3.5.	Niwa	3, 5	4.1.	Stare Piaski	
1.3.6.	Północna Strefa Ekonomiczna		4.1.1.	Dzielnica Francuska	5
2.	ZARZECZE		4.1.2.	Julian	5, 12, 13

⁴⁶ Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr LXI/920/2005 z dnia 29.12.2005 roku w sprawie aktualizacji Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czeladź.

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

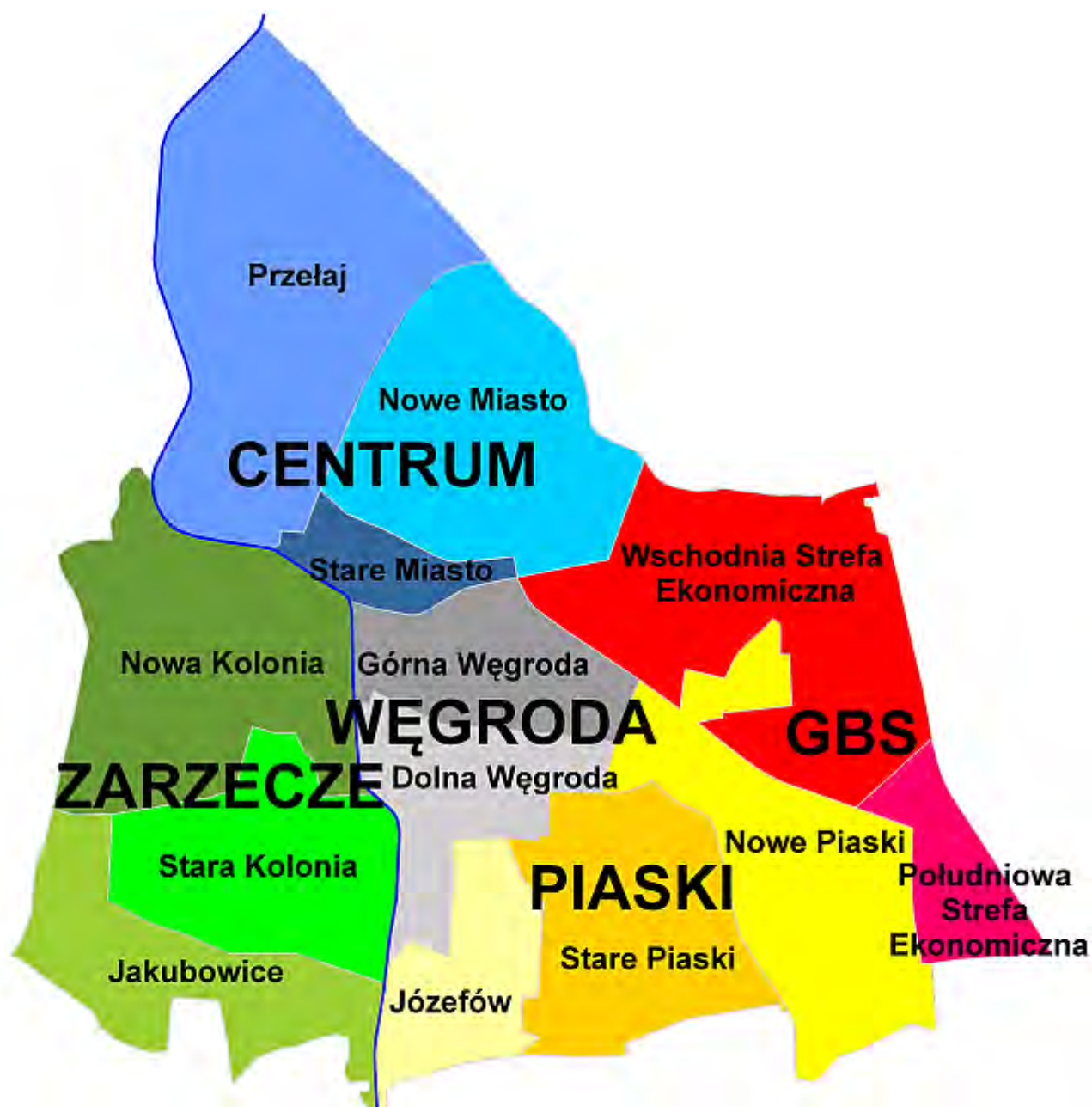
2.1.	Nowa Kolonia Saturn		4.1.3.	Betony	5
2.1.1.	Nowa Kolonia Saturn	3,5,11,12	4.1.4.	Podborze	2
2.1.2.	Osiedle Piłsudskiego	6	4.2.	Nowe Piaski	
2.1.3.	Gliniki	2, 5	4.2.1.	Osiedle Dziekana	6, 7, 13
2.1.4.	Przetok	2, 5	4.2.2.	Brazylia	5, 12
2.1.5.	Krzywe Doły	9	4.2.3.	Centrum Rzemiosła	
2.1.6.	Namiarki	1, 5	4.2.4.	Miedzianka	5
2.1.7.	Wielka Przekznica	1	4.2.5.	Prochownia	11, 12
2.1.8.	Grabek	1, 2, 5, 6	4.2.6.	Niwki	2
2.2.	Stara Kolonia Saturn		4.2.7.	Osiedle Norwida	
2.2.1.	Stara Kolonia Saturn	2,3,5,11,1 2	4.3.	Józefów	
2.2.2.	Osiedle ?		4.3.1.	Józefów	5, 6, 7
2.2.3.	Alfred		4.3.2.	Borzecha	2, 5
2.2.4.	Hieronim	13	5.	GOSPODARCZA BRAMA ŚLĄSKA	
2.2.5.	rejon poniżej ul. Szyb Jana		5.1.	Wschodnia Strefa Ekonomiczna	
2.3.	Jakubowice	4, 9	5.1.1.	Sektory A - I	
2.3.1.	Długie Łąki	1, 5	5.1.2.	Południowa Strefa Ekonomiczna	
2.3.2.	Kopaniny	1, 5	5.1.3.	Sektory J - M	
2.3.3.	Nadosiecz	1			
2.3.4.	Pituska	1, 5			

Wykaz źródeł nazw lokalnych:

1. Józef Kozłowski - 1830,
2. Mapa nadań górniczych. Plan miasteczka Czeladź - 1862,
3. Drogi i ulice miasta Czeladź - 1939,
4. Plan Moora - 1763 - Granica Polsko - Pruska,
5. W. Kwaśniak - Czeladź - Pola, drogi i ulice - 1993,
6. Mapa topograficzna - 1990,
7. Mapa topograficzna - 1986,
8. Mapa Zarzecze - 1636 - Drogi graniczne miasta Czeladź,
9. Mapa Zarzecza - 1736 - Plan gruntów miasta Czeladź,
10. Mapa nadań górniczych - 1856,
11. Mapa - 1929,

12. Mapa - 1933,

13. Mapa - 1960.

3.1.2 Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich

Program Rewitalizacji, z uwagi na zmianę uwarunkowań społeczno-gospodarczych i przestrzennych w Mieście, poddany został aktualizacji. Dotychczasowy dokument, dostosowany do okresu programowania Unii Europejskiej na lata 2004-2006, nie spełnia

wymogów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013.

Aktualizowany Program Rewitalizacji pokazuje kierunki działań, których realizacja ma skutkować osiągnięciem wysokiego salda społeczno-ekonomicznych korzyści i znaczącą poprawą warunków życia w mieście. Wyznaczone zostały główne obszary podlegające rewitalizacji w mieście:

- 1. Stare Miasto**
- 2. Saturn**
- 3. Stare Piaski**
- 4. Nowe Miasto**

W Programie Rewitalizacji wyznaczono zadania, które są niezbędne dla poprawy jakości życia w mieście. Realizacja tych zadań ma na celu, między innymi, poprawę wizerunku miasta, ożywienie społeczno-gospodarcze zdegradowanych obszarów rewitalizacji, porządkowanie przestrzeni publicznych pod kątem dostosowania do współczesnych wymagań oraz poprawę ich struktury, odnowę i ochronę dziedzictwa przemysłowego, kulturowego i przyrodniczego.

W poszczególnych obszarach wskazano zarówno zadania inwestycyjne, jak i pozainwestycyjne. Oprócz zadań realizowanych przez miasto, Program Rewitalizacji obejmuje także zadania realizowane przez inne podmioty, jak: spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty, spółki, itp.

W obszarze Starego Miasta⁴⁷ do realizacji wskazano, między innymi:

Projekty inwestycyjne:

- Waloryzacja przestrzeni staromiejskiej - aleja spacerowo-rekreacyjna na tzw. Zapłociu (Aleja Rodów Czeladzkich),
- Realizacja skweru ul. 1.Maja i Bytomska,
- Kanalizacja i modernizacja wodociągów wraz z infrastrukturą towarzyszącą: skablowanie sieci nN i rozbudowa sieci gazowej renowacja nawierzchni - Etap 2 obejmujący ulice ks. Pieńkowskiego i Związku Orła Białego,
- Przebudowa ulicy Kombatantów oraz skrzyżowania z ulicą Szpitalną,

---

⁴⁷ Program Rewitalizacji w zakresie Starego Miasta jest realizowany zgodnie z przyjętym Programem nr 3: Stare Miasto - Uchwała nr XLIII/592/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 30.10.2008. w sprawie przyjęcia Programu Stare Miasto.

- Przebudowa terenów handlowych w centrum Miasta w miejscu targowiska przy ul. Grodzieckiej (nazwa robocza przebudowa targowiska przy ul. Grodzieckiej),
- Centrum Kulturalno-Społeczne Rynek 22,
- Rekonstrukcja fortyfikacji miejskich oraz dawnej karczmy wójtowskiej,
- Zamknięcie pierzei rynkowej od strony południowo-zachodniej (ul. Kościelna 2),
- Przebudowa na cele użytkowe budynków Rynek 26-28,
- Przebudowa budynku ul. Katowicka 4 na cele społeczno-edukacyjne i mieszkaniowe,
- Realizacja Rodzinnego Domu Dziecka (ul. Kacza 12),
- Monitoring wizyjny Starówki (i innych części miasta),
- Utworzenie na Starym Mieście Systemu Informacji Miejskiej o terenie i jego walorach kulturowych,
- System Oznakowania Obszarów Atrakcyjnych Kulturowo,
- Publiczne Punkty Dostępu do Internetu, w tym telecentrum Katowicka 4, hot-spot na płycie Rynku oraz 3 infokioski na Rynku, przy ul. Szpitalnej i 1.Maja.

Projekty pozainwestycyjne:

- Lokalizacja miejskich funkcji centrotwórczych w obszarze Starego Miasta; Przeniesienie na Rynek obchodów Dni Czeladzi oraz części imprez o zasięgu ogólnomiejskim.
- Wprowadzenie do kalendarza imprez wydarzeń związanych z lokowaniem miasta, jego historią oraz kulturą, folklorem i specyfiką.
- Odnowa tradycji jarmarków czeladzkich.
- Realizacja projektu „Bez ograniczeń” - w mieście i obszarze nr 1.
- Realizacja programu prac społecznie użytecznych.

Wszystkie zadania wyszczególnione zostały w Programie nr 3: Stare Miasto.

W obszarze **Saturn**⁴⁸ do realizacji wskazano, między innymi:

Projekty inwestycyjne:

- Adaptacja cechowni na potrzeby kultury, sztuki i biznesu,

---

⁴⁸ Rewitalizacja obszaru Saturn jest zgodna z Programem nr 4: Saturn - Uchwała nr XLIII/593/2008 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 30.10.2008. w sprawie przyjęcia Programu Saturn.

- Adaptacja i przebudowa budynku Galerii Sztuki Współczesnej **Elektrownia** w Czeladzi,
- Zabezpieczenie, modernizacja oraz adaptacja nadszybia i maszynowni szymbów I i II,
- Adaptacja budynku warsztatu elektrycznego na potrzeby administracyjne i kulturalne,
- Adaptacja budynku warsztatu mechanicznego na cele kulturalne i turystyczne (rzemiosło, wystawy, mobil-klub itp.),
- Realizacja Forum - urządzonej przestrzeni publicznej,
- Budowa uzbrojenia technicznego terenów pokopalnianych na potrzeby ich rozwoju: wodociągu, kanalizacji, ulicy Scheiblera,
- Multicentrum - adaptacja dawnego Domu Ludowego przy ul. 21.Listopada na centrum edukacyjne dla dzieci i młodzieży,
- Usuwanie acekolu i azbestu z budynków Spółdzielni Saturn oraz Czeladzkiej Spółdzielni Mieszkaniowej.

Projekty pozainwestycyjne:

- Pielęgnowanie tradycji górniczych,
- Organizacja warsztatów praktycznych oraz zajęć z doradcą zawodowym dla osób bezrobotnych,
- Kursy przekwalifikowujące i adaptacyjne,
- Organizacja Klubu Pracy oraz Punktu Informacyjnego dla Bezrobotnych
- Kontynuacja programu „Bez ograniczeń”,
- Program organizacji prac społecznie użytecznych,

W obszarze **Stare Piaski** do realizacji wskazano, między innymi:

Projekty inwestycyjne:

- Modernizacja budynków przy ul. Kościuszki - 3.Kwietnia; Etap I - Pilotażowa renowacja budynku: ul. Kościuszki 18 i 14,

- Przebudowa układu drogowego Starych Piasków - połączenie skrzyżowania ul. Sikorskiego i Kościuszki z ulicą Trznadla i Nowopogońską,
- Przebudowa skweru przy ul. Francuskiej/Nowopogońskiej na pasaż do kościoła wraz z reprezentacyjnym placem miejskim z fontanną i wieżą,
- Waloryzacja terenów zielonych oraz rekreacyjno-sportowych - ulica Mickiewicza (park i stadion MOSiR),
- Modernizacja zasobów mieszkaniowych - usuwanie azbestu - eternitu: Nowopogońska, Zwycięstwa, Warszawska, 3.Kwietnia,
- Przebudowa klubu Traffic na Mediatekę (Biblioteka i Multicentrum),
- Uruchomienie telecentrum jako rozwój funkcji Centrum Edukacyjno-Społecznego **Piaski**, uruchomienie hot-spotu na skwerze dzielnicowym przy ul. Francuskiej i Nowopogońskiej,
- Oznakowanie dzielnicy jako atrakcji kulturowej (dzielnica francuska),
- Zapewnienie możliwości rekreacji oraz aktywnej turystyki - realizacja szlaków rowerowych łączących dzielnicę z Sosnowcem, centrum miasta i Siemianowicami Śląskimi.

Działania pozainwestycyjne:

- Organizacja imprez kulturalnych (plenerowych i kameralnych) w rejonie centrum dzielnicy,
- Organizacja imprez sportowych i kulturalnych w Parku Prochownia oraz na stadionie Górnika Piaski,
- Organizacja Festynów Zdrowia,
- Organizacja warsztatów praktycznych oraz zajęć z doradcą zawodowym dla osób bezrobotnych,
- Kursy przekwalifikowujące i adaptacyjne,
- Organizacja Klubu Pracy oraz Punktu Informacyjnego dla Bezrobotnych,
- Program prac społecznie użytecznych - pilotaż,

W obszarze **Nowe Miasto** do realizacji wskazano, między innymi:

Projekty inwestycyjne:

- Termorenowacja oraz ucieplnienie zasobów mieszkaniowych na osiedlu Nowotki oraz w jego rejonie: ul. Spółdzielcza - Czysta, ul. Szpitalna - Szkolna, rejon ul. 17.Lipca,

- Realizacja nowego budynku mieszkalnego przez Czeladzkie Towarzystwo Budownictwa Społecznego Sp. z o.o.,
- Budowa dwóch budynków socjalnych przy ul. Szpitalnej,
- Usuwanie elementów acokolowych i eternitowych z wielorodzinnych budynków mieszkaniowych : Szpitalna,
- Budowa systemu parkingów,
- Przebudowa Placu Auby.

Działania pozainwestycyjne:

- Kontynuacja współpracy kulturalnej ze Spółdzielczym Domem Kultury Odeon: spektakle, konferencje itp.,
- Organizacja imprez sportowych i rekreacyjnych z wykorzystaniem kompleksu boisk sportowych przy Zespole Szkół przy ul. Szkolnej,
- Festyny Zdrowia - badania profilaktyczne dla mieszkańców,
- Promocja zdrowego trybu życia - organizacja imprez sportowych np. tzw. Siły Rowerowej w mieście,
- Organizacja warsztatów praktycznych oraz zajęć z doradcą zawodowym dla osób bezrobotnych,
- Kursy przekwalifikowujące i adaptacyjne,
- Organizacja Klubu Pracy,
- Punkt Informacyjny dla Bezrobotnych,
- Prace społecznie użyteczne,
- Projekt „Bez ograniczeń”.

Ramy czasowe oraz szacowane koszty przedstawione będą w zaktualizowanym Programie Rewitalizacji. Program ten zostanie skierowany pod obrady Rady Miejskiej w pierwszym kwartale 2010 roku.

3.1.3 Przestrzeń publiczna

Rynek

Płyta Rynku jest największym staromiejskim wnętrzem. Po docelowym zagospodarowaniu pierzei będzie stanowić zamkniętą przestrzeń ograniczoną ściśle linią zabudowy. Po pierwszym etapie rewitalizacji (2006/07) jest miejscem niemal

idealnym dla imprez plenerowych, zarówno tych kameralnych jak i masowych do 2.000 uczestników⁴⁹. Na co dzień jest to jednak miejsce względnie spokojne. Nie za wiele zieleni, lekkie i nowoczesne lampy, dwie jednostrumieniowe fontanny, ławki, drewniana studnia czy zarys Starego Ratusza niwelują wrażenie pustki. W przyszłości uruchomiona zostanie jeszcze jedna fontanna, która wypełni kamienną misę studni. Będzie to niewątpliwie dodatkowa atrakcja.

Nieodzownym elementem współczesnego centrum miasta jest Internet. Czeladzki Rynek powinien być dostępny dla internautów i to w dowolnym punkcie. Rozwiązaniem tego wyzwania jest powszechnie dostępny hot spot. W przygotowywanym przez Miasto projekcie p.n. „Rozwój Społeczeństwa Informacyjnego w Zagłębiu Dąbrowskim” przewiduje się zainstalowanie na płycie Rynku anteny hot-spot, jak również uruchomienie telecentrum na parterze budynku Katowicka 4.

Najbardziej reprezentacyjnym budynkiem Rynku będzie **Centrum Kulturalno-Społeczne Rynek 22**. Jest to budynek pochodzący prawdopodobnie z XVIII stulecia i przebudowany w pierwszej połowie

XIX. Zasadniczo jego bryła zostanie zachowana, ale elewacje, w szczególności zachodnia, zmieniają swe oblicze dość zasadniczo. Od strony północnej działki przewiduje się usytuowanie figury Św. Nepomucena przeniesionej z placu przed kościołem.

Istniejąca zabytkowa kamienica będzie adaptowana na budynek usługowo-biurowy. W części wschodniej działki wybudowany zostanie nowy budynek biurowy z częścią handlową w poziomie parteru. Budynek ten będzie połączony z kamienicą istniejącą, projektowaną przewiązką usytuowaną w granicy południowej. Nowy budynek, nawiązywał będzie gabarytami i wystrojem do zabytkowej kamienicy.

W poziomie parteru w części istniejącej kamienicy zlokalizowana będzie restauracja z salą konsumpcyjną na około 40 osób i zapleczem sanitarno - higienicznym. W części projektowanej przewidziano pomieszczenia handlowe - kwaciarnię i cukiernię wraz z niezbędnym zapleczem, dostępne od ul. Bytomskiej. Na piętrze zlokalizowane będą pomieszczenia biurowe przeznaczone dla stowarzyszeń.

Na poddaszu w części istniejącej usytuowane będą pokoje biurowe przeznaczone dla

⁴⁹ Przy dobrej organizacji możliwa będzie organizacja imprez nawet do 4.000 uczestników.

stowarzyszeń oraz sekretariat.

W 2009 roku wykonany został projekt budowlano wykonawczy budowy i rozbudowy budynku Rynek 22, który zyskał pozytywną opinię Śląskiego Konserwatora Zabytków oraz uzyskano pozwolenie na budowę. Zadanie przygotowywane jest przez Miasto do ubiegania się o dofinansowanie ze środków UE w konkursie na rewitalizację miast. Obecnie konkurs ten został wstrzymany przez Urząd Marszałkowski, przewidywany termin ogłoszenia konkursu to 2010 r. Rozpoczęcie robót budowlanych planowane jest na rok 2011. Inwestorem zadania będzie Gmina Czeladź, zaś inwestorem zastępczym Zakład Budynków Komunalnych.

Największym kompleksem podlegającym rewitalizacji będzie zespół dwóch kamienic **Rynek 26/28**. Obie kamienice są od kilku lat własnością gminy. Usytuowane są na dwóch niezmienionych działkach lokacyjnych w północnej pierzei Rynku, sięgających linii dawnych fortyfikacji, czyli ul. Pieńkowskiego. Przewiduje się, że zabytkowa elewacja kamienicy pod nr 26 zostanie jedynie odrestaurowana. Od strony podwórza, budynek zostanie jednak podwyższony o pół kondygnacji tak, aby była możliwość użytkowania drugiego piętra na całej powierzchni. Parter budynku przewidziany jest na działalność handlowo-usługową.

Kamienica pod nr 28 będzie rozebrana do poziomu parteru a następnie podwyższona do dwóch kondygnacji. Parter budynku wykorzystywany będzie na reprezentacyjną siedzibę Rady Miejskiej.

Od strony podwórza przewiduje się wyburzenie starej substancji oraz budowę nowych budynków w granicy z posesjami Rynek 24 i 30. Cały parter przewidziany jest jako powierzchnia handlowo-usługowa (restauracja i boksy handlowe). Wybrukowany kostką granitową dziedziniec zamknięty będzie odbudowanym murem obronnym wraz z zadaszoną galerią. W jego centralnej części znajdować się będzie stylizowana fontanna. Powstałe w ten sposób atrium wyposażone zostanie w multimedia, by mogły się tu odbywać, zarówno zamknięte jak i otwarte, imprezy kameralne.

Wyższe kondygnacje kompleksu zajmować będzie hotel (dom noclegowy). Główne wejście wraz z portiernią i windą dla osób niepełnosprawnych znajdować się będzie w skrzydle wschodnim (nr 26). Pokoje o trzygwiazdkowym standardzie znajdować się będą w obu kamienicach na pierwszym i drugim piętrze. Tutaj też znajdą swe miejsce sale konferencyjne i śniadaniowo-bankietowa. W obu skrzydłach (pierwsze piętro) znajdować się będą pokoje o niższym standardzie przewidziane dla gości w ramach gminnej wymiany międzynarodowej oraz innych grup zorganizowanych (pielgrzymki, turyści,

wesela, goście festiwalowi). Będą tu też znajdować się tymczasowe, zastępcze lokale kryzysowe.

Ze względu na znaczący zakres oraz złożony program użytkowy, inwestorem zadania może być w tym przypadku Czeladzkie Towarzystwo Budownictwa Społecznego Sp. z o.o., oczywiście za aprobatą Rady Miejskiej.

Bytomska 1 to miejsce gdzie do 1916 roku stała prastara karczma wójtowska (czerwona karczma, taberna, austeria). Dzisiaj nie ma możliwości zagospodarowania jej w całości ze względu na potrzeby komunikacyjne. Ponadto część działki została zagospodarowana w trakcie wznoszenia budynku Rynek 2. Z tych powodów dostępna do zagospodarowania jest jedynie połowa dawnej działki lokacyjnej. Innym ograniczeniem jest sąsiedztwo dwupiętrowego modernistycznego klocka, które narzuca optymalną wysokość nowej zabudowy. Z tych też względów proponuje się północne zamknięcie pierzei dwupiętrowym budynkiem stylizowanym na szczytową osiemnastowieczną kamieniczkę, która zasłoniłaby niezbyt efektowną ścianę sąsiada. Drugie piętro stanowiłoby poddasze użytkowe doświetlone od strony północnej lukarnami. Dla dodania lekkości budynku oraz jak najmniejszej ingerencji w dotychczasowy układ komunikacji pieszej zakłada się, że budynek będzie posiadał murowany łukowy podcień. Parter budynku przewidziany jest na cele handlowo-usługowe, zaś pozostałe kondygnacje na cele usługowe.

Zamknięciem pierzei od strony południowej będzie budynek nawiązujący do istniejącego przed laty budynku pod adresem **Kościelna 2**. Proponuje się w tym miejscu realizację budynku parterowego z półszczytowym dachem krytym gontem ułożonym kalenicowo względem Rynku i „doklejonym” do sąsiada.

Budynek będzie pełnił funkcje użytkowe o charakterze komunalnym (Punkt Informacyjny, WC, Straż Miejska, centrum monitoringu, pomieszczenia gospodarcze, magazyn podręczny).

Pozostałe kamienice pierzei przyrynkowych są własnością prywatną. Wymagają one prac modernizacyjnych i to co najważniejsze - stylizacji elewacji. Należy jednak przypuszczać, że znaczące inwestycje w sąsiedztwie zachęcą i w tym przypadku do podjęcia wysiłku inwestycyjnego i tym samym osiągnięcia wspólnego sukcesu. Z czasem i na elewacje prywatnych budynków powrócą gzymsy, zdobione obrzeża okien i inne detale dodając uroku im samym i całemu Staremu Miastu.

Spośród innych obiektów, jakie przewidziano do rewitalizacji w najbliższych latach wymienić należy:

- Budynek przy ul. Bytomskiej 20 - własność CTBS - czas realizacji: lata 2010/2011. Przewidywane zagospodarowanie: budynek mieszkalny z parterem użytkowym,
- Budynek przy ul. Katowickiej 4 - własność CTBS - czas realizacji: rok 2010. Przewidywane zagospodarowanie: budynek mieszkalny z parterem użytkowym (telecentrum),
- Budynek przy ul. Kaczej 12 - własność Gminy (22/24) i Skarbu Państwa (2/24) - czas realizacji: lata 2011/2012. Przewidywane zagospodarowanie: Rodzinny Dom Dziecka,
- Budynek przy ul. Kaczej 14 - własność Gminy (9/12) i Skarbu Państwa (3/12) - przewidywany czas realizacji: lata 2011/2012. Przewidywane zagospodarowanie: mieszkania komunalne (CTBS),
- Rekonstrukcja dawnej karczmy wójtowskiej wraz z fragmentami fortyfikacji (ul. Rynkowa/Będzińska - czas realizacji: 2014. Potencjalny inwestor: CTBS.

Koncepcja zagospodarowania innych budynków w obszarze staromiejskim została szczegółowo opisana w Programie nr 4: Stare Miasto.

Plac Miasta Auby

Teren dzisiejszego zieleńca wraz z drogą dojazdową wymaga zagospodarowania. Planowane jest wykonanie koncepcji zagospodarowania terenu, a następnie jego realizacja.

W rejonie Miasta Auby planuje się realizację skweru z fontanną, będącego centralnym miejscem spotkań mieszkańców osiedla. Zagospodarowanie możliwe będzie po wcześniejszym uporządkowaniu sieci infrastruktury technicznej.

Plac Konstytucji 3. Maja

Ten centralnie położony plac miejski powinien stać się wizytówką Miasta. W tym celu konieczne będzie przeprowadzenie gruntownego remontu wraz z rekonstrukcją zieleni. Szacowany koszt przebudowy placu: 1.300.000 zł. Realizacja planowana jest po zakończeniu realizacji projektu Gospodarczej Bramy Śląska, w ramach którego wykonana będzie budowa separatorów i podczyszczalni wód deszczowych na placu Konstytucji

3.Maja. Miasto liczy na współpracę przy zagospodarowaniu placu z właścicielami budynku byłego Kina Uciecha.

Otoczenie Urzędu Miasta

Skwer za Urzędem Miasta, będący obecnie miejscem organizacji Nieobozowej Akcji Letniej jest uporządkowany i nie wymaga dalszych prac. Natomiast planowanym do realizacji zadaniem jest przebudowa parkingów wokół Urzędu Miasta.

Piaski - Centrum

W 2006 roku skwer, zlokalizowany na skrzyżowaniu ulic Nowopogońskiej i Francuskiej został zagospodarowany elementami małej architektury i placem zabaw dla dzieci. W 2009 roku wykonano projekt zagospodarowania skweru wraz z uporządkowaniem alei wzdłuż ulicy Francuskiej. Projekt zakłada

zagospodarowanie skweru jako przestrzeni publicznej dla tej dzielnicy miasta. Założenie placu publicznego z elementami małej architektury, zielenią parkową, elementami rzeźbiarskimi stanowić będzie miejsce centralne spotkań mieszkańców, gdzie główną dominantą kompozycji będzie wieża zegarowa.

Na terenie przestrzeni publicznej placu założono uporządkowanie terenów zieleni urządzonej, realizację oświetlenia parkowego, ławek parkowych, alejek. Projektowana wieża zegarowa ma identyfikować centrum dzielnicy. Wymiary wieży to 2,0 x 2,0 m w rzucie i wysokość 10,33 m. Kompleksowa realizacja inwestycji zaplanowana została na rok 2011.

W dzielnicy Stare Piaski planowane jest również przejęcie terenów zielonych od Spółki Restrukturyzacji Kopalń i ich uporządkowanie. Opracowana została jedna z koncepcji dla terenu ograniczonego ulicami Francuska, Kościuszki, Zwycięstwa, której założeniem jest wykorzystanie terenu częściowo na cele mieszkaniowe, jako kontynuacja funkcji mieszkaniowej oraz utworzenie nowych terenów parkowych.

Druga z koncepcji, dla terenu pokopalnianego, położonego w południowo - wschodniej części miasta, pomiędzy ulicą Francuską, Graniczną a Kościuszki przewiduje budowę osiedla mieszkaniowego. Teren stanowi w znacznym stopniu własność gminy, a w jego bezpośrednim otoczeniu znajduje się zabudowa mieszkaniowa jedno- i wielorodzinna. Ważnym elementem kompozycyjnym osiedla będzie plac miejski, przy którym usytuowane będą budynki o funkcji usługowej.

Osiedle zrealizowane ma zostać w ramach programu Remining Lowex, w którym uczestniczy również nasze Miasto. Na obecnym etapie jest to program badawczy, ale czynione są starania o rozszerzenie programu na część inwestycyjną. Według wstępnych założeń nowe osiedle ma wykorzystywać energię cieplną z wód kopalnianych. Byłaby to pierwsza w Polsce inwestycja ekologiczna tego typu.

Park Mickiewicza

W 2009 roku został uporządkowany teren będący własnością gminy Czeladź, tj. bezpośrednio przyległy do ul. Mickiewicza oraz stadionu Górnik – Piaski. Czynione są starania, mające na celu przejęcie terenu będącego własnością Spółki Restrukturyzacji Kopalń (teren po basenie i dawne boisko treningowe oraz teren przy ul. Mickiewicza wraz z górką zjazdową), a następnie dalsze jego porządkowanie i zagospodarowanie na cele rekreacyjno-sportowe. Teren ten, po uporządkowaniu, włączony zostanie w kompleks sportowy Górnika Piaski. Wokół parku wykonana zostanie ścieżka rowerowa.

Park Piłsudskiego

W 2009 roku gmina przejęła od Czeladzkiej Spółdzielni Mieszkaniowej teren zielony wewnątrz osiedla Piłsudskiego. Dla tego terenu opracowywany jest miejscowy plan zagospodarowania. Teren zostanie przeznaczony na park osiedlowy z dużym placem zabaw. Planuje się wykonanie koncepcji parku ze wskazaniem miejsca dla potrzeb cyrku objazdowego. Przez teren planowane jest poprowadzenie ścieżki rowerowej.

Park Prochownia

Park ten ma być drugim miejscem w dzielnicy Piaski, po skwerze Nowopogońska - Francuska, dla organizowania miejskich imprez. Park wymaga uporządkowania,

przeprowadzenia restrukturyzacji zieleni, konieczne jest wyremontowanie alejek i wzbogaceniu w elementy małej architektury. Po opracowaniu projektu, należy przystąpić do wieloletnich działań porządkujących.

Park Zapłocie

W 2008 roku wykonano projekt zagospodarowania terenu „Zapłocia”, tj. terenu usytuowanego głównie wzdłuż ul. Kombatantów. Projekt zakłada realizację głównej dominanty założenia, tj. alei spacerowej "Rodów Czeladzkich", elementu przestrzeni publicznej, która będzie pełniła funkcję rekreacyjno - wypoczynkową. Aleja o szerokości 6 m zakończona jest dwoma

placami z projektowanymi elementami rzeźbiarskimi. Elementami uzupełniającymi program funkcjonalny będą: ścieżka rowerowa z chodnikiem o szerokości 2,5 m oraz ciąg pieszy z parkingiem. Projektowany ciąg spacerowy połączy komunikacyjnie projektowaną aleję "Rodów Czeladzkich" z układem Starego Miasta i ul. Pieńkowskiego. Całe założenie zrealizowane będzie z typowymi elementami małej architektury, z indywidualnie zaprojektowanym oświetleniem terenu oraz zielenią parkową.

Projekt realizowany jest zgodnie z ustaleniami planu miejscowego, który przewiduje przeznaczenie podstawowe ZP/US tereny zieleni.

Realizacja inwestycji została już rozpoczęta. W 2009 roku wyłoniono wykonawcę robót i rozpoczęto prace budowlane. Zakończenie planowane jest na 2010 r. Planowany koszt zadania planowany na rok 2010: 1.090.000 zł.

Aleja księdza Skorupki

Planowane jest zagospodarowanie terenu wzdłuż ulicy Skorupki wraz z uporządkowaniem zieleni i realizacją oświetlenia. Teren ten przekształcony zostanie w ogólnodostępny park osiedlowy z szeroką aleją w części centralnej. Zainstalowane zostaną elementy małej architektury oraz plac zabaw dla dzieci. Szacowany koszt uporządkowania tego terenu wynosi 200.000 zł

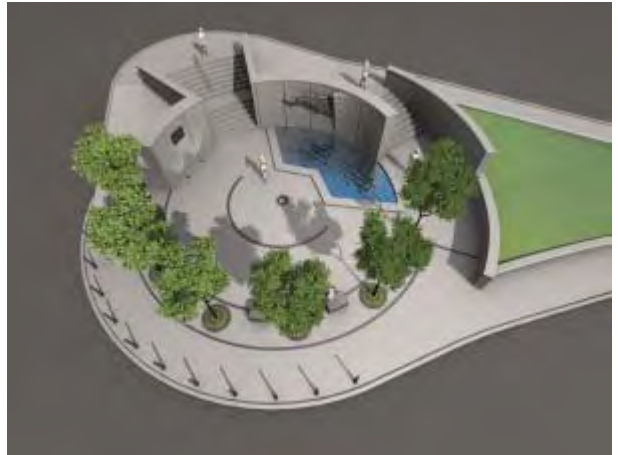
3.1.4 Mała architektura

Zadaniem elementów małej architektury jest uatrakcyjnienie przestrzeni publicznej a także identyfikacja miejsc i tworzenie wrażenia swojskości. Czeladź nie należy do miast

bogatych w tego typu obiekty. Dlatego też koniecznym jest wprowadzanie ich gdzie to jest tylko możliwe, oczywiście bez zbędnej przesady. Należy też pamiętać o istniejących już elementach małej architektury i stale dbać o ich właściwy stan techniczny i estetyczny. Dotyczy to zarówno obiektów neutralnych, których zadaniem jest jedynie poprawa estetyki, jak i miejsc pamięci narodowej czy kultu.

Skwer na skrzyżowaniu ulic Bytomska - 1 Maja

W 2007 roku wykonano koncepcję a następnie projekt budowlano - wykonawczy dla zagospodarowania terenu pomiędzy ulicami Bytomską i 1.Maja. Równocześnie uzyskane zostało pozwolenie na budowę dla tego zadania. Projekt zakłada budowę elementu przestrzeni publicznej ogólnodostępnej z elementem rzeźby i fontanną. Miejsce usytuowane jest w

sąsiedztwie, średniowiecznego założenia miasta, jego owalnicy, u podnóża kościoła. Miejsce usytuowania przestrzeni publicznej ograniczone jest poprzez układ trzech dróg. Naturalne nachylenie działki umożliwia przestrzenne ukształtowanie placu z szeregiem schodów terenowych. Główną dominantą założenia będzie rzeźba umocowana w blokach skalnych. Całość zrealizowana będzie z bloków granitowych, kostki granitowej i okładzin granitowych w kolorze szarym. W całym założeniu urbanistycznym przewidziano miejsca do siedzenia, zieleń w postaci drzew i trawników.

W 2009 roku miasto rozpoczęło inwestycję przebudowy ulic 1.Maja, Szpitalna, Bytomska. Zakończeniem działań w obszarze Starego Miasta ma być realizacja skweru Bytomska - 1.Maja. Zaplanowano termin wykonania na 2010 r. Planowany koszt realizacji: 400.000 zł.

Place zabaw

W Wieloletnim Programie Pozainwestycyjnym (WPP) proponowane jest zabezpieczenie w każdorocznym budżecie miasta kwoty 50.000 zł na realizację nowych placów zabaw oraz modernizację już istniejących.

Wiaty przystankowe

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

W Wieloletnim Programie Pozainwestycyjnym (WPP) proponowane jest zabezpieczenie w każdorocznym budżecie miasta kwoty 50.000 zł na wymianę starych wiat przystankowych i instalowanie nowych, jednakowych w całym mieście. Do wymiany pozostały jeszcze wiata na następujących przystankach:

1. Będzińska	baza ZIK po strona Oberży	1 /wiata/
2. Będzińska	Real kier. Będzin	1
3. Grodziecka	szkoła kier. Grodziec	1
4. Grodziecka	szkoła kier. Centrum	1
5. Szpitalna	skrzyżowanie z Tuwima	1
6. Katowicka	most kier. Dehnelów kier. K-ce	1
7. Katowicka	most kier. Dehnelów kier. Centrum	1
8. Katowicka	Józefów kier. Katowice	1
9. Katowicka	pętla Budohut kier. Wojkowice	1
10. Katowicka	cmentarz kier. Wojkowice	1
11. Kombatantów	pętla tramwajowa kier. Będzin	1
12. Kombatantów	targowisko kier. Będzin	1
13. Staszica	Mariannahill kier. Siemianowice	1
14. Staszica	na górze kier. Centrum	1
15. Dehnelów	przy kopalni kier. Legionów	1
16. Dehnelów	przy kopalni kier. Katowicka	1
17. Nowopogońska	cmentarz kier. Sosnowiec	1
18. Nowopogońska	ERG kier. Sosnowiec	1
19. Sikorskiego	Piaski róg Francuskiej kier. S-c	1
20. Sikorskiego	Piaski róg Francuskiej kier. centrum	2
21. Nowopogońska	Piaski Betony kier. Sosnowiec	1
22. Wiejska	kier. Będzin	1
23. Wiejska	kier. Centrum	2

3.1.5 Rodzinne Ogrody Działkowe

W najbliższych latach konieczne jest uregulowanie spraw własnościowych rodzinnych ogrodów działkowych. Konieczne będzie uporządkowanie zarówno kwestii prawno - organizacyjnych przez właścicieli ogrodów, jak również jednoznaczne określenie granic ogródków działkowych. Równocześnie właściciele ogródków powinni przystąpić do uporządkowania zajmowanych przez siebie terenów. Nie przewiduje się jednak tworzenia nowych ogrodów.

3.1.6 Cmentarze

Miasto Czeladź do tej pory nie korzystało z cmentarzy położonych poza swym terenem. Nie przewiduje się też takich działań w przewidywalnej przyszłości.

Z uwagi na brak rezerw na istniejących cmentarzach, konieczne jest wskazanie i zabezpieczenie w planach zagospodarowania miasta terenów zielonych, które w przyszłości mogłyby stanowić bazę pod budowę nowych nekropoli.

W Studium zagospodarowania dopuszcza się lokalizację nowych cmentarzy w terenach, dla których na rysunku Studium określono inne przeznaczenie podstawowe, pod warunkiem spełnienia wymogów wynikających z przepisów szczególnych.

Istnieją możliwości powiększania obszaru cmentarza przy Parafii Matki Bożej Bolesnej w Czeladzi Piaskach w kierunku na północ od starej części cmentarza lub na zachód od nowej części. W opracowywanym planie obszar na zachód od nowej części wskazany został jako teren rezerwy pod cmentarz.

Na cmentarzu przy Parafii św. Stanisława Biskupa i Męczennika nie ma już dziewiczych, wolnych miejsc do pochówku. Pochówek zmarłych odbywa się w grobowcach i na miejscach pochowania wcześniejszego, obecnie zaniedbanych, w związku z czym nie można dzisiaj określić choćby orientacyjnego terminu „zamknięcia” cmentarza.

W najbliższych latach konieczna będzie rozbudowa istniejącego na terenie Cmentarza Komunalnego kolumbarium. Wykonana jest dokumentacja projektowa rozbudowy kolumbarium oraz uzyskana została na tą inwestycję decyzja - pozwolenie na budowę (listopad 2006r.). Zaprojektowanych zostało 5 ścian kolumbarium w nawiązaniu do już istniejącej jednej ściany. W 2007 roku wykonano drugą ścianę kolumbarium. Planowana jest realizacja kolejnych ścian.

3.2 Gminny Program Opieki nad Zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami zachowuje swą aktualność. Jednym z wyznaczonych celów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, przyjętego uchwałą Rady Miejskiej w 2007 roku, było powołanie Miejskiego Konserwatora Zabytków. Po uzgodnieniu z Wojewodą Śląskim oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Burmistrz Miasta w 2009 roku powołał Miejskiego Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z uchwalonym Programem wyznaczone zostały zadania do realizacji w obszarze ochrony zabytków.

Konserwacja i restauracja zabytków

Większość obiektów zabytkowych miasta wymaga podjęcia działań przywracających im walory estetyczne. Aby obiekty te mogły być ozdobą miasta i stanowić o jego konkurencyjności wymagają konserwacji i restauracji. Ten kierunek działań będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Konserwacja kapliczek,
- Konserwacja historycznych nagrobków na cmentarzu parafialnym kościoła pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika,
- Konserwacja i restauracja obiektów zabytkowych, w tym zespołu przemysłowego kopalni „Saturn”,
- Stymulowanie odnowy elewacji budynków w przestrzeniach zabytkowych.

Uporządkowanie przestrzeni zabytkowych

Przestrzenie zabytkowe Miasta są w większości bardzo zaniedbane, od dawna nie pielęgnowane. Aby mogły stanowić atrakcje wnętrza miasta muszą zostać uporządkowane. Ten kierunek działań będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Usunięcie lub dostosowanie obiektów dysharmonii w krajobrazie kulturowym przestrzeni zabytkowych (pojemniki, bariery, baraki, blaszaki, ścieżki, chodniki, itd.),
- Regulacja zieleni w obrębie Starego Miasta i jego otuliny,
- Zagospodarowanie terenów zieleni przy budynkach reprezentacyjnych dawnej kopalni Saturn (ul. Dehnelów).

Aktywizacja przestrzeni historycznych

Zwiększenie zainteresowania zabytkami wymaga ich atrakcyjnego udostępnienia i aktywizacji terenów historycznych. Ten kierunek będzie realizowany przez zadania:

- Opracowanie i organizacja ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych:
  - ścieżka historyczna po Starym Mieście,
  - ścieżka przyrodniczo-kulturowa po dolinie Brynicy,
  - ścieżka po terenie poprzemysłowym i reprezentacyjnym kopalni Saturn,
  - ścieżka historyczna po Starych Piaskach.
- Organizacja na Rynku imprez upamiętniających ważne wydarzenia historyczne, odnowa tradycyjnych jarmarków czeladzkich.

Tworzenie sprawnego systemu zarządzania zabytkami

Dla kształtowania krajobrazu kulturowego Czeladzi z poszanowaniem jego tradycji i dziedzictwa kulturowego niezbędne jest stworzenie warunków do sprawnego, nowoczesnego zarządzania zabytkami. Wymaga to tworzenia nowoczesnych struktur organizacyjno-technicznych oraz uporządkowania statutu zabytków. Ten kierunek będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Utrzymanie stanowiska miejskiego konserwatora zabytków,
- Utworzenie i bieżąca aktualizacja elektronicznej bazy danych o zabytkach Miasta,
- Skierowanie do UWKZ wniosków o włączenie zabytków do wojewódzkiej ewidencji zabytków i wyłączenie z ewidencji obiektów nieistniejących. (Obiekty proponowane do włączenia do ewidencji zabytków przedstawiono w załączniku 2 str. 249.),
- Skierowanie do UWKZ wniosków o wpis do rejestru zabytków. (Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków przedstawiono w załączniku 3 str. 252).

Promocja dziedzictwa kulturowego Miasta

Efektywne zarządzanie wymaga podejmowania profesjonalnych działań promocyjnych. Powinny być one realizowane z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi promocji. Ten kierunek będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Utworzenie na Starym Mieście punktu informacji o mieście.

- Promocja turystyczna Miasta przez utworzenie witryny internetowej, opracowanie i wydanie folderu promującego walory przyrodniczo-krajobrazowe (dolina Brynicy z zabytkowymi założeniami parkowymi) i przestrzenno-architektoniczne (Stare Miasto, osiedle i kolonie robotnicze, zespół poprzemysłowy kopalni Saturn).
- Podjęcie działań na rzecz opracowania i promocji markowego produktu turystycznego, jakim może być zespół zabudowań poprzemysłowych kopalni Saturn, prowadzących do zagospodarowania i udostępnienia obiektów oraz włączenia ich do *Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego*.

Zapewnienie bezpieczeństwa zabytkom

Zabytki to dzieła sztuki. Posiadają wartość historyczną i ekonomiczną. Efektywne zarządzanie nimi wymaga stworzenia systemu zabezpieczeń. Ten kierunek działań będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Monitoring wizyjny Starego Miasta, zwiększenie częstotliwości patroli pieszych w rejonie Starego Miasta.
- Realizacja indywidualnych zabezpieczeń przeciwpożarowych na obiektach zabytkowych.

Kształtowanie pozytywnych postaw mieszkańców wobec zabytków

Stan zachowania zabytków w dużej mierze zależy od zaangażowania mieszkańców miasta w opiekę nad zabytkami. Aby zachęcić ich do tego typu działań, niezbędne jest wykształcenie pozytywnych postaw wobec zabytków i tradycji. Wymaga to kształtowania świadomości społecznej w duchu przywiązania do tradycji i historii regionu, lokalnych wzorców życia, obrzędów i zwyczajów oraz pogłębienia wiedzy na temat zabytków wśród społeczeństwa. Celowi temu służyć będą następujące kierunki działań:

- Opracowanie programów edukacyjnych adresowanych do uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych dotyczących historii, tradycji i zabytków Czeladzi.
- Organizacja wycieczek edukacyjnych po dzielnicy i mieście.
- Organizacja warsztatów, konkursów itd. dla młodzieży przybliżających historię, tradycję i zabytki miasta i dzielnicy.
- Organizacja dzielnicowych festynów lub innych imprez integracyjnych w celu lepszego poznania dzielnicy i miasta.

Wszystkie zadania do realizacji zostały wymienione szczegółowo w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami.

3.3 Promocja miasta

W najbliższej przyszłości planowane jest kontynuowanie dotychczasowej polityki promocyjnej oraz jej lepsza koordynacja i usystematyzowanie poprzez łączenie działań promocyjnych z organizacją imprez plenerowych. Podstawowymi kierunkami i instrumentami działań promocyjnych będą:

- Identyfikacja wizualna,
- Media,
- Wydarzenia - Eventy,
- Wydawnictwa i materiały promocyjne.

3.3.1. Identyfikacja wizualna

W rozdziale poświęconym dotychczasowym działaniom w tym zakresie (str. 83) napisano, że Czeladź dysponuje już prawomocnym herbem, flagą i logo. Opracowanie tych podstawowych elementów promocji wizualnej było pierwszym krokiem na drodze do stworzenia kompletnego Systemu Identyfikacji Miejskiej. Obecnie należy ten system powiązać w jednolitą spójną całość bez przypadkowych działań. Wiadomo, że wszelkie znaki graficzne muszą odnosić się do wizerunku herbu, a w szczególności do jego barw.

Zadaniem Systemu Identyfikacji Miejskiej jest promocja Czeladzi adresowana do:

- Mieszkańców Czeladzi,
- Potencjalnych inwestorów,
- Lokalnych środowisk biznesowych,
- Turystów.

Do tej pory pomimo wielu działań nie udało się wyróżnić Czeladź na tle innych miast Aglomeracji. Dotychczas prowadzone akcje zmierzały do promowania poszczególnych imprez czy wydarzeń. Działania takie podejmują wszystkie miasta chcące wpływać na swój wizerunek. Najwyraźniej ten sposób promocji jest mało efektywny, jako że wszystkie miasta prowadzą go podobnie. Stąd pomysł aby w przyszłości Czeladź odeszła od tej strategii promocyjnej, a w jej miejsce pojawiła się kompleksowa promocja kilku najatrakcyjniejszych elementów Czeladzi. Pozostałe elementy miałyby stać się tylko uzupełnieniem głównej części, wokół której koncentrowałaby się cała akcja promocji. Czeladź nie ma być promowana, jak to zwykle bywa, jako całość, ale poprzez swoje niekwestionowane atuty. A są nimi:

- **Stare Miasto**, ze swym XIII-wiecznym układem urbanistycznym oraz jako materialne świadectwo rozwoju I fali,
- **Saturn**, jako jedyna zachowana polska kopalnia węgla kamiennego i świadectwo rozwoju II fali,
- **Stare Piaski**, dzielnica francuska i świadectwo rozwoju II fali,
- **Gospodarcza Brama Śląska**, współczesność III fali i centrum nowoczesnego biznesu.

Czeladź, w ocenie mieszkańców Aglomeracji, nie wyróżnia się dzisiaj niczym szczególnym. Rozpropagowanie jej atutów w parze z jej nazwą sprawi, że po jakimś czasie sama nazwa naszego Miasta stanie się wartością samą w sobie. Warto nadmienić, że każdy atut będzie też miał swoje logo.

Stare Miasto, czyli najstarsza część Miasta związana z jego historią oraz tradycją I fali rozwoju gospodarczego (cywilizacyjnego). Miejsce, które stopniowo, po latach zapuszczenia, odzyskuje swój blask. Pierwsze wzmianki o Czeladzi pochodzą z roku 1228 zaś prawa miejskie uzyskała około roku 1262. Czeladź zatem stanowi najstarsze miasto Zagłębia Dąbrowskiego i drugiej Aglomeracji. Ma w związku z tym czym się chwalić. W obrębie Rynku Starego Miasta istnieje kilka zabytkowych obiektów: przede wszystkim sam XIII wieczny owalnicowy układ średniowiecznego miasta, wraz z odkrytymi niedawno murami miejskimi, kilka budynków w tym najstarszy z XVI wieku, kościół parafialny pod wezwaniem św. Stanisława Biskupa Męczennika. Średniowieczna osnova urbanistyczna jest wartością wyjątkową w skali regionu. Na jej bazie trzeba zbudować wyjątkową przestrzeń, jedyna w swoim rodzaju i przez to niepowtarzalną.

Promocja Starówki będzie się odbywać poprzez organizację mniejszych i większych imprez kulturalnych. Najbliższe lata należeć będą to tych związanych z 750-leciem Miasta i Parafii.

Saturn, to pamiątka po okresie przemysłowym w historii Czeladzi (II fala). Początek funkcjonowania kopalni Saturn to lata 80 XIX wieku, rozwój kopalni związany był z wzrastającym zapotrzebowaniem na węgiel. Dopóki zapotrzebowanie na węgiel było, była też pewność funkcjonowania kopalni, jednak w latach 90 XX wieku kopalnie zaczęły upadać. W grudniu 1996 roku z KWK Saturn wyjechał ostatni wagon z węglem. Opuszczone budynki zaczęły popadać w ruinę. Dopiero w 2003 roku gmina Czeladź kupiła budynki po byłej kopalni. Po odrzuceniu kilku koncepcji zagospodarowania Saturna w roku 2009 zaproponowano projekt Kopalni Nauki i Kultury. Okazuje się bowiem, że w tym stwierdzeniu ujęte zostało niemal wszystko to, co było przedmiotem konferencji,

dyskusji, koncepcji oraz oczekiwań mieszkańców, specjalistów z branży konserwatorskiej i władz samorządowych.

Kopalnia Saturn to jedyna zachowana do dziś polska kopalnia węgla kamiennego z przełomu XIX i XX stulecia. To wartość jeszcze nie doceniana, ale z biegiem lat stanie się bezcenna. Zrewitalizowany i przywrócony do życia Saturn, oczywiście w nowej formie ma szansę stać się miejscem wyjątkowym, przyciągającym nie tylko czeladzian, ale również mieszkańców całej Aglomeracji.

Stare Piaski, to jedna z naszych pereł architektonicznych, często nazywana dzielnicą francuską. Jej powstanie związane jest istnieniem kopalni i okresem przemysłowym (II fala) rozwoju Czeladzi. To tutaj, na małej przestrzeni, sąsiadują ze sobą kameralne osiedla konkurujące między sobą urokiem i funkcjonalnością charakterystyczną dla swej epoki. Stare Piaski, to zmaterializowana historia urbanistyki doby przemysłowej, to po prostu miejsce wyjątkowe.

Gospodarcza Brama Śląska (GBS) to projekt całkowitej przebudowy rejonów na zachód od DK 94. Kiedy w roku 1997 w tym rejonie pojawiło się pierwsze i jednocześnie największe centrum handlowe w Polsce, powszechnie uważano, że było to dziełem przypadku i ewentualne inwestycje nie wyjdą poza pas terenu bezpośrednio sąsiadującego z trasą warszawską. Tymczasem apetyty władz miejskich były znacznie większe. Według projektów z roku 1995 tzw. Wschodnia Strefa Ekonomiczna miała objąć obszar 150 ha. Dawne plany realizowane są dzisiaj. Gospodarcza Brama Śląska to wielki projekt, którego celem jest stworzenie bazy gospodarczej odpowiadającej współczesnym trendom rozwojowym (III fala), a także uzyskanie wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej.

Czeladzkie atuty będą promowane indywidualnymi kampaniami oraz za pomocą Systemu Informacji Miejskiej. Pierwszą taką kampanią jest projekt promocji inwestycyjnej dotyczący Gospodarczej Bramy Śląska, dofinansowany ze środków UE. Projekt jest zorientowany na przyciąganie do miasta nowych inwestorów, a w efekcie powstanie nowych firm i miejsc pracy. W dniu 3 marca 2009 roku Zarząd Województwa, pełniący funkcję Instytucji Zarządzającej RPO WSL, podjął decyzję o przyznaniu środków Czeladzi na realizację projektu p.t. „Gospodarcza Brama Śląska - inwestuj w Czeladzi. Kampania promocji inwestycyjnej miasta Czeladź”.

Przedmiotem projektu jest promocja inwestycyjna miasta Czeladź, związana z udziałem Gminy w targach ofert inwestycyjnych i z przeprowadzeniem szeroko zakrojonej kampanii promującej tereny inwestycyjne oraz obszary aktywizacji gospodarczej,

zorientowana na podniesienie rozpoznawalności oferty inwestycyjnej miasta, a wskutek tego na napływ nowych inwestycji i podmiotów gospodarczych.

System Informacji Miejskiej

Wizerunek miasta jest kluczem do jego rozwoju. Powstanie na terenie miasta jednolitych, spójnych nośników, służących do przekazywania informacji miejskiej jest proponowanym sposobem budowania wizerunku miasta, ale przede wszystkim porządkowania, unowocześniania i zagospodarowania przestrzeni miejskiej. W tym celu, w 2009 roku, miasto opracowało koncepcję systemu informacji miejskiej, na który składają się takie nośniki, jak: tablice kierujące dla kierowców, tablice kierujące dla pieszych, informacja uliczna, witacze, bilbordy, city-lighty i panele informacyjne. W pierwszym etapie realizowany będzie projekt p.n.

„System oznakowania obszarów atrakcyjnych kulturowo w Czeladzi” współfinansowany ze środków UE. Celem projektu jest wprowadzenie w mieście jednolitego i spójnego systemu informacji kulturalnej na 12 nośnikach typu „city-light oraz 13 panelach informacyjnych. Nośniki te zlokalizowane zostaną przy głównych ciągach komunikacyjnych (w miejscach największych potoków pojazdów oraz pieszych) jako informacja kierunkująca, w otoczeniu miejsc cennych historycznie oraz w obrębie zabytkowych układów urbanistycznych znajdujących się w mieście. Na nośnikach przewiduje się umieścić informację mapową, opis oraz historię danego obszaru. System ma za zadanie przedstawić historię obszarów kulturowych, zabytków oraz obiektów związanych z historią miasta i regionu, służyć orientacji w terenie tworząc szlaki tematyczne oraz ułatwić dostęp do objętych systemem miejsc. Uwzględni również promocyjny prymat czterech atutów Czeladzi.

Projekt został wybrany do dofinansowania w ramach konkursu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego. Wartość projektu wynosi: 301.340 zł, z czego dofinansowanie: 256.139 zł. Realizacja planowana jest na rok 2010.

Witacze

Nowe witacze mają zostać usytuowane przy wszystkich drogach wjazdowych do miasta, przy czym planuje się zlokalizowanie czterech dużych witaczy o wysokości do 15 metrów przy ul. Będzińskiej, Staszica, Wiejskiej oraz przy DK86 na granicy z Sosnowcem a także czterech mniejszych o wysokości do 8 metrów przy ul. Grodzieckiej, Wojkowickiej, Katowickiej i Nowopogońskiej. Witacze zawierać będą najważniejsze informacje o mieście - herb i jego nazwę, datę lokacji, a także miasta partnerskie oraz 4 atuty Czeladzi tj. Stare

Miasto, Saturn, Stare Piaski oraz Gospodarczą Bramę Śląska. Witacze uzupełnione będą hasłem powitalnym i pożegnalnym dla przyjeżdżających.

3.3.2. Media

Podobnie jak do tej pory przewiduje się funkcjonowanie dotychczasowego systemu medialnego Czeladzi tzn.:

- Echo Czeladzi,
- Strona internetowa,
- Czeladź TV.

Naturalną sprawą jest to, że stale należy dążyć do systematycznego wzrostu jego jakości. Wiąże się to z oczywiście ze zwiększonymi nakładami finansowymi.

O ile trudno poprawiać Echo Czeladzi, to pozostałe media będą się zmieniać. Strona internetowa będzie systematycznie rozbudowywana oraz uatrakcyjniana. Nadanie nowego jej oblicza planowane jest na rok 2010. Z kolei rozbudowa CTV planowana jest już na nową kadencję samorządu. Przewiduje się, że nasza telewizja będzie prowadzona w formie strony internetowej o rozbudowanym programie funkcjonalnym (radio, CTV, podstawowe informacje, miejska strona internetowa, archiwum).

Przewiduje się też powołanie nowego podmiotu obejmującego wszystkie media samorządowe prowadzonego w formie gminnej jednostki kultury. Podmiot ten zajmowałby się również działalnością wydawniczą.

Obok mediów samorządowych, w celach promocyjnych korzystać będziemy w dalszym ciągu z usług mediów komercyjnych.

3.3.3. Wydarzenia - Eventy

Akcje promocyjne i informacyjne

Akcje promocyjne i informacyjne będą stałym elementem promocji Miasta. Podobnie jak dotychczas przy ich organizacji wykorzystywać będziemy media oraz darmowe gadżety.

Akcje promocyjne skupiać się będą przede wszystkim na promocji czterech atutów Czeladzi (Stare Miasto, Saturn, Stare Piaski, GBS). Pierwsza z nich właśnie jest już realizowana. Jest to, współfinansowana ze środków UE, „Gospodarcza Brama Śląska - inwestuj w Czeladź”.

W kalendarzu stałych imprez znajdować się też będzie coroczna gala podsumowująca miniony rok, podczas której wręczane będą specjalne wyróżnienie Pierścienie Saturna oraz Lokomotywy Zagłębia.

750-lecie Miasta i Parafii

To cykl imprez rozpisanych na lata 2010-2012. Ich celem jest z jednej strony uczczenie doniosłej rocznicy a drugiej, promocja Czeladzi, jako najstarszego miasta Zagłębia. Rocznicę podporządkowane zostaną wszystkie imprezy organizowane przez gminną administrację. Centralne uroczystości odbędą się w dniach 8 i 9 maja. W pierwszym dniu odbędzie się tradycyjny Jarmark Św. Stanisława oraz uroczysta msza. W drugim dniu uroczysty koncert z udziałem Wojciecha Kilara.

Imprezy i wydarzenia o znaczeniu regionalnym

Miasto Czeladź jest organizatorem (lub współorganizatorem) kilku imprez, których ranga przekracza granice gminy. Należą do nich:

- Festiwal Ave Maria,
- Festiwal Regeneracja,
- Kongres Kultury Zagłębia,
- Zagłębiowska Masa Krytyczna,
- Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy.

Działania te będą kontynuowane i rozwijane. Przewiduje się też udział Czeladzi w programie Katowice - Europejska Stolica Kultury (pod warunkiem, że program będzie realizowany).

Imprezy i wydarzenia o znaczeniu lokalnym

Dotychczasowe kierunki promocji poprzez organizację imprez adresowanych przede wszystkim do mieszkańców Miasta będą również utrzymane i systematycznie rozwijane. Dotyczy to w pierwszym rzędzie przedsięwzięć:

- Dni Czeladzi,
- Podsumowanie roku,
- 150 lat Piasków,
- Dożynki,
- Jarmarki Św. Stanisława, Św. Anny, Św. Wojciecha, ...

- Dni narodowe (żydowski, francuski, ...),
- Miejski Przegląd Artystyczny,
- Koncerty i występy kameralne (Muzeum Saturn i Odeon),
- Koncerty klubowe (Traffic i in.).

3.3.4. Wydawnictwa i materiały promocyjne

Gmina Czeladź prowadzić będzie w dalszym ciągu ożywioną działalność wydawniczą. Jesteśmy na tym polu liderem wśród innych miast Aglomeracji. W najbliższych latach przewiduje się cztery podstawowe jej kierunki:

- Seria Czeladź
- Folder miejski
- Inne wydawnictwa promocyjne
- Płyty DVD

Seria Czeladź, to zbiór kilku książek poświęconych Czeladzi. Ich wspólnym tytułem jest Czeladź. Wszystkie też mają ten sam format 23x21 cm. Pretekstem do jej wydawania jest rocznica 750-lecia Miasta i Parafii. Do tej pory ukazały się dwie pozycje (Czeladź – Szalom, ... oraz Czeladź - Ave Maria, ...). Na rok bieżący zaplanowano cztery kolejne pozycje dotyczące: architektury kościoła św. Stanisława (wspólnie z Politechniką Krakowską), historii parafii św. Stanisława, album fotografii z okresu międzywojennego oraz 20 lat samorządu. W przygotowaniu jest też dwutomowa historia Czeladzi (2012), album fotografii z okresu PRL (2011), album zdjęć lotniczych (2012) oraz noty biograficzne czeladzian (2012).

Folder miejski, to pozycja oczekiwana od dłuższego czasu. Dotychczasowe już się zdezaktualizowały i czas najwyższy na coś nowego. Tym razem folder ma promować cztery atuty oraz historię Miasta. Wydrukowany będzie w dwóch wersjach językowych (polski i angielski). Uzupełnieniem folderu będzie rozszerzona (i przez to bogatsza) wersja elektroniczna.

Inne wydawnictwa promocyjne związane będą z bieżącymi potrzebami. Będą to przede wszystkim wydawnictwa okazjonalne oraz o mniejszym ciężarze gatunkowym. Jedną z pozycji ma być album współtworzony z czeladzkiimi podróżnikami, a opisujący ich najważniejsze wyprawy.

Płyty DVD zawierać będą zapis wizyjny i foniczny najważniejszych wydarzeń miejskich oraz dorobku naszej młodzieży. Spodziewać się zatem możemy: nowych kolęd, nowej

plyty promującej Miasto, podsumowania Miejskiego Przeglądu Artystycznego oraz zapisu innych godnych uwagi wydarzeń.

4. Wnioski końcowe

Program nr 10: Ładne Miasto jest programem złożonym przenikającym się z innymi programami Strategii Rozwoju Miasta Czeladź. Trudno sobie w zasadzie wyobrazić jego realizację w oderwaniu od pozostałych. Stąd też w jego opisie tak często się je dotyka. Jednak ma on też swoją specyfikę, która przejawia się poniższymi wnioskami:

- Kontynuować i stale poddawać krytycznej ocenie podstawowe miejskie dokumenty planistyczne,
- Przygotować i przyjąć zaktualizowany Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi na lata 2010 - 2015,
- Sukcesywnie realizować zadania wymienione w Programie Rewitalizacji Obszarów Miejskich,
- Sukcesywnie porządkować i uatrakcyjnić miejską przestrzeń publiczną,
- Systematycznie wzbogacać przestrzeń publiczną w elementy małej architektury,
- Zwiększyć ilość osiedlowych terenów rekreacyjnych (skwerki osiedlowe).
- Kontynuować proces przejmowania terenów zielonych od Spółki Restrukturyzacji Kopalń,
- Podjąć działania zmierzające do uregulowania stosunków prawno-organizacyjnych rodzinnych ogrodów działkowych,
- Zapewnić rezerwy terenu pod cmentarze,
- Kontynuować akcje promujące porządek i ład przestrzenny,
- Włączyć prywatnych właścicieli w odnowę i poprawę wizerunku miasta,
- Wzmocnić działania mające na celu likwidację dzikich wysypisk,
- Konsekwentnie realizować Gminny Program Opieki nad Zabytkami,
- Promować inwestycje realizowane przez podmioty prywatne w zakresie renowacji zabytków,
- Rozważyć powstanie fundacji na rzecz ochrony zabytków.

- Usystematyzować plan promocji miasta; wypromować jednoznaczny wizerunek miasta oraz elementy pozytywnie kojarzące się z miastem,
- Opracować jednolity system informacji miejskiej.
- Rozbudować monitoring miejski.
- Kontynuować działania mające na celu pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji w ramach Programu Ładne Miasto.

tabela nr 6: Program Ładne Miasto w nawiązaniu Strategii Rozwoju Czeladzi

LP	Nazwa Programu	Współzależność z Programem Ładne Miasto
1.	PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	<ul style="list-style-type: none"> • Gospodarcza Brama Śląska - inwestuj w Czeladzi - program promocji miasta, • Reorganizacja targowisk w centrum miasta wpływających na wizerunek miasta, • Miasto przyciągające inwestorów i przedsiębiorców
2.	PARKUJ I JEDŹ	<ul style="list-style-type: none"> • Powiązanie z głównym układem komunikacyjnym
3.	STARE MIASTO	<ul style="list-style-type: none"> • Ochrona dziedzictwa kulturowego, Realizacja Programu Rewitalizacji w obszarze Stare Miasto, Realizacja Programu Opieki nad Zabytkami
4.	SATURN	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja Programu Rewitalizacji w obszarze Saturn
5.	INFRASTRUKTURA	<ul style="list-style-type: none"> • Część współtworząca infrastrukturę komunalną miasta
6.	MIESZKANIE	<ul style="list-style-type: none"> • Skwerki osiedlowe, parkingi • Rewitalizacja Starych Piasków
7.	OŚWIATA I KULTURA	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja Programu Opieki nad Zabytkami, w tym zabytki kultury
8.	SPORT I REKREACJA	<ul style="list-style-type: none"> • Ścieżki rowerowe, parki • Zwiększenie oferty spędzania wolnego czasu

9.	PRZYJAZNE MIASTO	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie przestrzeni bezpiecznej i dostępnej dla każdego
10.	ŁADNE MIASTO	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa wizerunku miasta

Program nr 10: Ładne Miasto ma na celu tworzenie przyjaznego wizerunku Czeladzi - miasta zielonego, zadbanego i czystego. Wizerunek jest kluczem do rozwoju miasta. Każde miasto chce przyciągać turystów, inwestorów i nowych mieszkańców, bo to oni poprawiają lokalną koniunkturę, ożywiają miejscowy rynek pracy. Aby wykreować pożądaną wizerunek potrzebne jest znalezienie i wypromowanie unikalnej cechy, która wyróżnia miasto na tle innych. Pojęcie „wizerunku miasta” jest kategorią subiektywną. Podstawą jego określenia są cechy obszaru, identyfikowane i składane według zamierzonych proporcji w obraz miasta, zgodnie z subiektywnymi odczuciami użytkownika przestrzeni miejskiej i jej zagospodarowania. Bo przecież miasta, to nie tylko ulice i domy, ale ludzie i ich marzenia.

Wydaje się, że Czeladź znalazła sposób na zaakcentowanie swej wyjątkowości. Promowanie czterech atutów jest czymś nowym i można rzec z dużą dozą prawdopodobieństwa, że okaże się skuteczną metodą zmieniającą postrzeganie Miasta. Ponadto za promocją sensu stricte idzie harmonijne planowanie przestrzenne i konkretne działania inwestycyjne. Daje to gwarancję, że promowany produkt jest dobrej jakości i to z rękojmą znaczącej przestrzeni czasowej. To dodatkowy atut, który jest efektem realizacji Programu.

Efekty realizacji Programu mogą zostać osiągnięte jedynie przy powszechnej mobilizacji mieszkańców i organizacji społecznych działających na terenie Miasta. To przez zaangażowanie i współdziałanie mieszkańców w realizację niniejszego Programu możemy oczekiwać, że będzie on skuteczny. Poprawie ulegnie nie tylko estetyka Miasta, ale nastąpi ukształtowanie się nowej tożsamości Czeladzi jako miasta, którego społeczność cechuje wysoki stopień identyfikacji z miejscem pracy i zamieszkania.

tabela nr 7: Główne projekty przewidziane do realizacji w latach 2010-2015.

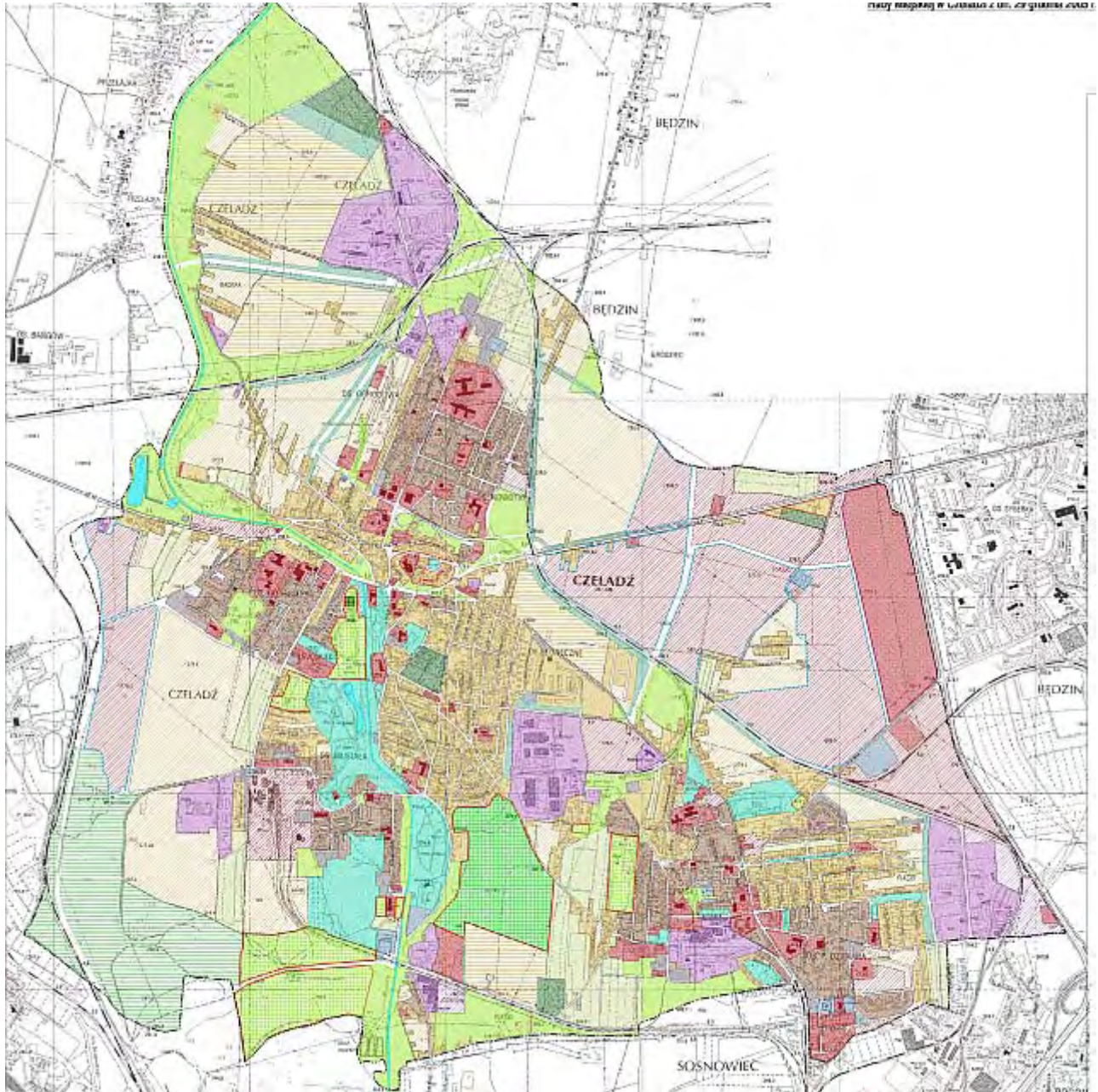
LP	Projekt	Nakłady (zł)	Lata realizacji
1	Przebudowa Placu Konstytucji 3.Maja	1.300.000	2013-14

2	Skwer Piaski-Centrum	1.650.000	2011
3	Zapłocie	1.090.000	2009-10
4	Plac Auby	1.000.000	2014-15
5	Eko Czeladź - porządkowanie przestrzeni publicznej, place zabaw, mała architektura	500.000	2010-15
6	Infrastruktura Komunikacji Publicznej	300.000	2010-15
7	Ochrona dziedzictwa kultury	500.000	2010-15

5. Załączniki

1. Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju Czeladzi - załącznik mapowy.

Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi nr LXI/920/2005 z dnia 29 grudnia 2005 r.

Legenda:

- tereny budownictwa mieszkaniowego
- tereny handlu i usług
- tereny przemysłu i usług
- tereny zielone

2. Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi.

Załącznik do Uchwały Rady Miejskiej w Czeladzi nr XLII/665/2005 z dnia 24.02.2005 r.

(Wersja skrócona)

WSTĘP

„Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi”⁵⁰ jest dokumentem, który określa kierunki działań planowanych przez władze miasta w zakresie rewitalizacji. Program ma znaczenie strategiczne i planistyczne. Podejmowane w interesie publicznym działania dotyczą skoordynowanego procesu przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych, których celem jest przywrócenie danych funkcji i stworzenie warunków dla rozwoju na obszarach kryzysowych. Opracowanie **Programu Rewitalizacji** jest wyrazem troski lokalnego samorządu o dobro miasta w szybko zmieniającym się i coraz bardziej konkurencyjnym otoczeniu poprzez działania mające na celu odnowę i rozwój terenów o niewykorzystanym potencjale.

Obszar „Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi” obejmuje tereny znajdujące się w granicach administracyjnych miasta Czeladzi, które zostały precyzyjnie wyodrębnione i szczegółowo opisane w niniejszym opracowaniu, w oparciu o diagnozę społeczną, przestrzenną oraz gospodarczą. Horyzont czasowy „Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi” obejmuje w szczególności lata 2005 - 2008. Ponadto w dokumencie zawarte zostały plany inwestycyjne obejmujące okres do roku 2015.

Dokument został przygotowany we współpracy z Pełnomocnikiem ds. Rewitalizacji oraz Zespołem Zadaniowym ds. Rewitalizacji, powołanym przez Burmistrza Miasta Czeladzi. W pracach nad Programem brały udział jednostki miejskie, spółdzielnie mieszkaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty działające w sferze społecznej oraz kultury i sportu.

Dokument został sporządzony zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Gospodarki i Pracy określonymi w „Podręczniku procedur wdrażania ZPORR” jako niezbędny element wniosku o dofinansowanie w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Działanie 3.3. Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojskowe. Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi to masterplan, ukazujący kierunki działań, których realizacja ma skutkować osiągnięciem wysokiego salda społeczno-ekonomicznych korzyści i znaczącą poprawą warunków życia w mieście.

II. Charakterystyka obecnej sytuacji w mieście

1. Sfera przestrzenna

1.1. Ogólna charakterystyka przestrzenna miasta

Miasto Czeladź położone jest w centralnej części województwa śląskiego, w ciągu miast składających się na Aglomerację (konurbację) Katowicką, we wschodniej części Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (GOP).

Miasto graniczy bezpośrednio z następującymi ośrodkami miejskimi:

- Będzinem (od wschodu i północy),
- Katowicami (od południa),
- Sosnowcem (od południowego wschodu)
- Siemianowicami Śląskimi (od zachodu i północnego wschodu).

Czeladź zamieszkuje 34.500 osób (stan na 31.12.2004 r.), a powierzchnia miasta wynosi 16,57 km². Gęstość zaludnienia wynosi 2.082 os./km².

Obecnie przez miasto przebiegają dwie drogi krajowe o dużym natężeniu ruchu:

- ✓ DK 86 - obecnie droga nr 1 - Katowice-Warszawa,

⁵⁰ **Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi** w dalszej części opracowania będzie nazywany Programem Rewitalizacji lub zamiennie - w skrócie - PROM.

- ✓ DK 94 - obecnie droga nr 94 - Kraków-Wrocław, stąd można mówić o pewnej historycznej ciągłości funkcji miasta.

Miasto usytuowane jest w centralnej części Płaskowyżu Bytomsko-Katowickiego, należącego do Wyżyny Śląskiej. Centrum miasta położone jest w dolinie Brynicy, pozostała część znajduje się w obrębie Wyżu Czeladzi. Miasto leży na wysokości 260-305 metrów n.p.m, deniwelacje obszaru wynoszą około 30-40 m, a rzeźba ma charakter falistej powierzchni, rozciętej doliną Brynicy.

Miasto powstało w średniowieczu, na szlaku handlowym Kraków-Opole, a jego rozwój nastąpił pod koniec XIX wieku, w dobie przyspieszonej industrializacji Górnego Śląska. Przemysł ukształtował miasto, co miało bezpośredni wpływ na kształt urbanistyczny miasta (kolonie, zabudowa przemysłowa, infrastruktura społeczna itp.).

1.2. Struktura zagospodarowania przestrzennego

Struktura użytkowania gruntów odbiega znacznie od podobnej struktury dla województwa śląskiego. Na ogólną powierzchnię 1657 ha składają się:

- tereny zurbanizowane (w tym zielone): 322 ha;
- tereny rolnicze: 718 ha;
- lasy: 0 ha;
- tereny przemysłowe: 99 ha;
- tereny przeznaczone pod transport: 159 ha;
- zbiorniki i ciek wodne: 5 ha;
- pozostałe: 354 ha.

Proporcjonalnie dużą powierzchnię miasta zajmują tereny zielone. W mieście istnieje 11 parków, w tym 8 zabytkowych, z których 4 ujęte są w ewidencji zabytkowych założen ogrodowych w Polsce (łącznie 25,23 ha) oraz 5 cmentarzy (4 zabytkowe) - zieleń cmentarna. Tereny zielone obejmują także skwery, zieleń osiedlową, przyuliczne zadrzewienia oraz pasy zieleni izolacyjnej.

Model przestrzenny miasta Czeladzi kształtuje się w oparciu o zasadę satelitarnego układu osiedli mieszkaniowych z centralną częścią staromiejską o zabytkowym charakterze. Część ta wraz ze zlokalizowanymi ośrodkami administracji spełnia rolę głównego ośrodka usługowego, w którego bezpośrednim obrębie i sąsiedztwie zlokalizowane są usługi centrotwórcze. Stare Miasto i Śródmieście sprzężone są bezpośrednio z przyległymi jednostkami - osiedlami mieszkaniowymi.

W strukturze miasta wyodrębnia się jednostki związane z osadnictwem średniowiecznym (Stare Miasto - Śródmieście), z osadnictwem doby przemysłowej (XVIII i XIX w. - Piaski, kolonia SATURN) oraz XX wieczne (Nowe Piaski, osiedle 35.Lecia, os. Nowotki).

Czeladź jest miastem w swej przeszłości uformowanym przez górnictwo, które powstało tutaj na przełomie XIX i XX wieku. Do dziś widoczne są wpływy dawnych budowniczych: w jednej części miasta to wpływy francuskie (Piaski), której unikatowa architektura może być atrakcją na miarę europejską, z drugiej strony to zabudowa wzorowana na osiedlach-ogrodach - wpływy niemieckie i angielskie nacechowane neoromantycznymi elementami.

W strukturze miasta podział na satelitarne osiedla i dzielnice jest wyraźnie widoczny. Istniejące, liczne tereny zielone oraz obszary otwarte stanowią szwy ekologiczne i pozwalają zachować ziarnistość osiedli oraz utrzymać ciągłość systemu ekologicznego.

W strukturze zagospodarowania przestrzennego do zdecydowanych atutów i szans rozwoju miasta należą:

- korzystne położenie względem centrum Aglomeracji (Katowic, Sosnowca) i regionalnego układu komunikacyjnego (drogi krajowe DK nr 86 i DK nr 94);
- rozległe tereny inwestycyjne o dobrej dostępności do dróg krajowych;
- duże rezerwy terenów pod inwestycje będące własnością komunalną;
- zachowany - czytelny - układ średniowieczny centrum miasta - jeden z nielicznych w województwie, unikatowy w skali Aglomeracji Katowickiej;
- brak wielkich osiedli mieszkaniowych;
- zielona dolina Brynicy z istniejącym kompleksem sportowo-rekreacyjnym;
- zabytki kultury przemysłowej, sakralnej, mieszkalne, stanowiące potencjalną atrakcję turystyczną, a także gospodarczą;
- wykorzystanie procesu deglomeracji - położenia blisko centrum Aglomeracji dla „przechwycenia” nowych mieszkańców o ustabilizowanych dochodach, przenoszących się na poza ścisłe centrum Aglomeracji.

1.3. Infrastruktura techniczna

Sieć wodociągowa

Ilość podmiotów podłączona do sieci wodociągowej na terenie miasta Czeladzi to 3.820, długość sieci wodociągowej wynosi 105,0 km (2004 r.). Na przełomie 2002 i 2003 roku podłączono do sieci 15 nowych obiektów mieszkalnych, wzrost zwodociągowanych obiektów na terenie miasta na przestrzeni ostatnich lat systematycznie rośnie średnio o 10 podmiotów. Liczba mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej wynosi 34.420 osób (na podstawie NSP z 2002 r.).

Stopień zwodociągowania miasta jest wysoki i wynosi 99,2%. Niestety, aż 31,9% sieci jest starsza niż 31 lat, natomiast 27,5% jest starsza niż 10 lat.

Sieć kanalizacyjna i gospodarka ściekami

Długość sieci kanalizacyjnej w mieście w 2003 roku wynosiła 46,5 km. Zdecydowana większość sieci jest własnością gminy. Podłączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania jest 2.350. Z sieci kanalizacyjnej korzysta ogółem 30.898 mieszkańców Czeladzi, co stanowi 84% ogółu, z czego 25.956 osób podłączonych jest do sieci miejskiej. Sieć wymaga jednak w dalszym stopniu uporządkowania i modernizacji. W województwie śląskim obsługiwanych przez kanalizację jest 68,8% mieszkańców.

Czeladź nie ma własnej oczyszczalni ścieków, a istniejące są odprowadzane do oczyszczalni „Siemianowice Centrum” oraz „Radocha” w Sosnowcu.

Sieć gazowa

Długość sieci gazowej w mieście ogółem wynosi 57,8 km w roku 2003, w tym sieci przemysłowej - 11,6 km. Ilość podłączeń do budynków mieszkalnych wynosi 1.882 szt. W porównaniu do innych miast w powiecie długość sieci jest dłuższa: np. w Sławkowie - 27,9 km; Wojkowicach - 32,8 km, ale krótsza niż w Będzinie (154,5 km).

System komunikacji

Układ komunikacyjny miasta Czeladź oparty jest głównie na drodze krajowej nr 94 i drodze krajowej nr 86. Obie drogi łączą się na terenie miasta Czeladź i stanowią jej główny układ komunikacyjny. Całość układu komunikacyjnego w mieście jest w znacznym stopniu uzależniona od wydolności tych dwóch dróg i układu funkcjonujących skrzyżowań.

Stan dróg w mieście Czeladzi przedstawia się następująco:

- drogi publiczne krajowe, gminne i powiatowe o nawierzchni twardej - 90,8 km,
- drogi publiczne gminne o nawierzchni twardej ulepszonej - 89,1 km,
- drogi publiczne gminne o nawierzchni gruntowej - 9,3 km.

Układ drogowy ze względu na wzrastające natężenie ruchu samochodowego przebiegającego przez miasto potrzebuje przekształceń: przebudowy i modernizacji nawierzchni. Część terenów (Stare Miasto) powinna zostać odciążona poprzez realizację układu obwodowego.

Na terenie Aglomeracji działa Komunikacyjny Związek Komunalny Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (KZK GOP), którego Miasto Czeladź jest członkiem. KZK GOP spełnia funkcję głównego organizatora miejskiej komunikacji publicznej. Przeciętny czas dojazdu środkami komunikacji KZK GOP do miast ościennych wynosi:

- Katowice: 25-30 minut,
- Bytom: 40 minut,
- Będzin: 15 minut,
- Sosnowiec: 20-30 minut,
- Dąbrowa Górnicza: 30 minut.

1.4. Identyfikacja problemów

Analiza uwarunkowań obecnej sytuacji przestrzennej miasta pozawala zidentyfikować najważniejsze problemy przestrzenne oraz zagrożenia:

1. Dezintegracja przestrzeni miasta, brak połączeń pomiędzy dzielnicami wynikająca z przebiegu DK nr 94 przez centrum Czeladzi. Stare Miasto zostało odcięte od reszty miasta drogą szybkiego ruchu oraz ulicą Kombatantów, stało się dysfunkcyjne z powodu odizolowania oraz utraciło swoją funkcję promocyjną i centrotwórczą.
2. Przeciążenie układu drogowego, rzutujące na stan nawierzchni, powietrza przy drogach oraz ponadnormatywną emisję hałasu przy drodze DK nr 94.
3. Nieuregulowane stosunki własnościowe. Rozdrobnienie własności w obszarach rozwojowych, w tym zwłaszcza w strefie centralnej miasta.
4. Konieczność waloryzacji terenów zielonych wskutek wieloletnich zaniedbań i braku środków na znaczące prace pielęgnacyjne. Brak wystarczających środków połączenia terenów zielonych (zielony klin Doliny Brynicy) z resztą miasta oraz Aglomeracji - konieczność budowy połączeń typu ścieżki rowerowe, parkingów itp.
5. Wieloletnie zaniedbania odnośnie waloryzacji i odnowy oraz poprawy warunków zamieszkiwania i organizacji przestrzeni publicznych wewnątrz starych, a w znacznej mierze również zabytkowych, osiedli mieszkaniowych (Stare Piaski, Kolonia Saturn). Rozproszona struktura własności starych zasobów (w tym wspólnoty mieszkaniowe).
6. Spadek walorów użytkowych zabudowy z lat 50-80-tych, rzutujący na funkcjonalność oraz komfort zamieszkiwania. Konieczność dostosowania obiektów do standardów środowiskowych i energetycznych.
7. Tereny przemysłowe - konieczność znalezienia nowych funkcji dla tych terenów i budynków tam się znajdujących oraz pełne wykorzystanie ich potencjału gospodarczego i kulturowego. Program minimum to zabezpieczenie tych terenów przed degradacją (dopuszczenie możliwości np. zalesienia terenów otwartych, co jest ogólnie przyjętą praktyką; zabezpieczenie budynków, ogrodzenie i monitoring budynków etc.).

2. Sfera gospodarcza

2.1. Główni pracodawcy

Struktura lokalnej gospodarki oraz zatrudnienia ludności uległa zasadniczym zmianom w okresie ostatnich 15 lat. Jeszcze do połowy lat 90-tych w Czeladzi funkcjonowały dwie duże kopalnie: „Czerwona Gwardia” oraz „Saturn”. Restrukturyzacja górnictwa spowodowała likwidację tych przedsiębiorstw oraz powiązanych z nimi przedsiębiorstw państwowych, a w konsekwencji znaczącą redukcję miejsc pracy i wzrost bezrobocia. W chwili obecnej największymi pracodawcami w mieście są firmy prywatne:

- Centrum Handlowe M1, własność koncernu Apollo-Rida,
- OKFENS sp z o.o. - producent tworzyw sztucznych, profili i okien PCV,
- Ceramika AVANTI Sp. z o.o. - producent profili i płytek ceramicznych,
- Przedsiębiorstwa Robót Inżynieryjnych „Espri” - budownictwo drogowe,
- VERTO - producent szkła oświetleniowego,

Wśród największych firm prowadzących swoją działalność w Czeladzi wymienić należy:

- BUDERUS Polska - producent kotłów grzewczych,
- VERTO - producent szkła oświetleniowego,
- CERAMIKA AVANTI (Zakłady Płytek i Wyrobów Sanitarnych „Józefów”),
- RESPOL - hurtownia artykułów z branży instalacyjnej, grzewczej i sanitarnej,
- OKFENS Sp. z o.o. - producent tworzyw sztucznych, profili i okien PCV,
- BERGERAT MONNIEUR (Caterpillar i Bitelli), RUBICON, OLTOMAX,
- MAN STAR TRUCK - dystrybutor samochodów ciężarowych, autobusów,
- PLATFORMA - centrum materiałów budowlanych,
- CURYŁO - producent przetworów mlecznych,
- Filia TORUŃSKICH ZAKŁADÓW MATERIAŁÓW OPATRUNKOWYCH,
- RABEN Polska - logistyka,
- Zakłady Odlewnicze - „Lis-Odlew”,
- AGRO-FOOD TECHNOLOGY (dodatki funkcjonalne dla przemysłu spożywczego),
- Przedsiębiorstwa Robót Inżynieryjnych „Espri” - budownictwo drogowe,
- Przedsiębiorstwo Usług Przewozowych (usługi przewozowe dla KZK GOP).

Na liście największych inwestycji zagranicznych w województwie śląskim zlokalizowanych w Czeladzi wymienić można Metro AG (obecnie Apollo Rida), którego nakłady przeznaczone na budowę Centrum Handlowego M1, obejmującego między innymi hipermarkety Praktiker, Media Markt, Real w Czeladzi wyniosły 57 mln dolarów. Centrum w chwili obecnej skupia szereg mniejszych hurtowni i innych firm.

Kolejnym znaczącym inwestorem jest Saint Gobain, producent wyrobów niemetalowych. W Polsce holding reprezentują Erg-Okfens, Groupe-Okfens. W obu przypadkach mamy do czynienia z podmiotami działającymi w skali międzynarodowej.

W roku 2003 otworzono w Czeladzi stację diagnostyki pojazdów MAN Star Truck, a w roku 2004 budowę swojego centrum logistycznego rozpoczął RABEN Polska. Wcześniej swoje centrum regionalne otworzył Buderus.

Władze planują tworzyć warunki dla rozwoju nowych przedsiębiorstw, inwestorów poprzez znalezienie nowych funkcji (gospodarcze, społeczne, kulturalne) dla byłej KWK SATURN. Obszar Czeladzi składa się na śląski klaster wyrobów niemetalowych, do którego należą takie firmy jak OKFENS. Klaster ten ma szerszy zasięg, lokalizując się w całej Aglomeracji.

2.2. Struktura podstawowych branż gospodarki znajdującej się na terenie miasta

Wśród przedsiębiorstw w mieście Czeladzi dominuje handel i naprawy. W obrębie tego działu gospodarki funkcjonowało w 2003 r. 1.195 podmiotów (38,96%). Sytuacja taka jest typowa dla większości miejscowości w Polsce. Jednocześnie wskazuje ona na relatywną słabość lokalnej gospodarki. Małe firmy tworzą niewiele miejsc pracy, z drugiej strony największymi lokalnymi pracodawcami są firmy skupione wokół Centrum Handlowego M1.

Liczba funkcjonujących przedsiębiorstw przyczyniła się do powstania dużego rynku podmiotów z działu obsługa nieruchomości i firm - nauka (488 podmiotów - 15,91%). Kolejną pod względem wielkości jest sekcja budownictwo (327 podmiotów - 10,66%). Pozostałe sekcje mają mniejszy udział w ogólnej liczbie podmiotów. Najmniejszymi pod względem liczebności są sekcje: wytwarzanie i zaopatrzenie w energię elektryczną, gaz, wodę; administracja publiczna i obrona narodowa - obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne; rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo.

2.3. Ilość podmiotów gospodarczych

W końcu 2002 r. w Czeladzi zarejestrowanych było 3.208 podmiotów gospodarczych. Pomijając 2000 r. ich liczba systematycznie rośnie. Liczba przedsiębiorstw w grudniu 2004 roku, po okresie recesji i zastoju w 2003 roku, wyniosła 3.297 (dane UM Czeladź, stan na dzień 14.12.2004 r.). Tym samym liczba podmiotów gospodarczych działających w mieście wzrosła od 1995 do końca 2004 roku o 760 firm / MSP (o 29,96%).

Poziom przedsiębiorczości społeczności lokalnej mierzony liczbą firm na 1.000 mieszkańców wynosi **95,64** i **jest wyższy od notowanego w regionie**, gdzie kształtuje się na poziomie 88,33. Poziom wskaźnika wykazuje szczególnie wysoką dynamikę w ciągu ostatnich 5 lat. Od roku 1995 do końca 2004 roku wskaźnik ten wzrósł o 37,47%.

Analiza obecnej sytuacji gospodarczej miasta pozawala zidentyfikować najważniejsze problemy gospodarcze i zagrożenia:

1. Konieczny jest rozwój przemysłu lekkiego, rzemiosła, usług, ofert spędzania wolnego czasu, obsługi ludności o ustabilizowanych dochodach, branż które zrównoważyłyby w najbliższym czasie rozwój sektora handlu. Występuje potrzeba także „dużego kapitału”. Obecnie obserwuje się na terenie miasta działalność licznych firm handlowych, które w większości nie są firmami „bogatymi w zasoby materialne”. Stopniowo jednak przybywa inwestorów kapitałowych o znanej marce i renomie.
2. Obserwuje się niedobór w mieście miejsc pracy w większych przedsiębiorstwach. Jest to konsekwencja likwidacji kopalń i przedsiębiorstw działających w branży przemysłu ciężkiego. Należy działać w kierunku stymulowania nowych miejsc pracy i „ściągnięcia” do miasta nowych, dużych inwestorów.
3. Konieczność przygotowania nowych miejsc pod inwestycje (wzmocnienie infrastruktury), rozwój terenów pokopalnianych dla planowanego Parku Przemysłowego lub inkubatora przedsiębiorczości, terenów pod budownictwo (dwa kompleksy terenów przygotowanych pod dzierżawę na budownictwo mieszkaniowe) itp. Z uwagi na fakt, że przemysł lekki oraz obsługi ludności rozwijany obecnie w województwie śląskim jest receptą przyjętą przez prawie wszystkie miasta, można się zastanowić czy nie można wytworzyć przestrzeni, która wyróżniałaby się ze względu na zastosowanie np.: aktywny wypoczynek, wygodne mieszkalnictwo.
4. Wysokie z punktu widzenia sektora małych i średnich firm podatki od nieruchomości dla przedsiębiorców oraz opłaty za media. Konieczność dyskusji nad polityką podatkową dla sektora biznesu w mieście. Wymagające zastanowienia jest przygotowanie programu udogodnień podatkowych dla przedsiębiorców ulokowanych w wybranych obszarach miasta.

5. Polityka miejska słabo odzwierciedlająca do tej pory interesy istniejących przedsiębiorstw w mieście - np. dostosowywanie dla nich infrastruktury, uzbrajanie nowych terenów. Od kilku lat ten proces został zainicjowany i należy go podtrzymać, a nawet wzmocnić.
6. Rośnie zainteresowanie deweloperów Czeladzią, podczas gdy miasto nie ma do zaoferowania gotowych kompleksów z uzbrojeniem pod osiedla mieszkaniowe pod realizację budownictwa indywidualnego oraz szeregowego dla klasy średniej.
7. Nie zintensyfikowany marketing inwestycyjny miasta i jego oferty gospodarczej - w tej dziedzinie brakuje np. współdziałania z prywatnymi właścicielami nieruchomości nad opracowaniem wspólnej bazy ofert inwestycyjnych.
8. Zła jakość dróg - poprawa ich stanu wydaje się nieodzowna do tego, by do miasta napłynęli nowi mieszkańcy i inwestorzy.

3. Struktura demograficzna i społeczna - trendy

3.1. Zasoby ludzkie

Czeladź zamieszkuje 34 500 osób (stan na grudzień 2004). Jej mieszkańcy stanowią blisko 23% mieszkańców powiatu będzińskiego. W 1995 r. w mieście osiedlonych było ponad 37 tys. osób. Kolejne lata przynosiły spadek liczby mieszkańców. Znacząca zmiana w roku 2002 wynikała przede wszystkim z przeprowadzenia Narodowego Spisu Powszechnego, dzięki któremu dokonano aktualizacji danych WUS Katowice. Zmiana ta związana jest przede wszystkim z uwzględnieniem w danych osób, które już wcześniej zdecydowały o zmianie miejsca zamieszkania.

W sumie w omawianym okresie od 1995 roku do 2005 roku liczebność populacji zmniejszyła się o 2.737 osób. Wśród głównych przyczyn takiej sytuacji należy wskazać przede wszystkim restrukturyzację przemysłu i górnictwa przeprowadzaną na Górnym Śląsku oraz niski przyrost naturalny wobec utrzymującej się na zbliżonym poziomie liczby zgonów. Znaczące zmniejszenie się liczby miejsc pracy nasiliło migracje zarobkową. Czeladź dodatkowo leży w bezpośredniej bliskości dużych ośrodków miejskich, co dodatkowo wpływa na ograniczenie migracji z np. terenów wiejskich czy charakteryzujących się wyższym bezrobociem. Ogólną tendencję obserwowaną w procesach demograficznych należy określić jako negatywną. Na migracje w znacznej mierze decydują się osoby w okresie produkcyjnym, co powoduje znaczące, niekorzystne zmiany w strukturze wiekowej ludności.

W latach 2003 - 2004 trend spadkowy migracji (odpływu ludności) uległ spłyceniu. Ponadto należy zaznaczyć wyraźnie, iż tendencja ujemna jest typowa dla całej Aglomeracji, gdzie w ciągu ostatnich 10 lat niektóre miasta straciły nawet ok. 15-20% swojej populacji. Omawiane zjawisko dotyczy także całego powiatu. Jego populacja systematycznie zmniejsza się. Wyróżnia się jedynie rok 2002, w którym do powiatu dołączono gminę Sławków, co spowodowało przejściowy wzrost liczebności jego populacji.

3.2. Ruch naturalny ludności

Ważnymi procesami wskazującymi na kształtowanie się wielkości populacji są wskaźniki ruchu naturalnego ludności. Wyróżnić tu należy zgony, urodzenia żywe, przyrost naturalny, zawierane małżeństwa. W Czeladzi odnotowuje się przewagę zgonów nad urodzeniami żywymi co powoduje, że saldo tych wskaźników, a więc przyrost naturalny, charakteryzuje się ujemnym poziomem. W przeliczeniu na 1.000 mieszkańców kształtuje się na poziomie -4,64 i jest nieznacznie wyższy niż ma to miejsce w przypadku powiatu (-4,60 na 1.000 mieszkańców). Oba wskaźniki w sposób znaczący odbiegają od

poziomu odnotowywanego w województwie śląskim (-1,14). Wynika to przede wszystkim ze znacznie wyższego wskaźnika zgonów 12,35 na 1.000 mieszkańców, niż ma to miejsce średnio w regionie (9,46). Liczba urodzeń w 2004 r. wyniosła natomiast 7,48 na 1.000 mieszkańców i również była niższa od wskaźnika regionalnego (8,31 w 2002 r.) oraz powiatowego (7,46 w 2002 r.).

Poziom omawianego zjawiska wyraża przede wszystkim obserwowaną tendencję starzenia się populacji mieszkańców Czeladzi oraz nasilania się migracji osób młodych. Dodatkowo podkreśla to stosunkowo niski wskaźnik zawieranych małżeństw. Jego poziom w Czeladzi wynosi 4,11 na 1.000 mieszkańców (2002 rok) i jest niższy niż ma to miejsce w powiecie (4,68) oraz województwie (4,85).

3.3. Migracja

Czeladź jest terenem odpływowym. W roku 2004 migrację ludności charakteryzowało ujemne saldo wynoszące -119 osoby. Odnotowano napływ 474 os. przy jednoczesnym odpływie 593 os. W przeliczeniu na 1.000 mieszkańców saldo migracji kształtowało się w 2004 r. na poziomie -0,30. Miasta tej wielkości stanowią niejednokrotnie lokalne centra gospodarcze i migracja skierowana jest na ich teren. Położenie Czeladzi w Aglomeracji niweluje ten czynnik, powodując nasilenie się migracji do położonych w niewielkiej odległości dużych miast o atrakcyjniejszym rynku pracy. Podkreślić należy, iż na migrację, zwykle w obrębie Aglomeracji, decydują się w szczególności osoby młode, dobrze wykształcone, częściej kobiety niż mężczyźni. W przyszłości może to pogłębiać negatywne zjawiska takie jak starzenie się lokalnej społeczności. Jednocześnie położenie w Aglomeracji, pod warunkiem tworzenia dogodnych warunków zamieszkiwania i transportu (dojazd do rynku pracy w okolicy miasta - do ok. 50 km), może być czynnikiem przyciągającym nowych mieszkańców lub / i przyczyniającym się do „zatrzymania” ludzi młodych w mieście.

3.4. Struktura wiekowa

W strukturze wieku mieszkańców Czeladzi obserwować można typowe dla populacji Polski zjawiska demograficzne. Zdecydowanie większą liczebnością charakteryzują się osoby z wyżu demograficznego powojennego oraz przełomu lat 70 i 80. Struktura ta niesie ze sobą ważne dla lokalnego samorządu konsekwencje. Przede wszystkim w najbliższym okresie znaczna liczba osób z wyżu demograficznego przechodzić będzie na emeryturę. Podkreślić należy, iż na terenach o dominującej jeszcze do niedawna roli górnictwa okres ten przypada wcześniej (osoby pracujące w górnictwie osiągały prawo do przejścia na emeryturę w wieku około 45 - 50 lat - tzw. „pracownicy dołowi”). Niski stopień wykorzystania zasobów ludzkich w tym okresie życia (50 – 65 lat) jest charakterystyczny dla całej Polski, wobec tego jest to grupa, która z jednej strony charakteryzuje się wiekiem ciągle umożliwiającym kontynuację pracy, a z drugiej – ze względu na złą sytuację na rynku pracy - skazana jest na wcześniejszą emeryturę, rentę itp. Grupę tą w znacznej mierze dotyka problem bezrobocia.

Liczebność osób młodych urodzonych w okresie wyżu demograficznego z przełomu lat 70 i 80 jest niższa niż ma to miejsce w przypadku wcześniejszego wyżu. Wyróżniają się tu grupy osób w wieku od 20 do 24 r.ż. (2881 os.) oraz 15 - 19 lat (2675 os.). W związku z taką strukturą demograficzną spodziewać się można w najbliższym okresie znaczącego wzrostu presji na lokalnym rynku pracy. W ciągu najbliższych lat liczba wchodzących na niego osób będzie wysoka, zwłaszcza że w związku z kontynuowaniem nauki przez znaczną liczbę osób młodych okres ten jest przesunięty. Dla zaspokojenia potrzeb zatrudnienia, konieczne będzie zapewnienie w mieście (lub Aglomeracji) około 2,5 tys. miejsc pracy.

Duży spadek liczby urodzeń w okresie następnym spowoduje po ukończeniu kształcenia przez młodzież będącą obecnie w wiek 15 - 19 lat konieczność ograniczenia oddziałów w szkołach średnich i zawodowych. Tego typu zjawisko już w chwili obecnej obserwowane jest w szkołach podstawowych. Łagodzić je może pozyskiwanie uczniów spoza terenu miasta.

Ludność według ekonomicznych grup wieku.

Struktura ludności miasta Czeladź (2004) według ekonomicznych grup wiekowych wskazuje przede wszystkim na znaczącą liczbę osób w okresie produkcyjnym, stanowiącą 65,30% wszystkich mieszkańców. W większości są to osoby mobilne zawodowo (13.557 os. - 58,96%). Grupa w okresie przedprodukcyjnym jest stosunkowo mała, a jej udział w populacji wynosi zaledwie 17,30%. Jednocześnie jako osoby w okresie poprodukcyjnym zakwalifikowano 16,84% lokalnej społeczności.

W odniesieniu do wartości powiatowych oraz wojewódzkich, jako znacznie wyższy należy określić odsetek osób w okresie produkcyjnym. Porównywane wartości są niższe w przypadku powiatu o 1,29%, a regionu o 1,97%. Jednocześnie znacznie mniejszy udział w populacji ma grupa w okresie przedprodukcyjnym (różnica odpowiednio o 0,68% i aż o 3,95% w odniesieniu do danych wojewódzkich) i większy w produkcyjnym, gdy porównać do średniej regionalnej (o 1,99%). Tym samym miasto Czeladź jest obszarem starzejącym się.

3.5. Płeć

Czeladź charakteryzuje się strukturą płci podobną do innych miast w Polsce. Odnotowuje się w nim bowiem znaczącą przewagę liczby kobiet nad mężczyznami. Na 100 mężczyzn w mieście przypada blisko 111 kobiet, gdy w powiecie wskaźnik ten, i tak wysoki, wynosi około 110, a w regionie niecałe 107. Jego poziom wynika z dwóch czynników. Na migracje w Polsce częściej decydują się kobiety jako mobilniejsze zawodowo. W związku z czym osobami napływającymi na obszar miasta w znacznej mierze są kobiety. Z drugiej strony starzenie się społeczności lokalnej powoduje jednocześnie wzrost udziału kobiet w populacji, co wynika z ich dłuższego życia (w Czeladzi na 100 mężczyzn od 70 roku życia w tym samym wieku przypada 188 kobiet).

3.6. Gęstość zaludnienia

Miasto Czeladź charakteryzuje się wysokim poziomem gęstości zaludnienia wynoszącym 2.082 osób na 1 km². Wskaźnik ten jest znacznie wyższy od odnotowywanego w powiecie będzińskim (410 osób na 1 km²), jak również w regionie, (ok. 393 osób na 1 km²).

3.7. Wykształcenie

W odniesienia do województwa śląskiego Czeladź wyróżnia się wyższym poziomem wykształcenia mieszkańców. 9,59% osób ukończyło szkołę wyższą (w regionie 8,9%) wśród kobiet, zwykle lepiej wykształconych, wskaźnik ten jest jeszcze wyższy i wynosi 10%. Wyższy jest również udział w populacji osób powyżej 15 roku życia z wykształceniem średnim wynoszący 34,1%. Wskaźnik ten wyróżnia miasto szczególnie na tle danych ogólnopolskich. Niższy jest natomiast, co należy traktować jako wskaźnik pozytywny, udział w populacji osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (22,86%). Grupa ta szczególnie narażona jest na bezrobocie. Około 5 990 osób dorosłych (powyżej 20 roku życia, a więc takich które najprawdopodobniej zakończyły edukację) posiada wykształcenie podstawowe, niepełne podstawowe lub nie ma wykształcenia. Grupę tę

należy uznać jako dużą. W znacznej mierze składają się na nią osoby starsze, a więc nieaktywne zawodowo (około 3 tys. osób).

3.8. Określenie grup społecznych wymagających wsparcia

Bezrobocie.

W grudniu 2004 r. w mieście Czeladzi zarejestrowanych było 2.936 bezrobotnych. W odniesieniu do 1999 r. ich liczba wzrosła o 1 155 os. (64,85%). Poziom zmiany w sposób znaczący odbiega od odnotowywanych w Polsce. Wśród osób pozbawionych pracy dominują kobiety. W sumie stanowią one ponad 55% ogółu osób bezrobotnych. Podkreślić należy, iż ich udział w populacji miasta jest znacznie wyższy niż mężczyzn, tym samym liczba bezrobotnych kobiet w pełni oddaje strukturę demograficzną omawianej populacji. Zjawiskiem wskazującym na ich większe szanse na rynku jest systematyczne zmniejszanie się ich udziału wśród osób bezrobotnych. Sytuacja ta uległa załamaniu w połowie roku bieżącego. Można jednak upatrywać przyczyn takiego zjawiska przede wszystkim w większej dostępności prac sezonowych dla mężczyzn (głównie w budownictwie), w następnych miesiącach ponownie odnotowany zostanie wzrost liczby bezrobotnych mężczyzn.

Wśród osób bezrobotnych wyróżnić szczególnie należy udział trzech grup wiekowych. Pierwszą z nich, podobnie jak na obszarze całego kraju, są ludzie młodzi. W szczególności dotyczy to osób w wieku od 18 - 24 i 25 - 34 roku życia. W sumie stanowią one blisko połowę osób pozbawionych pracy (47,99%). Dane te podkreślają trudności, z jakimi borykają się osoby młode próbujące wejść na lokalny rynek pracy. Jednocześnie udział grupy najmłodszej (18 - 24 rok życia) wśród osób bezrobotnych systematycznie maleje. Przyczyn takiej sytuacji należy dopatrywać się przede wszystkim w późniejszym wchodzeniu na rynek pracy wynikającego z kształcenia się na poziomie wyższym znacznej liczby młodzieży, ale i rosnącej mobilności tej grupy. Wysoka mobilność oraz aktywność w poszukiwaniu pracy przez ludzi młodych znajduje odzwierciedlenie w statystykach i wyraża się właśnie obniżeniem jej udziału wśród osób bezrobotnych. Ponadto w ostatnim czasie wprowadzono instrumenty rynku pracy dotyczące głównie młodzieży i absolwentów, co także ma wpływ na odsetek bezrobotnych w tej grupie. Jednocześnie znaczenie wykształcenia jako czynnika decydującego o znalezieniu pracy ulega zmniejszeniu.

Drugą obciążoną znacznym bezrobociem należy określić grupę osób w wieku od 45 - 54 r.ż. (28,03%). Charakteryzuje się ona znacznie ograniczoną mobilnością zawodową oraz niższymi kwalifikacjami. Powoduje to zagrożenie wykluczeniem społecznym zwłaszcza tej grupy. W znacznej części stanowią ją osoby, które straciły pracę w wyniku restrukturyzacji górnictwa. Niewielki udział wśród bezrobotnych osób w wieku od 55 do 64 r.ż. wskazuje przede wszystkim na niewykorzystanie zasobów ludzkich w tym okresie życia. Większa część osób starszych, które straciły pracę nie decyduje się na poszukiwanie nowej, a w znacznej liczbie udaje się na wcześniejszą emeryturę lub rentę, co jednak jest typowe dla całego kraju.

W sposób znaczący od 1999 r. wzrosła liczba osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy, a posiadających wykształcenie wyższe. Na początku tego okresu ich udział w populacji bezrobotnych wynosił 2,81%, obecnie - 4,53%. Jest to jednocześnie grupa obciążona w najmniejszym stopniu bezrobociem, jednakże występujące zjawisko należy określić jako negatywne. Świadczy ono bowiem o wyczerpywaniu się lokalnego i regionalnego rynku pracy oraz zmniejszaniu szansy na znalezienie pracy przez osoby młode, lepiej wykształcone. Opiswane zjawisko dotyczy również osób z wykształceniem średnim - ogólnokształcącym oraz zawodowym i policealnym. Zjawiska te jednak dotyczą osób z terenu całego kraju, nie tylko w Aglomeracji Katowickiej czy mieszkających w

mieście. Maleje jednocześnie udział w populacji osób z wykształceniem zawodowym. Podkreślić należy, iż pomimo opisanego powyżej zjawiska ponad 65% osób pozbawionych pracy legitymuje się wykształceniem zasadniczym, podstawowym lub brakiem wykształcenia. Szczególnie dwie ostatnie z wymienionych grup powinny stanowić przedmiot zainteresowania lokalnego samorządu oraz Powiatowego Urzędu Pracy. Bez działań zmierzających do poprawy ich kwalifikacji grupie tej trudno będzie znaleźć nowe miejsce pracy. Jednocześnie, wraz z utratą praw do zasiłku, osobom tym zagraża ubóstwo oraz wykluczenie społeczne.

Za ważny czynniki określający strukturę bezrobocia uznać należy doświadczenie zawodowe osób pozbawionych pracy. Najliczniejsza jest grupa bez stażu (32,68%), a więc osoby młode lub do tej pory niepracujące. Drugą pod względem liczebności grupą bezrobotnych są osoby ze stażem od 10 do 20 lat. W grupie tej znajdują się osoby, które w wyniku restrukturyzacji utraciły zatrudnienie.

Jako liczną należy określić również grupę osób ze stażem od 20 do 30 r.ż. (15,05%). Są to osoby w wieku 45 - 54 lat. Szczególnie one narażone są na długotrwałe bezrobocie wynikające przede wszystkim z ograniczonych kompetencji zawodowych, niższej mobilności oraz trudności w przekwalifikowywaniu się.

3.9. Stan i zróżnicowanie dochodowości gospodarstw domowych

Ocenienie dochodowości gospodarstw domowych w Czeladzi jest utrudnione ze względu na nie prowadzenie tego typu statystyk przez Wojewódzki Urząd Statystyczny. Dochód rozporządzalny przypadający na jednego mieszkańca w województwie wynosi 689,23 zł, a dochód do dyspozycji 661,96 zł/os. W związku z tym średni dochód gospodarstwa domowego wynosi (przyjmując za NSP 2002, że w mieszkaniu zamieszkuje średnio 2,58 osób) 1.778,21 zł (rozporządzalny) i 1.707,86 zł (do dyspozycji).

Zróżnicowanie dochodów gospodarstw wskazane może być również tylko pośrednio poprzez określenie źródeł zarobkowania mieszkańców Czeladzi. Pośród 15.239 osób aktywnych zawodowo 11.599 zadeklarowało się jako pracujące, w związku z czym wskaźnik zatrudnienia wynosił 39,2%, a stopa bezrobocia wynosiła 23,9% (stan na 05.2002). 14.331 osób jest biernych zawodowo, a więc jest na utrzymaniu (klasyfikowano osoby powyżej 15 r.ż.) lub utrzymuje się ze świadczeń emerytalnych, rent itp.

Przyjmując strukturę aktywnych i biernych zawodowo według NSP i zestawiając ją z liczbą bezrobotnych z Czeladzi można określić **wskaźnik bezrobocia** na poziomie 19,26%. Spośród 14.459 gospodarstw domowych dochody z pracy wykazało 5.985. Zdecydowana większość - 5.294 (88,45%) utrzymuje się z pracy najemnej, 691 z pracy na rachunek własny (11,54%). W tej ostatniej grupie dochody z działalności pozarolniczej wykazało 689 (11,51%). Dla 8.351 gospodarstw źródłem utrzymania są dochody inne niż praca, w tym aż 6.993 wskazuje w tej kategorii emerytury i renty (83,73% w tej kategorii).

Podobnie jak i na całym obszarze Polski poziom zróżnicowanie dochodów poszczególnych gospodarstw domowych jest znaczący. Za czynniki negatywnie na niego wpływające należy uznać przede wszystkim wysoką stopę bezrobocia (19,3%), niski odsetek osób utrzymujących się z pracy na rachunek własny (11,54%) i bardzo wysoki udział w ogólnej liczbie gospodarstw domowych wskazujących jako swoje źródło dochodu emerytury i renty (48%). Wskaźnik gospodarstw domowych utrzymujących się ze źródeł innych niż praca jest wysoki i wynosi 57,75%. Rzutuje to na ogólny poziom dochodów lokalnej społeczności.

Standard życia mieszkańców jest prawdopodobnie wyższy dzięki znacznemu udziałowi w populacji osób, które pracowały w górnictwie. Świadczenia emerytalne są dla tej grupy wyższe. Jednocześnie zmienna ta jest niwelowana w skali całego miasta przez osoby, które w wyniku restrukturyzacji górnictwa utraciły pracę.

3.10. Struktura organizacji pozarządowych

Ważnym elementem uzupełniającym działalność samorządu oraz administracji państwowej na polu edukacji, przedsiębiorczości, kultury, walki z bezrobociem są organizacje pozarządowe. Ich funkcjonowanie świadczy o aktywności lokalnej społeczności.

Traktować je można również jako forum szeroko rozumianej konsultacji społecznej. Najliczniejszymi organizacjami pozarządowymi w mieście są stowarzyszenia.

Wśród organizacji pozarządowych działających na obszarze Czeladzi wyróżnić można ze względu na prowadzoną działalność następujące typy:

- ochrona zdrowia - 9 organizacji,
- rozwój lokalny - 7 organizacji,
- samopomoc społeczna - 6 organizacji,
- kulturalne - 7 organizacji,
- inne - 4 organizacje.

7 organizacji za swój cel statutowy uznaje rozwój lokalny, promocję miejsca zamieszkania, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, co jest dobrym wskaźnikiem funkcjonowania miasta i aktywności jego mieszkańców. Równie liczne są organizacje działające na polu kultury.

Oprócz wymienionych powyżej wyróżnić należy organizacje sportowe wymienione w poniższej tabeli. Mają one duże znaczenie zwłaszcza dla młodzieży, krzewiąc ideę sportu oraz zapewniając rozrywkę osobom młodym.

Ważnym z punktu widzenia rozwoju miasta są **organizacje zrzeszające przedsiębiorców**. Wymienić tu w szczególności należy Stowarzyszenie Kupców w Czeladzi oraz Cech Rzemiosł Różnych z siedzibą w Będzinie, działający na terenie całego powiatu będzińskiego, a więc również w Czeladzi.

Wśród realizowanych przez te organizacje celów wymienić należy przede wszystkim: ochronę praw osób prowadzących działalność gospodarczą - członków, utrwalanie więzi środowiskowych, postaw zgodnych z zasadami etyki zawodowej i godności zawodu, prowadzenie na rzecz członków działalności kulturalnej, oświatowej i socjalnej, zakładanie i prowadzenie kas oraz funduszy zapomogowo-pożyczkowych, reprezentowanie interesów członków wobec organów administracji państwowej i samorządowej, udzielanie członkom informacji, porad i pomocy biurowej w sprawach podatkowych, lokalowych i innych związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą

3.11. Identyfikacja problemów

Analiza uwarunkowań obecnej sytuacji społecznej miasta pozawala zidentyfikować najważniejsze problemy społeczne oraz zagrożenia na obszarach rewitalizowanych:

1. Wzrost bezrobocia, frustracji społecznych oraz ubożenie społeczeństwa, a także związane z bezrobociem dysfunkcje oraz zagrożenie wzrostem zachowań patologicznych. Oprócz grupy najmłodszej bezrobocie dotyka osób w przedziale 40 - 50 lat ze sporym stażem pracy. W dużej mierze są to osoby, które straciły pracę w wyniku restrukturyzacji górnictwa. Blisko 50% bezrobotnych to ludzie młodzi (mowa tu o osobach od 20 do co najmniej 28 roku życia), w dodatku migrujący z Czeladzi. Są to osoby dobrze wykształcone, jednakże w Aglomeracji ma to mniejsze znaczenie („duża ilość miast, a w nich ludzie są zawsze lepiej wyedukowani”). Konieczne jest tym samym podjęcie działań dostarczających im umiejętności praktycznych.
2. Dominujący nawyk - tradycja pracy najemnej: brak nawyków szukania innych rozwiązań - podejmowania działalności gospodarczej (przedsiębiorczość). Należy

jednak zaznaczyć, iż poziom przedsiębiorczości mieszkańców, mierzony liczbą firm na 1000 os., wyższy od średniej regionalnej i powiatowej, stopniowo rośnie od 1995 roku.

3. Brak atrakcyjnego wizerunku miasta dla ludzi młodych, co przyczynia się do osłabienia więzi emocjonalnych z miastem - łatwiej, takie miasto opuścić. Konieczne jest wypracowanie takiego wizerunku, który będzie zachęcał do pozostania w mieście lub przyciągał nowych mieszkańców.
4. Starzenie się społeczności miasta i zmniejszanie się jego populacji.

Ponadto pogłębiona analiza uwarunkowań sytuacji społecznej miasta pozwala zidentyfikować dodatkowe problemy:

1. Niedobory infrastruktury i wyposażenia w instytucjach zajmujących się polityką społeczną; niedobory środków finansowych na realizację planów w zakresie rekreacji i kultury.
2. Niewystarczająca oferta w zakresie możliwości spędzania czasu wolnego, rekreacji i sportu: brak krytej pływalni oraz ścieżek rowerowych.
3. Brak możliwości długoterminowego planowania polityki społecznej w zakresie opieki społecznej - niestabilność regulacji prawnych oraz zasad finansowania opieki zdrowotnej.

4. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest jedną z metod analizy aktualnej sytuacji społeczno - gospodarczej analizowanego podmiotu. Nazwa techniki pochodzi od pierwszych liter angielskich słów: strengths (S), weaknesses (W), opportunities (O) oraz threats (T).

Technika ta, oceniająca zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne czynniki mogące mieć wpływ na powodzenie Programu Rewitalizacji, stanowi użyteczną pomoc prowadzącą do dokonania analizy zasobów i otoczenia miasta oraz określenia priorytetów.

W celu uzyskania jasnej analizy traktuje się atuty i silne strony jako czynniki wewnętrzne z punktu widzenia społeczności lokalnej, na które społeczność ma wpływ, a okazje i zagrożenia jako czynniki zewnętrzne znajdujące się w otoczeniu.

Otoczenie można podzielić na dwie sfery. Po pierwsze mamy do czynienia z otoczeniem przyrodniczo - geograficznym, po drugie z otoczeniem abstrakcyjnym np. system prawno-polityczny, trendy i przemiany ogólnospołeczne i gospodarcze, a nawet przemiany i trendy ogólnokształtujące.

Analiza wewnętrzna i zewnętrzna znacznie ułatwia identyfikację atutów i możliwości, które należy szczególnie wykorzystać oraz słabych stron i zagrożeń, które należy przezwyciężyć. Generalnie dziedziny, w których społeczność wykazuje siłę można najłatwiej i najproduktywniej wykorzystać. Poprzez jasne określenie atutów i możliwości można stworzyć i wykorzystać nowe koncepcje i plany. Dziedziny słabości i zagrożeń należy monitorować. Niektóre ze słabości mogą być kontrolowane i z łatwością korygowane, inne mogą być poza zasięgiem kontroli społeczności. Te zagrożenia należy określić i rozważyć w ramach planu działania.

Silne strony:

- korzystne położenie względem centrum Aglomeracji Katowickiej, centralnych ośrodków (Katowice, Sosnowca) i regionalnego układu komunikacyjnego (DK nr 86, DK nr 94);
- dogodne tereny inwestycyjne o dobrej dostępności komunikacyjnej wobec dróg krajowych; duże rezerwy terenów pod inwestycje będące własnością komunalną;
- lokalizacja Centrum Handlowego M1 na terenie miasta - jedna z największych inwestycji zagranicznych w województwie śląskim (57 mln \$) - oraz innych inwestycji dużych firm;

- wysoka dynamika wzrostu (w ciągu ostatnich 3 lat) ilości przedsiębiorstw i prowadzonej działalności gospodarczej na terenie miasta - wskaźnik przedsiębiorczości mierzony liczbą podmiotów gospodarczych na 1.000 mieszkańców wynosi 95,62 (wobec średniej w regionie 88,33);
- wysoki poziom wykształcenia mieszkańców - 9,59% populacji miasta posiada wyższe wykształcenie (w regionie 8,9%);
- wysoki stopień zwodociągowania miasta (99,2%);
- znacząca poprawa stanu środowiska w mieście w ostatnich latach;
- relatywnie wysoki poziom bezpieczeństwa;
- brak znaczących źródeł i konfliktów społecznych w mieście;
- aktywność społeczna, wyrażająca się liczbą działających stowarzyszeń, organizacji itp.;
- czytelny i zwarty układ urbanistyczny miasta;
- duża powierzchnia terenów zielonych;
- różnorodność zabudowy miejskiej. Brak wielkich osiedli mieszkaniowych i ich dogodne skomunikowanie ze sobą;
- zachowany czytelny - średniowieczny układ urbanistyczny Starego Miasta - jeden z nielicznych w regionie; zabytki i ciekawostki Starówki:
- neoromański kościół parafialny p.w. św. Stanisława z lat 1905-1912 na Starym Mieście wraz z wyposażeniem, jeden z największych tego typu obiektów w Polsce;
- dawny zbór ariański w ul. Rynkowej 2, z poł. XVII w., murowany i tynkowany;
- dom przy ul. Kościelnej 3 z XVIII wieku, z podcieniami na kolumnach;
- ul. Ciasna - zachodnia część - malowniczo wkomponowana w wzgórze staromiejskie;
- unikatowa architektura miasta w dzielnicy Piaski (miasto-ogród) oraz kolonii Saturn;
- dziedzictwo kulturowo-historyczne, w które wpisują się np. rody czeladzkie; Czeladź miastem z ponad 750 letnią historią;
- zabytki kultury przemysłowej, sakralnej, mieszkalne, stanowiące potencjalną atrakcję turystyczną, a także gospodarczą: teren KWK Saturn ruch I, Czeladź ulica Dehnelów - kompleks o strukturze przestrzennej charakterystycznej dla zakładu wydobywczego z końca XIX i początku XX wieku. Występują tu dobrze zachowane przykłady cennych obiektów górnictwa, unikalne w skali regionu i kraju;
- zielona dolina Brynicy biegnąca przez całe miasto z istniejącym kompleksem sportowo-rekreacyjnym MOSiR. W Systemie Obszarów Chronionych Województwa klasyfikowana jako korytarz ekologiczny łączący regionalne elementy ESOCH na północy i na południu Województwa przez tereny najbliższego zainwestowania GOP;
- rozproszone przestrzennie atrakcyjne przestrzennie i kulturowo miejsca i obiekty - możliwość budowy szlaków i ścieżek edukacyjnych łączących je w spójny system, który może być wyróżnikiem miasta w regionie;

Słabe strony:

- nieuregulowane stosunki własnościowe w części obszarów ważnych dla rozwoju miasta;
- utrata dotychczasowej bazy ekonomicznej jako czynnika miastotwórczego; brak przemysłu lub sektora mogącego wypełnić lukę po restrukturyzacji przemysłu wydobywczego węgla kamiennego;
- brak nowego planu zagospodarowania przestrzennego;

- niepokojące statystyki związane z bezrobociem i jego społeczno-ekonomiczne następstwa;
- dezintegracja przestrzeni miasta, wynikająca z przebiegu DK nr 94 przez centrum Czeladzi (odcięcie Starego Miasta); dezintegracja historycznego układu urbanistycznego; przeprowadzone wyburzenia w latach 70-tych w centrum naruszyły historyczną strukturę centralnej części miasta;
- zatarcie funkcji centrum miasta – utrata funkcji centrotwórczych przez Stare Miasto i ich lokalizacja na terenie innych dzielnic i miast sąsiednich; niskie zainteresowanie obiektami i lokalami w centrum Miasta - wyludnianie się centrum;
- zły stan techniczny zabudowy (sytuację w najstarszych zasobach pogarsza niski standard ich wyposażenia. Budynki niszczeją, a ich walory użytkowe maleją)
- podlegające degradacji tereny pokopalniane oraz przestrzenie publiczne;
- niewykorzystywanie obiektów po kopalni stanowiących dziedzictwo kulturowe;
- postępująca degradacja przestrzenna w obszarach przemysłowych - wysoka dekapitalizacja budynków przemysłowych, wyburzenia pojedynczych obiektów; naturalna, nie kontrolowana sukcesja roślinności powodujące chaos przestrzenny oraz zacieranie się czytelnych niegdyś układów przestrzennych;
- utrata znaczenia i rangi części tych przestrzeni: likwidacja przemysłu wydobywczego, powodująca spadek rangi tych terenów (do rangi obszarów problemowych). Tereny przemysłowe źródłem problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych;
- znaczne przekształcenie środowiska przyrodniczego przez eksploatację górnictwem. Tereny przemysłowe jak i te do nich przylegające zostały w znacznym stopniu przekształcone. Zmianie uległy m.in. stosunki wodne, stan gleb, ukształtowanie terenu, itp.;
- niewystarczające powiązania funkcjonalne, przestrzenno-krajobrazowe i komunikacyjne rzeki Brynicy z terenami do niej przyległymi; niewykorzystany potencjał rekreacyjno-wypoczynkowy terenów nadrzecznych;
- zaniedbanie parków miejskich przylegających do rzeki (zatarty pierwotny układ kompozycyjny, widoczne braki w infrastrukturze (oświetlenie) oraz elementach małej architektury (ławki, place zabaw, itp.), a także zaniedbania pielęgnacyjne zieleni);
- przeciążony układ komunikacyjny; niedobór połączeń drogowych z centrum Aglomeracji warunkujących dalszy rozwój ekonomiczny miasta; przeciążenie układu drogowego o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym w strefie centralnej miasta;
- niezadowolający stan techniczny sieci infrastruktury miejskiej - pomimo wysokiego stopnia zwodociągowania i skanalizowania miasta (99,2 i ponad 80%) - aż 31,9% sieci jest starsza niż 30 lat. Sieci pokopalniane oraz rozdzielcze wymagają uporządkowania;
- postępujące zużycie istniejącej sieci i nierównomierne wyposażenie w infrastrukturę techniczną terenów przewidzianych do aktywizacji;
- niedobór środków na rozwój i inwestycje środowiskowe, komunikacyjne i gospodarcze; „sztywny” budżet ze znacznym udziałem wydatków oświatowych;
- brak jednoznacznego wizerunku miasta na zewnątrz; brak elementów pozytywnie kojarzących się z miastem.

Szanse, Okazje:

- wykorzystanie procesu deglomeracji - położenia miasta blisko centrum Aglomeracji (w pierwszym pierścieniu urbanizacji) dla „przechwycenia” nowych mieszkańców o ustabilizowanych dochodach, przenoszących się na poza ścisłe centrum

Aglomeracji, peryferia pod warunkiem zapewnienia im dogodnego dojazdu i infrastruktury komunikacyjnej, zdrowotnej, edukacyjnej i terenów rekreacyjno-sportowych;

- koncentracja środków inwestycyjnych na podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej miasta, wzmocniona promocją warunków inwestowania w mieście;
- współdziałanie w sprawach rozwoju gospodarczego z sąsiednimi miastami;
- umiejętnie prowadzona gospodarka budżetowa, w tym polityka podatkowa;
- możliwości zorganizowania systemu rekreacji (w oparciu o parki miejskie, tereny zielone i zrekultywowane);
- wykorzystanie terenów nieużytkowanych na cele gospodarcze;
- dalszy wzrost zachowań przedsiębiorczych wśród mieszkańców; rozwój sektora przemysłu lekkiego;
- napływ nowych firm na teren miasta, wsparty polityką inwestycyjną oraz podatkową;
- polityka scalania gruntów, prowadzona przez władze miejskie;
- pozyskanie przez miasto funduszy zewnętrznych, w znaczącej mierze bezzwrotnych funduszy strukturalnych, na rewitalizację obszarów dotkniętych kryzysem przestrzennym, gospodarczym i społecznym;
- zagospodarowanie terenów dawnej KWK SATURN na cele gospodarcze i społeczne; wprowadzenie nowych funkcji dla tych terenów i budynków tam się znajdujących; korzystne z gospodarczego punktu widzenia położenie terenów pokopalnianych przy ul. Dehnelów: 300 m od granic z Katowicami oraz 500 m od drogi DK nr 94 Kraków – Wrocław, tendencja, moda do lokowania w budynkach po byłych kopalniach obiektów muzealnych, galerii, centrów rozrywki;
- polepszanie się jakości środowiska w mieście wskutek systematycznych działań inwestycyjnych i organizacyjnych zorientowanych na zmniejszenie zanieczyszczenia wód, gleby oraz powietrza;
- nasilenie działań promujących miasto na zewnątrz jako atrakcyjne miejsce zamieszkiwania oraz prowadzenia firmy, inwestowania;
- wykorzystanie 750-lecia lokacji miasta dla celów promocji, zagospodarowanie produktu lokalnego;
- realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych, przywracających atrakcyjność zamieszkiwania oraz prowadzenia działalności gospodarczej w rejonach istotnych dla kształtowania wizerunku miasta i jego potencjału gospodarczego i turystycznego;
- realizacja miejskich programów dotyczących aktywizacji osób w wieku produkcyjnym, pozostających bez pracy.

Zagrożenia:

- niekorzystne zmiany w strukturze demograficznej miasta, nasilenie się procesów migracyjnych; ujemny przyrost naturalny;
- niechęć prywatnych inwestorów do odnawiania zabytkowych budynków szczególnie uregulowania odnośnie odnowy zabytków przemysłowych oraz wynikająca z nich;
- ubożenie społeczności miasta, poszerzanie się środowisk wyłączonych z procesów rozwojowych, marginalizacja niektórych grup społeczno-zawodowych, bezrobocie;
- trudności z regulacją spraw własnościowych;
- utrzymywanie się mało charakterystycznego wizerunku miasta na zewnątrz;

- rosnąca bierność części mieszkańców w zaangażowanie w sprawy miasta, w tym zwłaszcza dotycząca utrzymywania porządku;
- postępująca dekapitalizacja majątku komunalnego, infrastruktury, dewastacje.
- ograniczanie środków budżetowych i pozabudżetowych na inwestycje.

III. Nawiązanie do strategicznych dokumentów dotyczących rozwoju przestrzenno - społeczno - gospodarczego miasta i regionu.

Celem przeglądu dokumentów było zebranie możliwie wszystkich dokumentów oficjalnych o charakterze strategicznym i programowym, stworzonych na poziomie ponadlokalnym i lokalnym, bezpośrednio lub pośrednio odnoszących się do zagadnienia rewitalizacji. Ponadto zebrano materiały o charakterze studialnym oraz informacyjnym. Ich diagnoza polegała na odpowiedzi na dwa pytania:

- ✓ jakie wnioski dla działań rewitalizacyjnych wynikają z już opracowanych dokumentów dotyczących rozwoju przestrzennego oraz społeczno - gospodarczego?,
- ✓ w jakim zakresie priorytety, cele, kierunki działań oraz ewentualnie przedsięwzięcia w zakresie rewitalizacji obszarów miejskich określone w dokumentach ponadlokalnych są odpowiednie i zgodne z ustaleniami dokumentów lokalnych?

A. Dokumenty strategiczne na poziomie ponadlokalnym, rządowym i wojewódzkim:

1. Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006 - Podstawy Wsparcia Wspólnoty na lata 2004-2006 - Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej - Warszawa, 2004.
2. Krajowy Plan Działania Na Rzecz Integracji Społecznej na lata 2004-2006 - Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej - Warszawa, 2004
3. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015 - Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego - Katowice, 2000.
4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego - Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego - Katowice, 2004, Uchwała Nr II/21/2/2004 z dnia 21 czerwca 2004, Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego Nr 68/2004 poz. 2049.
5. Strategia zrównoważonego Rozwoju Zagłębia Dąbrowskiego - 2004; Przyjęta w formie Porozumienia między władzami samorządowymi jednostek samorządu zagłębiowskiego; Uchwała Nr XL / 603 / 2004 Rady Miejskiej w Czeladzi z dnia 25 listopada 2004.

B. Dokumenty strategiczne na poziomie miasta:

1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Czeladź - cz.1 - Diagnoza i Uwarunkowania Stanu Istniejącego Gminy Czeladź,
2. cz.2. - Strategia Zrównoważonego Rozwoju,
3. cz.3. - Ustalenia Studium - Cele Rozwoju i Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego - CITEC - Katowice, 1998-1999.
4. Strategia Rozwoju Miasta Czeladź na lata 2005-2015 - Urząd Miasta Czeladź - Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi Nr XLII/607/2004 z dnia 30 grudnia 2004.
5. Wieloletni Plan Inwestycyjny Miasta Czeladź na lata 2005-2011 - Urząd Miasta Czeladź - Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi Nr XLII/608/2004 z dnia 30 grudnia 2004.

6. Program Rozwoju Lokalnego Miasta Czeladź na lata 2004-2006 i następne - Urząd Miasta Czeladź - Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi Nr XXXV/459/2004 z dnia 1 lipca 2004.
7. Wieloletni Plan Rozwoju i Modernizacji Urzędów Wodociągowych i Urzędów Kanalizacyjnych na lata 2004-2007 - Zakład Inżynierii Komunalnej Czeladź - Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi Nr XXXIV/456/2004 z dnia 25 czerwca 2004.
8. Program Ochrony Środowiska dla Miasta Czeladź - Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi Nr XXXIX / 536 / 2004 z dnia 28 października 2004.
9. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Zagłębia Dąbrowskiego (patrz powyżej).
10. Program gospodarowania zasobem mieszkaniowym Gminy Czeladź na lata 2004-2008 - Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi Nr XIII /94/ 2003 z dnia 16 lipca 2003.
11. Miejski Program Pomocy Społecznej w Czeladzi - Uchwała Rady Miejskiej w Czeladzi Nr XLIII /304 /2001 z dnia 25 października 2001.

C. Inne dokumenty i źródła informacji:

1. Plany zagospodarowania przestrzennego, który utracił ważność 31.12.2003.
2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (obowiązujące).
3. Oferty lokalizacyjne dla działalności inwestycyjnej.
4. Studia i analizy: Studium Programowo-Przestrzenne oraz koncepcja Architektoniczno-Urbanistyczna Rewaloryzacji Zabytkowego Centrum Czeladzi - Zbigniew J. Białkiewicz - Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej, Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków - Kraków, 1999 r., Studium urbanistyczno-architektoniczne adaptacji budynku sali zbornej i lampowni na terenie KWK „Saturn” w Czeladzi na potrzeby filii uniwersytetu, Zbigniew Koziarski 1998, koncepcja funkcjonalno-przestrzenna przekształcenia terenów i obiektów byłej kopalni węgla kamiennego „Saturn” w Czeladzi, Krzysztof Pawełczyk 2000.
5. Mapy topograficzne miasta i wybranych obszarów.
6. Mapa własności nieruchomości wybranych obszarów.
7. Materiały z wizji lokalnych przeprowadzonych w dniach 06.09.; 20.09.; 05.10.2004.

Diagnozę strategii, programów i planów przeprowadzono pod względem ich ukierunkowania na rozwiązanie problemów obszarów w stanie kryzysowym wymagających rewitalizacji. Diagnozę sporządzono na podstawie analizy zinventaryzowanych dokumentów

WNIOSKI DLA DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH PO ANALIZIE DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH.

Dokument A1: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006 - Podstawy Wsparcia Wspólnoty na lata 2004-2006.

Dokument A2: Krajowy Plan Działania Na Rzecz Integracji Społecznej na lata 2004-2006.

Dokumenty będące wyrazem polityki państwa wyraźnie mówią, że zdegradowana przestrzeń urbanistyczna oraz powstawanie obszarów o szczególnie wysokich wskaźnikach biedy i ubóstwa, dających się wyodrębnić przestrzennie, musi spotkać się z polityką państwa skierowaną na zwalczanie tych niekorzystnych zjawisk.

Priorytetami polityki rewitalizacyjnej powinna być zarówno odnowa substancji mieszkaniowej i infrastruktury komunalnej, jak też wspieranie spójności i solidarności

społecznej na terenach zagrożonych degradacją oraz zapobieganie niekorzystnym zjawiskom związanym z wykluczeniem społecznym populacji je zamieszkującej.

Dokument A3: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015.

Wnioski do działań rewitalizacyjnych zawarte są w większości w następujących priorytetach (celach generalnych):

- Priorytet B: Umacnianie solidarności i więzi międzyludzkich, poprawa stanu zdrowia oraz bezpieczeństwa socjalnego i publicznego mieszkańców,
Priorytet E: Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki, w tym małych i średnich przedsiębiorstw,
Priorytet F: Poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym zwiększenie atrakcyjności terenu.

W zakresie priorytetu B zidentyfikowano m.in. następujące ważniejsze kierunki działań:

- BC1K2 dbałość o dziedzictwo kulturowe regionu,
- BC2K2 promocja systemu rekreacji wewnątrz regionu,
- BC2K7 wspieranie budowy rekreacyjnych tras rowerowych i konnych,
- BC3K1 monitorowanie zjawisk wykluczenia, marginalizacji i patologii społecznych,
- BC6K1 rozwój programowych działań zmierzających do odnowienia i rewitalizacji centrów miast,
- BC6K2 rozwój dzielnic zdegradowanych urbanistycznie, w ramach działań o charakterze globalnym, działań mających na celu renowację mieszkalnictwa, jak również budowę nowych mieszkań,
- BC6K3 wspieranie inicjatyw lokalnych zmierzających do podniesienia standardów substancji mieszkaniowej oraz zwiększenia ilości zasobów mieszkaniowych.

W ramach priorytetu E zidentyfikowano m.in. następujące ważniejsze kierunki działań:

- EC1K2 koordynacja działań wspierających aktywizację MŚP,
- EC1K3 tworzenie infrastruktury rozwoju MŚP,
- EC2K2 tworzenie warunków do powstawania parków technologicznych,
- EC3K1 poprawa stanu technicznego sieci i dostępu do źródeł energii i mediów,
- EC5K2 rozbudowa infrastruktury turystycznej na terenach o walorach przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych.

Priorytet F obejmuje m.in. następujące ważniejsze kierunki działań:

- FC1K2 zmniejszenie ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych do wód i gruntów, w tym budowa systemu oczyszczania ścieków organizowana w zlewiskach rzek,
- FC4K1 uporządkowanie zabudowy miast i dzielnic przemysłowych,
- FC4K2 rekultywacja terenów zdegradowanych,
- FC5K1 porządkowanie stanu własności w centrach miast,
- FC5K2 organizowanie wsparcia dla przebudowy centrów miast,
- FC5K3 odnowienie infrastruktury urbanistycznej pod kątem jej wielofunkcyjności,
- FC6K1 rewaloryzacja zabytkowej zabudowy,
- FC6K2 organizowanie wsparcia dla miast w celu rewitalizacji starych dzielnic,
- FC6K3 rewitalizacja starych osiedli miejskich.

Dokument A4: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego.

Wnioski odnoszące się do zagadnienia rewitalizacji obszarów miejskich zawarte są głównie w następujących, sformułowanych w ustaleniach Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego, celach polityki przestrzennej:

- I. Dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa.
- II. Wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadniczej.
- III. Ochrona zasobów środowiska, wzmocnienie systemu obszarów chronionych i wielofunkcyjny rozwój terenów otwartych.

Cel I obejmuje m. in. następujące kierunki polityki przestrzennej i wynikające z nich działania:

1. Wspieranie tworzenia warunków przestrzennych rozwoju przedsiębiorczości, innowacji gospodarczej i transferu technologii. W tym kierunku przewidziano działanie:
  - 1.2. tworzenie parków przemysłowych, obejmujące między innymi zagadnienia aktywizacji działalności przedsiębiorców, w szczególności małych i średnich firm, przy wykorzystaniu terenów poprzemysłowych.
4. Wykreowanie zintegrowanego regionalnego produktu turystycznego. W tym kierunku przedstawiono działania:
  - 4.1. podnoszenie rangi obiektów dziedzictwa kulturowego (w tym przemysłowych),
  - 4.2. tworzenie markowych produktów turystycznych w tym w zakresie turystyki miejskiej kulturowej,
  - 4.3. tworzenie tematycznych szlaków turystycznych.
5. Rozwój infrastruktury technicznej i transportowej poprawiającej warunki inwestowania. W tym m. in. działania:
  - 5.1. inwestycje z zakresu poprawy jakości środowiska w tym na przykład rekultywacja terenów zdegradowanych i zdewastowanych.

Cel II obejmuje m. in. następujące kierunki polityki przestrzennej i wynikające z nich działania:

1. Promowanie zwartych miast efektywnie wykorzystujących teren. Tutaj przewidziano m.in. takie działania:
  - 1.1. rewitalizacja terenów zdegradowanych i poprzemysłowych w miastach - obejmująca między innymi zagadnienie wzmocnienia systemu ekologicznego miast oraz adaptacji zabytków przemysłu i techniki oraz związanych z nimi osiedli patronackich i budownictwa rezydencjalnego, przede wszystkim w miejskich aglomeracjach.
3. Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych.
  - 3.2. Bezpośrednio z zagadnieniem rewitalizacji łączy się działanie:
  - 3.3. kształtowanie obszarów śródmiejskich o wysokiej jakości rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych - obejmujące m.in. zagadnienia eksponowania ich walorów historyczno-zabytkowych i tworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych podkreślających tożsamość kulturową miast.
4. Rewitalizacja miejskich dzielnic.
  - 4.2. Kierunek będzie realizowany poprzez następujące działania:
  - 4.3. rewaloryzacja dzielnic śródmiejskich - obejmujący między innymi zagadnienia zabytkowych układów urbanistycznych historycznych miast, w tym na przykład Czeladzi,
  - 4.4. rewaloryzacja (humanizacja) współczesnych osiedli mieszkaniowych,
  - 4.5. rewaloryzacja osiedli patronackich,

- 4.6. rewaloryzacja terenów zdegradowanej zabudowy,
- 4.7. kształtowanie otwartych terenów zieleni miejskiej - obejmujące m.in. zagadnienie powiązań tych terenów z korytarzami ekologicznymi.

Cel III obejmuje m. in. następujące kierunki polityki przestrzennej:

1. Ochrona zasobów środowiska.

- 1.1. Niektóre działania odnoszą się bezpośrednio do zagadnień rewitalizacji:
- 1.2. ochrona powierzchni ziemi i gleby – obejmująca m. in. zagadnienia dotyczące obowiązkowego przeprowadzania rekultywacji terenów, na których występuje zanieczyszczenie lub niekorzystne przekształcenie ukształtowania terenu w wyniku działalności przemysłowej i górniczej,
- 1.3. ochrona terenów wzdłuż cieków wodnych.

Dokument A5: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Zagłębia Dąbrowskiego.

Projekty wymienione w powyższym dokumencie realizują głównie komponenty środowiskowo-przestrzenne Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi.

Do przedsięwzięć wpisanych w tzw. Strategię Zagłębiowską, a wpisujących się w cele Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi można zaliczyć:

- Zagospodarowanie terenów i obiektów po KWK SATURN,
- Przebudowa układu komunikacyjnego północno-wschodniej części Aglomeracji Katowickiej (w tym przebudowa układu obwodowego i komunikacyjnego Starego i Nowego Miasta),
- Rozbudowa i doposażenie bazy sportowo-rekreacyjnej MOSiR (w dolinie Brynicy),
- Rewitalizacja doliny rzeki Brynicy,
- Zagospodarowanie terenów wokół placówek oświatowych, w tym boiska środowiskowe,
- Rewitalizacja czeladzkiego Starego Miasta.

Dokument B1: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Czeladź.

W poszczególnych częściach dokumentu zawarto następujące ustalenia, bezpośrednio odnoszące się do zagadnienia rewitalizacji obszaru miejskiego Czeladzi:

- Uwarunkowania rozwoju przestrzennego (pkt. 2.1., 2.2., 2.3.)

Wybrane uwarunkowania stanu istniejącego:

- ponad 40% zasobów mieszkaniowych pochodzi sprzed 1945 r.,
- najslabiej w infrastrukturę wyposażone są budynki prywatne stanowiące ok. 75% substancji mieszkaniowej miasta Czeladzi,
- znaczna część osiedli (40%) zaopatrywana jest w ciepło ze źródeł lokalnych (problem niskiej emisji),
- potrzebne są działania modernizacyjne istniejącej sieci drogowej,

Wybrane uwarunkowania przyrodnicze:

- konieczność opracowania programu renowacji i rewitalizacji doliny Brynicy,
- konieczność rekultywacji obszarów zdewastowanych.

Wybrane uwarunkowania kulturowe:

- konieczność rewaloryzacji zabytkowego śródmieścia,
- konieczność rewaloryzacji historycznej zabudowy kolonii robotniczych,
- potrzebna rewaloryzacja historycznych zespołów zabudowy przemysłowej.

- Identyfikacja problemów przestrzennych (pkt. 2.4.6.)
Zidentyfikowano m.in.:
  - przeciążenie układu komunikacyjnego,
  - postępujące zużycie sieci i nierównomierne wyposażenie w infrastrukturę,
  - degradacja terenów kopalnianych,
  - degradacja przestrzeni publicznych,
  - postępujący spadek walorów użytkowych i estetycznych obiektów zabytkowych.
- Zasady zagospodarowania przestrzennego (pkt. 4.1.)
Wśród zasad odnoszących się do zagadnienia rewitalizacji wymieniono m.in.:
  - priorytetowe traktowanie stanów historycznych zespołów i obiektów wymagających rewitalizacji oraz zasobów mieszkaniowych podlegających postępującej dekapitalizacji,
  - wykorzystanie terenów i majątku likwidowanych przedsiębiorstw dla potrzeb infrastruktury społecznej i nowych działalności gospodarczych.
- Ogólne kierunki zagospodarowania przestrzennego (pkt. 4.2.)
Kilka z nich dotyczy ściśle procesów rewitalizacji:
  - rewitalizacja historycznej dzielnicy śródmiejskiej,
  - rewaloryzacja i modernizacja istniejącej zabudowy mieszkaniowej,
  - modernizacja i rozbudowa układu komunikacyjnego,
  - zapewnienie pełnego wyposażenia w infrastrukturę techniczną.
- Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego (pkt. 4.6.)

Studium ustala obszary miasta, dla których powinny zostać sporządzone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego ze względu na lokalizację i realizację na ich obszarze celów publicznych. Były to (w roku 1999):

- rejon Wschodniej Strefy Ekonomicznej (wnętrze);
- teren KWK SATURN (ze względu na planowaną filię uniwersytetu);
- Stare Piaski;
- Dolina rzeki Brynicy;
- Stare Miasto.

Na dzień 12.01.2005 r. plan miejscowy jest uchwalony dla następujących rejonów miasta:

- część terenów Wschodniej Strefy Ekonomicznej (w dniu 30.12.2004 r. Rada Miejska podjęła uchwałę inicjującą o przystąpieniu do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, w tym zmiany starych i sporządzenia nowych. Tym samym obszary, dla których sporządzone są m.p.z.p., rozciągnięte zostały do granic Strefy na północ od ul. Będzińskiej do ul. Wiejskiej i Staropogońskiej oraz nasypu kolejowego)
- część terenów mieszkaniowych osiedla Dziekana, zawartych między ulicami Spacerowa, Orzeszkowej, Wyspiańskiego, Sienkiewicza;
- pas nadbryniczny od mostu przy stacji CPN do stacji wodociągów (ul. Staszica);
- strefa przemysłowa - rejon Szybu Kondratowicz (obszar 6).

Studium jest obecnie w fazie aktualizacji. Ponadto część planów inwestycyjnych oraz przeznaczenie obszarów uległo zmianie. W związku z tym część zapisów Studium dotyczących planów miejscowych ulegnie zmianie (nie dotyczy obszarów priorytetowych).

Dokument B2: Strategia Rozwoju Miasta Czeladź na lata 2005-2015.

W toku prac nad Programem Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi prowadzono, równolegle, prace nad zaktualizowaną Strategią Rozwoju Miasta na lata 2005-2015. Strategia ta zawiera ważne komponenty i odnosi się do społecznych, przestrzennych i gospodarczych aspektów rewitalizacji miasta.

Najważniejsze komponenty rewitalizacyjne zawierają się w dwóch obszarach rozwoju:

- Obszar zarządzania miastem (ZM):
  - Program ZM 1 - Poprawa warunków mieszkaniowych w gminie (w tym w zabytkowej zabudowie kolonii robotniczych),
  - Program ZM 2 - Rewitalizacja Starego Miasta,
  - Program ZM 3 - program „Ładne i bezpieczne miasto”,
- Obszar rozwoju gospodarczego (RG):
  - Program RG 1 - Wspieranie rozwoju MSP i rozwój terenów inwestycyjnych pod ich potrzeby,
  - Program RG 2 - Zagospodarowanie terenów i obiektów przemysłowych,
  - Program RG 3 - Rewitalizacja rzeki Brynicy i zagospodarowanie jej doliny na cele rekreacyjno-sportowe.

Strategia kładzie duży nacisk na aspekt społeczny rewitalizacji (Obszar problematyki społecznej - S). Komponent społeczny PROM realizowany będzie w ramach następujących programów:

- Program S 1 - Rozwój systemu pomocy społecznej:
  - Działanie 2 - Program aktywizacji bezrobotnych w mieście. Utworzenie Centrum Wolontariatu oraz Klubu Pracy.
  - Działanie 3 - Tworzenie warunków sprzyjających profilaktyce patologii i usuwaniu skutków wykluczenia społecznego.
- Program S 3 - Rozwój kultury i sportu w mieście:
  - Działanie 2 - Zwiększenie oferty kulturalnej miasta poprzez utworzenie muzeum z salą wystaw, domów kultury, odnowę i ochronę zabytków w mieście, tworzenie szlaków turystyczno-edukacyjnych oraz rozszerzanie oferty imprez kulturalnych i masowych w mieście,
  - Działanie 3 - Poprawa bazy sportowej poprzez modernizację i budowę nowych obiektów (boiska środowiskowe i szkolne, ścieżki zdrowia, rowerowe, wyciąg narciarski, kryty basen, lodowisko),
  - Działanie 5 - opracowanie i wdrażanie programów nauczania o lokalnych i regionalnych wartościach kulturowych i tradycjach,
  - Działanie 6 - promocja miasta poprzez kulturę i sport oraz rozszerzanie współpracy z ośrodkami i placówkami działającymi w szeroko rozumianej sferze kultury i sportu i rekreacji.

Ponadto działania rewitalizacyjne i reorientacyjne wspiera pośrednio Program S 2 - Unowocześnienie systemu edukacji w mieście.

Projekty dotyczące infrastruktury, jako jeden z aspektów rewitalizacji gospodarczej i przestrzenno-środowiskowej, zawarte są w Obszarze Infrastruktury technicznej (IT).

Dokument B3: Wieloletni Plan Inwestycyjny Miasta Czeladź na lata 2005-2011.

Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI) jest planem finansowo-rzeczowym, który obrazuje kierunki inwestowania w mieście w najbliższych latach. Z jednej strony pokazuje potrzeby i wagę zadań inwestycyjnych (przestrzennych, gospodarczych, infrastrukturalnych i in.) poprzez nadanie im ocen, z drugiej – uwarunkowania finansowania tych zadań z budżetu i innych źródeł, w tym bezzwrotnych funduszy strukturalnych.

Wieloletni Plan Inwestycyjny jest konsekwencją realizacji zamierzeń dotyczących opisanego kierunków strategicznego rozwoju Miasta, zgodnie ze Strategią Rozwoju Miasta Czeladź na lata 2005- 2015.

Wieloletni Plan Inwestycyjny, na który składają się Wieloletni Plan Finansowy (WPF) i Wieloletni Plan Rzeczowy (WPR), stanowi podstawę opracowania wykazu limitu wydatków na programy inwestycyjne oraz podstawę tworzenia projektów budżetu w zakresie zadań inwestycyjnych na kolejne lata.

Opracowanie Wieloletniego Planu Inwestycyjnego poprzedzone zostało ustalaniem celów i priorytetów rozwojowych zawartych w Strategii Rozwoju Miasta. Dobór zadań do WPI miał miejsce w oparciu o uchwalone przez Radę Miejską kryteria oceny i doboru zadań inwestycyjnych, które pozwoliły ustalić rangę każdego ze zgłoszonych do WPI zadania. Ta sama procedura zostanie zastosowana w przypadku aktualizacji WPI w latach następnych.

Wieloletni Plan Rzeczowy (WPR) obejmuje szereg zadań dotyczących rewitalizacji. Do najważniejszych z nich zaliczyć można:

- Zagospodarowanie terenów i obiektów po KWK SATURN,
- Rewitalizacja czeladzkiego Starego Miasta, w tym przebudowa układu obwodowego i komunikacyjnego Starego i Nowego Miasta),
- Rozbudowa i doposażenie bazy sportowo-rekreacyjnej MOSiR (w dolinie Brynicy),
- Rewitalizacja doliny rzeki Brynicy,
- Realizacja programu odnowy małej architektury, odnowy parków miejskich, placów zabaw itp., w ramach programu „ŁADNE MIASTO”
- Modernizacja placówek oświatowych i kulturalnych.

Dokument B4: Program Rozwoju Lokalnego Miasta Czeladź na lata 2004-2006 i następne.

Konieczność rewitalizacji przestrzeni miejskiej Czeladzi wskazywana jest we wszystkich częściach dokumentu. W części ogólnej sformułowano kierunki zrównoważonego rozwoju miasta jako:

1. Rozwój gospodarczy:
  - 1.1. rozwój układu komunikacyjnego miasta,
  - 1.2. uzbrojenie terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą,
  - 1.3. rewitalizacja i renowacja Starego Miasta,
  - 1.4. rewitalizacja terenów przemysłowych i pokopalnianych.
2. Rozwój społeczno-środowiskowy:
  - 2.1. rozwój infrastruktury komunalnej ochrony środowiska, w tym gospodarka wodno-ściekowa,
  - 2.2. program ograniczenia zużycia energii i niskiej emisji w mieście,

2.3. rozwój infrastruktury społecznej, w tym budownictwa na terenie gminy i rozwój infrastruktury edukacyjno-sportowej,

2.4. zagospodarowanie przestrzeni publicznych i ich rewaloryzacja.

W „Programie Rozwoju Lokalnego...” dokonano analizy SWOT i na podstawie jej wyników określono kierunki oddziaływań i interwencji na słabe i mocne strony miasta.

Oddziaływanie na słabe strony - kierunki interwencji, spójne z celami rewitalizacji, to m.in.:

Kw.5.1. Opracowanie i wdrażanie kompleksowego programu rewitalizacji terenów pokopalnianych i innych terenów podlegających ochronie w mieście celem waloryzacji tych zasobów.

Kw.5.3. Rewaloryzacja najcenniejszych obiektów i terenów, w tym ich uzbrojenie w niezbędną infrastrukturę techniczną.

Kw.10.4. Rewaloryzacja przestrzeni publicznych, w szczególności Starego Miasta.

Oddziaływanie na mocne strony - kierunki interwencji (spójne z celami rewitalizacji):

Ks.2.2. Promocja obszaru Starego Miasta, zarówno turystyczna, jak i gospodarcza.

Ks.3.2. Renowacja zabytkowych kompleksów urbanistycznych i mieszkaniowych.

Ks.5.2. Realizacja zaplecza sportowo-rekreacyjnego w dolinie rzeki Brynicy: ścieżki rowerowe, rozbudowa kompleksu MOSiR.

Dokument B5: Wieloletni Plan Rozwoju i Modernizacji Urzędzeń Wodociągowych i Urzędzeń Kanalizacyjnych na lata 2004-2007.

Wieloletni Plan Rozwoju i Modernizacji Urzędzeń Wodociągowych i Urzędzeń Kanalizacyjnych na lata 2004-2007 jest masterplanem dotyczącym rozwoju i modernizacji sieci wodociągowo-kanalizacyjnej w mieście, przygotowanym przez Zakład Inżynierii Komunalnej w roku 2004. Zawiera on szczegółowy opis zamierzeń modernizacyjnych, odnoszący się także do obszarów i konkretnych projektów rewitalizacyjnych.

Są to m.in.

- ✓ Kanalizacja Dolnej Węgrody - **część obszaru 1** (Reymonta, Katowicka) oraz **obszaru 5** - Doliny Brynicy (ul. Zacisze, Katowicka, Niecała);
- ✓ Kanalizacja Piaski Zachodnie (w którym mieści się **obszar 3**) - część zadania zawiera się w ulicach: 3 Kwietnia, Kościuszki, Mickiewicza i Sikorskiego;
- ✓ Budowa kanalizacji i modernizacja wodociągów w Czeladzi w rejonie ul. 21 Listopada - **obszar 2**;
- ✓ Kanalizacja i modernizacja wodociągów w Rynku i ulicach przyległych wraz z infrastrukturą towarzyszącą (**obszar 1**).

Dokument B6: Program Ochrony Środowiska dla Miasta Czeladź.

Program Ochrony Środowiska określa kierunki kształtowania środowiska na terenie miasta, w powiązaniu z innymi typami działalności oraz cele szczegółowe, działania i zadania na rzecz poprawy dobrostanu środowiska w mieście i jego otoczeniu. Rewitalizacja to proces całościowy, odnoszący się także do środowiska przyrodniczego, stąd też Program (...) spójny jest z wizją rewitalizacji miasta, której istotny element stanowi poprawa jego stanu. Program (...) wskazuje na konieczność realizacji / prowadzenia następujących zamierzeń i działań rewitalizacyjnych:

- Kontynuacja ograniczania niskiej emisji i termomodernizacja budynków (obszary 1-6);
- Budowa i wymiana sieci i urządzeń kanalizacji; regulacja cieków i rowów powierzchniowych (obszary 1-6);
- Wymiana sieci i urządzeń wodociągowych; wymiana przyłączy (obszary 1-6);

- Kontynuacja rekultywacji terenów przemysłowych (obszar 4);
- Kształtowanie terenów zielonych; realizacja zieleni izolacyjno-osłonowej (obszary 1-6);
- Ochrona czynna zieleni niskiej w dolinie Brynicy (obszar 5);
- Rozwój sieci tras komunikacji rowerowej (głównie obszar 5);
- Promocja walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych gminy;
- Edukacja ekologiczna (jako element kształtowania postaw społecznych).

Dokument B7: Program gospodarowania zasobem mieszkaniowym Gminy Czeladź na lata 2004-2008.

Dokument określa zasady gospodarowania mieszkaniami i domami będącymi własnością gminy oraz określa potrzeby remontowe. Tym samym potwierdza zasadność rewaloryzacji obiektów mieszkalnych, zawartych głównie w obszarze 3 i 6.

Dokument B8: Miejski Program Pomocy Społecznej w Czeladzi.

Dokument diagnozuje sytuację społeczną w mieście, określa problemy, dysfunkcje oraz kierunki mające służyć ich rozwiązywaniu oraz zwalczaniu. Program nawiązuje do komponentów społecznych Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2015 oraz Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w latach 2001-2010. Analiza wszystkich ww. dokumentów pozwala stwierdzić iż Program Rewitalizacji w części odnoszącej się do sfery społecznej i ludnościowej jest z nimi spójny.

Zgodność ustaleń dokumentów ponadlokalnych z dokumentami lokalnymi oraz Programem Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi

Porównując ustalenia odpowiednich dokumentów na poziomie ponadlokalnym i lokalnym pomiędzy sobą stwierdzono zasadniczą zgodność celów i kierunków działań dotyczących zagadnienia rewitalizacji obszarów miejskich, w tym także sfery społecznej. Wynikające z nich działania sformułowane w dokumentach lokalnych mogą stanowić podstawę do opracowywania konkretnych projektów.

W tabeli 19. przedstawiono porównanie wybranych ustaleń dwóch dokumentów o charakterze strategicznym, a w tabeli 2. - dokumentów planistycznych. Analiza wykazała zgodność dokumentów lokalnych z pozalokalnymi.

IV. Założenia Programu Rewitalizacji

W trakcie prac warsztatowych i szeroko zakrojonych konsultacji społecznych wypracowano przestrzenne ramy obszarów rewitalizowanych, których dotyczy Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi.

Są to następujące tereny:

Obszar 7. **Stare Miasto.**

Obszar 8. **Kolonia SATURN.**

Obszar 9. **Stare PIASKI.**

Obszar 10. **Tereny przemysłowe.**

Obszar 11. **Dolina Brynicy.**

Obszar 12. **Nowe Miasto.**

Wszystkie obszary mogą zostać pogrupowane w działy o komplementarnych problemach rewitalizacyjnych:

- **Stare miasto i centrum administracyjno-usługowe,**
- **Tereny mieszkaniowe i obszary dawnych osiedli i kolonii robotniczych,**

- Tereny przemysłowe,
- Tereny zieleni i tereny otwarte, w tym rolne.

De facto diagnoza stanu obecnego terenów mieszkaniowych, które skupiają w sobie obszary nr 2, 3 i 6, jest zblizona.

Poniżej obszary te zostały szczegółowo scharakteryzowane.

Szeroki zakres obszarów rewitalizacji (263,55 ha - 15,9%, tj. 1/6 powierzchni miasta Czeladź) wynika z zakresu potrzeb zmian, nie tylko przestrzennych, ale także społecznych.

Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi staje się tym samym jednym z planów strategicznych dotyczących oddziaływania na poszczególne obszary i sfery miasta w celu poprawy sytuacji oraz osiągnięcia założonych celów. Problemy społeczne implikowane są głównie sytuacją gospodarczą po roku 1989, stąd zasadą programu jest harmonizacja działań przestrzennych, gospodarczych, środowiskowych i społecznych w danym obszarze.

4.1. Stare Miasto - obszar 1

Obszar Starego Miasta i centrum administracyjne (pow. 50,4 ha, wewnątrz: pow. ok. 10 ha) zdecydowanie odcinają się od reszty miasta. Dotyczy to nie tylko zachowanego układu miasta lokacyjnego z XIII wieku, ale i sposobu zabudowy oraz użytkowania. W granicach Starego Miasta mieści się całe historyczne miasto lokacyjne z pierwotnym grodem. Poza tym, do tego obszaru zaliczamy obszar wsi przedlokacyjnej i rejon mostu Gawła (Przedmieście Bytomskie) oraz rejon dawnego brodu na Brynicy (Przedmieście Raciborskie). Zlokalizowane są tutaj najważniejsze instytucje miejskie: Urząd Miasta, Poczta, Policja, Pogotowie Ratunkowe oraz obiekty handlowe, stacje benzynowe, bank i Miejska Biblioteka Publiczna.

Zagospodarowanie Starego Miasta datuje się na późne średniowiecze. Miasto powstało w oparciu o lokacyjne prawo średnie (niemieckie) w XIII wieku. Do dzisiaj czytelny jest owalny układ urbanistyczny, wyznaczany przez ulice: 1-go Maja i Pieńkowskiego. Centrum strefy staromiejskiej stanowi Rynek, który na skutek przekształceń układu komunikacyjnego stracił pierwotną funkcję. Układ urbanistyczny Starówki ulegał przekształceniom, przy czym największe zmiany (ubytki) nastąpiły w XX stuleciu: w latach 30-tych wyburzono część drewnianej zabudowy w ciągu ulicy Bytomskiej, a w latach 70-tych – zabudowę południowej części pod ul. Staszica.

Nad całością, przytłaczając kameralne otoczenie domków z podcieniami, góruje bryła bazyliki św. Stanisława. Jest to jeden z większych kościołów zrealizowanych w Polsce, na podstawie projektu Tomasza Pajzderskiego w latach 1905-1912. Stanowi piękny przykład architektury neoromańskiej. Ze Starym Miastem sąsiaduje tymczasowe targowisko miejskie.

Obszar Starego Miasta jest w dużym stopniu zainwestowany. Dominuje funkcja mieszana: mieszkalna z usługową. W większości przypadków obiekty, jako pozostałość, są wpisane w historyczny układ miasta. Zachowanych jest także kilka obiektów historycznych.

Problemem Starówki o charakterze przestrzenno-architektonicznym są duże naruszenia pierwotnego założenia - wprowadzenie nowego układu komunikacyjnego, **utrata typowych funkcji przez strefę centralną (Rynek) - nadanie jej charakteru skweru i punktu przesiadkowego**. Na jakość zagospodarowania przestrzennego rzutuje też postępująca degradacja zabudowy. Rewitalizacja przestrzenna tego obszaru zmierzać powinna do przywrócenia części naruszonych elementów, przede wszystkim jednak ma służyć przywróceniu funkcjonalności układu, stworzeniu dogodnych warunków zamieszkiwania i prowadzenia działalności gospodarczej, nadaniu mu reprezentacyjnego charakteru przywrócenia funkcji centrotwórczych.

Czeladź jako najstarsze miasto Zagłębia i jedno z najstarszych na Górnym Śląsku, jest miastem o nagromadzeniu tradycji historycznych oraz wartości kulturowych. Ich właściwa rewaloryzacja jest jednym z istotnych czynników aktywizujących rozwój miasta, umożliwiających mu nadanie rangi ośrodka tzw. małego ruchu turystycznego, nie bez wpływu na wzmocnienie sektora usług oraz obsługi ludności, a przede wszystkim poprawę jakości życia.

4.1.1. Walory historyczne i kulturowe obszaru 1

Stare Miasto to najstarsza część Czeladzi. Na terenie obszaru 1 występują ciekawe zabytki urbanistyczne i architektoniczne, które mogą stać się atrakcją i wyróżnikiem miasta. Stanowią one dziedzictwo historyczno-kulturowe, dlatego też dla celów ich ochrony ujęte zostały w rejestrze zabytków województwa śląskiego to m.in.:

- średniowieczny układ urbanistyczny Starego Miasta, oparty na planie owalnym, z XIII wieku, z centralnie położonym Rynkiem, z drewnianą zabudową pochodzącą z

XVIII-tego stulecia (ul. Kościelna, Rynkowa, Ciasna, Pieńkowskiego), unikalną w skali regionu); wpisany do rejestru zabytków, objęty ścisłą ochroną konserwatorską;

- neoromański kościół parafialny p.w. św. Stanisława z lat 1905-1912 na Starym Mieście wraz z wyposażeniem, jeden z największych tego typu obiektów w Polsce;
- dawny zbór ariański w ul. Rynkowej 2, z połowy XVII wieku, murowany i tynkowany;
- dom przy ul. Kościelnej 3 z XVIII wieku, z podcieniami na kolumnach;
- ul. Ciasna - cała zachodnia część - malowniczo wkomponowana w zbocze wzgórza

Ze Starym Miastem wiąże się wiele legend i przekazów. Historia Czeladzi do końca XVIII wieku - miasta śląskiego o ponad 700-letniej historii - to historia obszaru 1.

Stan techniczny części zabytków jest niezadowolający i może budzić zastrzeżenia natury eksploatacyjnej i bezpieczeństwa. Ze względu na rozproszoną strukturę własności, istniejące szczegółowe uregulowania odnośnie odnowy zabytków i niechęć czy brak środków prywatnych inwestorów do odnawiania obiektów, ulegają one niszczeniu.

Ze względu na znaczącą wartość historyczną i kulturową konieczna jest niezwłoczna waloryzacja i przywrócenie dawnej świetności istniejącym obiektom.

Inne atuty (**mocne strony**) Starego Miasta to:

- centralne położenie obszaru 1 w mieście; niedalekie sąsiedztwo (7 -10 km) centrów głównych ośrodków Aglomeracji - Sosnowca i Katowic;
- dogodny dojazd z każdego kierunku w mieście i poza nim, dobre połączenia komunikacyjne komunikacją miejską i wahadłową (busy);
- rezerwa terenu przy ul. Grodzieckiej oraz Rynkowej - możliwa adaptacja terenów na cele gospodarcze i społeczne;
- legendy i historie związane z rozwojem obszaru 1 jako potencjalny element promocji obszaru i całego miasta.

4.1.2. Granice ochrony konserwatorskiej

W obszarze 1 ścisłą ochroną konserwatorską i wpisem do rejestru objęty jest obszar średniowiecznego układu urbanistycznego, zawarty pomiędzy ul. 1.Maja, Staszica-Będzińską, Rynkową i ks. Pieńkowskiego.

4.1.3. Określenie granic obszaru rewitalizacji

Obszar z wyraźnie występującymi objawami degradacji zawiera się w granicach ulic: Bytomska (od stacji CPN w kierunku Rynku), przedłużenie Bocznej, Szpitalna, Kombatantów (od Szpitalnej do Grodzieckiej), ul. Grodziecka (od Kombatantów do ronda), Będzińska (od ronda w dół, w kierunku świateł, do ul. Mysłowickiej), Reymonta (do Nowopogońskiej), Nowopogońska (w kierunku do Katowickiej), Katowicka i 1 Maja (do świateł), Staszica (do stacji CPN) - **Obszar 1** to obszar, który poprzez swoją tradycję i lokalizację odpowiada za sposób funkcjonowania oraz wizerunek całego miasta Czeladzi. Granica obszaru 1 pokrywa się z historycznymi granicami układu staromiejskiego, wyznaczanego przez przedmieście Raciborskie, Bytomskie oraz Krakowskie.

4.1.4. Diagnoza i kierunki rewitalizacji

Opis objawów stanu kryzysowego - sfera przestrzenna i gospodarcza

Analiza uwarunkowań obecnej sytuacji przestrzennej Starego Miasta oraz centrum administracyjnego, pozwala zidentyfikować najważniejsze problemy przestrzenne:

- przeciążenie układu komunikacyjnego o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym w strefie centralnej (staromiejskiej) miasta;

- dezintegracja historycznego układu urbanistycznego (poprzez układ drogowy); naruszenia układu powodujące spadek jego kulturowych wartości;
- zminimalizowana funkcja gospodarcza Starówki - dominacja funkcji mieszkaniowej;
- relatywnie niewielka liczba podmiotów gospodarczych kreujących prestiżowy wizerunek części centralnej miasta,
- niewystarczająca w stosunku do potencjału lokalizacyjnego liczba podmiotów wnoszących nową jakość w życie gospodarcze strefy centralnej miasta, tj. kawiarni, butików, oddziałów bankowych itp.,
- pustostany, niezabudowane działki - obniżone zainteresowanie obiektami i lokalami;
- zaniedbana przestrzeń publiczna;
- postępujący spadek walorów użytkowych i estetycznych obiektów zabytkowych.
- brak punktów widokowych na Stare Miasto;
- postępujące zużycie istniejącej sieci i nierównomierne wyposażenie w infrastrukturę Starówki jako terenu przewidzianego do aktywizacji gospodarczej i społecznej;

W załączniku 2 do niniejszego opracowania znajdują się zdjęcia obrazujące dezintegrację i niszczenie przestrzeni Starówki.

Określenie przyczyn stanu kryzysowego - sfera przestrzenna i gospodarcza

Przyczynami odpowiedzialnymi za wymienione zjawiska stanu kryzysowego (**słabościami obszaru 1**) są m.in.:

- odcięcie Starego Miasta od pozostałej części Czeladzi DK nr 94 oraz linią tramwajową;
- przeprowadzone wyburzenia w latach 70-tych, naruszające historyczną strukturę centralnej części miasta; podział Starego Miasta na dwie części,
- nieuregulowane stosunki własnościowe;
- rozdrobnienie własności - w tym znikomy udział własności Skarbu Państwa oraz Gminy;
- utrata funkcji centrotwórczych i lokalizacja głównego trzonu handlu i usług na terenie innych dzielnic (m.in.: centrum handlowo-usługowe M1) i miast sąsiednich (Katowice);
- brak właściwej promocji, w tym gospodarczej i turystycznej obszaru staromiejskiego,
- braki w modernizacji infrastruktury rzutujący na standard mieszkań i lokali użytkowych.

Inne słabości obszaru 1 to:

- niski standard obsługi przez sieć infrastruktury głównej, jej niedorozwój i niedostosowanie do współczesnych standardów, w tym obsługi przez sieć drogową, szkody górnicze rzutujące na jakość obsługi przez sieć drogową,
- nieczytelny i mało funkcjonalny układ obwodowy, tranzyt komunikacji publicznej prowadzony przez wnętrze strefy staromiejskiej (Rynek) i związane z tym niekorzystne oddziaływanie na środowisko
- dezintegracja przestrzenna tkanki staromiejskiej rzutująca i utrwalająca efekty procesów marginalizacji
- degradacja obszaru i znikomy udział inwestycji (odnowy) wśród mieszkańców, co utrwała procesy schyłkowe - postępująca marginalizacja strefy staromiejskiej, obniżona atrakcyjność lokalizacyjna,
- słaby wizerunek oraz utrata jej centrotwórczych funkcji,

- wyludnienie strefy staromiejskiej,
- brak szlaków i ścieżek łączących atrakcyjne miejsca obszaru 1 z innymi w spójny system,
- brak obiektów i skojarzeń ze Starówką wśród mieszkańców regionu.

Określenie kierunków usuwania objawów i przyczyn stanu kryzysowego - sfera przestrzenna i gospodarcza - określenie potrzeb

- modernizacja i wymiana infrastruktury technicznej, w tym obejmująca system wodno-kanalizacyjny, oświetlenie oraz system monitoringu wizyjnego Starówki (etap 1 A);
- renowacja założenia urbanistycznego i wartościowych obiektów (etap 2 B);
- przebudowa układu drogowego biegnącego przez Rynek - przeniesienie głównej drogi na oś 1-Maja-Szpitalna z zapewnieniem oznakowania dojazdu do centrum strefy (Rynek) oraz zapewnieniem dostępności komunikacji zbiorowej. Kompleksowa modernizacja układu drogowego realizująca postulat wyprowadzenia ruchu tranzytowego poza Rynek;
- zwiększenie funkcjonalności i bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz tworzenie stref z preferencją dla ruchu pieszego (wnętrze strefy);
- przybliżenie linii tramwajowych i autobusowych i stworzenie dogodnego punktu przesiadkowego w relacji z Będzinem, Wojkowicami i Bytomiem;
- zapewnienie miejsc parkingowych w rezultacie zrealizowanych prac;
- redukcja oddziaływania układu drogowego na środowisko naturalne, połączona z jej rozbudową; uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w tej części miasta;
- wzrost jakości i komfortu zamieszkiwania wewnątrz strefy;
- przywrócenie (w kontekście całego programu rewitalizacji) funkcji centrotwórczych Starego Miasta zatartych m.in. przez przekształcenia komunikacyjne;
- konieczna zmiana wizerunku miasta poprzez utworzenie ze Starego Miasta swoistej wizytówki miasta, wzmacniającej, a nie osłabiającej jego image.
- regulacja zieleni oraz połączenie Starówki z Nowym Miastem (etap 2 A);
- stymulowanie zaludniania strefy staromiejskiej - budowa nowych mieszkań komunalnych wewnątrz strefy - zabudowa plombowa oraz adaptacja budynków, odnowa istniejących zabudowań i ich modernizacja (etap 3);
- właściwe oznaczenie i wizualne wyeksponowanie Starego Miasta (etap 2 C);
- promocja gospodarcza Starówki w regionie oraz na zewnątrz;
- zmiany jakościowe w strukturze podmiotów gospodarczych na Starówce: wprowadzenie nowych podmiotów z sektora usług i obsługi ludności, w tym ho-re-ca.

Diagnoza społeczna

Stare Miasto nie należy do obszarów problemowych, jeśli chodzi o nasilenie zjawisk dysfunkcji i patologizacji życia społecznego. Inne obszary podlegające rewitalizacji wykazują większą ilość negatywnych zjawisk społecznych, w tym niepożądanych i stwarzających zagrożenie dla stabilności życia społecznego w wymiarze jednostkowym i zbiorowym. Mogą one prowadzić do zakłócenia równowagi społecznej, osłabienia więzi społecznych oraz spadku skuteczności kontroli społecznej.

Problemem społecznym Starówki jest jej **wyizolowanie** z reszty miasta przez układ drogowy oraz brak oferty spędzania czasu wolnego w rejonie Rynku, przez co następuje

zatarcie funkcji centrotwórczych i społecznych tego rejonu miasta. Rynek powinien być realnym centrum miasta, tymczasem w Czeladzi spełnia on jedynie funkcje przesiadkowe.

Innym problemem społecznym związanym ze Starówką jest **brak poczucia jej wartości** i potencjału, co wzmacnia negatywny wizerunek tej strefy i może sprzyjać utrzymywaniu się stanu stagnacji społeczno-gospodarczej.

Realnym problemem rzutującym na walory, potencjał gospodarczy i perspektywę rewaloryzacji przestrzennej Starego Miasta jest jego stopniowe **starzenie się i wyludnienie**. Istnieje bezpośredni związek między starzeniem się populacji zamieszkującej obszar 1, migracją z tego terenu oraz brakiem bieżącej konserwacji substancji mieszkaniowej. Stopniowe wyludnienie strefy rzutuje z kolei na strukturę podmiotów, które lokują się wewnątrz takiej strefy. Osobnym problemem implikującym wybory lokalizacyjne podmiotów i firm jest mało „reprezentacyjna” struktura dochodowa i wiekowa mieszkańców Starówki.

W obszarze 1 zamieszkuje 1.283 mieszkańców, co stanowi 3,7% ogółu czeladzian. Natomiast powyżej 18 roku życia w obszarze Starego Miasta mieszka 1.028 osób.

Zgodnie z diagnozą zjawisk i problemów społecznych w pomocy społecznej, w obszarze tym znajdują się miejsca zamieszkania osób, które w 2003 roku zwracały się do MOPS o pomoc ze względu na skutki **pozostawania bez pracy**, problemy wynikające z **niepełnosprawności** oraz **długotrwałej choroby**, a także szeroko rozumiane **problemy życiowe rodzin** (niepełnych, wielodzietnych, potrzeby ochrony macierzyństwa, bezradność opiekuńczo-wychowawcza).

Odsetek 11,4 % mieszkańców tego obszaru stanowią osoby, które mając powyżej 18 lat, zwróciły się do MOPS w 2003 roku o pomoc i wsparcie. Działaniami pomocowymi było objętych 13,5 % wnioskodawców oraz członków ich rodzin - mieszkańców Starego Miasta. Poziom bezpieczeństwa na Starówce można określić jako dobry.

Określenie przyczyn kryzysu w obszarze 1 - sfera społeczna

Przyczyn zaistniałych zjawisk należy upatrywać w następujących procesach:

- odcięcie i wyizolowanie Starówki z obszaru miasta, przez co tworzy się swoista enklawa, w której mogą kumulować się niekorzystne zjawiska społeczne i w którym może nastąpić odcięcie od procesów rozwojowych kształtujących pozytywne i akceptowalne jako wzór zachowania społeczne które przebiegają w innych częściach miasta.
- utrata miejsca pracy i związane z tym konsekwencje: część osób długotrwale bezrobotnych traci kontakt z rynkiem pracy, przez co wymaga większej pomocy niż np. młodzież; wzrost zachowań „uzależniających” od pomocy społecznej, niska aktywność części osób pozostających bez pracy
- izolacja Starówki prowadzić może i zapewne prowadzi do tego, że część osób młodych przenosi się w inne części miasta, a obszar staje się wyludniony / starzeje się.

Wszystkie powyższe powodują, iż maleje zdolność inwestycyjna mieszkańców /właścicieli nieruchomości do dokonywania remontów._

Określenie kierunków usuwania objawów i przyczyn stanu kryzysowego w obszarze 1 - sfera społeczna

- objęcie monitoringiem sytuacji społecznej w obszarze 1;
- ponowne włączenie Starówki w przestrzeń gospodarczą i społeczną miasta; ożywienie społeczne tej części miasta (poprzez kulturę, sport, rekreację)

- kontynuacja dialogu społecznego władz i mieszkańców; opracowanie i wdrożenie projektów aktywizacji życia społecznego i współuczestnictwa mieszkańców obszaru 1 w życiu społecznym miasta;
- wzrost aktywności oraz rozbudowa oferty społecznej i kulturalnej dla mieszkańców;
- pomoc osobom bezrobotnym, które zadeklarują chęć czynnego udziału w programie aktywizacji - szkolenia, staże, warsztaty, pomoc psychologa oraz doradcy zawodowego;
- usuwanie barier architektonicznych oraz reorganizacja przestrzenna Starego Miasta pod kątem potrzeb starszych oraz niepełnosprawnych;
- zapewnienie rodzinom wielodzietnym pomocy w zakresie szkolnym oraz - w miarę możliwości - pomoc materialna;
- organizacja przestrzeni Starego Miasta pod kątem spędzania wolnego czasu, w tym organizacja placów zabaw, terenu zielonego i bezpiecznego dla dzieci;
- stworzenie oferty kulturalnej dla młodzieży, co służyłoby ożywieniu obszaru;
- remonty domów i uporządkowanie posesji;
- powstanie nowych mieszkań - zaludnianie i odmłodzenie Starego Miasta;
- poprawa bezpieczeństwa na terenie Starówki - monitoring.

4.1.5. Cele strategiczne rewitalizacji w obszarze 1

Cele szczegółowe oraz strategiczne wynikają z przeprowadzonej diagnozy (analizy w ujęciu SW oraz w ujęciu problemu → potrzeby → cele) dla danego obszaru.

Cele strategiczne rewitalizacji w obszarze 1:

- wzrost atrakcyjności inwestycyjnej Starego Miasta;
- poprawa struktury przestrzennej i zmiany jakościowe w zagospodarowaniu;
- poprawa warunków mieszkaniowych i komunikacyjnych;
- wzrost liczebności mieszkańców Starówki.

4.1.6. Cele szczegółowe rewitalizacji w obszarze 1

- pełna adaptacja infrastruktury do współczesnych standardów, celem ożywienia gospodarczego i poprawy warunków mieszkaniowych (termin: 2008)
- przebudowa układu drogowego celem eliminacji ruchu tranzytowego i autobusowego w Rynku. Zapewnienie ruchu obwodowego oraz dobrej dostępności komunikacyjnej poprzez zapewnienie parkingów (ul. Kościelna, Bytomska) reorganizację przystanków: na ul. Szpitalnej oraz zintegrowanego przystanku A-T przy ul. Kombatantów (termin: 2008);
- zapewnienie istniejącym firmom (MSP) i mikroprzedsiębiorstwom z obszaru 1 warunków rozwoju poprzez przebudowę infrastruktury technicznej, w tym internet, poprawę jakości przestrzeni, dostęp do usług komplementarnych oraz promocję gospodarczą obszaru;
- poprawa stanu środowiska poprzez przebudowę infrastruktury oraz kontynuowanie działań mających na celu tworzenie strefy bezdymnej wewnątrz obszaru staromiejskiego;
- reorganizacja przestrzeni staromiejskiej pod kątem:
  - harmonijnego połączenia Starego i Nowego Miasta w jeden organizm przestrzenny oraz społeczno-gospodarczy (termin 2009);

- potrzeb osób starszych oraz niepełnosprawnych ruchowo (stopniowo);
  - zapewnienia spędzania wolnego czasu, głównie przez dzieci i młodzież (2012);
  - organizacji imprez kulturalnych i masowych (2008);
  - uporządkowania przestrzennego całości obszaru, w tym regulacji stanów prawnych nieruchomości, niezbędnych wyburzeń, regulacji zieleni, uporządkowania posesji, ekspozycji najcenniejszych obiektów (2012);
  - przywrócenia historycznego kształtu założeniu urbanistycznemu, w zgodzie z wytycznymi konserwatorskimi (2012);
- właściwe oznaczenie i promocja Starego Miasta; podjęcie działań służących włączeniu czeladzkiej starówki w szlak turystyczno-krajobrazowy województwa śląskiego (2010);
- wprowadzenie nowych lub zatartych funkcji kreujących centrum miasta: obiektów i lokali decydujących o kulturalnym i gospodarczym charakterze i randze obszaru, dodających prestiżu miastu. Zmiana struktury podmiotów działających na Starówce (termin 2010);
- budowy nowych mieszkań komunalnych w obszarze 1 (budynek dawnego Szpitala Psychiatrycznego przy ul. Szpitalnej);
- zwiększenie gęstości zaludnienia obszaru oraz wzrost udziału mieszkańców Starówki w ogólnej liczbie mieszkańców do 4% w roku 2020.

4.1.7. Szanse i zagrożenia realizacji celów rewitalizacji w obszarze 1

Zagrożenia realizacji celów i kierunków rewitalizacji - obszar 1:

- duża konkurencja między samorządami w ubieganiu się o wsparcie z EFRR, w szczególności na duże projekty dotyczące rewitalizacji obszarów miejskich;
- brak środków budżetowych na inwestycje; negatywne oddziaływanie tego czynnika może być dodatkowo wzmocnione czynnikiem 1;
- kadencyjność - ryzyko zmiany kierunków rewitalizacji, częściowego jej zaniechania lub też zmiany priorytetów procesu rewitalizacji;
- małe zainteresowanie indywidualnych właścicieli renowacją zasobów, wynikające z niedoboru zachęt (np. brak ulg budowlanych) oraz wysokich wymogów konserwatora;
- niewielki udział mieszkańców i instytucji w procesie odnowy obszaru - realizacja zamierzeń urbanistycznych, gospodarczych i środowiskowych wobec braku pełnej realizacji elementów społecznych procesu rewitalizacji.

Szanse realizacji celów i kierunków rewitalizacji – obszar 1:

- możliwość znacznego sfinansowania projektów rewitalizacji ze źródeł zewnętrznych - możliwość wykorzystania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz innych środków w finansowaniu poszczególnych komponentów procesu;
- wprowadzenie funkcji ceremonialnych (nie tylko urzędowych) do wnętrza obszaru 1: funkcji społecznych, kulturalnych i służących napływowi młodzieży oraz innych osób zainteresowanych rekreacją i turystyką „weekendową”, odwiedzaniem ciekawych miejsc, do jakich zrewaloryzowana Starówka ma należeć;
- stopniowa zmiana profilu działających na Starówce podmiotów gospodarczych, wzmacniana i „pobudzana” ukierunkowaną promocją gospodarczą tego obszaru;
- kontynuacja dialogu społecznego wokół wizji Starówki - włączenie się prywatnych inwestorów oraz firm w proces społecznej i gospodarczej przemiany obszaru 1;

- promocja obszaru 1 jako cennego dla dziedzictwa kulturowego regionu; wykorzystanie do promocji Starówki 750-lecia lokacji miasta przypadającej w roku 2012.

Silne strony obszaru 1 przeważają w znacznym stopniu nad jego słabościami. Spodziewane korzyści społeczne, ekologiczne oraz gospodarcze z rewitalizacji tworzą warunki do przełamania potencjalnych zagrożeń oraz słabości. Atutem wyróżniającym obszar 1 w ramach PROM jest kompleksowość kierunków jego rewitalizacji oraz oddziaływania w celu dokonywania zmian społecznych, przestrzennych i gospodarczych.

Na większość czynników zagrażających realizacji celów rewitalizacji Gmina nie ma wpływu. Warunkiem ograniczenia ryzyka realizacyjnego jest właściwe i sprawne przygotowanie projektów od strony technicznej i prawnej oraz zabezpieczenie montażu finansowego poszczególnych inwestycji ze strony Gminy oraz partnerów.

4.2. Tereny mieszkaniowe - obszary 2, 3 i 6

Czeladź jest miastem zabudowanym nierównomiernie. 34% istniejących zasobów mieszkaniowych pochodzi sprzed 1945 roku. Najwięcej z tej grupy budynków zostało wybudowanych w latach 1918-45. Najmłodsze zasoby mieszkaniowe to mieszkania spółdzielcze, niemal wszystkie wybudowane po 1960 roku.

Istniejącą zabudowę mieszkaniową miasta można podzielić na cztery rodzaje:

- zabudowę historyczną Starego Miasta - stanowią ją głównie murowane budynki dwukondygnacyjne i parterowe oraz pojedyncze budynki trzykondygnacyjne, pochodzące z przełomu XIX i XX wieku oraz z pierwszej połowy XX wieku, głównie z lat 20-tych i 30-tych. Dawna drewniana zabudowa miasta jest w zaniku. Zabudowa Starego Miasta objęta jest strefą „A” ochrony konserwatorskiej;
- zabudowę kolonii i osiedli robotniczych (dzielnice związane z rozwojem XIX-XX wiecznym górnictwa węglowego), usytuowaną w większości na południowy-wschód i południowy-zachód od Starego Miasta. Należą do nich:
  - zespół mieszkaniowy „Piaski” usytuowany na południowy-wschód od centrum Czeladzi w bezpośrednim sąsiedztwie Kopalni Saturn (dawnej Kopalni Czeladź) - Szyb Piotr i Paweł, z pozostałością starej zabudowy robotniczej w rejonie ulicy Piaskowej. Tworzy go kilka zespołów mieszkaniowych zróżnicowanych pod względem urbanistycznym oraz architektonicznym, powstałych w różnych okresach, począwszy od końca XIX wieku po lata 20-te XX wieku;
  - zespoły mieszkaniowe położone na południowy-zachód od Starego Miasta, po zachodniej stronie Brynicy, w tym kolonie robotnicze przy ulicy Legionów, Dehnelów i 21.Listopada, związane z zabudową Kopalni Saturn - Szyb II wraz z przyległymi terenami parkowymi. Kolonię robotniczą przy ulicy Legionów, powstałą prawdopodobnie w latach 20-tych XX wieku, nazywaną „Nową Kolonią Saturn”, tworzy wolnostojąca, wielorodzinna zabudowa mieszkaniowa, usytuowana wzdłuż dwóch równolegle biegnących dróg. Kolonię robotniczą przy ulicy Dehnelów tworzy zespół czterech budynków wielorodzinnych wolnostojących oraz pozostałości zabudowań gospodarczych. Kolonia robotnicza przy ulicy 21.Listopada, położona wzdłuż Brynicy w bezpośrednim sąsiedztwie parku, jest jedną z najstarszych kolonii robotniczych na terenie miasta - pochodzi z pierwszych lat XX wieku. Jest to tak zwana „Stara Kolonia Saturn”. Tworzą ją robotnicze, wielorodzinne budynki mieszkalne, zabudowa gospodarcza, budynek szkoły oraz budynki mieszkalne pierwotnie użytkowane przez urzędników kopalni. Od strony północnej, po zachodniej stronie ulicy, zlokalizowane są obiekty o bardziej reprezentacyjnej formie. Dalej w kierunku południowym budynki mieszkalne to typowe przykłady „familoków” - wolnostojące, usytuowane równolegle do ulicy;

- niewielki zespół mieszkaniowy w sąsiedztwie Szybu III przy ulicy Szyb Jana;
- niewielki zespół dawnej zabudowy robotniczej, usytuowany na północ od Starego Miasta przy skrzyżowaniu ulicy Wojkowickiej i Szpitalnej.

Obszary dawnych kolonii robotniczych (Stare Piaski oraz kolonie 21.Listopada, Dehnelow i Legionów) objęte są ochroną konserwatorską.

- zespoły współczesnej zabudowy (wielkoskalowe osiedla mieszkaniowe), usytuowane zarówno na północ (np. osiedle Miasta Auby - budownictwo płytowe doby lat 70-tych, Osiedle Nowotki - budownictwo przełomu lat 50/60-tych XX wieku, z kameralnym wnętrzem ulicy 17.Lipca i Waryńskiego), jak i na południe od Starego Miasta (np. Osiedle Dziekana z lat 80-tych XX wieku);
- zespoły zabudowy jednorodzinnej (usytuowane w różnych częściach miasta) wraz z kolonią domów fińskich, usytuowanych w rejonie ulic Dalekiej i 27-go Stycznia (południowo-wschodnia część miasta).

4.2.1. Walory historyczne i kulturowe terenów mieszkaniowych - obszarów 2, 3 i 6

Obszar 2: Kolonia SATURN (ul. 21.Listopada - powierzchnia 10,24 ha)

- ✓ historyczny, zachowany w całości, z niewielkimi naruszeniami, jednorodny i spójny układ kolonii robotniczej przełomu XIX/XX wieku, zrealizowanej jako założenie zbliżone do idei miasta-ogrodu. Zwarta zabudowa mieszkalna wraz z infrastrukturą społeczną (dom kultury, szkoła, park, klub urzędniczy) tworzy typowo śląski (polski) kompleks modernistycznej zabudowy kopalnianej, o dużej wartości historycznej.

Atuty (**mocne strony**) obszaru 2 to:

- dogodny warunki mieszkaniowe - położenie poza ścisłym centrum, w obszarze o wysokiej wartości krajobrazu (strefa ochronna), blisko terenów zielonych o dużej powierzchni;
- potencjał społeczny obszaru - znaczna liczba mieszkańców obszaru może zostać zaangażowana w pracę „u podstaw”, w odniesieniu do pracy społecznej;
- bliskie położenie Katowic.

Obszar 3: Stare PIASKI (powierzchnia: 65,6 ha)

- ✓ zachowany niemal w całości układ przestrzenny przykopalnianego osiedla robotniczego. Osiedle składa się z 3 kompleksów, spośród których wyróżnia się zabudowa ul. 3.Kwietnia - najstarsza część, z roku 1865 r. oraz w ul. Kościuszki - z lat 1903-1905;
- ✓ zabudowa mieszkaniowa związana z zabudową przemysłową szybu „Julian”: przy ul. Poniatowskiego i Francuskiej;
- ✓ etap III: budynki powstałe przy ul. Nowopogońskiej, Warszawskiej, Krzywej, Betonowej, wraz z zielonymi ogródkami i skwerami;
- ✓ wille i pałacyki właścicieli i zarządców kopalni: ul. Sikorskiego 1, 3 i 5 oraz kamienice przy ul. Sikorskiego.

Zabudowa ta tworzyła spójny, klasycyzujący i modernistyczny układ przestrzenny, z bogatym programem socjalnym (ochronki, szkoły, ogród jordanowski, kościół, poczta, boiska, tereny zielone).

Atuty (**mocne strony**) obszaru 3 to:

- położenie obszaru 3 przy głównej, wewnętrznej osi komunikacyjnej miasta (ul. Nowopogońska); dogodny dojazd z każdego kierunku w mieście i poza nim, dobre połączenia komunikacyjne komunikacją miejską i wahadłową (busy);
- niedalekie położenie Sosnowca i Katowic;
- dobrze rozwinięta infrastruktura społeczna (Centrum Edukacyjno-Społeczne PIASKI);

- zabytkowy charakter części zabudowy - potencjał turystyczny i promocyjny dla miasta;
- zachodzące pozytywne zmiany w strukturze przestrzennej dzielnicy.

Obszar 6: Nowe Miasto (powierzchnia 52,48 ha) nie należy do historycznych założeń, natomiast ciekawe jest założenie-oś kompozycyjna tworzona przez kameralne zabudowania przy ulicy 17 Lipca.

Atuty (**mocne strony**) obszaru 6 to:

- centrotwórcza funkcja gospodarcza i społeczna obszaru 6, przejęta od obszaru 1, liczne firmy zlokalizowane na terenie obszaru 6;
- dobrze rozwinięta infrastruktura społeczna, edukacyjna;
- brak wyraźnych objawów kryzysu w sferze gospodarczej i społecznej;
- spokój społeczny, niewielkie (relatywnie) problemy społeczne w obszarze 6;
- położenie obszaru w ciągu dróg powiatowych, dogodny dojazd do DK 94;
- wolne tereny pod inwestycje, działalność gospodarczą itp.

Stan techniczny części zabytków jest niezadowalający. Ponadto struktura własności jest rozproszona. Wieloletnie użytkowanie przez państwowe zakłady ukształtowało w miarę jednolitą strukturę mieszkańców tych osiedli, którzy w dobie restrukturyzacji tych zakładów (w czasie, gdy nakłady na modernizację są niewspółmierne do ich możliwości nabywczych) nie są w stanie samodzielnie zmodernizować mieszkania, a jako wspólnoty - budynków i ich otoczenia. Zmieniły się także standardy mieszkaniowe i obecnie budynki (przed kapitalnym remontem) nie przedstawiają wysokiej wartości użytkowej. Ze względu na szczegółowe uregulowania odnośnie odnowy zabytków, którymi jest znaczna część zabudowań w obszarach 2 i 3, a także niechęć czy brak środków prywatnych inwestorów do odnawiania obiektów, ulegają one niszczeniu.

Ze względu na znaczącą wartość historyczną oraz charakter, jaki mogą odegrać te osiedla w kształtowaniu potencjału turystycznego miasta w zakresie dziedzictwa przemysłowego konieczna jest ich szybka inwentaryzacja, stopniowa waloryzacja, w tym adaptacja do współczesnych standardów mieszkaniowych.

4.2.2. Granice ochrony konserwatorskiej

Obszar 2: ochrona konserwatorska typu „A” (wpis do ewidencji zabytków); objęto nią budynki mieszkalne, z wyłączeniem obiektu mieszkalnego nr 8. Ochrona krajobrazu („E”)

Obszar 3: ochrona konserwatorska dotyczy obiektów układu urbanistycznego i zabudowy osiedla robotniczego:

- a) budynki mieszkalne:
  - ulica **3.Kwietnia** 2,3,4,5,6,7,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,20,21,22,24,26;
  - ulica **Kościuszki** 1,4,6,8,10,12,14,16,18,20,22;
  - ulica **Sikorskiego** 1,6,8,10,24,26;
  - ulica **Mickiewicza** 8;
- b) budynki użyteczności publicznej:
  - „**Dom Katolicki**” - ulica Kościuszki 3
  - **kościół parafialny** pod wezwaniem Matki Bolesnej (ul. Francuska-Kościuszki)
  - **kapliczka na skrzyżowaniu** ulic Francuskiej i Kościuszki
  - dawny **klub urzędniczy** - ulica Sikorskiego 3;
- c) zespół osiedlowy, który tworzy zabudowa ulic:
  - **Krzywej** 1,2,3,4,5;
  - **Warszawskiej** 1,2,3,4,5,6,7,8,10;
  - **Nowopogońskiej** 210,1212,214,216,218,220;

- **Zwycięstwa 1;**
- d) Budynki mieszkalne przy ulicy **Francuskiej 5,7,9,11,13;**
- e) Zabudowa mieszkaniowa przy ulicy:
  - **Betonowej 1,2,4,6,8,10,12,14,16,18,20,22,24,26,28,30,32,34;**
  - **Nowopogońskiej 230,232,234,236,238,240,242.**

4.2.3. Określenie granic obszaru rewitalizacji

Obszary rewitalizacji pokrywają się zarówno z przestrzennym zasięgiem poszczególnych jednostek przestrzennych: dzielnic, osiedli lub kolonii, ale także z mapą problemów społecznych, przygotowywaną corocznie przez jednostki miejskie zajmujące się problematyką społeczną. Wyznaczono 3 główne obszary rewitalizacji terenów mieszkaniowych, w których występują problemy społeczne:

- Kolonia SATURN - **Obszar 2** (ul. 21.Listopada w granicach działki drogi i za domami w kierunku wałów Brynicy),
- Stare PIASKI - **Obszar 3** (ul. Żeromskiego, Lwowska, Kościuszki, Mickiewicza, Sikorskiego, Graniczna, Betonowa, Stalowa, Konopnickiej, Spacerowa od Nowopogońskiej do Konopnickiej, Nowopogońska od Orzeszkowej do Lwowskiej),
- Nowe Miasto - **Obszar 6** (ul. Ogrodowa, Kombatantów, Grodziecka, Asfaltowa, teren Szpitala Miejskiego).

Wyznaczenie tak szerokiego zakresu przestrzennego rewitalizacji wynika w przypadku obszaru 3 ze skali potrzeb przestrzennych i środowiskowych, a w przypadku wszystkich 3 obszarów z dominacją funkcji mieszkalnej - ze względu na liczne problemy społeczne w nich występujące lub wysokie prawdopodobieństwo ich wystąpienia.

4.2.4. Diagnoza i kierunki rewitalizacji

Opis objawów stanu kryzysowego w obszarach 2, 3 i 6 - sfera przestrzenna i gospodarcza

Każdy z wymienionych powyżej rodzajów zabudowy mieszkaniowej wymaga różnego rodzaju działań rewaloryzacyjnych, jednakże najwięcej objawów stanu kryzysowego wykazują stare osiedla i kolonie robotnicze. Ich zabudowa pierwotnie tworzyła jednolitą strukturę dzielnic robotniczych, usytuowanych wokół kopalni. W całości zamieszkiwane były przez pracowników przemysłu, tworząc swego rodzaju autonomiczną enklawę społeczną. Zespoły te wyróżniały się geometrią planu, sposobem zagospodarowania, kompozycją urbanistyczną oraz jakością detali architektonicznych. W chwili obecnej poszczególne zespoły zostały sztucznie wydzielone poprzez niekorzystne zmiany urbanistyczne, przede wszystkim lokalizację nowych budynków, wyburzenia zabudowań gospodarczych, a także części zabudowy mieszkaniowej.

Do najostrzej zarysowanych **objawów stanu kryzysowego** należą:

- ✓ Zły stan techniczny zabudowy i infrastruktury. Sytuację trudnych warunków bytowych w najstarszych zasobach mieszkaniowych pogarsza niski standard ich wyposażenia (szczególnie jeśli chodzi o sieci wod-kan; węzły sanitarne). Ponadto nie remontowane gruntownie przez dłuższy czas budynki niszczeją, a ich walory użytkowe maleją.
- ✓ Braki w zagospodarowaniu terenu. Braki te dotyczą głównie wyposażenia w elementy małej architektury, takie jak ławki, place zabaw czy oświetlenie, a także w zieleni towarzyszącą przestrzeniom wspólnym osiedli.
- ✓ Nieuregulowane stosunki własnościowe. Nieuregulowana forma zarządu w części obszarów.

Objawy stanu kryzysowego również wykazuje teren Nowego Miasta w większości ukształtowany w latach 1952-1985. Jego kształt urbanistyczny i model przestrzenny wynika z kierunków przyjmowanych w latach 50-tych oraz 70-tych.

W granicach Nowego Miasta mamy do czynienia m.in. z architekturą wielkopłytową, która charakteryzuje się m.in.:

- zwartym, trwałym zainwestowaniem o obniżonym standardzie,
- niską jakością architektury,
- wyizolowaniem ze struktury miejskiej,
- niedopasowaniem skali zabudowy do przylegającej tkanki miejskiej,
- „dehumanizacją” zabudowy i negatywnymi procesami socjologicznymi,
- nieproporcjonalnie dużym skupiskiem mieszkańców.

Określenie przyczyn stanu kryzysowego w obszarach 2, 3 i 6 - sfera przestrzenna i gospodarcza

Jedną z głównych przyczyn stanu kryzysowego starych osiedli i kolonii robotniczych jest utrata przez część ich mieszkańców źródeł utrzymania. Przemiany polityczno-gospodarcze lat 90-tych w Polsce spowodowały gwałtowne natężenie procesów związanych z upadkiem działalności przemysłowej, w tym z likwidacją przemysłu wydobywczego. Ich następstwem stał się problem terenów poprzemysłowych oraz rosnąca liczba bezrobotnych, szczególnie widoczna w przypadku likwidacji jednego, lecz znaczącego dla gospodarki miejskiej zakładu. Ponadto wraz z upływem czasu wzrastają wymagania społeczne w zakresie standardu zamieszkania, który w przypadku osiedli i kolonii pozostaje na niższym niż współcześnie poziomie. Przyczyny problemów przestrzennych osiedli wielkopłytowych wynikają m.in. z zastosowanych technologii, użytych materiałów itp. Podobnie jak w przypadku osiedli i kolonii robotniczych, zmianie uległy wymagania społeczne.

Inne słabości obszaru 2, 3 i 6

- niski standard obsługi przez sieć infrastruktury głównej (wod-kan) i drogowej (obszary 2 i 3), jej niedostosowanie do współczesnych standardów (obszar 2 i 3);
- mała dostępność obszaru 2 (komunikacja, drogi łączące obszar z drogami głównymi);
- niewykorzystany potencjał gospodarczy - wolne obiekty (np. na działalność gospodarczą, inkubator przedsiębiorczości) w obszarze 2;
- niska skłonność mieszkańców obszaru 3 do ponoszenia kosztów inwestycyjnych związanych z modernizacją obszaru;
- kumulowanie się problemów społecznych związanych z utratą pracy lub brakiem aktywności zawodowej, wyłączenie grup z życia społecznego, rodzące się dysfunkcje, a nawet patologie - obszar 2 i 3;
- degradacja starej zabudowy w obszarze 2 i 3 - brak gruntownych remontów;
- utrwalanie się w części obszaru 2 i 3 monostruktury społecznej, w której mogą pojawiać się dysfunkcje, a nawet zachowania patologiczne;
- słaby wizerunek obszaru 3 jako miejsca częściej występujących problemów społecznych.

Określenie kierunków usuwania objawów i przyczyn stanu kryzysowego w obszarach 2, 3 i 6 - sfera przestrzenno-środowiskowa i gospodarcza - określenie potrzeb

Obszar 2 (kolonia SATURN):

- modernizacja systemu wodno-kanalizacyjnego, warunkująca przebudowę pionów głównych w budynkach, a poprzez to warunkujących modernizację lokali mieszkalnych;

- renowacja terenu wokół budynków pod kątem potrzeb osób starszych, dzieci i młodzieży;
- regulacja zieleni, uporządkowanie terenów opadających ku rzece; wyburzenia komórek i dzikich obiektów;
- odnowa istniejących zabudowań, w tym termorenowacja dachów, wymiana stolarki, drzwi, renowacja elewacji;
- pobudzania przedsiębiorczości poprzez organizację warsztatów informacyjnych i szkoleniowych dla mieszkańców zainteresowanych prowadzeniem własnej działalności;
- przeprowadzenie analizy opłacalności utworzenia w budynku komunalnym (ul. 21.Listopada 23) inkubatora przedsiębiorczości;
- likwidacja niskiej emisji jako czynnika obniżającego atrakcyjność osiedla;
- stopniowa zmiana wizerunku osiedla poprzez skoordynowanie działań promocyjnych ze Spółdzielnią SATURN i Czeladzką Spółdzielnią Mieszkaniową.

Obszar 3 (Stare PIASKI):

- modernizacja systemu wodno-kanalizacyjnego w ulicach 3.Kwietnia, Kościuszki, Sikorskiego, Mickiewicza, warunkująca poprawę stanu wód rzeki Brynicy oraz gleby;
- renowacja terenu wokół budynków pod kątem potrzeb osób starszych, dzieci i młodzieży; regulacja zieleni oraz uporządkowanie terenu; wyburzenia komórek i dzikich obiektów;
- renowacja parku PROCHOWNIA jako naturalnego zaplecza i terenu zielonego obszaru 3, w którym mogą odbywać się imprezy masowe, plenerowe, weekendowe. Adaptacja Parku na miejsce spotkań mieszkańców całej dzielnicy;
- odnowa istniejących zabudowań, w tym termorenowacja dachów, wymiana stolarki, drzwi, renowacja elewacji przy użyciu środków zapobiegających ucieczce ciepła;
- organizacja warsztatów informacyjnych i szkoleniowych dla mieszkańców zainteresowanych prowadzeniem własnej działalności gospodarczej; doradztwo zawodowe;
- remonty komunalnych i prywatnych lokali oraz obiektów gospodarczych w obszarze;
- podjęcie działań na rzecz organizacji i wyodrębnienia centrum dzielnicowego przy zbiegu ul. Nowopogońskiej oraz Spacerowej oraz związane z tym działania rewaloryzacyjne;
- podjęcie kompleksowych działań zmierzających do likwidacji niskiej emisji w zabudowie wielorodzinnej jako czynnika znacznie obniżającego standardy środowiskowe w okresie zimowym oraz obniżającego atrakcyjność mieszkaniową całej dzielnicy.

Obszar 6 (Nowe Miasto):

- modernizacja infrastruktury technicznej, reorganizacja terenów przyległych oraz remonty budynków i lokali użytkowych z myślą o rozwoju i powstawaniu nowych miejsc pracy w MSP oraz mikro-przedsiębiorstwach lokalnych;
- renowacja terenu wokół budynków pod kątem potrzeb osób starszych, dzieci i młodzieży; regulacja zieleni oraz uporządkowanie terenu;
- odnowa licznych obiektów użyteczności publicznej, kształtujących w dużej mierze krajobraz semantyczny tej części miasta, a także wpływających na skłonność do inwestowania i remontów innych, osób prywatnych i podmiotów instytucjonalnych;
- rozwój terenów przemysłowych przy ul. Szpitalnej i Wojkowickiej,
- remonty i termorenowacje budynków mieszkaniowych na osiedlu Nowotki;

- działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa ruchu pieszego (ul. Szpitalna, Wojkowicka);
- przebudowa układu drogowego Kombatantów-Szpitalna wobec DK 94 celem zwiększenie bezpieczeństwa i płynności ruchu w mieście oraz lepszej dostępności miast sąsiednich;
- przebudowa terenów handlowych w obszarze 6 - uporządkowanie targowiska Auby;
- reorganizacja terenów zielonych, zwiększenie ich gęstości na terenie obszaru 6;
- podjęcie kompleksowych działań zmierzających do likwidacji niskiej emisji jako czynnika rzutującego na stan powietrza atmosferycznego w mieście.

Diagnoza społeczna - obszary 2, 3 i 6.

Obszar 2: należy do obszarów problemowych, jeśli chodzi o nasilenie zjawisk dysfunkcji życia społecznego. Wykazuje relatywnie (w porównaniu z innymi obszarami) większą ilość zjawisk i procesów społecznych, w tym niepożądanych i stwarzających zagrożenie dla stabilności życia rodzinnego, kulturalnego i społecznego. Problemem społecznym obszaru jest jego częściowa **izolacja** z reszty miasta przez układ drogowy, co może prowadzić do stereotypowego odbioru tego obszaru jako enklawy biedy i problemów społecznych.

Realnym problemem społecznym obszaru 2 (oraz 3) jest jego **ubożenie**, związane w większości z utratą bazy ekonomicznej rodzin go zamieszkujących (**bezrobocie**), jaką była zlikwidowana, położona niedaleko, KWK SATURN. Kopalnia odegrała ważną rolę w ukształtowaniu struktury społecznej obszaru, co może, chociaż nie musi, prowadzić do trudności w pokonywaniu barier ekonomicznych i społecznych w obszarze 2 (niska mobilność, obniżone kwalifikacje itp.).

Obszar ten jest stosunkowo niewielki, natomiast gęsto zaludniony. Do końca 2004 obszar ten zamieszkiwało 770 mieszkańców, w tym 626 to osoby powyżej osiemnastego roku życia. W stosunku do ogólnej liczby ludności miasta Kolonię SATURN zamieszkuje 2,2 %.

Mieszkańcy tego obszaru zwracali się w 2003 roku do MOPS poszukując pomocy przede wszystkim ze względu na **problemy wnikające z pozostawania bez pracy**. W dalszej kolejności odnotowano trudności w funkcjonowaniu społecznym wynikające z **niepełnosprawności** oraz **bezradności opiekuńczo-wychowawczej** i pozostałych problemów życiowych, głównie dotyczących rodzin niepełnych i wielodzietnych.

Powyżej przedstawione problemy zgłosiło 10,8 % wnioskodawców całości pomocy z tego rejonu, a dotyczyły one w sposób bezpośredni i pośredni 12,8 % ogółu mieszkańców obszaru.

Obszar 3: częściowo potwierdza stereotyp terenów pokopalnianych jako problemowych, jeśli chodzi o nasilenie zjawisk dysfunkcji, a nawet patologizacji życia społecznego. Obszar wykazuje dość wysoką ilość negatywnych zjawisk społecznych (w tym niepożądanych i stwarzających zagrożenie), które mogą prowadzić do zakłócenia równowagi społecznej w dzielnicy, wzrostu stopnia odczuwalnego zagrożenia oraz spadku skuteczności kontroli społecznej (problemy alkoholowe, przemoc i zagrożenie przestępczością).

Teren obszaru 3 jest styczny do głównej arterii wewnętrznej dzielnicy - ul. Nowopogońskiej. Lokalizacja pomaga w zachowaniu funkcji gospodarczych, natomiast wewnątrz strefy, w tym zwłaszcza stara zabudowa przy ul. 3.Kwietnia-Kościuszki oraz częściowo - Nowopogońskiej - wykazuje większą od średniej w obszarze ilość dysfunkcji społeczno-ekonomicznych.

W obszarze tym, do końca 2004 roku zamieszkiwały 4.974 osoby, w tym 4.136 osób powyżej 18 roku życia. Mieszkańcy obszaru Stare Piaski stanowią aż **14,4 %** ogółu czeladzian.

Wnioskodawcy, którzy w 2003 roku ubiegali się o pomoc z systemu pomocy społecznej stanowili 5,1 % dorosłych mieszkańców obszaru. Jednakże z pomocy bezpośrednio i pośrednio skorzystało 7,8 % wnioskodawców i członków ich rodzin w odniesieniu do ogółu zbiorowości mieszkańców Starych Piasków.

Dominującymi problemami społecznymi obszaru, jakie występowały w minionych latach w obszarze pomocy społecznej były problemy wynikające z: **pozostawania bez pracy, niepełnosprawności, długotrwałych chorób**, a także **problemy życiowe rodzin niepełnych i wielodzietnych**. Odrębnym problemem jest **alkoholizm** oraz **spadek poczucia bezpieczeństwa**, którego źródła można szukać m.in. wśród młodzieży, która nie znajduje dla siebie alternatywnego sposobu spędzania czasu wolnego. Obszar 3 o dużym zasięgu przestrzennym charakteryzuje się też **wyższym wskaźnikiem odnotowanych incydentów i przestępstw**.

Obszar 6: Nowe Miasto nie należy do obszarów problemowych, jeśli chodzi o szczególne nasilenie czy koncentrację zjawisk dysfunkcji i patologizacji życia społecznego, niemniej ze względu na liczebność populacji jest jednym z obszarów zainteresowania służb społecznych.

Realnym problemem rzutującym na walory i potencjał gospodarczy i społeczny obszaru jest jego stopniowe **starzenie się**. Istnieje bezpośredni związek między starzeniem się populacji zamieszkującej obszar rewitalizowany oraz jego potencjałem rozwojowym. Struktura społeczna strefy rzutuje na strukturę firm w niej obecnych oraz możliwości ich rozwoju.

Lokalizacja obszaru pomaga w zachowaniu jego mocnej funkcji gospodarczej oraz roli w całym mieście, natomiast wewnątrz osiedla Nowotki wykazuje - jako licznie zamieszkaną teren - sporo przypadków i dysfunkcji związanych z alkoholem i problemami rodzin niepełnych oraz wielodzietnych.

W obszarze 6 zamieszkuje 8.576 osób (**24,9 %** ogółu czeladzian), powyżej 18 roku życia - 7.302 osoby. Grupa dzieci i młodzieży jest więc liczniejsza (1.274) niż w innych częściach miasta, co powinno implikować określone działania społeczne.

Zgodnie z diagnozą zjawisk i problemów społecznych w pomocy społecznej, w obszarze tym kumulują się miejsca zamieszkania osób, które w 2003 roku zwracały się do MOPS o pomoc ze względu na skutki **pozostawania bez pracy**, problemy wynikające z **niepełnosprawności** oraz długotrwałej choroby, a także szeroko rozumiane **problemy życiowe rodzin** (rodzin niepełnych, rodzin wielodzietnych, potrzeby ochrony macierzyństwa, bezradność opiekuńczo - wychowawcza). W granicach obszaru Nowe Miasto odnotowano miejsca zamieszkania osób, które zwróciły się do MOPS w poszukiwaniu wsparcia z powodu **ubóstwa**.

Odsetek 6,9 % mieszkańców tego obszaru stanowią osoby, które mając powyżej 18 lat, zwróciły się do MOPS w 2003 roku o pomoc i wsparcie. Działaniami pomocowymi łącznie było objętych dokładnie 8% wnioskodawców oraz członków ich rodzin z obszaru 6.

Określenie przyczyn stanu kryzysowego w obszarach 2, 3 i 6 - sfera społeczna

Przyczyn stanu kryzysowego należy upatrywać przede wszystkim w zjawiskach i procesach związanych z utratą pracy i bazy ekonomicznej mieszkańców obszaru:

- ✓ część osób długotrwale bezrobotnych traci kontakt z rynkiem pracy, przez co wymaga większej pomocy niż np. młodzież, która jest bardziej mobilna i łatwiej dostosowuje się

do aktualnych potrzeb i sytuacji na rynku pracy (udział młodzieży wśród bezrobotnych spada);

- ✓ wzrost zachowań „uzależniających” od pomocy społecznej, postaw roszczeniowych, głównie w części obszaru 3,
- ✓ niska aktywność i mobilność części osób pozostających bez pracy,
- ✓ brak atrakcyjnych ofert spędzania czasu wolnego dla młodzieży z rodzin zagrożonych wykluczeniem. Problem ten dotyczy także osób w wieku średnim i starszych, które są jeszcze aktywne życiowo (a np. na zasiłkach, rentach lub pobierają inne świadczenia), jednak nie angażują się w życie społeczności. Właśnie z myślą o takich grupach należy stworzyć możliwość zaangażowania się w mikro-inicjatywy;
- ✓ niewielki udział przestrzeni publicznych dostępnych dla dzieci, młodzieży oraz osób starszych o funkcji stricte rekreacyjnej, sportowej itp.

Określenie kierunków usuwania objawów i przyczyn kryzysu w obszarach 2, 3 i 6 - sfera społeczna

- objęcie monitoringiem sytuacji społecznej w obszarze 2 i 3;
- rozwój inicjatyw służących dostosowaniu do potrzeb i sytuacji na rynku pracy; organizacja Klubu Pracy, spółdzielni pracowniczej itp.; pomoc osobom bezrobotnym, które zadeklarują chęć czynnego udziału w programie aktywizacji - szkolenia, staże, warsztaty, pomoc psychologa oraz doradcy zawodowego;
- rozszerzenie zakresu zajęć środowiskowych, zwłaszcza dla dzieci z obszaru 2 i 3;
- uruchomienie świetlicy środowiskowej dla dzieci i osób starszych w obszarze 2;
- organizacja przestrzeni pod kątem spędzania wolnego czasu, w tym organizacja placów zabaw, terenu zielonego i bezpiecznego dla dzieci; rewaloryzacja terenów zielonych; rozbudowa zaplecza sportowego z myślą o edukacji poprzez sport, poprawie zdrowotności młodzieży oraz jako alternatywa na spędzanie czasu po zajęciach szkolnych;
- rozbudowa oferty społecznej i kulturalnej dla mieszkańców;
- zapewnienie rodzinom wielodzietnym pomocy w zakresie szkolnym oraz - w miarę możliwości - pomoc psychologów i pomoc materialna;
- remonty domów i uporządkowanie posesji, co pozwoli zaangażować mieszkańców w realizację celów dotyczących ich własnego środowiska życia;
- wyłonienie liderów społecznych w obszarach. Organizowanie konkursów pomiędzy obszarami i osiedlami na najlepsze mikro-inicjatywy.

4.2.5. Cele strategiczne rewitalizacji terenów mieszkaniowych - obszarów 2, 3 i 6

- wzrost atrakcyjności biznesowej kolonii SATURN;
- poprawa struktury przestrzennej i zmiany jakościowe w zagospodarowaniu;
- poprawa warunków mieszkaniowych w starych zasobach;
- wymiana infrastruktury głównej w obszarze 2 i 3 - poprawa stanu środowiska;
- ograniczanie niskiej emisji w budownictwie wielorodzinnym - poprawa stanu środowiska;
- wzrost aktywności i inicjatyw mieszkańców w oparciu o infrastrukturę społeczną oraz pracowników społecznych i wolontariuszy;
- podjęcie działań zwiększających mobilność i dostosowawczych do sytuacji na rynku pracy; objęcie szczególną troską młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych;

- spadek liczby przestępstw i kolizji z prawem.

4.2.6. Cele szczegółowe rewitalizacji terenów mieszkaniowych - obszarów 2, 3 i 6

- pełna adaptacja infrastruktury do współczesnych standardów: obszary 2 i 3 (do 2011)
- rozbudowa oferty świetlic środowiskowych oraz inicjatyw służących „wykorzystaniu” potencjału społecznikowskiego ludzi starszych oraz zagospodarowaniu czasu wolnego dzieciom i młodzieży, zwłaszcza z rodzin niepełnych i zagrożonych (2007);
- poprawa stanu środowiska przez ograniczenie niskiej emisji, zwłaszcza w obszarze 3 i 6 (termin 2015);
- wzrost zachowań prewencyjnych dla poprawy bezpieczeństwa: patrole obywatelskie, większa liczba patroli policyjnych i Straży Miejskiej, monitoring obszarów 3 i 6;
- reorganizacja przestrzeni publicznych pod kątem:
  - wyodrębnienia centrum dzielnicowego w dzielnicy Piaski i organizacji imprez kulturalnych i masowych (2008); - obszar 3;
  - potrzeb osób starszych oraz niepełnosprawnych ruchowo (stopniowo);
  - zapewnienia możliwości spędzania wolnego czasu, głównie przez dzieci i młodzież: boiska, place zabaw (2009);
- właściwe oznaczenie i podjęcie działań służących włączeniu zabytkowych osiedli w szlak turystyki przemysłowej województwa śląskiego (termin 2010);
- wprowadzenie nowych lub zatartych funkcji kreujących wagę i rangę obszarów: obiektów i lokali decydujących o kulturalnym i gospodarczym charakterze, dodających prestiżu (termin 2010);
- renowacja starych domów: obszar 2 i 3 (2020);
- termorenowacja i ucieplnienie osiedla Nowotki - poprawa warunków mieszkaniowych oraz stanu środowiska w mieście (2025);
- budowa nowych mieszkań socjalnych i komunalnych w obszarze 3 i 6.

4.2.7. Szanse i zagrożenia realizacji celów rewitalizacji w obszarach 2, 3 i 6

Zagrożenia realizacji celów i kierunków rewitalizacji - obszar 2, 3 i 6:

- ✓ duża konkurencja między samorządami w ubieganiu się o wsparcie z EFRR, w szczególności na duże projekty wymiany infrastruktury wodno-kanalizacyjnej (Działanie 3.1 oraz 1.2. - obszar 3)
- ✓ zagrożenie brakiem środków własnych na zapewnienie wymaganego wkładu własnego - skala potrzeb jest niewspółmierna do możliwości czasowego generowania takich kwot, jakie byłyby wymagane wobec skali interwencji;
- ✓ Brak wsparcia dla projektów dotyczących rewaloryzacji zabudowy mieszkaniowej i pogłębienie się złego stanu zabudowy - ZPORR de facto nie finansuje tego typu projektów, a właściciele - wobec ogromnej skali kosztów - nie są w stanie podjąć się realizacji całościowej rewaloryzacji starej substancji mieszkaniowej;
- ✓ ryzyko zmiany politycznej - ryzyko częściowego zaniechania procesów odnowy obszarów podlegających rewitalizacji;
- ✓ rosnąca apatia mieszkańców oraz inercja w obszarach 2 i 3, co może prowadzić do utrwalenia ich wyłączenia z życia społecznego i w rezultacie - także gospodarczego;
- ✓ utrwalenie się negatywnego obrazu obszaru 3 wśród mieszkańców, co może sprzyjać utrzymaniu się raczej niekorzystnego wizerunku i potocznej opinii o tym obszarze;

- ✓ spadek poziomu przedsiębiorczości wśród mieszkańców obszarów 2 i 3, co może skutkować utrwaleniem wyłączenia ekonomicznego najstarszej części obszaru 3 oraz częściowo także marginalizacji gospodarczej obszaru 2;
- ✓ nie włączenie się mieszkańców i instytucji w proces odnowy obszaru - realizacja zamierzeń urbanistycznych, gospodarczych i środowiskowych, brak realizacji społecznych elementów składowych procesu rewitalizacji;
- ✓ utrzymanie i nasilanie się niekorzystnych procesów ludnościowych (migracja, ujemne saldo migracji, ujemny przyrost naturalny).

Szanse realizacji celów i kierunków rewitalizacji - obszary 2, 3 i 6:

- ✓ możliwość znacznego sfinansowania projektów rewitalizacji oraz infrastrukturalnych ze źródeł zewnętrznych - możliwość wykorzystania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz innych środków (NFOŚiGW, WFOŚiGW) w finansowaniu poszczególnych projektów infrastrukturalnych;
- ✓ kontynuacja dialogu społecznego wokół koncepcji zmiany wizerunku obszaru 2 i 3 oraz promowaniu Nowego Miasta jako terenu szczególnie atrakcyjnego do prowadzenia działalności gospodarczej;
- ✓ promocja inwestycyjna terenów w obszarach 3 i 6 (w obszarach tych znajdują się tereny przeznaczone pod działalność gospodarczą, w tym przemysłową) oraz podjęcie działań nakierowanych na pobudzenie (w tym promocja) mikro-przedsiębiorczości jako szansa dla rozwoju społecznego i ekonomicznego obszaru 2;
- ✓ wzbogacenie terenów w obszarze 2 i 3 o infrastrukturę społeczną oraz kulturalną i edukacyjną (np. biblioteki, domy kultury) jako istotny element kreowania więzi i postaw społecznych;
- ✓ stopniowa waloryzacja zabytkowych obiektów mieszkalnych ze znaczącym współudziałem (finansowym) wspólnot mieszkaniowych, prywatnych właścicieli;
- ✓ oznaczenie szlaku turystycznego (kolonie robotnicze) i ich promocja - kreowanie głównie nowego wizerunku i odbioru społecznego wśród mieszkańców, wzrost świadomości wartości historycznej i kulturowej obszarów 2 i 3. Te działania mogą sprzyjać kreowaniu nowego, opartego o dziedzictwo przemysłowe, wizerunku całego miasta;
- ✓ wykorzystanie instytucji działających w mieście do przeprowadzenia projektów aktywizacji zawodowej i społecznej wśród mieszkańców obszarów, zwłaszcza obszaru 3.

4.3. Tereny przemysłowe - obszar 4

Do połowy lat 90-tych dominującym na terenie Czeladzi przemysłem było górnictwo węgla kamiennego. W efekcie wyczerpywania złóż oraz recesji gospodarczej istniejąca na terenie miasta KWK „Saturn” została zlikwidowana w 1995 roku i w chwili obecnej w Czeladzi nie jest prowadzona eksploatacja górnicza. Tereny kopalniane w mieście obejmowały głównie rejony ul. Dehnelów (ruch I), Poniatowskiego (szyb Julian) oraz ul. Betonowej (ruch III).

4.3.1. Walory historyczne i kulturowe obszaru 4

Eksploatacja górnicza rozpoczęła się w mieście w latach 70-tych XIX wieku. Powstały wówczas spółki z kapitałem polskim, niemieckim, francuskim, które realizowały kompleksy zabudowy przemysłowej oraz mieszkaniowej o wysokim standardzie. Dziedzictwem historycznym, dokumentującym przemysłowe korzenie rozwoju miasta, są kompleksy budynków KWK SATURN. Ulegają one jednak stopniowej degradacji i dewaluacji, stąd pilna potrzeba ich rewaloryzacji i nadania nowych, użytkowych, funkcji. Do zabytkowych założeń przemysłu i techniki w mieście należą:

- KWK Saturn Ruch I, Czeladź ulica Dehnelów – kompleks o strukturze przestrzennej charakterystycznej dla zakładu wydobywczego z końca XIX i początku XX wieku, usytuowany w otoczeniu zieleni komponowanej oraz kilku zespołów osiedlowych o całościowym założeniu przestrzennym. Zabudowę kopalni stanowią obiekty murowane zbudowane z cegły, z elewacjami pozbawionymi tynku. Zabudowa ta zróżnicowana jest pod względem wysokości (budynki jedno-, dwu- i trzykondygnacyjne). W strukturze przestrzennej zespołu wyróżniają się segmenty głównych obiektów produkcyjnych oraz pierwszoplanowa grupa obiektów frontowych. Całość uzyskała historyzujący i w znacznej mierze ujednolicony wystrój. W kompleksie znajdują się budynki i budowle pochodzące z różnych okresów czasu. Występują tu dobrze zachowane przykłady cennych obiektów górnictwa, unikalne w skali regionu, a nawet kraju (obszar 4);
- KWK Saturn Ruch III, Czeladź-Piaski ul. Kościuszki – na terenie zakładu znajdują się obiekty przebudowane, bądź postawione współcześnie. W latach 90-tych część obiektów rozebrano, pozostawiając jedynie fragment zabudowy administracyjnej, pomocniczej i oddziałów produkcyjnych. Jedynie zabudowa w obrębie tzw. Starego Placu posiada znaczenie historyczne i walory kulturowe. Działania likwidacyjne zniszczyły jednakże dawny układ przestrzenny (obszar 3);
- KWK Saturn Ruch III, Czeladź-Piaski zespół Szybu Julian, ul. Poniatowskiego - niewielki kompleks rozbudowany na początku XX wieku przy szybie pomocniczym. Od lat 70-tych rozpoczęła się likwidacja zakładu, a przeprowadzone wyburzenia zakłóciły całkowicie dawny układ zabudowy. Pozostawiono nieliczne obiekty architektoniczne (obszar 3);
- Zakłady Płytek i Wyrobów Sanitarnych „Józefów” ul. Katowicka 157 - zespół ten tworzy średniej wielkości kompleks produkcyjny, usytuowany w południowej części miasta. Na zespół składa się ujednolicona zabudowa o uproszczonej architekturze. Tworzą ją obiekty z lat 20-tych XX wieku oraz postawione w okresie powojennym. Pierwotny układ zespołu jest nieczytelny, jedynie trzy obiekty zachowały wygląd zbliżony do pierwotnego. Zespół nie posiada znaczących walorów;
- Górnoląskie Przedsiębiorstwo Wodociągowe, Stacja Pomp w Czeladzi, ul. Staszica 124 - jest to niewielkie założenie o typowym dla tego typu zakładów układzie.

Tereny dawnych założeń przemysłowych (Kopalnia Saturn - ul. Dehnelów, ul. Kościuszki, zabudowania Szybu Julian - ul. Poniatowskiego) objęte są ochroną konserwatorską.

Na terenie miasta Czeladzi oprócz zabytkowych założeń przemysłu i techniki, znajdują się także tereny przemysłowe, na których prowadzona jest działalność gospodarcza. Usytuowane są one zarówno na północ, jak i południe od Starego Miasta. Wchodzące w ich skład obiekty (poza nielicznymi wyjątkami) nie wymagają podjęcia natychmiastowych działań rewaloryzacyjnych. Problemy tych terenów mają także naturę społeczną, związaną głównie z bezrobociem jako następstwem likwidacji przemysłu wydobywczego w mieście.

Atuty, walory i inne mocne strony obszaru 4 (terenów poprzemysłowych) to:

- ✓ dogodne położenie, blisko DK nr 94 oraz drogi wewnętrznej części zachodniej miasta - ul. Dehnelów;
- ✓ duża wartość użytkowa (gospodarcza - pomimo daleko posuniętej degradacji i dewastacji) terenów poprzemysłowych oraz zabudowań kopalnianych;
- ✓ duża wartość architektury zespołu pokopalnianego, tworzonego łącznie przez dwa pałace, zabudowania kopalni (częściowo unikatowe na skalę europejską) oraz założenia parkowe, w części również ujęte w ewidencji zabytków miasta Czeladź;
- ✓ jasny i harmonijny układ założenia urbanistycznego kopalni, umożliwiający dużą elastyczność w adaptacji na współczesne funkcje;

- ✓ duża powierzchnia terenów wolnych, które mogą zostać przeznaczone na funkcje typowo gospodarcze;
- ✓ uzbrojenie terenu (ul. Dehnelów) w sieci główne infrastruktury (wod-kan, nN, śN, ciepło, telefon, dojazd).

4.3.2. Granice ochrony konserwatorskiej

Ścisłą ochroną konserwatorską nie objęte są obecnie żadne z powyższych kompleksów. W ewidencji zabytków (kat. „B”) umieszczone są natomiast XIX wieczne zabudowania kopalniane (Ruch I) przy ul. Dehnelów, które wraz z siedzibą dyrekcji (Dehnelów 2), pałacem zarządcy (Dehnelów 10 - oba w obszarze 5) oraz osiedlami przy ul. Legionów i 21 Listopada (wszystkie w ewidencji zabytków) oraz towarzyszącą im infrastrukturą społeczną i terenami zielonymi (Park Jordan, Park 21.Listopada, Park przy dyrekcji i siedzibie zarządcy) tworzyły jednorodny kompleks przestrzenny.

Zabytkami ściśle chronionymi są **maszyny górnicze i przemysłowe**, znajdujące się na terenie zabudowań kopalni SATURN w granicach obszaru 4.

Poniżej przedstawione zostały **zabytki** (budynki) w obszarze 4 - zabudowa kopalni KWK SATURN:

- budynki dyrekcji, administracji i straży pożarnej;
- kompleks wieży wyciągowej, budynku maszyny wyciągowej, kotłowni, warsztatów, szatni, pomieszczeń wentylatorów;
- łaźni i cechowni;
- nadszybia szybów I i II oraz wieży nadszybowej szybu I;
- dawnych stajni (magazynu) i magazynu głównego;
- kompresorowni i budynku transformatora.

4.3.3. Określenie granic obszaru rewitalizacji

W ramach terenów przemysłowych objętych ostrymi objawami stanu kryzysowego przeznaczono do rewitalizacji obszar i najbliższe okolice byłej KWK Saturn, przy ul. Dehnelów (od ul. Miłej do ogródków działkowych obok Parku Alfred, zgodnie ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego) - **Obszar 4** (patrz mapa). Łącznie powierzchnia obszaru 4 wynosi ok. 50,2 ha

4.3.4. Diagnoza i kierunki rewitalizacji

Opis objawów stanu kryzysowego - sfera gospodarcza i przestrzenna

Po 1989 roku, wraz z rozpoczęciem procesu restrukturyzacji górnictwa, prowadzącym do likwidacji KWK SATURN, na terenie miasta zaczęła następować degradacja terenów i obiektów poprzemysłowych. Bardzo często na skutek zaniechania produkcji czy opuszczenia, zdewastowane, zdegradowane, niezagospodarowane czy zagospodarowane ekstensywnie tereny poprzemysłowe stały się „ugorami przemysłowymi”. Obecnie postępujący stan kryzysowy tych obszarów przejawia się między innymi:

- ✓ **Złym stanem technicznym zabudowy i infrastruktury:** Nie remontowane i nie zabezpieczone obiekty stopniowo niszcząc stwarzają zagrożenie dla otoczenia. Ich stan techniczny jest niezadowolający i budzi zastrzeżenia natury eksploatacyjnej i bezpieczeństwa. Degradacji ulega infrastruktura techniczna obiektów i całego terenu.
- ✓ **Postępującą degradacją przestrzenną:** Wyburzenia pojedynczych obiektów poprzemysłowych, a także naturalna, nie kontrolowana sukcesja roślinności powodują chaos przestrzenny oraz zacieranie się czytelnych niegdyś układów przestrzennych.
- ✓ **Utratą znaczenia i rangi:** Likwidacja przemysłu wydobywczego, tak istotnego niegdyś dla rozwoju i funkcjonowania miasta oraz jego mieszkańców spowodowała spadek

rangi tych terenów do rangi obszarów problemowych. Stały się one źródłem problemów społecznych, gospodarczych i przestrzennych.

- ✓ **Negatywnym oddziaływaniem na otoczenie:** Przejawia się ono w negatywnym odbiorze wizualnym i estetycznym tych terenów zarówno przez mieszkańców miasta, jak i przyjezdnych. W ich oczach tereny przemysłowe nie przedstawiają również żadnej większej wartości użytecznej i estetycznej.
- ✓ **Znacznym przekształceniem elementów środowiska przyrodniczego:** Eksploatacja bogactw naturalnych jest jedną z głównych form antropopresji, oddziałujących w istotny sposób na środowisko przyrodnicze oraz strukturę przestrzenno-krajobrazową regionu. W wyniku działalności przemysłowej zarówno tereny przemysłowe, jak i te do nich przylegające, zostały w znacznym stopniu przekształcone. Zmianie uległy między innymi stosunki wodne, stan gleb, ukształtowanie terenu itp.

W załączniku 2 PROM znajdują się fotografie dokumentujące postępującą degradację terenów przemysłowych na terenie miasta.

Określenie przyczyn stanu kryzysowego - sfera gospodarcza i przestrzenna

Opisując objawy stanu kryzysowego terenów przemysłowych można zauważyć wyróżniające się jego przyczyny, które stanowią także **słabości obszaru 4:**

- ✓ opuszczenie kompleksu i pozostawienie go poza użytkowaniem,
- ✓ brak spójnej wizji wykorzystania terenów pokopalnianych,
- ✓ dotychczasowy brak społecznej debaty w mieście nt. wykorzystania kompleksu na cele gospodarcze i - przede wszystkim - społeczno-edukacyjne i kulturalne,
- ✓ wysokie koszty adaptacji i rewaloryzacji terenów pokopalnianych do współczesnych standardów użytkowych,
- ✓ nieuregulowane stany prawne części obiektów,
- ✓ istniejące szczegółowe uregulowania odnośnie odnowy zabytków przemysłowych oraz wynikająca z nich niechęć prywatnych inwestorów do odnawiania obiektów.

Określenie kierunków usuwania objawów i przyczyn stanu kryzysowego - sfera gospodarcza i przestrzenna - określenie potrzeb

- powołanie jednostki zarządzającej mieniem przemysłowym i za nie odpowiadającej;
- zabezpieczenie szczególnie cennych i unikatowych obiektów przed dalszą degradacją;
- określenie kierunków zmian - opracowanie koncepcji zagospodarowania terenów pokopalnianych, określenie funkcji obiektów, w tym etapowania prac;
- możliwość wykorzystania wcześniejszych koncepcji zagospodarowania części obiektów na potrzeby społeczne i edukacyjne (np. filia uczelni wyższej, szkoła średnia) oraz gospodarcze (np. park przemysłowo-technologiczny, inkubator nowych mikro-firm itp.);
- rewaloryzacja obiektów zabytkowych oraz zabytków kultury przemysłowej (maszyn);
- wyburzenia obiektów niepotrzebnych, kolidujących z projektem zagospodarowania terenu lub też pozostających w szczególnie złym stanie technicznym;
- usunięcie „dzikiej zieleni”, rekultywacja terenów przylegających do zabudowań oraz uzupełnienie zieleni komponowanej;
- wyposażenie w niezbędną infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, drogową, teletechniczną i inne media terenów celem ich zagospodarowania na cele gospodarcze oraz inne;
- promocja gospodarcza i inwestycyjna terenu;
- wprowadzani na teren kopalniany nowych firm przez podmiot zarządzający terenem.

Diagnoza społeczna

Obszar 4 należy do obszarów powolnego nasilania się zjawisk dysfunkcji życia społecznego. Podstawowe dysfunkcje związane są z ubożeniem społeczności obszaru - utratą źródła utrzymania: zatrudnienia w zakładach przemysłowych (KWK SATURN). Problematiczny jest zamieszkały rejon przy ul. Węglowej. Tereny kopalni (ponad 33 ha) są niezamieszkałe.

Obszar 4 znajduje się na uboczu, stąd też jego **wyizolowanie** z reszty miasta przez układ drogowy i ogólne położenie może sprzyjać zjawiskom tworzenia swoistej enklawy ubóstwa i potencjalnych problemów społecznych. Obszar 4 otoczony jest terenami poddawanych rekultywacji, co może niekorzystnie wpływać na jego odbiór społeczny i wizerunek tej części miasta. Utrwalona monostruktura społeczna obszaru 4 może także zagrozić trwałości pożądanym zmianom społecznym.

W obszarze 4 zamieszkuje 727 mieszkańców miasta. Stanowią oni 2,1 % ogółu czeladzian. Z kolei liczba mieszkańców powyżej 18 roku życia zamieszkujących ten obszar wynosi 621 osób. Wnioskodawcy, którzy w 2003 roku otrzymali pomoc z systemu pomocy społecznej stanowili 7,6 % dorosłych mieszkańców tego obszaru. Łącznie zaś z członkami swych rodzin stanowili 11,5 % ogółu zbiorowości zamieszkującej obszar 4.

W obszarze tym dominowały takie zjawiska społeczne jak: problemy wynikające z **pozostawania bez pracy, alkoholizmu oraz niepełnosprawności**.

Określenie przyczyn stanu kryzysowego w obszarze 4 - sfera społeczna

Ważną przyczyną problemów społecznych jest izolacja terenu (wrażenie „pozostawienia go samemu sobie”). Przyczyn kryzysu należy upatrywać jednak przede wszystkim w zjawiskach i procesach związanych z utratą pracy i bazy ekonomicznej mieszkańców obszaru:

- ✓ część osób długotrwale bezrobotnych traci kontakt z rynkiem pracy, przez co wymaga większej pomocy; niska aktywność i mobilność części osób pozostających bez pracy,
- ✓ wzrost zachowań „uzależniających” od pomocy społecznej oraz postaw roszczeniowych.

Ważną przyczyną społeczną pogłębiania się aktualnego stanu rzeczy, wpływającą bezpośrednio na stan przestrzeni w obszarze 4 oraz perspektywy rozwojowe i odbiór obszaru 4, jest brak w świadomości społecznej potrzeby szybkiego rozwiązania problemów tego obszaru. W związku z tym zauważalny jest brak rzetelnej debaty społecznej na temat przeznaczenia i przyszłości tego obszaru w mieście. Tymczasem jest on jednym z najważniejszych czynników decydujących o sukcesie rewitalizacji tego typu terenów

Określenie kierunków usuwania objawów i przyczyn stanu kryzysowego w obszarze 4 - sfera społeczna

- ✓ objęcie monitoringiem sytuacji społecznej rejonu ul. Węglowej;
- ✓ rozwój inicjatyw służących dostosowaniu do potrzeb i sytuacji na rynku pracy mieszkańców obszaru 4: organizacja Klubu Pracy, pomoc osobom bezrobotnym, które zadeklarują chęć czynnego udziału w programie aktywizacji: szkolenia, staże, warsztaty;
- ✓ rozszerzenie zakresu zajęć środowiskowych, zwłaszcza dla dzieci z obszaru 4;
- ✓ rewaloryzacja terenów zielonych; rozbudowa zaplecza sportowego z myślą o edukacji poprzez sport, poprawie zdrowotności dzieci i młodzieży oraz jako alternatywa na spędzanie czasu po zajęciach szkolnych;

- ✓ zapewnienie rodzinom wielodzietnym pomocy w zakresie szkolnym oraz - w miarę możliwości - pomoc psychologów i pomoc materialna;
- ✓ pilotażowy projekt społeczny: wyłonienie lidera społecznego w obszarze 4. Organizacja mikroinicjatyw w obszarze 4.

4.3.5. Cele strategiczne rewitalizacji obszaru 4

- ✓ przeprowadzenie debaty publicznej dot. funkcji obszaru 4 - określenie modelu przekształceń oraz przyszłej funkcji użytkowej;
- ✓ pełna inwentaryzacja obiektów i terenów pokopalnianych, sporządzenie koncepcji i dokumentacji technicznej projektów przebudowy;
- ✓ przystąpienie do pozyskiwania partnerów gospodarczo-społecznych i szukania źródeł finansowania projektów dotyczących adaptacji budynków do nowych funkcji;
- ✓ poprawa struktury przestrzennej i zmiany jakościowe w zagospodarowaniu;
- ✓ wymiana infrastruktury głównej w obszarze 4, rozbudowa sieci głównej na obszarach niezabudowanych oraz rekultywacja terenu - poprawa stanu środowiska;
- ✓ wprowadzenie nowych firm przez podmiot zarządzający całym kompleksem;
- ✓ nawiązanie współpracy z szkołami wyższymi i instytucjami regionalnymi, które mogą odegrać pomocniczą rolę w wykorzystaniu potencjału terenów w obszarze 4;
- ✓ wprowadzenie zieleni urządzonej - usunięcie „dzikiej”, ekspansywnej zieleni;
- ✓ organizacja muzeum techniki na terenie części obiektów - wykorzystanie zabytkowych maszyn kopalnianych i ich udostępnienie zwiedzającym;
- ✓ wzrost aktywności i inicjatyw mieszkańców w oparciu o infrastrukturę społeczną oraz pracowników społecznych i wolontariuszy;
- ✓ podjęcie działań zwiększających mobilność i dostosowawczych do sytuacji na rynku pracy; objęcie szczególną troską młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych.

4.3.6. Cele szczegółowe rewitalizacji obszaru 4

- pełna rekultywacja terenów pokopalnianych oraz wnętrza kopalni (do 2015);
- pełna adaptacja infrastruktury do współczesnych standardów: (do 2011);
- zagospodarowanie na cele gospodarcze terenów niezabudowanych: budowa infrastruktury głównej (dróg, wodociągu, kanalizacji, sieci energetycznej, teletechnicznej itp.) na potrzeby realizacji strefy aktywności gospodarczej; budowa sieci wewnętrznej (2011);
- przebudowa i adaptacja zabytkowych obiektów na cele społeczne: kulturalno-oświatowe, edukacyjne (do końca 2015);
- rozbudowa oferty świetlic środowiskowych oraz inicjatyw służących „wykorzystaniu” potencjału ludzi starszych oraz zagospodarowaniu czasu wolnego dzieci i młodzieży, zwłaszcza z rodzin niepełnych i zagrożonych dysfunkcjami (2007);
- reorganizacja przestrzeni publicznych pod kątem przewidzianych funkcji oraz
  - organizacji imprez kulturalnych i masowych (2012);
  - wprowadzenia funkcji edukacyjnej z myślą o młodzieży i integracji społecznej;
  - potrzeb osób starszych oraz niepełnosprawnych ruchowo (stopniowo);
- właściwe oznaczenie i podjęcie działań służących włączeniu zabytków w szlak turystyki przemysłowej województwa śląskiego (termin 2012);
- wprowadzenie nowych lub zatartych funkcji kreujących obszar: obiektów, funkcji oraz lokali decydujących o kulturalnym i gospodarczym charakterze, dodających prestiżu lokalizacyjnego itp. (termin 2015).

Szczegółowo cele rozpisane są na zadania w dalszej części opracowania.

4.3.7. Szanse i zagrożenia realizacji celów rewitalizacji obszaru 4

Zagrożenia realizacji celów i kierunków rewitalizacji obszaru 4

- ✓ wysokie koszty przygotowania projektów rewaloryzacji i regeneracji terenów pokopalnianych, które mogą prowadzić do wyodrębnienia mniejszych, a co za tym idzie - mniej spektakularnych (oczekiwanych społecznie) etapów realizacyjnych; zagrożenie braku środków własnych na zapewnienie wymaganego wkładu własnego oraz finansowanie całości fazy przygotowawczej - skala potrzeb jest niewspółmierna do możliwości średniookresowego generowania przez budżet miasta Czeladź takich kwot;
- ✓ ryzyko braku partnera/-ów użytkujących kompleks. Adaptacja na potrzeby użytkowe (zarówno gospodarcze, jak i społeczne) wymaga, aby obiekty rewaloryzowane (budynki zabytkowe) miały określoną nie tylko funkcję, ale i aby w fazie projektowania szczegółowego wskazany był już ich użytkownik/ użytkownicy. W przypadku nie pozyskania przez miasto instytucji (np. szkoły, placówki lub dużej firmy) zainteresowanej lokalizacją w tego typu obiektach ich rewaloryzacja traci swój sens ekonomiczny;
- ✓ kadencyjność - ryzyko - częściowego zaniechania procesów odnowy obszarów podlegających rewitalizacji;
- ✓ brak promocji inwestycyjnej obszarów pokopalnianych - ryzyko utrwalenia obecnego stanu rzeczy;
- ✓ brak realizacji elementów społecznych procesu rewitalizacji tych terenów; brak ich odpowiedniej promocji turystycznej i ekonomicznej jako unikatowego kompleksu zabudowy przemysłowej regionu górnośląskiego;
- ✓ rzutujące na odbiór i perspektywy ożywienia obszaru zdewastowane obiekty i dziko porośnięte tereny otwarte;
- ✓ spore koszty dostosowania do współczesnych wymogów i standardów, zgodnie z wytycznymi konserwatora zabytków.

Szanse realizacji celów i kierunków rewitalizacji obszaru 4:

- ✓ możliwość znacznego sfinansowania projektów rewitalizacji oraz infrastrukturalnych ze źródeł zewnętrznych - możliwość wykorzystania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej oraz innych środków (NFOŚiGW, WFOŚiGW) w finansowaniu poszczególnych projektów infrastrukturalnych oraz rekultywacji;
- ✓ wykorzystanie dialogu społecznego i społeczno-instytucjonalnej debaty nt. przeznaczenia terenu po KWK SATURN do promowania tego obszaru na zewnątrz jako terenu szczególnie atrakcyjnego do prowadzenia działalności gospodarczej (w tym przemysłowej), przyciągania inwestorów i instytucji mogących zlokalizować się w tego typu obiektach;
- ✓ promocja inwestycyjna terenów) oraz podjęcie działań nakierowanych na pobudzenie (w tym promocja) mikroprzedsiębiorczości jako szansa dla rozwoju społecznego i ekonomicznego obszaru 4;
- ✓ stopniowa waloryzacja zabytkowych obiektów
- ✓ oznaczenie szlaku turystycznego na terenie obszaru 4 i jego promocja - kreowanie głównie nowego wizerunku i poprawa odbioru społecznego obszaru 4 wśród mieszkańców; wzrost świadomości wartości historycznej i kulturowej obszarów 2, 3, 4 i 5. Te działania mogą sprzyjać kreowaniu nowego, opartego o dziedzictwo przemysłowe, wizerunku całego miasta;
- ✓ włączenie terenu po KWK SATURN do szlaku turystyki przemysłowej województwa śląskiego - cele promocyjne, wzajemna współpraca z Urzędem Marszałkowskim nad projektem promocji obszarów;

- ✓ budowa obwodnicy zachodniej miasta i skomunikowanie obszaru 4 w sposób bezpośredni z obszarami inwestycyjnymi w gminie oraz głównymi drogami Aglomeracji.

4.4. Tereny zieleni - obszar 5

Czeladź jest jednym z najstarszych miast w regionie, „ściśniętym” przez miasta z nią sąsiadujące. W związku z tym nie posiada typowej dla przeciętnego miasta strefy podmiejskiej z obszarami leśnymi, łąkami i polami uprawnymi. Pierwotnie na terenie miasta Czeladzi występowała roślinność leśna (lasy liściaste, bory mieszane, buczyny). Od XIX wieku, po przekształceniu miasta w ośrodek przemysłowy, naturalny krajobraz został silnie przekształcony. Flora i fauna ma charakter typowy dla miast w wielkoprzemysłowym regionie. W granicach miasta nie występują większe kompleksy leśne. Szatę roślinną wokół terenów przemysłowych tworzy roślinność antropogeniczna, (nasadzenia, pasy zieleni, zadrzewienia). Fragmentarycznie, na obszarach pozostawionych przez dłuższy czas spontanicznej sukcesji, roślinność nabiera cech półnaturalnych. Istniejące tereny zielone oraz obszary otwarte stanowią szwy ekologiczne, które łączą poszczególne jednostki strukturalne miasta i pozwalają zachować ziarnistość osiedli oraz utrzymać ciągłość systemu ekologicznego (ruszt ekologiczny). W krajobrazie dominują tereny zieleni urządzonej: parki, skwery, zieleń osiedlowa i przyuliczna oraz rozległe tereny nieużytków porolnych. Tereny zieleni miejskiej, urozmaiczone pod względem florystycznym i faunistycznym, mają walory przyrodnicze, dydaktyczne, kulturowe i historyczne, są miejscem wypoczynku i rekreacji, a także podnoszą walory krajobrazowe i klimatyczne miasta.

4.4.1. Walory kulturowe i przyrodnicze obszaru 5

Czeladź położona jest w środkowym biegu rzeki Brynicy. W Systemie Obszarów Chronionych Województwa dolina Brynicy klasyfikowana jest jako korytarz ekologiczny łączący regionalne elementy ESOCh na północy i na południu Województwa przez tereny najbliższego zainwestowania GOP. Rzeka jest obecnie uregulowana o wyprostowanym i obudowanym korycie. Prowadzi ona zanieczyszczone (pozaklasowe) wody. Na terenie miasta znajduje się ponadto kilka niewielkich, sztucznych zbiorników wodnych, powstałych w dawnych wyrobiskach piasku i lokalnych zagłębieniach terenu. Wzdłuż biegu Brynicy usytuowane zostały parki miejskie, wśród których można wymienić:

- Park im. H. Jordana (o powierzchni 7ha), zlokalizowany po wschodniej stronie Brynicy wzdłuż ulicy Katowickiej (w ewidencji zabytków);
- park przy budynku Dyrekcji Kopalni Saturn - założony w okresie międzywojennym po zachodniej stronie Brynicy;
- Ogród Morwowy (o powierzchni 3,4ha) - założony w 1931 roku w dolinie Brynicy, przy dawnej Kopalni Saturn (w ewidencji zabytków);
- Park 21.Listopada (o powierzchni 3ha) - założony w roku 1902, nie przylegający do koryta rzeki Brynicy, położony jest w niedalekiej od niej odległości przy ulicy 21.Listopada, na zachód od zabudowań dawnej kolonii robotniczej (w ewidencji zabytków);
- Park im. T. Kościuszki przy ulicy Katowickiej (o powierzchni 2,4ha) - położony na wschodnim brzegu Brynicy, wzdłuż ulicy Katowickiej i 1.Maja. Założony został w 1905 roku (w ewidencji zabytków).

Zabytkowe założenia zielone parków i cmentarzy (cmentarz przy ul. Szybikowej, cmentarz żydowski przy ul. 3 Szyb oraz cmentarz przy ul. Nowopogońskiej) objęte są strefami ochrony krajobrazu „K”.

Inne atuty obszaru 5:

- ✓ duża powierzchnia urządzonych terenów zielonych;
- ✓ spójna i otwarta na adaptacje oraz wzbogacenie funkcji rekreacyjnych i sportowych struktura przestrzenna parków;
- ✓ położenie w pobliżu Parku Pszczelnik w Siemianowicach Śląskich, dogodnie położenie wzdłuż ul. Katowickiej, dojazd od strony DK nr 94;
- ✓ rozciągnięcie obszaru 5 na osi północ-południe przez całe miasto - ułatwienie przekształceń struktury miasta - łączenie innych terenów z obszarem 5;
- ✓ różnorodność faunistyczna i florystyczna obszaru 4 - ekologiczny szew miasta, powiatu oraz regionu (ESOCh);
- ✓ kompleks sportowo - rekreacyjny MOSiR tworzący „naturalne” zaplecze dla organizacji imprez sportowych i zawodów.

Wzdłuż rzeki ciągną się wały nadrzeczne, przy których znajdują się ścieżki. Mogą one tworzyć element regionalnego układu turystyki aktywnej (ścieżki rowerowe). Rekreacyjny potencjał doliny Brynicy oraz miasta współtworzy bowiem kompleks MOSiR przy ul. Sportowej, ok. 200 m od rzeki. Na kompleks składają się hala widowiskowa oraz stadion sportowy. Uzupełnione o kompleks pływalni oraz ścieżki rowerowe i turystyczno-krajoznawcze (m.in. przyrodniczo-edukacyjne) mogłyby stanowić atut miasta w Aglomeracji. Dodatkową atrakcją może być naturalny punkt widokowy oraz stok sportowy na wzgórzu Borzecha, posiadający odpowiedni spadek i ukształtowanie.

4.4.2. Granice ochrony konserwatorskiej

Ochroną konserwatora zabytków objęte są w ramach obszaru 4 m.in. tereny zielone:

- Park im. H. Jordana (o powierzchni 7 ha),
- Ogród Morwowy (o powierzchni 3,4 ha),
- Park 21 Listopada (o powierzchni 3 ha),
- Park im. T. Kościuszki przy ulicy Katowickiej (o powierzchni 2,4 ha),
- wapienniki na Wzgórzu Borzecha,

a ponadto:

- budynek Szkoły przy ul. Katowickiej 42,
- Pałac „Pod Filarami” przy ul. Dehnelów 10, wraz z zabudowaniami towarzyszącymi (Dehnelów 12),
- kamienice bliźniacze przy ul. Dehnelów 26-28 i 24-30,
- budynek dawnego kina „UCIECHA” przy Placu Konstytucji / ul. 1 Maja,
- kamienice przy ul. Katowickiej nr 81, 83, 111, 121, 123.

4.4.3. Określenie granic obszaru rewitalizacji

W ramach terenów zieleni i terenów otwartych objętych objawami stanu kryzysowego przeznaczono do rewitalizacji teren doliny rzeki Brynicy - **Obszar 5** - od mostu na ul. Staszica po ul. Katowicką włącznie, ograniczony od zachodu ul. Sportową i częściowo Legionów wraz z kompleksem MOSiR, a od zachodu zabudowaniami nieparzystymi ul. Katowickiej, terenem między ul. Zacisze, Niecała i Nową oraz wzgórzem Borzecha. W jego granicach znajdują się Park Kościuszki, Park Grabek, Park Jordana, Park 21. Listopada, Pałac Pod Filarami przy ul. Dehnelów wraz z otoczeniem, Ogród Morwowy i ww. kamienice.

Teren ten niewątpliwie podlega niekorzystnym zjawiskom degradacji, ale także - zgodnie z przeprowadzoną analizą SWOT - posiada duży potencjał rozwojowy, stąd jego umieszczenie w Programie Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi.

4.4.4. Diagnoza i kierunki rewitalizacji

Opis objawów stanu kryzysowego w obszarze 5 - sfera przestrzenna i środowiskowa

Spośród terenów zieleni i terenów otwartych najbardziej wymagającą działań rewitalizacyjnych wydaje się być dolina rzeki Brynicy. Wśród charakterystycznych dla niej objawów stanu kryzysowego można wyróżnić:

- ✓ **Zły stan jakości wód (zanieczyszczenie).** Rzeka Brynica nie powinna prowadzić wód pozaklasowych. Wody tej rzeki są zanieczyszczone w dużej mierze ściekami dopływającymi do niej z kanalizacji (dzikie zrzuty ścieków).
- ✓ **Niewystarczające powiązania funkcjonalne, przestrzenno-krajobrazowe i komunikacyjne rzeki z terenami miejskimi do niej przyległymi.** Tereny miejskie przyległe do rzeki nie wykorzystują potencjału wynikającego z ich położenia. Przejawia się to brakiem powiązań kompozycyjnych (punkty widokowe, osie widokowe, osie kompozycyjne), brakiem dostępności do rzeki (ciągi piesze i rowerowe), brakiem obiektów cechujących się wysoką jakością rozwiązań urbanistycznych podkreślających tożsamość miejsca.
- ✓ **Negatywne oddziaływanie na otoczenie.** Zarówno zanieczyszczenie rzeki, jak i niewłaściwe jej uregulowanie (wybetonowane i wyprostowane koryto) powoduje negatywny odbiór wizualny i estetyczny.
- ✓ **Brak wizualnego kontaktu z rzeką.** Obramowanie koryta rzeki wysokimi wałami uniemożliwia bezpośredni kontakt człowieka z wodą.
- ✓ **Brak połączeń przyrodniczych doliny Brynicy w granicach miasta z terenami sąsiadującymi.** Rzeka nie zna granic administracyjnych, dlatego też powinna być traktowana jako korytarz ekologiczny umożliwiający połączenie z obszarami położonymi na północ i południe od miasta. Jako element układu ciągłego terenów otwartych, przenika ona całą tkankę miejską i łączy ją z otwartym krajobrazem podmiejskim.
- ✓ **Brak zaplecza umożliwiającego dostęp do rzeki** (parkingi, dojazd do terenów nad rzeką).
- ✓ **Niewykorzystany potencjał rekreacyjno-wypoczynkowy terenów nadrzecznych.** Tereny nadrzeczne nie wychodzą naprzeciw oczekiwaniom społecznym, związanym z rozwojem turystyki aktywnej i biernej wiążącej się z różnymi możliwościami spędzania wolnego czasu. W ocenie walorów estetycznych krajobrazu nadrzecznego oraz jego poszczególnych walorów widokowych, uwzględniając przy tym możliwość uprawiania sportu, wędrowek pieszych oraz wędkarstwa, należy wziąć pod uwagę wartości poznawcze, dydaktyczne i estetyczne oraz stosunek emocjonalny człowieka do miejsca.
- ✓ **Zaniedbanie parków miejskich przylegających do rzeki.** W większości parków zatarty został pierwotny układ kompozycyjny, widoczne są braki w infrastrukturze (oświetlenie) oraz elementach małej architektury (ławki, wyposażenie placów zabaw, itp.), a także miejscowe zaniedbania pielęgnacyjne zieleni.

W załączniku 2 do niniejszego opracowania znajduje się dokumentacja fotograficzna dla części terenów zielonych, wymagających wsparcia.

Określenie przyczyn stanu kryzysowego w obszarze 5 - sfera przestrzenna i środowiskowa - słabe strony obszaru

Objawy stanu kryzysowego doliny rzeki Brynicy mają następujące przyczyny:

- ✓ - nieuregulowana gospodarka wodno-kanalizacyjna w mieście i poza nim,
- ✓ - uregulowanie rzeki (ujęcie w wysokie wały) i wyprostowanie koryta rzeki,
- ✓ - niewystarczająca ilość bieżących prac pielęgnacyjnych.

Określenie kierunków usuwania objawów i przyczyn stanu kryzysowego w obszarze 5 - sfera przestrzenna i środowiskowa

- regulacja gospodarki wodno-kanalizacyjnej w mieście i poza nim, współpraca pomiędzy gminami położonymi w zlewni Brynicy;
- wykorzystanie terenów przyległych do przepływającej rzeki na cele rekreacji;
- zwiększenie nakładów na bieżące prace pielęgnacyjne;
- odnowa drzewostanu, uzupełnienie małej architektury, remont alejek, oświetlenie;
- organizacja imprez masowych w Parku Kościuszki i Grabek
- renowacja zabytkowego Pałacu Pod Filarami wraz z otoczeniem - atrakcja ponadlokalna,
- wytyczenie ścieżek i szlaków edukacyjnych, przyrodniczych oraz sportowo-rekreacyjnych, połączenie ich ze szlakami w miastach Sosnowiec, Siemianowice Śląskie, Będzin i Katowice; właściwe oznaczenie szlaków i ich promocja;
- budowa ścieżek rowerowych

Diagnoza społeczna

Obszar 5: do końca 2004 roku zamieszkiwany był łącznie przez 917 osób, w tym 743 powyżej osiemnastego roku życia. Zasadlający obszar mieszkańcy stanowią 2,8% ogółu czeladzi.

Problemy społeczne tego obszaru to: alkoholizm, dewastacje, bezradność opiekuńcza i wychowawcza. Osoby ubiegające się o pomoc lub wsparcie z MOPS w 2003 roku, a więc wnioskodawcy stanowili 8,8 % dorosłych mieszkańców obszaru. Uwzględniając w dystrybucji wszelkich działań pomocowych członków rodzin wnioskodawców okazuje się, że wsparcie z systemu pomocy społecznej dotarło łącznie do 14,6 % mieszkańców zamieszkujących ten obszar.

Dominujące kwestie społeczne, jakie występowały w 2003 i 2004 roku w obszarze pomocy społecznej to **problemy wynikające z pozostawania bez pracy, niepełnosprawności, długotrwałych chorób, a także problemy życiowe rodzin niepełnych i wielodzietnych.**

Odbiór społeczny terenów zielonych jest niejednoznaczny - panuje opinia o braku wykorzystania ich potencjału. Ponadto spora część rodzin zagrożonych niedostosowaniem mieszka właśnie przy ul. Katowickiej, co rzutuje na odbiór tej ulicy i obszaru w mieście.

Określenie przyczyn stanu kryzysowego w obszarze 5 - sfera społeczna

Przyczyn stanu kryzysowego należy upatrywać przede wszystkim w zjawiskach i procesach związanych z utratą pracy i bazy ekonomicznej mieszkańców obszaru:

- ✓ część osób długotrwale bezrobotnych traci kontakt z rynkiem pracy, przez co wymaga większej pomocy; problemem staje się alkoholizm;
- ✓ niska aktywność i mobilność części osób pozostających bez pracy,
- ✓ wzrost zachowań „uzależniających” od pomocy społecznej, ale także postaw roszczeniowych.

Określenie kierunków usuwania objawów i przyczyn kryzysu w obszarze 5 - sfera społeczna

- objęcie monitoringiem sytuacji społecznej ul. Katowickiej;
- rozwój inicjatyw służących dostosowaniu do potrzeb i sytuacji na rynku pracy mieszkańców obszaru 5: organizacja Klubu Pracy, pomoc osobom bezrobotnym, które zadeklarują chęć czynnego udziału w programie aktywizacji: szkolenia, staże, warsztaty;

- rozszerzenie zakresu zajęć środowiskowych, zwłaszcza dla dzieci w oparciu o MBP przy ul. 1.Maja i Gimnazjum nr 2. Możliwa także adaptacja budynku: ul. Katowicka nr 117;
- stworzenie atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego na imprezach masowych;
- wprowadzenie dodatkowych form terapii zajęciowej i/lub spędzania czasu wolnego dla osób starszych, bezradnych życiowo;
- rewaloryzacja terenów zielonych; rozbudowa zaplecza sportowego z myślą o edukacji poprzez sport, poprawie zdrowotności dzieci i młodzieży oraz jako alternatywa na spędzanie czasu po zajęciach szkolnych;
- zapewnienie rodzinom wielodzietnym pomocy w zakresie szkolnym oraz - w miarę możliwości - pomoc psychologów i pomoc materialna.
- wyłonienie lidera społecznego w obszarze 4. Organizacja mikro-inicjatyw oraz konkursów między osiedlami i obszarami.

4.4.5. Cele strategiczne rewitalizacji obszaru 5

- uporządkowanie starych parków, przeprowadzenie ich inwentaryzacji i konserwacji;
- budowa infrastruktury towarzyszącej parkom lub/i ich modernizacja lub naprawa (uzupełnienie), w tym zwłaszcza placów zabaw i alejek z oświetleniem;
- zakończenie regulacji lewobrzeżnej gospodarki wodno-kanalizacyjnej;
- renowacja zabytkowego Pałacu Pod Filarami wraz z otoczeniem - razem z zabytkowym kompleksem kopalni i parkami wzdłuż rzeki ma to być atrakcja na skalę regionu;
- wytyczenie ścieżek i szlaków edukacyjnych, przyrodniczych oraz rekreacyjnych, budowa ścieżek rowerowych i ich połączenie ze szlakami w miastach Sosnowiec, Siemianowice Śląskie, Będzin i Katowice; właściwe oznaczenie szlaków i ich promocja;
- wzrost aktywności i inicjatyw mieszkańców w oparciu o infrastrukturę społeczną oraz pracowników społecznych i wolontariuszy;
- podjęcie działań zwiększających mobilność i dostosowawczych do sytuacji na rynku pracy; objęcie szczególną troską młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych.

4.4.6. Cele szczegółowe rewitalizacji obszaru 5

- wymiana infrastruktury wodno-kanalizacyjnej (2012)
- modernizacja kompleksu MOSiR (2009), rozbudowa kompleksu w układzie PPP (2012);
- aranżacja przestrzeni miejskiej pod kątem „przywiązania” do rzeki - budowa ścieżek rowerowych, wytyczenie szlaków, modernizacja parków miejskich i placów leżących w obszarze 5 (przystanek A - ul. Dehnelów, Plac Konstytucji) - 2012;
- renowacja Pałacu Pod Filarami z otoczeniem; utworzenie muzeum miejskiego (2010);
- podjęcie ww. działań społecznych i na rzecz rynku pracy dla mieszkańców obszaru - 2007.

4.4.7. Szanse i zagrożenia realizacji celów rewitalizacji obszaru 5

Szanse:

- ✓ pozyskanie na rewaloryzację obszaru środków zewnętrznych i pozabudżetowych (WFOŚiGW, EkoFundusz, EFRR, środki Urzędu Marszałkowskiego i inne);
- ✓ włączenie obszaru w szlak turystyki przemysłowej, aktywnej i jego aktywna promocja;
- ✓ wzbogacenie programu funkcjonalnego i budowa powiązań obszaru 5 z innymi terenami w mieście i regionie (ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne, oznaczenie, folder, mapy itp.);

- ✓ pozyskanie inwestora prywatnego, który w układzie Partnerstwa Publiczno-Prywatnego wybuduje kompleks pływalni (dobudowa) przy kompleksie MOSiR;
- ✓ duże zainteresowanie sportem i krzewieniem kultury fizycznej w mieście jako istotny element lokalnej tradycji społecznej.
- ✓ współdziałanie w sprawach rozwoju terenów zielonych oraz doliny rzeki Brynicy z sąsiednimi miastami oraz Urzędem Marszałkowskim;
- ✓ stopniowa poprawa jakości wód rzeki Brynicy wskutek działań naprawczych (gospodarka wodno-ściekowa), a także na skutek naturalnych procesów samooczyszczania.

Zagrożenia:

- ✓ brak wystarczających środków na inwestycje - do tej pory wydatkowano na obszar 5 stosunkowo niewielkie kwoty (bieżące, niezbędne prace pielęgnacyjne). Zagrożenie wynika głównie z utrzymania się przeświadczenia, że inwestycje w tereny zieleni są mniej priorytetowe niż porządkowanie spraw infrastrukturalnych w mieście;
- ✓ Konkurencja w ubieganiu się o środki pomocowe (głównie EFRR) i inne; układ kryteriów oceny projektów promujący projekty duże, urbanistyczne.

4.5. Działania podjęte i zrealizowane w ramach obszarów rewitalizowanych przed i w trakcie opracowywania Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi

Urząd Miasta w Czeladzi rozpoczął pracę nad Programem Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi w roku 2003. Zaczątkiem prac nad PROM były konsultacje społeczne projektów rewitalizacji strefy staromiejskiej (od 2003 roku) oraz osiedli mieszkaniowych 21.Listopada oraz 3.Kwietnia (2004).

W maju 2004 r. powołano Zespół ds. Rewitalizacji Starego Miasta, a we wrześniu 2004 r. powołano Zespół Zadaniowy ds. Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Miasta Czeladź oraz Pełnomocnika ds. Rewitalizacji. Wraz z powołaniem ww. Zespołu Urząd Miasta Czeladź zwrócił się do obecnych w mieście instytucji i organizacji pozarządowych z prośbą o współdziałanie w tworzeniu Programu Rewitalizacji i wypracowanie propozycji jej zakresu.

Podejmowane w latach wcześniejszych działania inwestycyjne mają ścisły związek z planem działań zawartym w Programie Rewitalizacji. Działania podejmowane wcześniej stanowiły punkt wyjściowy dla działań planowanych w ramach Programu Rewitalizacji.

V. Planowane działania rewitalizacyjne w latach 2004-2008 i następnych

W niniejszym rozdziale przedstawiona została lista szeroko rozumianych działań rewitalizacyjnych, jakie zamierza realizować miasto w okresie 2004-2006 i w latach następnych, na obszarach rewitalizowanych. Działania te zostały przedstawione w układzie tabelarycznym, wskazując wskaźnik efektu, termin realizacji, szacowany koszt inwestycji, odpowiedzialność oraz możliwe źródła dofinansowania poszczególnych działań. Analiza możliwości finansowania tych projektów przez miasto została zawarta w rozdziale VI „Plan finansowy na lata 2004 -2006”.

Działania planowane spójne są z Wieloletnim Planem Inwestycyjnym Miasta Czeladź na lata 2005-2011, który to dokument jest dokumentem nadrzędnym wobec PROM z zakresie zadań inwestycyjnych i kierunków inwestowania. Działania społeczne z kolei są spójne i związane bezpośrednio z realizacją programów społecznych, wpisanych w Strategię rozwoju miasta Czeladź na lata 2005-2015 oraz Miejski Program Pomocy Społecznej.

5.2. Plan działań gospodarczych w latach 2004 - 2008 i następnych pominięto

5.3. Plan działań społecznych w latach 2004 - 2008 i następnych pominięto

5.4. Priorytety Programu Rewitalizacji

Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi jest wieloletnim planem zadaniowym, tj. wyznacza wszystkie te zadania, które są niezbędne dla poprawy jakości życia w mieście. Są to:

- poprawa warunków mieszkaniowych w starej zabudowie;
- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej, zwłaszcza w obszarze 1, 2 i 3 oraz 5;
- porządkowanie przestrzeni publicznych pod kątem dostosowania do współczesnych wymagań oraz poprawy ich struktury (uczytelniania);
- odnowa i ochrona dziedzictwa przemysłowego, kulturowego i przyrodniczego;
- poprawa warunków prowadzenia i funkcjonowania firm, w szczególności MSP i mikroprzedsiębiorstw;
- realizacja przedsięwzięć i projektów dotyczących przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, zapobiegania patologiom i dysfunkcjom społecznym, poprawie sytuacji na rynku pracy osobom bezrobotnym, aktywizacji społeczności lokalnej, w tym przy wykorzystaniu organizacji społecznych działających w mieście.

W trakcie prac nad Programem Rewitalizacji (...) opracowywane były Wieloletni Plan Inwestycyjny Miasta Czeladź na lata 2005-2011 (WPI) oraz Strategia Rozwoju Miasta Czeladź na lata 2005 - 2015. Podczas warsztatów poświęconych ww. dokumentom, z udziałem środowisk lokalnych, określono kierunki dalszego rozwoju miasta. Propozycje konkretnych działań inwestycyjnych proponowanych do realizacji w ramach WPI (sfera przestrzenna, gospodarcza i środowiskowa) poddane zostały wielokryterialnej ocenie. Wynikiem oceny było wskazanie priorytetów inwestycyjnych, które zostały umieszczone w Programie Rewitalizacji. Tym samym wszystkie 3 dokumenty są spójne i powiązane ze sobą.

Kryteria oceny i doboru zadań inwestycyjnych do Wieloletniego Planu Inwestycyjnego dla Miasta Czeladź, służące wyodrębnieniu priorytetów Programu Rewitalizacji

1. Ocena inwestycji w kategoriach obszarowego zasięgu oddziaływania:

- 3 – zasięg ponadlokalny,
- 2 – zasięg ogólnomiejski,
- 1 – zasięg dzielnicowy,
- 0 – zasięg osiedlowy lub jednostkowy.

2. Ocena inwestycji w kategoriach zasięgu ludnościowego:

- 3 – społeczność ponadlokalna,
- 2 – społeczność całego Miasta,
- 1 – społeczność dzielnicy,
- 0 – społeczność osiedla.

3. Zadanie wynikające z czynników niezależnych od gminy (np. obowiązek ustawowy), kontynuacja zadania inwestycyjnego:

- 3 – zadanie wynika z obowiązku i/lub jest kontynuacją wprost zrealizowanych do tej pory inwestycji,
- 2 – jest pozwolenie na budowę z lat poprzednich,
- 1 – przewidywane jest wydanie decyzji lub/i zaistnienie takiego czynnika zewnętrznego lub/i istnieje częściowa dokumentacja zadania,
- 0 – brak czynnika zewnętrznego wpływającego na projekt.

4. Wpływ na rozwój gospodarczy i dalszy potencjał rozwoju:

- 3 – projekt otwiera nowe możliwości inwestowania w Mieście,
- 2 – inwestycja przyczynia się do powstania nowych miejsc pracy,
- 1 – projekt podwyższa atrakcyjność inwestycyjną Miasta,
- 0 – projekt nie ma wpływu na atrakcyjność inwestycyjną Miasta.

5. Wpływ projektu na środowisko:

- 3 – znaczny, pozytywny wpływ na środowisko w skali ponadlokalnej,
- 2 – pozytywny wpływ na środowisko w skali dzielnicy/ Miasta lub/i projekt zawiera się w Gminnym Programie Ochrony Środowiska,
- 1 – niewielki pozytywny wpływ na środowisko,
- 0 – nie ma wpływu (neutralny).

6. Wpływ projektu na rozwój społeczny i zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego (w tym budownictwo komunalne i socjalne, oświata, sport i rekreacja, opieka społeczna, bezpieczeństwo, opieka zdrowotna, społeczeństwo informacyjne):

- 3 – inwestycja wnosi nową jakość w rozwój społeczny Miasta,
- 2 – inwestycja poprawia możliwości rozwoju społeczności lokalnej - oddziaływanie na więcej niż jedną dziedzinę życia społecznego,
- 1 – projekt poprawia warunki życia w jednej z dziedzin życia społecznego,
- 0 – projekt nie ma wpływu na rozwój społeczny.

7. Wpływ na budżet i gospodarkę finansową Miasta:

- 3 – generuje znaczące przychody lub/i wprost sprzyja ich powstaniu,
- 2 – generuje niewielkie przychody lub oszczędności w przyszłości,
- 1 – pokrywa koszty eksploatacji i/lub jest zbilansowana,
- 0 – przynosi istotny wzrost stałych wydatków budżetu.

8. Możliwość finansowania inwestycji ze źródeł zewnętrznych:

- 10 – dofinansowanie bezzwrotne w wysokości powyżej 75% wartości brutto inwestycji,
- 7 – dofinansowanie bezzwrotne od 50 – 75 % wartości projektu,
- 5 – dofinansowanie bezzwrotne od 20 – 50 % wartości projektu,
- 2 – kredyt preferencyjny lub dotacja do 20% wartości projektu,
- 0 – brak możliwości dofinansowania lub kredyt komercyjny.

Poszczególne zadania zostały ocenione, a następnie rangowane. Punktacja zadań inwestycyjnych, a także zakresem problemów i pożądanymi zmianami społecznymi miały decydującą rolę w określaniu obszarów priorytetowych oraz priorytetów w ramach poszczególnych obszarów. Wynikiem oceny jest wskazanie na 2 obszary rewitalizacji jako najważniejsze z punktu widzenia rangi i ich znaczenia dla miasta. Są to:

- **obszar 1 - Stare Miasto;**
- **obszar 4 - tereny przemysłowe (po KWK SATURN).**

5.4.1. Obszar priorytetowy 1 - Stare Miasto (obszar 1)

Ze względu na swój historyczny charakter oraz lokalizację, obszar Starego Miasta najbardziej odpowiada za ogólny odbiór miasta. Wpływ na to ma obraz Starówki, zaniedbanych i pustych przestrzeni miejskich oraz budynków, zlokalizowanych od strony ul. Staszica. Podejmowane działania rewitalizacyjne, w pierwszej kolejności, powinny wpłynąć na podniesienie jakości tej właśnie przestrzeni miejskiej oraz ożywienie gospodarcze i społeczne Starówki.

Stare Miasto - 1 obszar priorytetowy:

Powierzchnia: 50,4 ha, wewnątrz strefy: ok. 10 ha

Zamieszkanie: 1.332 os.

Główne problemy: naruszenie kompozycji, dezintegracja przestrzenna, zaniedbanie, braki infrastrukturalne, utrata funkcji centralnej

Główne potrzeby: wymiana infrastruktury, renowacja i uczytelnienie układu urbanistycznego; ożywienie gospodarcze i społeczne, przywrócenie funkcji centralnej

Największy wpływ na rewitalizację tego obszaru będą miały następujące działania:

- 1 reorganizacja przestrzeni Starego Miasta, zwłaszcza wokół Rynku - tj.:
  - redukcja ruchu kołowego oraz przeniesienie ruchu autobusowego poza Rynek - przeniesienie przystanków autobusowych na ul. Szpitalną i Kombatantów;
  - waloryzacja płyty Rynku zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi, zbieżnymi z oczekiwaniami w zakresie organizacji przestrzeni publicznej dla celów organizacji imprez masowych i przywrócenia strefie funkcji centrotwórczych,
  - realizacja parkingów dla osób odwiedzających Stare Miasto.
- 2 zintegrowanie obszaru z pozostałymi częściami miasta - tj.:
  - wytyczenie szlaków turystycznych i edukacyjno-historycznych;
  - realizacja oznaczonych ciągów pieszych/szpalerów w kierunku Nowego Miasta.
- 3 ożywienie obszaru - tj.: lokalizacja funkcji centrotwórczych, kulturalnych i gospodarczych na Rynku i w jego obszarze, w tym sprowadzenie młodzieży i turystów z regionu do odnowionej Starówki.
- 4 promocja Starówki, tj. staranne oznaczenie, nawiązanie do lokacji miasta średniowiecznego, do licznych przekazów i legend.

Priorytety w 1 obszarze priorytetowym - zgodnie z pkt 5.1.:

- zadania 1.PGI.1.(infrastruktura techniczna - ochrona środowiska, w tym sieci wod-kan),
- zadania 1.PGI.2. i 1.PGI.3. (komunikacja i drogi - obwodowy układ drogowy),
- zadania 1.PGI.6. i 1.PGI.8. (odnowa przestrzeni i uczytelnienie układu urbanistycznego)
- zadanie 1.PGI.4. (odnowa budynków i posesji - zadanie właścicieli nieruchomości)
- zadania 1.S.3. i 1.S.4. (rozwój społeczny i kulturalny)

Pozostałe działania są komplementarne w stosunku do działań priorytetowych.

Obszar 1. Priorytetowe działania dotyczą rewaloryzacji pierzei Rynku, przebudowy płyty i uporządkowania przestrzennego Starówki i jej włączenie (integracji) z innymi obszarami miasta, a także ożywienia jej klimatu społecznego i gospodarczego. Efektem działań priorytetowych wspartych promocją obszaru ma być istotna poprawa warunków mieszkaniowych oraz prowadzenia działalności gospodarczej na Starym Mieście.

5.4.2. Obszar priorytetowy 2 - Tereny poprzemysłowe (obszar 4)

Obszar ten został uznany za priorytetowy w trakcie prac nad WPI ze względu na historyczny charakter przemysłowej zabudowy (zabytki przemysłu dokumentujące historię gospodarczego rozwoju miasta), a także potencjał gospodarczy.

Tereny poprzemysłowe - 2 obszar priorytetowy:

Powierzchnia: 50,2 ha, w tym KWK Saturn:36,7 ha
Zamieszkanie:727 os.

Główne problemy: degradacja obszaru, opuszczenie obiektów i utrata przez nie funkcji użytkowych, niszczące obiekty zabytkowe

Potrzeby: adaptacja obiektów i terenu na nowe funkcje społeczno-kulturalne i gospodarcze, powstanie nowych miejsc pracy, renowacja zabytkowych budynków oraz maszyn

Obszar ten należy do najbardziej zdegradowanych spośród wszystkich 6 obszarów poddanych procesowi rewitalizacji. Równocześnie - po likwidacji kopalni SATURN i opuszczeniu kompleksu nie przesądzono o jego przyszłych funkcjach, co stwarza dodatkowe szanse w procesie adaptacji i rewaloryzacji - elastyczność rozwiązań. Podejmowane działania rewitalizacyjne, w pierwszej kolejności, powinny dotyczyć zabezpieczenia zabytkowej części kopalnianych budynków i maszyn, a następnie być skierowane na podniesienie jakości tej właśnie części obszaru 4.

Priorytety w obszarze 4 - zgodnie z pkt 5.1.:

- zadanie 4.PGI.1. (komunikacja społeczna, określenie nowych funkcji)
- zadanie 4.PGI.2. i 4.PGI.3. (adaptacja obiektów na nowe cele i funkcje)

Działanie 4.PGI.4.(tereny zielone) dopełnia ww. działania priorytetowe. Priorytetowe działania dotyczą zabezpieczenia terenu kompleksu przed dalszą degradacją i dewastacją oraz mają sprzyjać stopniowej zmianie jego funkcji: gospodarczych i społecznych zgodnie z wytycznymi konserwatora i współczesnymi tendencjami.

5.4.3. Priorytety w ramach pozostałych obszarów

Obszar 2: Kolonia SATURN

Obszar 2 to kolonia znajdujących się pod ochroną konserwatora budynków mieszkaniowych, która wymaga przede wszystkim wymiany infrastruktury oraz odnowy samych budynków.

Priorytety w obszarze 2 - zgodnie z pkt 5.1.:

- zadanie 2.PGI.1. (infrastruktura techniczna - ochrona środowiska)
- zadanie 2.PGI.2. (odnowa i remonty zabytkowych budynków mieszkalnych)

Pozostałe działania należy uznać za komplementarne do powyższych, biorąc pod uwagę cele rewitalizacji w tym obszarze.

Obszar 3: Stare PIASKI

Na obszar 3 składają się cenne architektonicznie kompleksy starych osiedli mieszkaniowych. Znajdują się one pod ochroną konserwatora i wymagają gruntownej

modernizacji. Ponadto w obszarze 3 konieczne są działania aranżujące przestrzeń. Rejon ul. 3.Kwietnia-Sikorskiego-Mickiewicza-Kościuszki wymaga pilnej wymiany sieci wodno-kanalizacyjnej.

Priorytety w obszarze 3 - zgodnie z pkt 5.1.:

- zadanie 3.PGI.4. (infrastruktura techniczna - ochrona środowiska)
- zadanie 3.PGI.6. (rozwój społeczny - zaplecze kultury, edukacji i opieki społecznej)
- zadanie 3.PGI.1. (remonty i renowacja zabytkowej kolonii osiedla mieszkalnego)

PILOTAŻEM objęto odnowę budynku przy ul. Kościuszki 18 (kryterium dostępności). Realizacja tego projektu renowacji i odbudowy budynku starej kolonii przy ul. Kościuszki 18 ma być przykładem dla rewaloryzacji tego typu zabytkowych budynków w mieście i regionie. Inne działania mają służyć reorganizacji i odnowie przestrzeni dzielnicy Piaski i prowadzić do wytworzenia jej centrum dzielnicowego w rejonie ul. Spacerowej-Nowopogońskiej, a także mają pomagać w zapobieganiu problemom społecznym.

Obszar 5: Dolina Brynicy

Obszar 5 jest niezwykle ważny dla dalszego rozwoju miasta, biorąc pod uwagę walory przyrodnicze, ekologiczne i krajobrazowe miasta. Tworzą go parki w biegu rzeki Brynicy. W Systemie Obszarów Chronionych Województwa obszar tworzy korytarz ekologiczny łączący jego regionalne elementy. Obejmuje on w Czeladzi ok. 35 ha obszarów zielonych, które ze względu na swoje funkcje ekologiczne i rekreacyjne powinny być rewaloryzowane.

Priorytety w obszarze 5 - zgodnie z pkt 5.1.:

- Zadanie 5.PGI.1. (rozwój społeczny: sport i rekreacja)
- Zadanie 5.PGI.3. (rekreacja i sport; porządkowanie przestrzenne terenów zielonych)
- Zadanie 5.PGI.5. (infrastruktura techniczna - ochrona środowiska)

W wyniku realizacji zadania 5.PGI.2. będzie możliwe stworzenie kompleksowego szlaku turystyki przemysłowej i aktywnej, obejmującej obszary 1, 2, 4 i 5. Dzięki realizacji zadań umieszczonych w niniejszym Programie Rewitalizacji obszar 5 stanie się zieloną, rekreacyjno-turystyczną i sportową atrakcją i wyróżnikiem miasta w regionie.

Obszar 6: Nowe Miasto

Obszar 6 tworzy subjednostkę strukturalną o mieszkaniowym i gospodarczym charakterze. Układ urbanistyczny obszaru 6 z lat 50-80-tych wymaga działań rewaloryzacyjnych służących jego uczynieniu, a same budynki mieszkalne i pawilony gospodarcze i handlowe - unowocześnienia, termorenowacji oraz dostosowania do współczesnych standardów. Nie mniej ważna jest realizacja projektów społecznych, skierowanych na zapobieganie dysfunkcjom społecznym w tym obszarze oraz rozwój systemu kultury i sportu.

Priorytety w obszarze 6 - zgodnie z pkt 5.1.:

- Zadanie 6.PGI.1. (remont i modernizacja budynków mieszkalnych)
- Zadanie 6.PGI.3. (sfera działalności gospodarczej - remonty budynków użytkowych)
- Zadanie 6.PGI.4. (rozwój społeczny: placówki publiczne - edukacja - oraz kultura i sport)

5.4.4. Układ rodzajowy działań priorytetowych

Poniżej przedstawiono układ zadań priorytetowych, z wyszczególnieniem typów działań. W kolumnach wpisano kwoty odpowiadającej alokacji (w tys.) na poszczególne lata.

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

Układ rodzajowy działań priorytetowych Programu Rewitalizacji.

Typ projektu	Obszary priorytetowe		Pozostałe obszary rewitalizacji				Rok alokacji	Symbol działań		
	1	4	2	3	5	6				
	Stare Miasto	Tereny przemysłowe	Kolonia SATURN	Stare PIASKI	Dolina Brynicy	Nowe Miasto				
1	2	3	4	5	6	7	8	9		
Infrastruktura techniczna, w tym ochrony środowiska	16.042	Przypisana do adaptacji budynków	4.400					2005	1.PGI.1., 2.PGI.1.	
				200				2006		
				2.200	1.000				2007	3.PGI.4. , 5.PGI.5.
				3.000	1.000				2008	
					1.000				Po 2008	
Projekty drogowo-komunikacyjne	11.350							2005	1.PGI.2.	
								2006	1.PGI.3.	
								2007		
								2008		
								Po 2008		
Przekształcenia przestrzeni: odnowa, porządkowanie i uczynienie								2005	1.PGI.6., 1.PGI.8.	
	50	790			150			2006	4.PGI.1.	
	50				100			2007		
	100				250			2008	5.PGI.3	
	50				1.500			Po 2008		
Modernizacja lub adaptacja – budynki użytkowe / gospodarcze								2005		
								2006		
		21.120					9.500	2007	4.PGI.2., 4.PGI.3.	
								2008	6.PGI.3.	
								Po 2008		
Bud.mieszkalne – remonty, renowacja, adaptacja, itp. (w tym koszty właścicieli)	Koszty właścicieli (obecnie trudne do określenia)				1.000			240	2005	6.PGI.1.
								340	2006	3.PGI.1.
								340	2007	
								340	2008	2.PGI.2.
				9.200		27.000			2.380	Po 2008
Sport i rekreacja								100	2005	5.PGI.1.
								130	2006	5.PGI.3.
								80 + 4.920	2007	
								5.000	2008	
									Po 2008	
Dialog społeczny Kultura i edukacja. Działania społeczne		10							2005	1.S.4., 1.S.3.
	85	10							2006	1.PGI.4.
				100			3.700		2007	3.PGI.6.
									2008	
									Po 2008	6.PGI.4.
RAZEM	27.727 (+ koszty renowacji budynków)	21.930	13.600	33.300	15.230	16.840	-			

5.4.5. Priorytety sfery gospodarczej

Aby skutecznie rewitalizować dany obszar oraz wzmacniać firmy działające na jego terenie należy podejmować działania zorientowane na pobudzenie przedsiębiorczości oraz aktywności gospodarczej. Szczególnie cennym rodzajem aktywności jest ten, który

wiąże się z inwestowaniem gdyż wprost przekłada się na fizyczny wyraz przestrzeni miejskiej. Ponieważ od początku lat 90-tych Czeladź przechodzi głęboką transformację gospodarczą, konieczne jest podjęcie szeroko zakrojonych działań dotyczących właśnie modelowania nowoczesnego profilu gospodarczego miasta.

Priorytety w obszarze sfery gospodarczej - zgodnie z pkt 5.2.:

- Zadanie: G1(elektroniczna baza ofert)
- Zadanie G2 (system zachęt dla inwestorów, w tym podatkowych)
- Zadanie G4 (utworzenie inkubatora przedsiębiorczości na terenie miasta)*

Realizacja zadań określanych jako priorytetowe przyniesie pożądane efekty gospodarcze, których beneficjentem bezpośrednim będą czeladzkie firmy oraz - pośrednio - budżet miasta. Ich wdrożenie przyczyni się do wzrostu ich potencjału inwestycyjnego, a także będzie miała wpływ na tworzenie nowych podmiotów. Polem oddziaływania priorytetów PROM będzie wzrost aktywności i przedsiębiorczości.

Część inwestycji ma „przełamać” peryferyjny charakter lokalizacji, doprowadzić do poprawy warunków przestrzennych w strefach koncentrujących MSP. Priorytety sfery gospodarczej wraz z działaniami gospodarczo-przestrzennymi w dwóch obszarach priorytetowych Programu Rewitalizacji (Stare Miasto oraz tereny poprzemysłowe) tworzą ramy oddziaływania na gospodarkę miasta łącznie z instrumentami infrastrukturalnymi, edukacyjnymi i innymi tzw. „miękkimi”.

5.4.6. Priorytety sfery społecznej

Aby skutecznie rewitalizować dany obszar należy podejmować działania zorientowane na pobudzenie przedsiębiorczości oraz aktywności gospodarczej. Ponieważ od początku lat 90-tych Czeladź przechodzi głęboką transformację społeczną oraz gospodarczą, konieczne jest podjęcie szeroko zakrojonych działań dotyczących właśnie modelowania nowoczesnego postaw gospodarczych oraz społecznych mieszkańców miasta.

Priorytety w obszarze sfery społecznej - zgodnie z pkt 5.3.:

- Zadanie S.1. (funkcje centrotwórcze i społeczne w obszarze Starego Miasta)
- Zadanie S.10. (zbiór działań skierowanych dla osób bezrobotnych)
- Zadanie S.11. (profilaktyka zdrowia oraz promocja zdrowego stylu życia)
- Zadanie S.12. (funkcje społeczno-kulturalne na obszarze dawnej KWK SATURN)

Realizacja zadań określanych jako priorytetowe przyniesie pożądane efekty w sferze społecznej, których beneficjentem będą mieszkańcy całego miasta. Ich wdrożenie przyczyni się do wzrostu potencjału i aktywności społecznej i ma także prowadzić do poprawy warunków życia czeladzian. Polem oddziaływania priorytetów społecznych PROM będzie spadek bezrobocia w mieście, zwłaszcza w obszarach rewitalizowanych.

Działania społeczne mają za cel ożywienie miasta, zwłaszcza terenów obecnie mało atrakcyjnych. Ich realizacja i wdrażanie jest niezbędnym dopełnieniem działań gospodarczych i przestrzenno-infrastrukturalnych. Działania społeczne powinny angażować najważniejsze organizacje społeczne obecne w mieście, a w przypadku instrumentów oddziaływania na rynek pracy powinny być podejmowane w ścisłej koordynacji i przy współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy.

VI. Plan finansowy rewitalizacji na lata 2004-2008 i następne

6.1. Analiza budżetu

Analiza sytuacji finansowej miasta Czeladzi, a tym samym możliwości wygenerowania odpowiednich środków w celu sfinansowania lub współfinansowania określonych działań inwestycyjnych, zwłaszcza w obszarach rewitalizowanych, obejmuje zasadniczo lata 2005-2011, co zgodne jest z wytycznymi określonymi przez Ministerstwo Gospodarki i Pracy dla lokalnych programów rewitalizacji.

Okres przeprowadzonej analizy finansowej pokrywa się z pierwszym okresem programowania funduszy strukturalnych, których absorpcji dotyczy niniejszy dokument.

W drugiej części opracowanie zostaje jednakże poszerzone o uwagi dotyczące finansowania wybranych działań w kolejnych latach, ze szczególnym uwzględnieniem **okresu 2005-2008**, przy czym wynikające wnioski można traktować przede wszystkim jako swoiste rekomendacje i sugestie. Jest to zasadniczo efektem znacznie dłuższego horyzontu czasu i możliwości dokonania istotnych korekt zarówno w planach o charakterze wieloletnim, jak i budżetach uchwalanych na kolejne lata.

Analiza przeprowadzona została w oparciu o następujące materiały źródłowe:

- ✓ wieloletnia analiza obciążeń i wskaźników finansowych budżetu miasta - **Wieloletni Plan Finansowy** zawarty w **Wieloletnim Planie Inwestycyjnym Miasta Czeladź na lata 2005-2011**,
- ✓ **Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi**,
- ✓ dane charakteryzujące sytuację finansową Czeladzi w latach 2001-2004 (pochodzące głównie ze sprawozdań z wykonania budżetów poszczególnych lat).

Zakres działań inwestycyjnych w obszarach rewitalizowanych określony został w ramach Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi, a w szerszej perspektywie (ale tylko dla działań stricte inwestycyjnych) - w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym Miasta Czeladź na lata 2005-2011.

Realizacja działań rozłożona została na lata 2005-2015. Porównując zakres działań wynikających z Programu Rewitalizacji oraz Wieloletniego Planu Inwestycyjnego (WPI) można zauważyć, iż pewna część działań Programu Rewitalizacji wykracza poza ramy WPI. Zwracając jednakże szczególną uwagę na pierwszy okres realizacji (2005-2008) działania te można podzielić - biorąc pod uwagę kryterium czasowe - na kilka podstawowych kategorii:

- działania realizowane w ramach **Obszaru 1** (Stare Miasto) - w analizowanym okresie czasu przewidziana jest pełna realizacja i/lub rozpoczęcie większości inwestycji,
- działania realizowane w ramach **Obszaru 2** (Kolonія SATURN), **Obszaru 4** (Tereny przemysłowe), **Obszar 5** (dolina Brynicy), - realizacja większości działań inwestycyjnych zaplanowana została po roku 2006,
- działania realizowane w ramach **Obszaru 3** (Kolonія PIASKI), **Obszaru 6** (Nowe Miasto) - realizacja przewidziana jest na przestrzeni dłuższego okresu czasu.

Do działań Programu Rewitalizacji poprzez sposób finansowania poszczególnych działań, należą przede wszystkim:

- działania, w przypadku których zaangażowane zostaną środki budżetu miasta - ich realizacja pociąga za sobą konieczność sięgania do kredytów, a tym samym przyczynia się do zwiększenia obciążenia budżetu miasta,
- działania finansowane tylko ze źródeł pozabudżetowych (Partnerstwo Publiczno-Prywatne, środki własne spółdzielni mieszkaniowych, właścicieli nieruchomości, firm, dotacje Ekofunduszu, WFOŚiGW) - których realizacja nie obciąża budżetu.

Przyjmując wielkości potrzeb wynikające z Wieloletniego Planu Rzeczonego oraz zakresu Programu Rewitalizacji można zauważyć, iż realizacja poszczególnych przedsięwzięć inwestycyjnych - ze względu na niewystarczające zasoby finansowe miasta - wiązać się będzie z koniecznością pozyskania dodatkowych środków:

- zaciągnięcia nowych zobowiązań finansowych (pożyczki i kredyty)
- pozyskania dotacji z EFRR, WFOŚiGW, Ekofunduszu i innych źródeł bezzwrotnych.

Realizacja priorytetów i zadań sfery społecznej będzie wymagać zaangażowania środków Europejskiego Funduszu Społecznego i innych inicjatyw wspólnotowych.

Analiza finansowa Programu Rewitalizacji wskazuje, że większość obciążeń finansowych realizacji jego zadań poniesie gmina Czeladź (w tym poprzez zaciągnięcie kredytów prefinansowych dla zadań współfinansowanych z EFRR), co wynika także ze struktury zadań określanych ustawowo jako zadania własne gminy.

Wielkość środków koniecznych na sfinansowanie **udziału własnego** miasta w projektach rewitalizacyjnych kształtuje się na poziomie dużo wyższym niż wynikająca z prognoz finansowych wielkość wolnych środków na inwestycje. Dysproporcja ta wymusza niejako konieczność pozyskania dodatkowych środków, czego efekty przewidziane zostały w prognozach finansowych towarzyszących WPI.

W przypadku braku dofinansowania największych projektów z funduszy strukturalnych gmina Czeladź nie będzie w stanie wygenerować kapitału obcego (w tym obcego, pochodzącego z kredytów) na realizację pełnego zakresu zadań PROM. W takiej sytuacji gmina będzie musiała rozważyć opcję rezygnacji z wybranych inwestycji, co nie oznacza rezygnacji z danej inwestycji w ogóle, a tylko zaniechanie jej realizacji w danym roku budżetowym i przesunięcie na kolejne lata. Dotyczyć to może inwestycji uplasowanych relatywnie najniżej w rankingu zadań przyjętych do realizacji, a więc tych, które otrzymały najniższą ilość punktów podczas określania WPI.

W przypadku innych niż stricte inwestycyjne działań wynikających z Programu Rewitalizacji, a realizowanych przede wszystkim w sferze społecznej i gospodarczej źródłem finansowania będą środki własne - wydatki bieżące - oraz fundusze zewnętrzne.

6.2. Analiza zewnętrznych źródeł finansowania Programu Rewitalizacji

W tabeli zamieszczonej w rozdziale V przedstawiono Plan działań w sferach: przestrzennej, gospodarczej, społecznej w latach 2004 - 2006 i w latach następnych na obszarze rewitalizowanym wskazano potencjalne źródła wsparcia dla działań inwestycyjnych planowanych w Czeladzi. Poniżej przedstawiono szczegółową charakterystykę tych źródeł.

ZINTEGROWANY PROGRAM OPERACYJNY ROZWOJU REGIONALNEGO

- **Działanie 1.1. Modernizacja i rozbudowa regionalnego układu drogowego**

Poddziałanie 1.1.1. Infrastruktura drogowa.

RODZAJE PROJEKTÓW

Wspierane będą projekty stanowiące ważny element regionalnego systemu transportowego (drogi wojewódzkie, powiatowe, gminne) poprawiające dostęp do:

- ✓ sieci dróg krajowych i/lub międzynarodowych i/lub,
- ✓ centrów gospodarczych ważnych z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego regionu i/lub,
- ✓ istniejących i/lub planowanych obiektów przemysłowych i usługowych (np. parki przemysłowe) i/lub,

- ✓ portów morskich, portów rybackich, portów rzecznych wykorzystywanych do celów gospodarczych, lotnisk, stacji kolejowych i innych obiektów transportu publicznego,
- ✓ projekty odciążające układy komunikacyjne miast, w tym w szczególności ich centra gospodarcze i zabytkowe.
- ✓ projekty dotyczące: budowy, przebudowy, remontów i/lub modernizacji ulic w granicach administracyjnych miast powyżej 20 tys. mieszkańców (z wyłączeniem autostrad, dróg ekspresowych, dróg krajowych i dróg wewnętrznych).

WIELKOŚĆ ŚRODKÓW

Max. udział środków EFRR w kwalifikujących się kosztach publicznych na poziomie projektu - 75%.

➤ **Działanie 1.2. Infrastruktura ochrony środowiska**

RODZAJE PROJEKTÓW w ramach działania to m.in.:

- ZAOPATRZENIE W WODĘ, POBÓR WODY I OCZYSZCZANIE ŚCIEKÓW
- GOSPODARKA ODPADAMI
- POPRAWA JAKOŚCI POWIETRZA, w tym. m.in.: przekształcenie istniejących systemów ogrzewania obiektów użyteczności publicznej w systemy przyjazne dla środowiska, w szczególności ograniczenie "niskiej emisji"
- ZAPOBIEGANIE POWODZIOM
- WSPARCIE ZARZĄDZANIA OCHRONĄ ŚRODOWISKA
- WYKORZYSTANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII

WIELKOŚĆ ŚRODKÓW

Max. udział środków EFRR w kwalifikujących się kosztach publicznych na poziomie projektu - 75%. 50% kwalifikujących się kosztów publicznych - tylko w przypadku projektów turystycznych, gdy inwestycje generują znaczący dochód netto.

➤ **Działanie 1.4. Rozwój turystyki i kultury**

RODZAJE PROJEKTÓW

W ramach Działania do realizacji przewiduje się projekty infrastrukturalne i promocyjne

z zakresu turystyki i kultury.

WIELKOŚĆ ŚRODKÓW

Max. udział środków EFRR w kwalifikujących się kosztach publicznych na poziomie projektu - 75%; 50% kwalifikujących się kosztów publicznych - tylko w przypadku projektów turystycznych, gdy inwestycje generują znaczący dochód netto.

➤ **Działanie 3.2. Obszary podlegające restrukturyzacji**

RODZAJE PROJEKTÓW

Budowa lub modernizacja urządzeń do odprowadzania i oczyszczania ścieków:

- sieci kanalizacyjne,
- sieci kanalizacji deszczowej,
- oczyszczalnie ścieków,
- inne urządzenia do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków.

Budowa lub modernizacja urządzeń zaopatrzenia w wodę:

- sieci wodociągowe,
- ujęcia wody (w tym ochrona ujęć i źródeł wody pitnej),
- urządzenia służące do gromadzenia, przechowywania i uzdatniania wody,
- urządzenia regulujące ciśnienie wody.

Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii:

- budowa, rozbudowa i modernizacja urządzeń do produkcji i przesyłu energii ze źródeł odnawialnych (energia, wiatrowa, wodna, kolektory słoneczne i ogniwa fotowoltaiczne, energia uzyskiwana z wykorzystania biomasy i inne).

Poprawa jakości powietrza:

- modernizacja i rozbudowa systemów ciepłowniczych i wyposażenie ich w instalacje ograniczające emisje zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza,
- przekształcenie istniejących systemów ogrzewania obiektów użyteczności publicznej w systemy bardziej przyjazne dla środowiska, w szczególności ograniczenie "niskiej emisji".

Gospodarka odpadami:

- budowa, modernizacja, rekultywacja lub likwidacja składowisk odpadów (w tym rekultywacja bądź likwidacja składowisk odpadów niebezpiecznych),
- budowa/modernizacja miejsc utylizacji opakowań i nieużytych śr. ochrony roślin,
- likwidacja dzikich wysypisk,
- kompleksowe systemy zagospodarowania odpadów na poziomie lokalnym, obejmujące m.in. odbiór posegregowanych odpadów od mieszkańców, odzyskiwanie surowców wtórnych, recykling, kompostowanie odpadów organicznych, itp.

Budowa lub modernizacja dróg gminnych i powiatowych o znaczeniu lokalnym:

- drogi powiatowe i gminne,
- lokalne obiekty mostowe (mosty i wiadukty) na drogach gminnych i powiatowych,
- drogi w granicach administracyjnych miejscowości i miast do 20 tys. mieszkańców,
- towarzysząca infrastruktura drogowa

Kompleksowe uzbrojenie terenu pod inwestycje:

- projekty kompleksowego uzbrojenia terenu przeznaczonego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego pod inwestycje, za wyjątkiem terenów z przeznaczeniem pod inwestycje mieszkaniowe - uzbrojenie związane z dostarczeniem podstawowych mediów - kanalizacji, wodociągu, instalacji elektrycznych, gazowych oraz dróg wewnętrznych, itp.

Budowa lub Modernizacja lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej:

- infrastruktura służąca rozwojowi aktywnych form turystyki,
- infrastruktura noclegowa, gastronomiczna, informacyjno-recepcyjna,
- systemy informacji kulturalnej i turystycznej,
- infrastruktura kultury (zaplecze kulturalne i rozrywkowe - sale koncertowe i wystawowe, amfiteatry, itp.),
- projekty polegające na restauracji i rewitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego,
- systemy zabezpieczeń obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń (np. pożary, włamania, itp.).

Inkubatory przedsiębiorczości:

- modernizacja obiektów, w których zlokalizowane będą inkubatory przedsiębiorczości,

- przystosowanie obiektów do pełnienia funkcji inkubatorów przedsiębiorczości.

WIELKOŚĆ ŚRODKÓW

Dofinansowanie z EFRR - 75% kwalifikujących się wydatków publicznych, 50% kwalifikujących się kosztów publicznych - tylko w przypadku projektów dotyczących kompleksowego uzbrojenia terenu, gdy inwestycje generują znaczący dochód netto.

➤ **Poddziałanie 3.3.1. - Rewitalizacja obszarów miejskich**

RODZAJE PROJEKTÓW

Inwestycje wdrażane w ramach Poddziałania 3.3.1. muszą wynikać z lokalnych programów rewitalizacji i są to poniższe projekty:

- porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem,
- izolacja, remont i/lub przebudowa elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń przeznaczonych na cele: gospodarcze, szkoleniowe lub kulturalne - za wyjątkiem przeprowadzania prac budowlano-montażowych w indywidualnych mieszkaniach,
- renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie, w tym ich adaptacja na cele: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, turystyczne lub kulturalne, przyczyniająca się do tworzenia stałych miejsc pracy,
- prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się w rejestrze zabytków wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu przyczyniająca się do tworzenia miejsc pracy,
- wyburzanie budynków pod cele: usługowe, kulturowe, edukacyjne, gospodarcze, turystyczne lub rekreacyjne,
- remont i/lub przebudowa infrastruktury publicznej związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych,
- tworzenia stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast, w tym:
  - budowa i/lub remont oświetlenia;
  - zakup i instalacja systemów monitoringu przyczyniających się do realizacji działania,
- adaptacja, przebudowa i/lub remonty budynków i kubatury użyteczności publicznej wraz z przyległym otoczeniem na cele edukacyjno-społeczne znajdujących się na terenie rewitalizowanym w tym m.in.: przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie i ponadgimnazjalne, szkoły wyższe, szkolne stołówki, domy dziecka, ośrodki walki z patologiami społecznymi (np. walki z narkomanią, alkoholizmem), poradnie psychologiczne, świetlice dla dzieci i młodzieży, domy kultury, Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz obiekty służące pomocą społeczną (np. dla samotnych matek z dziećmi, zapobiegania przestępczości, punkty służące pomocą i przekwalifikowywaniem byłych więźniów) - priorytetowo będą traktowane budynki, które głównie przyczynią się do rozwoju działalności gospodarczej i zatrudnienia (za wyjątkiem prac remontowo-instalacyjnych w indywidualnych mieszkaniach),
- przebudowa, wymiana lub remont infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, elektrycznej, grzewczej i gazowej w rewitalizowanych obiektach publicznych, usługowych,
- regeneracja, rehabilitacja i zabudowywanie pustych przestrzeni publicznych,
- remonty i/lub przebudowa infrastruktury technicznej, szczególnie w zakresie ochrony środowiska na terenie zdegradowanych dzielnic miast, w tym m.in.: sieci kanalizacyjnych i innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków,

kanalizacji deszczowej, wodociągów, ujęć wody i urządzeń służących do gromadzenia i uzdatniania wody oraz urządzeń regulujących ciśnienie wody,

- poprawa funkcjonalności ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych rewitalizowanego terenu,
- remont i/lub przebudowa obiektów pełniących funkcje zaplecza turystycznego, kulturalnego,
- remont, przebudowa i/lub przystosowanie budynków i kubatury dla potrzeb tworzenia inkubatorów przedsiębiorczości,
- remont, przebudowa i/lub przystosowanie budynków i infrastruktury na cele turystyczne i kulturalne (włącznie z odnowieniem i konserwacją obiektów dziedzictwa kulturowego) prowadząca do zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy.

WIELKOŚĆ ŚRODKÓW

Dofinansowanie z EFRR - 75% kwalifikujących się wydatków publicznych.

WOJEWÓDZKI FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

WFOŚiGW w Katowicach dofinansowuje zadania w ramach przyjętych przez Radę Nadzorczą: „Listy przedsięwzięć priorytetowych planowanych do dofinansowania ze środków WFOŚiGW w Katowicach”, „Kryteriów wyboru przedsięwzięć finansowanych ze środków WFOŚiGW Katowicach” oraz „Planu finansowego Funduszu”.

RODZAJE PROJEKTÓW

WFOŚiGW wspomaga osiągnięcie długoterminowych celów środowiskowych regionu, przeznaczając środki finansowe na realizację następujących przedsięwzięć priorytetowych:

1. Ochrona zasobów wodnych:
  - 1.1. Ochrona wód (OW).
  - 1.2. Gospodarka wodna (GW).
2. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi:
  - 2.1. Gospodarka odpadami (OZ).
  - 2.2. Ochrona powierzchni ziemi (TP).
3. Ochrona powietrza i ochrona przed hałasem:
  - 3.1. Polepszenie jakości powietrza i ochrona klimatu ziemi (OA).
  - 3.2. Ochrona przed hałasem (OH).
4. Ochrona przyrody i krajobrazu (OP).
5. Edukacja ekologiczna (EE)
6. Zapobieganie poważnym awariom (NZ).
7. Zarządzanie środowiskowe w regionie:
  - 7.1. Programy, prace nb, opracowania (ZS).
  - 7.2. Monitoring środowiska (MO).
  - 7.3. Wspomaganie systemu kontroli wnoszenia opłat środowiskowych (KO).
8. Inne:
  - 8.1. Profilaktyka zdrowotna (MN).
  - 8.2. Rolnictwo ekologiczne (RE).

WIELKOŚĆ ŚRODKÓW

Wysokość dofinansowania uzależniona jest od rodzaju projektów, jednak mieści się w granicach od 50% kosztów kwalifikowanych do 100% kosztów kwalifikowanych.

NARODOWY FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej dofinansowuje zadania, w ramach przyjętych przez Radę Nadzorczą: „**Listy programów (przedsięwzięć) priorytetowych Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przewidzianych do dofinansowania**”, „Kryteriów wyboru przedsięwzięć priorytetowych finansowanych ze środków NFOŚiGW” oraz „Planu finansowego Funduszu”. NFOŚiGW dokonując wyboru przedsięwzięć do dofinansowania przeznacza środki głównie na dofinansowywanie przedsięwzięć realizowanych z udziałem bezzwrotnych środków UE.

RODZAJE PROJEKTÓW

- Ochrona wód przed zanieczyszczeniem, w tym sieci kanalizacji
- Gospodarka wodna
- Ochrona powierzchni ziemi i wód poprzez zapobieganie powstawaniu odpadów, ich zagospodarowanie oraz rekultywację terenów zdegradowanych
- Ochrona powietrza przed zanieczyszczeniem poprzez zapobieganie i ograniczenie emisji zanieczyszczeń oraz oszczędzanie surowców i energii
- Zastosowanie technologii zapewniających czystsza i energooszczędną produkcję
- Zapobieganie i ograniczenie negatywnego oddziaływania hałasu i wibracji na środowisko
- Ochrona przyrody i krajobrazu celem zachowania gatunków, siedlisk przyrodniczych, ekosystemów i walorów krajobrazu, a także utrzymanie puli genowej. Zwiększenie lesistości kraju oraz ochrona zasobów leśnych
- Zmniejszenie uciążliwości wynikających z wydobywania kopalin i ich wzbogacania oraz ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko procesów likwidacji zakładów górniczych
- Program Państwowego Monitoringu Środowiska
- Zapobieganie klęskom żywiołowym i poważnym awariom oraz usuwanie ich skutków
- Kształtowanie ekologicznych postaw i zachowań społeczeństwa oraz profilaktyka zdrowotna dzieci i młodzieży z obszarów, na których występują przekroczenia standardów jakości środowiska
- Wspieranie działalności pozarządowych organizacji ekologicznych

WIELKOŚĆ ŚRODKÓW

Wysokość dofinansowania uzależniona jest od rodzaju projektów i określana każdorazowo przez Zarząd lub Radę Nadzorczą Funduszu, jednak mieści się w granicach od 50% kosztów kwalifikowanych do 100% kosztów kwalifikowanych.

Poza przybliżonymi powyżej źródłami finansowania zewnętrznego istnieje wiele innych możliwości. Na szczególną uwagę zasługuje tu Europejski Fundusz Społeczny, którego główne obszary finansowania znajdują się poniżej.

EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Europejski Fundusz Społeczny (EFS) jest głównym instrumentem wspierającym działania podejmowane w ramach Europejskiej Strategii Zatrudnienia oraz rocznych wytycznych w sprawie zatrudnienia. Obszary wsparcia EFS obejmują:

1. Aktywną politykę rynku pracy.
2. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego.

3. Kształcenie ustawiczne.
4. Doskonalenie kadr gospodarki (promocja potencjału adaptacyjnego) oraz rozwój przedsiębiorczości.
5. Zwiększanie dostępu i uczestnictwa kobiet na rynku pracy.

RODZAJE PROJEKTÓW

- W ramach **Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich** priorytety:

Priorytet 1: Aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej.

Działanie 1: Rozwój i modernizacja instrumentów i instytucji rynku pracy.

Działanie 2: Perspektywy dla młodzieży.

Działanie 3: Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia.

Działanie 4: Integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych.

Działanie 5: Wspieranie integracji zawodowej i społecznej grup szczególnego ryzyka.

Działanie 6: Integracja i reintegracja zawodowa kobiet.

Priorytet 2: Rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy. Jego celem jest przygotowanie.

Działanie 1: Dostosowanie oferty edukacyjnej szkół, uczelni i placówek kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy.

Działanie 2: Wzmocnienie systemu edukacji ustawicznej osób dorosłych.

Działanie 3: Rozwój kadr nowoczesnej gospodarki i przedsiębiorczości.

WIELKOŚĆ ŚRODKÓW

Max. udział środków w kwalifikujących się kosztach publicznych na poziomie projektu - 100%

- W ramach **Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego Priorytetu II: Wzmocnienie regionalnej bazy ekonomicznej i zasobów ludzkich**, którego celem ogólnym jest wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionu, przyspieszenie wzrostu gospodarczego oraz tworzenie warunków dla powstawania nowych miejsc pracy. Przewidziano trzy działania dotyczące bezpośrednio rozwoju zasobów ludzkich:

Działanie 1: Rozwój zawodowy dostosowujący zasoby ludzkie do potrzeb regionalnego rynku pracy.

Działanie 2: Reorientacja zawodowa.

Działanie 3: Rozwój kadr regionalnej gospodarki.

WIELKOŚĆ ŚRODKÓW

Max. udział środków w kwalifikujących się kosztach publicznych na poziomie projektu - 75%.

6.3. Plan finansowy Programu Rewitalizacji

Zgodnie z wytycznymi programowania rozwoju terenów podlegających rewitalizacji, które to wymogi wynikają z „Podręcznika procedur wdrażania ZPORR”⁵¹ Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi zawiera plan finansowy w ujęciu źródeł finansowania na lata 2005 - 2008 i następne, czyli obejmuje pierwszy okres programowania (do roku 2006). Ze względu na brak zasad finansowania projektów rozwojowych i społecznych w drugim okresie programowania, tj. od roku 2007 do 2013,

⁵¹ MGPIPS, Warszawa 2004.

zadania inwestycyjne i programy realizowane w tym okresie, nie zostały ujęte szczegółowo w tabeli finansowej.

Źródła finansowania PROM w latach 2005 - 2008 zostały przedstawione w rozbiciu na:

- środki UE, w szczególności Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego itp.;
- Budżet Miasta, w tym środki własne, ZIK, ZBK i inne;
- budżet państwa, np. dotacja MGiP, dotacje MENiS, inne dotacje;
- inne źródła, w tym WFOŚiGW, NFOŚiGW, kredyty bankowe itp.;
- środki prywatne, w tym realizacja w ramach PPP.

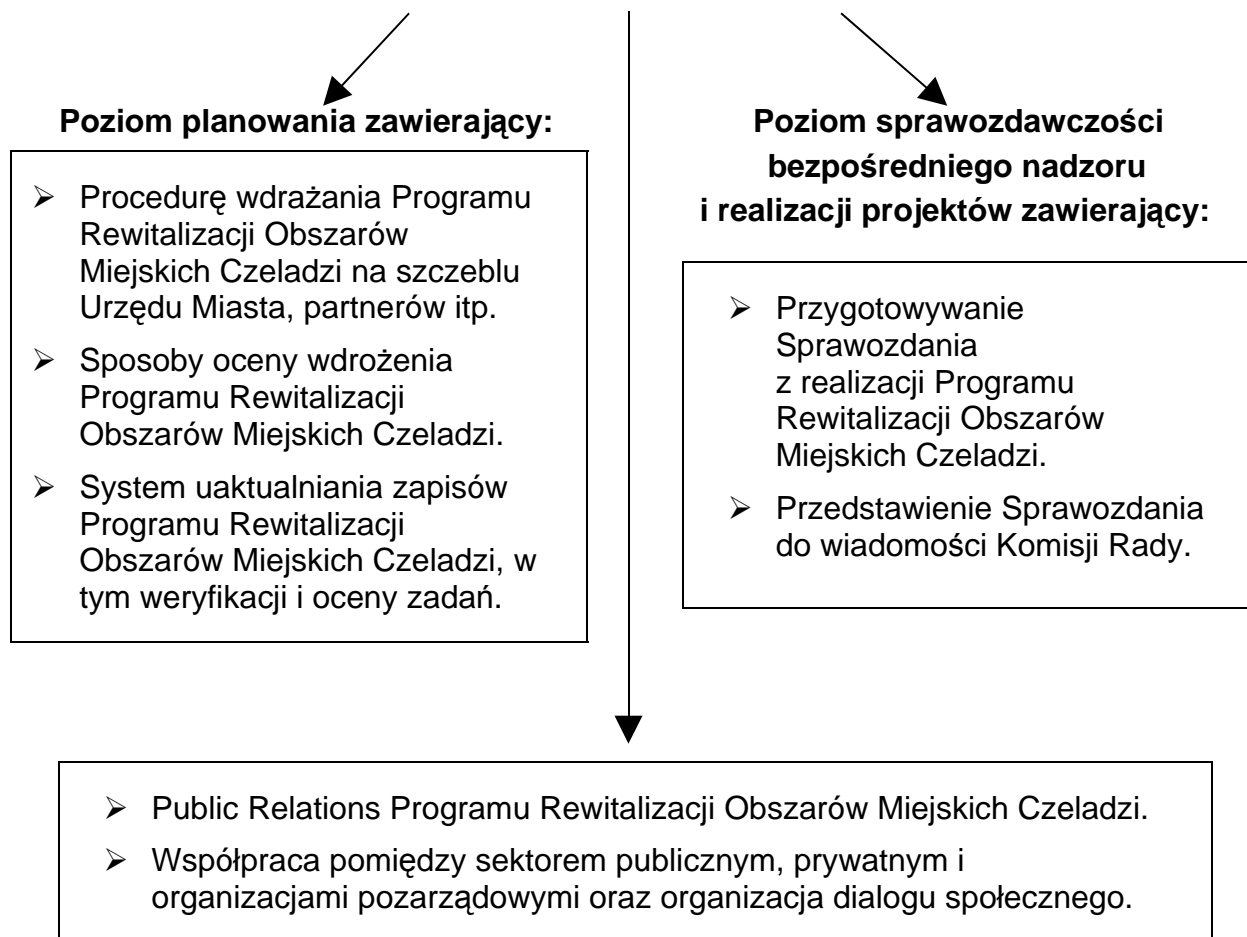
Plan finansowy Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi w postaci tabelarycznej znajduje się w **załączniku nr 1** do Programu Rewitalizacji.

Plan finansowy nie uwzględnia nakładów i wydatków bieżących budżetu miasta, innych niż jednorazowych (cyklicznych, eksploatacyjnych), związanych np. z profilaktyką zdrowia (badania), ciągłą realizacją projektów szkoleniowych dla osób bezrobotnych itp. Tym samym plan finansowy dotyczy wydatków inwestycyjnych, majątkowych. Plan finansowy za rok 2005 obejmuje inwestycję „Budowa kanalizacji i modernizacja wodociągu w Czeladzi w rejonie ul. 21 Listopada” rozpoczętą w roku 2004.

VII. System wdrażania, sposoby monitorowania, oceny oraz komunikacji społecznej

Za wdrażanie Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi odpowiadać będzie Burmistrz Miasta we współpracy z Zespołem Zadaniowym, Wydziałem Rozwoju Miasta oraz Komisją Rady ds. Rozwoju Gospodarczego i Integracji z Unią Europejską.

SYSTEM WDRAŻANIA I MONITOROWANIA PROGRAMU REWITALIZACJI OBSZARÓW MIEJSKICH CZELADZI

Procedura wdrażania Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi na szczeblu Urzędu Miasta oraz partnerów kształtowała się w ramach prowadzonych dyskusji warsztatowych i została zawarta w niniejszym rozdziale Programu Rewitalizacji.

Kolejnym etapem było wypracowanie sposobów oceny wdrożenia Programu Rewitalizacji, które zostały poniżej opisane.

Dla całego system wdrażania, sposobu monitorowania oraz oceny i komunikacji społecznej najistotniejszym elementem jest opracowanie system uaktualniania zapisów Programu Rewitalizacji, dlatego też działania te przewijają się w każdym z wymienionych etapów.

⇒ PLANOWANIE

KROK 1

A) Wydział Rozwoju Miasta zbiera **propozycje działań do PROM** od:

- Jednostek Organizacyjnych Urzędu Miasta.
- Wydziałów Urzędu Miasta w Czeladzi.
- Mieszkańców.
- Partnerów społecznych, w tym organizacji.
- Spółdzielni Mieszkaniowych i firm.

Odpowiedzialność: Kierownik Wydziału Rozwoju Miasta

B) Lista podlega wstępnej ocenie w Wydziale Rozwoju Miasta.

C) Wydział Rozwoju Miasta przygotowuje **Listę Proponowanych Działań** oraz projekt Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich (PROM).

Odpowiedzialność: Kierownik Wydziału Rozwoju Miasta

KROK 2

Kierownik Wydziału Rozwoju Miasta przedstawia Burmistrzowi Miasta do weryfikacji Listę Proponowanych Działań oraz projekt **Programu Rewitalizacji (...)**.

W efekcie następuje wypracowanie projektu Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi zatwierdzonej i **rekomendowanej przez Burmistrza Miasta**. Projekt ten jest przekazany do **właściwej Komisji Rady Miasta** w celu uzyskania opinii komisji.

KROK 3

Następuje **przekazanie** Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi z opinią Burmistrza oraz Komisji Rady Miasta do Rady Miasta w celu **podjęcia uchwały przyjmującej lub wprowadzającej zmiany** do wcześniej przyjętego uchwałą Rady Miejskiej Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi oraz do Wieloletniego Planu Inwestycyjnego, ew. w uchwale budżetowej.

KROK 4.

Uchwała przyjmująca lub wprowadzająca zmiany w Programie Rewitalizacji (...).

Burmistrz organem odpowiedzialnym za wdrażanie Programu Rewitalizacji (...).

⇒ WDRAŻANIE

Realizacją Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi będzie zarządzać Burmistrz Miasta poprzez Urząd Miasta Czeladź, w szczególności Wydział Rozwoju Miasta. Wszystkie projekty będą realizowane zgodnie z uchwalonym przez Radę Miejską

Wieloletnim Planem Inwestycyjnym oraz budżetami rocznymi. Spójność niniejszego Programu z WPI zapewnić ma efektywna realizację zaplanowanych, zhierarchizowanych i ujętych w ww. planach programów i projektów inwestycyjnych.

W przypadku projektów planowanych do współfinansowania z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej właściwa jednostka (np. Zakład Inżynierii Komunalnej w przypadku inwestycji wodno-kanalizacyjnych, Zakład Budynków Komunalnych w odniesieniu do inwestycji dotyczących nieruchomości, budynków mieszkalnych i oświatowych) zleca i przygotowuje wymaganą dokumentację techniczną i przekazuje jej wyciąg wraz z pozwoleniem na budowę i innymi dokumentami Wydziałowi Rozwoju Miasta celem przygotowania wniosku o dofinansowanie projektu. Wydział przygotowuje wniosek, który po zatwierdzeniu przez Burmistrza Miasta zostaje złożony do Instytucji Wdrażającej.

Po podpisaniu umowy dofinansowania z Instytucją Pośredniczącą w zarządzanie projektem zostaje włączony Wydział Finansowo-Budżetowy.

Celem sprawnego zarządzania większymi zadaniami inwestycyjnymi/programami Burmistrz Miasta powołuje Zespoły Zadaniowe. W skład Zespołów wchodzi przedstawiciele poszczególnych komórek odpowiedzialnych za częściowe funkcje zarządzania projektem. Ideą powołania Zespołów jest właściwe przygotowanie projektu od strony technicznej i sprawne zarządzanie jego realizacją począwszy od przygotowania specyfikacji istotnych warunków zamówienia, poprzez przeprowadzenie postępowania przetargowego, realizację, kontrolę i nadzór nad robotami, zarządzanie przepływem dotacji, sprawozdawczość i monitoring oraz ostateczne rozliczenie otrzymanej pomocy. Celem oceny realizacji Programu Rewitalizacji prowadzony będzie monitoring osiągnięcia wskaźników PROM.

⇒ MONITORING

W celu sprawnej i efektywnej realizacji PROM wskaźniki rzeczowe wdrażania poszczególnych typów projektów będą poddane monitoringowi. Wskaźnikiem głównym realizacji Programu będzie stopień wykonania planu finansowego PROM z realizacji wymienionych w poszczególnych latach projektów.

Wykonanie mierzone będzie w ujęciu procentowym: **wydatki zrealizowane/wydatki planowane**, biorąc pod uwagę takie zmienne jak np. zmiany kosztorysów wskutek zaistnienia nieprzewidzianych okoliczności, zmiany w projekcie, spadek wartości zamówienia po rozstrzygnięciu przetargu, zmiany w budżecie miasta, Wieloletnim Planie Inwestycyjnym itp.

Ważnym miernikiem skali oddziaływania Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi będzie liczba bezpośrednich i pośrednich beneficjentów Programu, tj. procentowy i liczbowy udział ludności objętej poszczególnymi działaniami rewitalizacyjnymi.

Wykonanie mierzone będzie również w ujęciu rzeczowym, przy użyciu wyspecyfikowanych wskaźników / mierników. Szczegółowe wskaźniki będą wynikać ze specyfiki konkretnego zadania (np. ilość km wybudowanej kanalizacji sanitarnej, powierzchnia użytkowa zmodernizowanych placówek oświaty, liczba imprez, liczba publikacji, liczba przeszkolonych bezrobotnych itp.).

⇒ SPRAWOZDAWCZOŚĆ

KROK 1

Wydział Rozwoju Miasta przygotowuje sprawozdanie z realizacji Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi w okresie sprawozdawczym przy współudziale

jednostek odpowiedzialnych za poszczególne zadania. **Sprawozdanie z realizacji** Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi zawiera:

- wyniki działań związanych z pozyskiwaniem funduszy zewnętrznych na realizację działań zapisanych w Programie Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi (ile i jakie wnioski o dofinansowanie zostały złożone w okresie sprawozdawczym, na jakie działania udało się pozyskać środki, w jakiej wysokości, jakie działania nie otrzymały wsparcia finansowego),
- prezentację przebiegu realizacji projektów, które otrzymały dofinansowanie z funduszy zewnętrznych,
- analizę przyczyn nie zrealizowania projektów zapisanych w Programie Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi w czasie sprawozdawczym lub szerszym.
- stan przygotowań i wdrażania projektów wpisanych do realizacji w ramach Programu Rewitalizacji.

Odpowiedzialność: Kierownik Wydziału Rozwoju Miasta

KROK 2

Kierownik Wydziału Rozwoju Miasta przekazuje sprawozdanie Burmistrzowi.

KROK 3.

Burmistrz przedstawia na posiedzeniu właściwej Komisji Rady sprawozdanie z realizacji Programu Rewitalizacji.

⇒ UPOWSZECHNIANIE I PUBLIC RELATIONS PROGRAMU

Podstawowym celem działań związanych z promocją i Public Relations „Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladź” jest dotarcie do jak najszerszej grupy beneficjentów działań podejmowanych w jego ramach, instytucji mogących być partnerami

w realizacji przedsięwzięć zapisanych w Programie, ale także zachęcenie mieszkańców do podejmowania inicjatyw służących realizacji celów Programu Rewitalizacji.

Informowanie społeczności lokalnej o realizacji PROM odbywać się będzie w sposób pośredni - medialny, jak i bezpośredni - interaktywny. Pośrednio informacje zamieszczane będą w lokalnej prasie, na stronie internetowej miasta, w materiałach i broszurach promocyjnych i informacyjnych.

Bezpośrednio PROM prezentowany będzie podczas spotkań z mieszkańcami, przedstawicielami lokalnych środowisk, organizacjami pozarządowymi. Jednocześnie przyjmuje się, że właśnie bezpośrednie spotkania z mieszkańcami - w skali miasta takiego jak Czeladź - będą najlepszym narzędziem Public Relations Programu (...).

Przyjmuje się, że partnerami, wobec których należy prowadzić politykę komunikacji i informacji PROM, są: mieszkańcy miasta, przedsiębiorcy lokalni, wspólnoty mieszkaniowe i spółdzielnie mieszkaniowe, organizacje społeczne.

Konsultacje społeczne są jednym z etapów przygotowania przedsięwzięć inwestycyjnych do dofinansowania z funduszy strukturalnych, w tym dotacji EFRR. Wynika to ze stosowanego instytucjonalnego podejścia do interwencji infrastrukturalnych, przyjętego w Unii Europejskiej, a zakładającego czynny udział społeczności lokalnej (poprzez jej przedstawicieli) w fazie przygotowania inwestycji, opiniowania planów rozwojowych, inwestycyjnych, rewitalizacyjnych itp.

Projekty inwestycyjne w mieście Czeladź są przedmiotem społecznej, zwyczajowo przyjętej debaty (konsultacji) w trakcie przygotowywania uchwały budżetowej z planem inwestycyjnym. W toku prac nad nową strategią miasta oraz Wieloletnim Planem

Inwestycyjnym przedstawicielami różnych środowiska lokalnych współpracowali nad tworzeniem kryteriów oceny inwestycji, które wykorzystano następnie tworząc PROM.

⇒ **DZIAŁANIA ZREALIZOWANE:**

Projekty inwestycyjne były przedmiotem bezpośrednich konsultacji społecznych z mieszkańcami Czeladzi w roku 2003 i 2004. Akcję przeprowadzono w dwóch cyklach spotkań Burmistrza w październiku 2003, marcu, lipcu i sierpniu oraz wrześniu 2004 roku. Na cykl spotkań składały się każdorazowo spotkania w innych miejscach, co miało pomóc w dotarciu do mieszkańców i zainteresowanych we wszystkich częściach miasta.

W spotkaniach wzięło udział ok. 600 mieszkańców. Podsumowaniem konsultacji było badanie ankietowe dotyczące preferencji i priorytetowości planów inwestycyjnych.

Konsultacje z zainteresowanymi stronami są również etapem postępowania budowlanego w procesie uzyskiwania pozwolenia na budowę przygotowywanych obecnie inwestycji do rozpoczęcia w latach 2005-2009.

⇒ **DZIAŁANIA PLANOWANE:**

W ramach promocji Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi podejmowane będą w szczególności takie działania jak:

- prowadzenie spotkań i konsultacji społecznych z mieszkańcami i firmami dotyczących założeń (ex ante) i realizacji (bieżąca, ex post) PROM.

Będzie to kontynuacja polityki informacyjnej w mieście, opartej na bezpośrednich spotkaniach z mieszkańcami i zainteresowanymi stronami przed rozpoczęciem każdej większej inwestycji w mieście (kanalizacja, przebudowa Starówki).

Spotkania te mają na celu przybliżenie celów każdej z inwestycji, celów Programu Rewitalizacji, służą ukazaniu kierunków rozwoju poszczególnych obszarów (co jest najbardziej istotne dla przedsiębiorców), zaznajomienie z jej zakresem, informowaniu o przejściowych niedogodnościach związanych z budową. Jednocześnie spotkania takie, jako niezbędny element dialogu społecznego prowadzą do wymiany opinii, czasem nawet do weryfikacji planów lub ich uzupełniania. Ponieważ to mieszkańcy tworzą wspólnotę miejską, ich głos jest cenny i przydatny, zwłaszcza w przypadkach projektów społecznych, uzupełniających inwestycje infrastrukturalne. Spotkania to uznanie faktu, że mieszkańcy i podmioty obecne w mieście mają prawo do jego kształtowania lub bycia informowanym o jego dalszym rozwoju w sposób umożliwiający wymianę poglądów.

- Umieszczenie na stronie internetowej Urzędu Miasta Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi.

Umożliwienie mieszkańcom, instytucjom i innym zainteresowanym zapoznanie się z założeniami PROM.

Stworzenie forum internetowego dotyczącego procesu rewitalizacji, dodatkowo umożliwiającego wymianę poglądów mieszkańców i władz na temat projektów rewitalizacji. Będzie to dodatkowe narzędzie debaty publicznej odnośnie planowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Wzbogacanie serwisu internetowego na stronie Urzędu o nowo realizowane działania w ramach PROM to działanie na rzecz zaangażowania mieszkańców w działania rewitalizacyjne. Umożliwi też „społeczną kontrolę” realizacji Programu.

- Współpraca z mediami lokalnymi mająca na celu informowanie opinii publicznej o przebiegu realizacji Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi.

Udział prasy jest ewidentnym narzędziem publicznej debaty oraz dotarcia do mieszkańców i firm z miasta, a także promocji wkładu instytucji współfinansujących inwestycje (WFOŚiGW, NFOŚiGW, PFOŚiGW, inne) Unii Europejskiej (EFRR) w realizację zadania inwestycyjnego.

Promocja PROM i jego Public Relations dokonywana będzie z wykorzystaniem mediów lokalnych i zwyczajowo przyjętych form komunikacji społecznej w gminie, tj.:

- prasy lokalnej („Echu Czeladzi”) i regionalnej w tym zwłaszcza „Dzienniku Zachodnim”, „Gazecie Wyborczej”;
- stacji radiowych regionu (Radio Katowice)

Prezentacja Programu odbywać się będzie na podobnych zasadach jak to miało podczas konsultacji społecznych na etapie przygotowywania PROM, tj. w trakcie spotkań Burmistrza Miasta z mieszkańcami.

Podobne spotkania będą służyć weryfikacji i ewentualnym modyfikacjom Programu, co pozwoli uwzględnić opinie i zdanie mieszkańców i środowisk lokalnych na temat realizacji Programu w przyszłości.

- Przekazanie płyty CD z Programem Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi do szkół w celu rozpowszechnienia jego treści na lekcjach z wiedzy obywatelskiej.

Współpraca ze szkołami i placówkami edukacyjnymi służy zaangażowaniu dzieci i młodzieży w sprawy miasta, rozciągnięciu opieki nad obiektami, przywracaniu właściwej jakości dziedzictwa kulturowego oraz przestrzeni miejskiej jako dobru publicznemu.

- Umieszczenie na obiektach, wykonanych w ramach Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi tablic informacyjnych o zaangażowaniu środków EFRR lub innych.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że promocja i upowszechnianie Programu Rewitalizacji (...) służy promocji miasta jako całości i marketingowi inwestycyjnemu. Informacje o planowanych przedsięwzięciach inwestycyjnych i rewitalizacyjnych to ważny sygnał dla potencjalnych inwestorów i nowych firm, a także, co nie mniej ważne, dla mieszkańców zainteresowanych otwarciem własnej działalności gospodarczej.

Tak szeroko zakrojone działania zapewnią upowszechnienie i upublicznienie tego dokumentu, a tym samym uzyskanie akceptacji społecznej dla jego realizacji poprzez zapobieganie potencjalnym konfliktom interesów.

3. Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2007-10.

Opracowanie wykonane przez Pracownię Architektury Krajobrazu „Arkadia” pod kierownictwem Martyny Walker.

WSTĘP

Główną ideą programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowalnej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych. Ważnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy współudziale społeczności lokalnej, w różnych formach życiowej aktywności osób zaangażowanych w opiekę nad zabytkami (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych). Obowiązkiem władz publicznych jest z kolei tworzenie i wspieranie inicjatyw oraz pobudzenie i usprawnienie mechanizmów regulujących opiekę nad zabytkami.

Zabytki mają wartość dzieł sztuki. Wartość ta zależy od stanu zachowania obiektu. Jedynie zadbane, dobrze eksponowany obiekt jest postrzegany przez społeczeństwo jako wartość. Zabytki stanowią o tożsamości przestrzeni, nadając jej swoisty *genius loci*, tym samym decydują o jej konkurencyjności. Tak pojmowany zabytek oddziałuje na stan gospodarki i przyczynia się do rozwoju miasta. W tym rozumieniu zabytek włączony w procesy gospodarcze ma wartość ekonomiczną.

Program opracowany jako pierwszy jest kluczowy dla następnych programów. Opiera się na szerokim rozpoznaniu złożonej problematyki i wyznacza priorytetowe kierunki, będące istotnym punktem odniesienia dla programów następnych. Modyfikacja programów w przyszłości winna uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobów oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania programu.

I. WPROWADZENIE

I.1. UWARUNKOWANIA PRAWNE OPACOWANIA PROGRAMU

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Czeladź (zwany dalej Programem) został sporządzony na podstawie umowy B-RM/205/60/06 zawartej w dniu 10.03.2006 r. pomiędzy Burmistrzem Miasta Czeladź i Martyną Walker przedstawicielem Pracowni Architektury Krajobrazu „Arkadia”.

Obowiązek opracowania programu wynika z:

- a) Ustawy z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. nr 16, poz. 950, tekst jednolity Dz. U. nr 142, poz. 1591 z późniejszymi zmianami) stanowiącej, że jednym z zadań samorządu gminy jest wykonywanie zadań o charakterze gminnym w zakresie kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, (art. 7.1.9)).
- b) Ustawy z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami), zwanej dalej ustawą, stanowiącej, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent

miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami (art. 87.1).

Program obejmuje obszar miasta Czeladź w granicach administracyjnych.

Program jest instrumentem realizacji miejskiej strategii działań wobec obiektów zabytkowych zawartej w dokumentach strategicznych.

Procedura sporządzania i kontroli realizacji programu została określona w art. 87. ust 1, 3, 4, 5, 6 ustawy:

- Gminny program sporządza wójt, (burmistrz lub prezydent miasta) na 4 lata.
- Gminny program przyjmuje Rada Gminy (Miasta) po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
- Wójt (burmistrz lub prezydent miasta), co 2 lata sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta).

Podstawą sporządzenia programu jest ewidencja zabytków (art. 21 ustawy).

Przedmiotem programu są wszystkie zabytki niezależnie od form ochrony, jakimi są objęte, przy czym za zabytek uznaje się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3, pkt 1 ustawy).

Opiece podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6 ust. 1 i 2 ustawy):

- Zabytki nieruchome, będące w szczególności:
  - krajobrazami kulturowymi,
  - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - dziełami architektury i budownictwa,
  - dziełami budownictwa obronnego,
  - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - cmentarzami,
  - parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- Zabytki ruchome, będące w szczególności:
  - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - kolekcjami, stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. 1997, nr 85, poz. 539, z późniejszymi zmianami),

- o instrumentami muzycznymi,
- o wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- o przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- Zabytki archeologiczne, będące w szczególności:
  - o pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - o cmentarzyskami,
  - o kurhanami,
  - o relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków (art. 5 ustawy):

- o naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- o prowadzenia prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytku,
- o zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- o korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- o popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Program realizuje cele szczególne określone w art. 87 ust. 2 ustawy, takie jak:

- o włączanie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- o uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- o zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- o wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- o podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- o określanie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- o podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką na zabytkami.

II. ZABYTKI W POLITYCE MIASTA

II.1. STRATEGIA ROZWOJU MIASTA CZELADŹ NA LATA 2005-2015

Strategia Rozwoju Miasta Czeladź na lata 2005-2015 (zwana dalej Strategią) została przyjęta przez Radę Miejską w 2004r. (Uchwała RM w Czeladzi nr XLII/607/2004 z dnia 30 grudnia 2004 r.). W strategii sformułowano wizję rozwoju miasta:

Czeladź - miasto otwarte na otoczenie, skomunikowane z głównymi ośrodkami gospodarczymi regionu, stawiające na dalszy rozwój handlu i usług, drobną wytwór-

czość i przetwórstwo, a także wykorzystujące swoje położenie na cele rozwoju. Miasto stanowiące część Aglomeracji Górnośląskiej, oferujące mieszkańcom bezpieczeństwo i wysoką jakość życia. Miasto promujące swoje walory na przyszłość.

Realizacja wizji w duchu zrównoważonego rozwoju będzie się odbywać w czterech wyznaczonych obszarach strategicznych, w których wyznaczono kierunki-cele strategiczne z przypisanymi im programami strategii. Szeroko pojęta opieka nad zabytkami została ujęta w następujących obszarach i programach:

- 1) Obszar zarządzania miastem:
  - a) Program ZM 1 - Poprawa warunków mieszkaniowych w gminie.
  - b) Program ZM 2 - Rewitalizacja Starego Miasta.
  - c) Program ZM 3 - „Ładne i bezpieczne miasto wraz z ochroną dziedzictwa kulturowego i historycznego”.
- 2) Obszar rozwoju gospodarczego miasta:
  - a) Program RG 2 - Zagospodarowanie terenów i obiektów przemysłowych.
  - b) Program RG 3 - Rewitalizacja rzeki Brynicy i zagospodarowanie jej doliny na cele rekreacyjno-sportowe.
- 3) Obszar problematyki społecznej:
  - a) Program S 3 - Rozwój kultury i sportu w mieście.

II.2. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA CZELADŹ

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Czeladź zostało opracowane w 1999 roku. Załącznik nr 2 do diagnozy i uwarunkowań stanu istniejącego Studium... zawiera *Waloryzację kulturową Gminy Czeladź*. W opracowaniu tym znajduje się duża ilość informacji dotyczących zabytków miasta Czeladź oraz wytyczne konserwatorskie.

W roku 2005 została uchwalona *Aktualizacja Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Czeladź* (załącznik do uchwały LXI/920/2005 RM w Czeladzi z 29 grudnia 2005 r.). Określa na politykę przestrzenną gminy. Pozwala na koordynację działań związanych z zagospodarowaniem terenów gminy. W ustaleniach studium uwzględniono problematykę opieki nad zabytkami.

II.3. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA CZELADŹ

Czeladź nie posiada opracowanego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru miasta. Obowiązujące plany miejscowe dotyczą niewielkich fragmentów miasta i nie uwzględniają elementów ochrony zabytków.

II.4. PROGRAM REWITALIZACJI OBSZARÓW MIEJSKICH CZELADZI

Program Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi (zwany dalej programem rewitalizacji) koordynuje proces przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych, których celem jest przywrócenie funkcji i stworzenie warunków dla rozwoju obszarów kryzysowych. Jest planem strategicznym dotyczącym oddziaływania na poszczególne obszary i sfery miasta w celu poprawy sytuacji w mieście. Horyzont czasowy programu obejmuje lata 2005-2008 oraz zawiera plany inwestycyjne do roku 2015.

Program rewitalizacji zawiera analizy z zakresu: 1) przestrzeni miasta, 2) gospodarki, 3) demografii i problemów społecznych. W wyniku przeprowadzonych analiz

podsumowanych analizą SWOT wydzielano sześć obszarów rewitalizacji, z których pięć jest obszarami zainteresowań *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Czeladź*. Są to następujące obszary:

- Obszar 1 - Stare Miasto,
- Obszar 2 - Kolonia Saturn,
- Obszar 3 - Stare Piaski,
- Obszar 4 - tereny przemysłowe,
- Obszar 5 - tereny zieleni.

Działania i zadania określone w programie rewitalizacji w dużej części stanowią zadania z dziedziny opieki nad zabytkami. Ze względów organizacyjnych w niniejszym *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Czeladź* nie powtórzono zadań inwestycyjnych zapisanych w programie rewitalizacji dotyczących modernizacji infrastruktury technicznej, układu komunikacyjnego i remontów generalnych obiektów.

III. DIAGNOZA ZASOBÓW ZABYTKOWYCH MIASTA CZELADŹ

III.1. Położenie administracyjne i geograficzne

III.1.1. Położenie administracyjne

Czeladź położona jest w województwie śląskim. Jest jednym z 24 miast Aglomeracji Górnośląskiej tworzących jedną przestrzeń, współzależną funkcjonalnie, gospodarczo i technicznie. Od zachodu i północnego zachodu Czeladź sąsiaduje z Siemianowicami Śląskimi, od południa z Katowicami i Sosnowcem, a od wschodu i północnego-wschodu z Będzinem.

III.1.2. Położenie geograficzne

Według geografii regionalnej J. Kondrackiego Czeladź położona jest na Wyżynie Śląsko-Krakowskiej w makroregionie Wyżyna Śląska (314.1), w regionie Wyżyna Katowicka (341.13). Według podziału geomorfologicznego M. Klimaszewskiego (1972) miasto położone jest w centralnej części Płaskowyżu Bytomsko-Katowickiego należącego do Wyżyny Śląskiej.

III.2. Zarys historycznego rozwoju Czeladzi

Nazwa Czeladź wywodzi się od nazwy służebnej lub kulturowej i oznacza wg Aleksandra Brücknera i Stanisława Rosponda służbę domową. Pierwsze wzmianki o Czeladzi pochodzą z 1228 r. Nie zachował się akt lokacyjny dla miasta. Przypuszcza się, że miasto Czeladź lokowane było na prawie magdeburskim w połowie XIII w. Najprawdopodobniej akt lokacyjny sporządził książę opolski Władysław wkrótce po tym jak został właścicielem Czeladzi.

Pod względem administracyjnym obszar, na którym znajduje się Czeladź należał do państwa polskiego. W wyniku podziału dzielnicowego (1138) miasto znalazło się w dzielnicy senioralnej, o czym świadczy przynależność obszaru pomiędzy Siewierzem i Bytomiem do diecezji krakowskiej. W XIII w. Czeladź podlegała książętom opolskim. Po podziale księstwa opolskiego w 1281 r. Czeladź znalazła się pod panowaniem książąt bytomskich, a następnie cieszyńskich. W okresie od 1443 do 1791 r. przynależała do księstwa siewierskiego należącego do biskupów krakowskich, a następnie po likwidacji księstwa siewierskiego stała się wolnym miastem Rzeczypospolitej. Po trzecim rozbiore Polski Czeladź znalazła się w zaborze pruskim i weszła w skład tzw. „Nowego Śląska”. W 1809 r. Czeladź znalazła się w granicy Księstwa Warszawskiego, a po Kongresie

Wiedeńskim 1815 r. została włączona do Królestwa Kongresowego. W okresie międzywojennym Czeladź znajdowała się w województwie kieleckim.

Prawdopodobnie już w 1260 r. w Czeladzi znajdowała się parafia. Powołanie parafii wiązało się z faktem przejęcia Czeladzi przez księcia Władysława Opolskiego. Patronem parafii czeladzkiej został święty Stanisław kanonizowany w Krakowie w 1254 r. Do końca XVI w. w Czeladzi znajdował się kościół drewniany. W 1611 r. odbyła się konsekracja kościoła murowanego. Kościół ten został wyburzony w 1912 r. po wybudowaniu nowego kościoła według projektu Hugona Kudery z Warszawy.

Czeladź zlokalizowana była przy jednym z najdogodniejszych szlaków z Krakowa na Śląsk. Na Brynicy znajdował się most Gawła wzmiankowany już w 1228 r. Tranzyt na Śląsk był oclony. W Czeladzi znajdowała się komora celna poświadczona źródłowo w XV wieku.

Od czasu powstania miasta w XIII w. do połowy XX w. mieszkańcy Czeladzi zajmowali się handlem i rzemiosłem oraz rolnictwem. W drugiej połowie XIV w. w Czeladzi istniał cech żelaźników, stolarzy, rzeźników i młynarzy. W początkach XVI w. Czeladź miała prawo urządzać dwa jarmarki w roku: 8 maja na świętego Stanisława i jesienią 27 września. We wtorki organizowane były targi. W XVII w. w Czeladzi odbywały się cztery jarmarki w roku oraz był tam ustanowiony skład solny. W tym czasie w mieście istniały cechy: bednarski, knazi, kowalski, krawiecki, kuzmierski, rzeźniczy, sukienniczy, szewski. W XVIII w. handlowano końmi i bydłem oraz wyrobami garncarskimi. Czeladź była ważnym punktem etapowym w handlu bydłem gnanym z Rusi i Małopolski na Śląsk. Od drugiej połowy XIX w. nastąpił gwałtowny rozwój miasta związany z rozwojem przemysłu górniczego.

Lokalizacja kopalń w rejonie Piasków i dawnego folwarku plebańskiego uwarunkowała powstanie nowych dzielnic miejskich. Początki osady Pisaki sięgają 1865r. i wiążą się z powstaniem kopalni „Czeladź”. W tym samym czasie nastąpiła również parcelacja folwarku plebańskiego pod późniejszą kopalnię „Saturn”.

Czeladzianie byli świadkami kilku ważnych wydarzeń historycznych. W 1589 r. w Czeladzi podpisane zostały tzw. „Pakta Będzińskie” (Traktat bytomsko-będziński zawarty pomiędzy Rzeczypospolitą a Habsburgami, na podstawie, którego Rudolf II uznał Zygmunta III Wazę prawowitym władcą polsko-litewskim i zobowiązał się nie ingerować w wewnętrzne sprawy Rzeczypospolitej.) Sygnatariuszami dokumentu byli Jan Zamojski i Rozenberg.

21 sierpnia 1683 r. przez miasto przejeżdżał Jan III Sobieski w drodze do Wiednia. Z tej okazji odbył się zjazd szlachty śląskiej. Przy moście na Brynicy mowę powitalną wygłosił hrabia Wilczek.

W 1697 r. w Czeladzi odbył się zjazd szlachty polskiej na czele z wojewodą wołyńskim Janem Jabłonowskim z zamiarem udania się do Augusta Mocnego w celu ofiarowania mu korony polskiej. 28 lipca 1697 r. August Mocny zatrzymał się w Czeladzi w drodze do Krakowa.

Czeladzianie brali udział w powstaniach: listopadowym (1830) i styczniowym (1863). Za udział w powstaniu styczniowym miasto zostało zdegradowane do rangi osady i włączone do gminy Gzichów. W 1915r. Czeladź odzyskała prawa miejskie.

III.3. ZABYTKI NIERUCHOME

Zabytki czeladzkie związane są z dwoma zachodzącymi na terenie miasta, historycznymi procesami rozwoju gospodarczego. Pierwszą grupę zabytków nieruchomych tworzą obiekty będące śladami rozwoju miasta średniowiecznego,

kształtowane w okresie od początków miasta do XX wieku. Do drugiej grupy należą obiekty związane z rozwojem przemysłu pochodzące z przełomu XIX i XX wieku.

III.3.1. Zasoby zabytkowe Starego Miasta

1) Układ urbanistyczny

Zabytkiem Czeladzi o wartości regionalnej jest dobrze zachowany średniowieczny układ urbanistyczny miasta lokacyjnego wraz z fragmentami przedmieść. Układ ma kształt zbliżony do owalu i jest dopasowany do rzeźby terenu. Układ dróg miejskich tworzy charakterystyczne wrzeciono. Do dnia dzisiejszego zachowały się elementy miasta lokacyjnego: centralnie położony rynek o kształcie zbliżonym do kwadratu wraz z ciągami komunikacyjnymi wybiegającymi z naroży oraz parcele przyrynkowe. Miastu lokacyjnemu towarzyszą przedmieścia: Bytomskie rozbudowane wzdłuż dawnej drogi do Bytomia i Raciborskie. W układzie drożnym i zabudowie przedmieść wyraźnie zauważalna jest rola traktu o kierunku wschód-zachód - dawnego, ważnego traktu tranzytowego z Krakowa na Śląsk.

rys.1. Szkic sytuacyjny rejonu Starego Miasta w Czeladzi z naniesionymi obiektami zabytkowymi.

2) Zabudowa miejska

Dominująca jeszcze w początkach XX wieku zabudowa drewniana z ogródkiem kwiatowym należy obecnie do rzadkości, a zachowane obiekty zazwyczaj są zrujnowane lub w złym stanie technicznym. Do czasów współczesnych nie zachowały się charakterystyczne dla Czeladzi budynki z dachem łamanym i sienią przejazdową. Wśród obiektów drewnianych na uwagę zasługują nieliczne dobrze zachowane budynki położone

przy ulicy Bytomskiej 16, Ciasnej 2 i Pieńkowskiego 39.

Przy ulicy Kościelnej 3 zachował się jeden dom z podcieniami, datowany na początek XIX w. Jest to obiekt parterowy, tynkowany o konstrukcji drewniano-murowanej, z podcieniem wspartym na trzech kanelowych, murowanych kolumnach o wydatnie rozbudowanych partiach cokołowych. Dom jest usytuowany szczytowo do ulicy. Budynek jest kryty półszczytowym dachem z charakterystycznym wysuniętym okapem. Dach jest pokryty gontem.

W czasach historycznych na terenie Czeladzi powstawały również obiekty murowane. Do czasów współczesnych zachował się budynek dawnego zboru ariańskiego z 1. połowy XVII w. położony przy ulicy Rynkowej 2 oraz kamienica z początków XIX w. zlokalizowana przy Rynku nr 22.

Budynek dawnego zboru ariańskiego to budynek parterowy, tynkowany, murowany z kamienia częściowo podpiwniczony, na rzucie prostokąta, usytuowany kalenicowo, kryty czterospadowym dachem o wysuniętym okapie wspartym na profilowanych belkach. Obecnie dach kryty jest blachą trapezową. Na osi budynku znajduje się ozdobny portal.

Murowana kamienica to budynek dwukondygnacyjny z częściowo użytkowym poddaszem, tynkowany, podpiwniczony, usytuowany szczytowo do ulicy, kryty dachem dwuspadowym, pokryty papą. W partii połaci dachu znajduje się barokowy szczyt. Pierwotnie budynek posiadał przejazd bramny.

W dzisiejszej zabudowie Starego Miasta dominują budynki murowane z przełomu XIX i XX w. oraz z początku XX w. Są to najczęściej obiekty parterowe lub dwukondygnacyjne, lokalizowane kalenicowo w linii zabudowy, posadowione na rzucie prostokąta, zazwyczaj trój- lub pięcioosiowe, podpiwniczone, wykonane z cegły lub kamienia (również z materiałów łączonych cegła i kamień) czasem tynkowane, kryte dachami dwuspadowymi o niewielkim kącie nachylenia połaci dachowych. Dachy pokryte są papą, dachówką cementową lub blachą. Charakterystycznym elementem jest przejazd bramny znajdujący się w skrajnych lub środkowych osiach elewacji. W niewielkich parterowych budynkach zamiast bramy przejazdowej w środkowej osi znajdują się dwuskrzydłowe drzwi wejściowe z nadświetłem prostokątnym lub zamkniętym łukiem odcinkowym. Domy posiadają skromny detal architektoniczny - częściowe boniowanie, pilastry, lizany, uproszczone formy gzymsów lub obramowań okiennych, szczytów, ścianek attykowych, balkonów, niewielkie nisze zamknięte łukiem pełnym mieszczące figury lub obrazy świętych umieszczane w górnej partii elewacji.

Na uwagę zasługują również obiekty powstałe w okresie międzywojennym w stylu modernistycznym m.in. budynek dawnego kina „Uciecha” przy ul. 1. Maja czy budynek szkoły przy ul. Katowickiej 42.

Charakterystycznym dla Czeladzi elementem były murowane, tynkowane ogrodzenia wykonane z kamienia łamanego lub cegły, w których osadzone były zdobione drewniane, dwuskrzydłowe, prostokątne lub zamknięte łukiem pełnym bramy z furką, często kryte dwuspadowymi dachami od góry krytymi gontem. Ogrodzenie tego typu zachowało się jeszcze przy ul. Kaczej 8.

W południowo-zachodniej części Starego Miasta, na wzniesieniu ograniczonym ulicami Bytomską, 1. Maja, Podwalną i Walną położony jest kościół p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika. Budowany był w latach 1905-1912 według projektu Hugona Kudery. Został on zlokalizowany w sąsiedztwie obiektu wcześniejszego, rozebranego po zakończeniu budowy. Kościół jest murowany, dwuwieżowy, bazylikowy, trójnawowy, założony na rzucie krzyża łacińskiego, z wyższym, poligonalnie zamkniętym prezbiterium oraz dwoma zakrystiami. Na skrzyżowaniu transeptu, prezbiterium i korpusu nawowego znajduje się sygnatura na rzucie ośmioboku zwieńczonego hełmem zbliżonym do ostrosłupa. Teren

kościół od północy, zachodu i południa ogranicza wysoka skarpa częściowo obrośnięta drzewami. Od północnego-zachodu do kościoła prowadzą monumentalne schody. Drugie wejście na plac kościelny prowadzi od ulicy Kościelnej. Na placu kościelnym znajdują się dwie kamienne figury przedstawiające Najświętszą Marię Pannę (na północnym-wschodzie) oraz Jana Nepomucena (na północnym-zachodzie). Kościół swoimi rozmiarami przytłacza, niewielką w skali, zabudowę starego miasta.

3) Cmentarze

- a) **Cmentarz parafialny kościoła rzymsko-katolickiego p.w. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika** w Czeladzi położony jest na południe od starego miasta, na stoku południowym, na terenie ograniczonym ulicami Cmentarną, Nowopogońską, Reymonta, Górna. Powstał w wyniku rozbudowy cmentarza wcześniejszego położonego przy dzisiejszej ulicy Górnej, założonego prawdopodobnie w 1750 r. Otoczony jest tynkowanym murem z kamienia łamanego. Brama główna zlokalizowana jest od strony południowej. Bramy boczne znajdują się od strony wschodniej i zachodniej. Budynek administracji znajduje się w linii muru przy bramie zachodniej. Cmentarz posiada układ kwaterowy wyznaczony trzema alejami o kierunku północ-południe i trzema o kierunku wschód-zachód. Aleją główną cmentarza jest środkowa aleja o przebiegu północ-południe. Na dużym spadku terenu przechodzi ona w betonowe schody. Na cmentarzu rośnie starodrzew (jesiony, kasztanowce, topole) oraz duże żywotniki. Najstarsze zachowane nagrobki pochodzą z końca XIX w. np. grób rodziny Janotów z 1877 r, grób rodziny Piechowiczów z 1888 r. Groby posiadają różne formy architektoniczne - grobowce, płyty nagrobne, nagrobki wolnostojące, krzyże nagrobne.
- b) **Cmentarz żydowski** - znajduje się przy ulicy Będzińskiej. Został założony w 1912 r. daleko poza starym miastem, przy wschodniej granicy Czeladzi, w terenie lekko opadającym ku wschodowi. Jest ogrodzony częściowo murowanym i częściowo stalowym ogrodzeniem. Na cmentarzu zachowanych jest ok. 3.000 macew o skromnej dekoracji związanej z rytualną symboliką żydowską oraz trzy stelle z polichromiami - obiekty rzadkie w regionie. Znajdują się tam również ruiny tzw. domu oczyszczenia lub domu przedpogrzebowego. Aleja centralna podkreślona jest drzewami. Obiekt nie posiada dokumentacji konserwatorskiej.
- c) **Cmentarz epidemiologiczny (choleryczny)** - był użytkowany w latach 1905-1914. Jest to niewielki cmentarz położony przy ulicy Strzeleckiej na prostokątnej, zadrzewionej, działce. Jego układ jest zatarty.

4) Tereny zieleni

Na wschodnim brzegu Brynicy, pomiędzy rzeką a ulicą 1. Maja i Katowicką znajduje się fragment założonego w 1905 roku parku (pow. 2,40 ha). Pierwotnie obiekt zajmował teren po obu stronach dzisiejszej ulicy 1. Maja. Od północy park zamyka budynek dawnego kina Uciecha. Tam też znajduje się pomnik poległych w walce z okupantem. Zadrzewienia tworzą topole, brzozy, kasztanowce, jesiony w wieku ok. 70 lat. W części środkowej założono w 2. połowie XX w. plac zabaw dla dzieci, korty tenisowe oraz szkołę podstawową. Zachodnia część parku obsadzona jest topolami włoskimi. We wschodniej części aleje obsadzone są jabłonią purpurowymi oraz lipami. Do parku prowadzą liczne wejścia od ulicy 1. Maja i Katowickiej. Od strony zachodniej znajdują się dwa wejścia przez kładki przerzucone na Brynicy.

III.3.2. Zabytki związane z rozwojem przemysłu

Zabytki związane z rozwojem przemysłu zlokalizowane są w południowej części Czeladzi. Należą do nich:

- Zabytki związane z dawną kopalnią „Czeladź”.
- Zabytki związane z dawną kopalnią „Saturn”.
- Inne obiekty zabytkowe związane z przemysłem.

1) Zabytki związane z dawną kopalnią „Czeladź”.

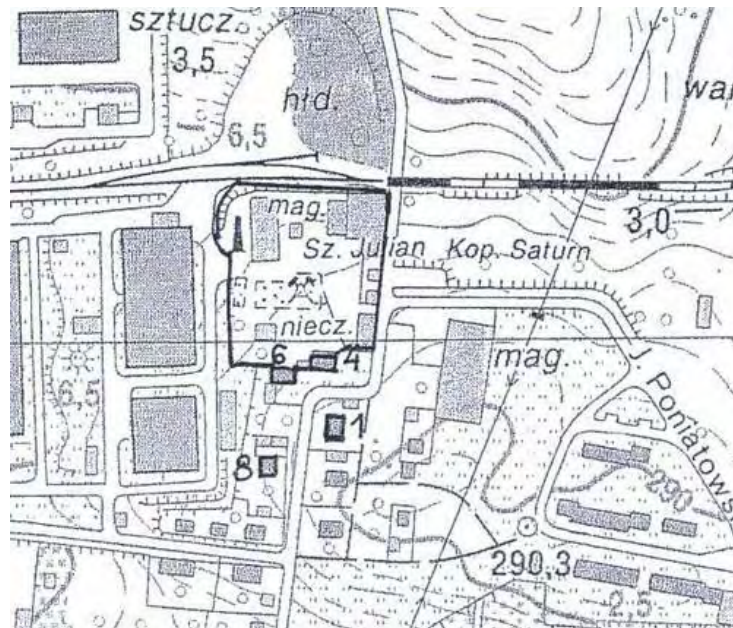
Zespół obiektów zabytkowych związanych z dawną kopalnią „Czeladź” położony jest w południowo-wschodniej części miasta, w rejonie dzielnicy Piaski. Tworzą go:

- Teren poprzemysłowy zespołu zabudowy szybów Piotr i Paweł, pomiędzy ulicami Kościuszki, Francuską i Graniczną.
- Zespół zabudowań szybu Julian w rejonie ulicy Poniatowskiego.
- Osiedle robotnicze „Piaski” (osiedle francuskie).

a) Teren poprzemysłowy zespołu zabudowy szybów Piotr i Paweł (ul. Kościuszki, Francuska, Graniczna)

Obiekty przemysłowe zespołu zabudowy szybów Piotr i Paweł zostały prawie w całości wyburzone w latach 90. XX-w. Dawne obiekty zachowały się jedynie w rejonie tzw. Starego Placu. Nie posiadają one dużych walorów historycznych.

b) Zespół zabudowań szybu Julian (ul. Poniatowskiego)

rys.2. Szkic sytuacyjny rejonu Szybu Julian w Czeladzi z naniesionymi obiektami zabytkowymi.

Zespół zabudowy szybu Julian nie zawiera głównych elementów pierwotnej struktury. W zespole zachowane są tylko trzy dawne obiekty:

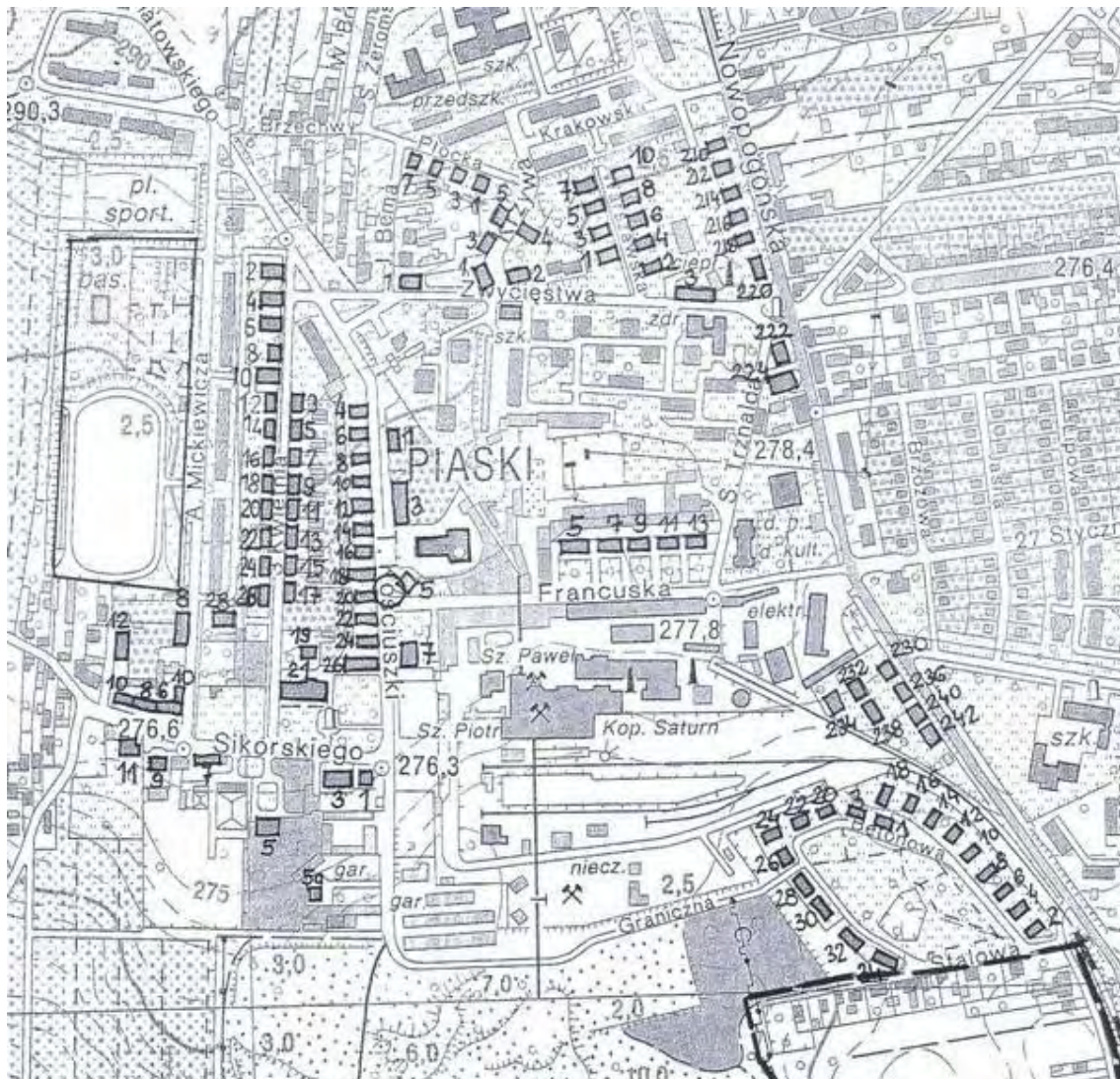
- Budynek dawnej kotłowni i łaźni (bez komina) z 1903 roku, przekształcony w latach 80. XX w.
- Budynek kompresorowni z 1903r. wewnątrz przekształcony w 1996r.
- Budynek dawnej kuźni z 1903r. przekształcony w latach 80. XX w.

Zespołowi towarzyszą zachowane budynki mieszkalne (ul. Poniatowskiego 1,4,6,8), w tym:

- Budynki wielorodzinne przeznaczone dla robotników: nr 1 to obiekt parterowy z ogródkiem od frontu, nr 4 obiekt dwukondygnacyjny.
- Budynki przeznaczone dla kadry urzędniczej o charakterze willowym (nr 6 i 8).

c) Osiedle robotnicze „Piaski” (osiedle francuskie)

Osiedle robotnicze „Piaski” zostało wybudowane przez Towarzystwo Akcyjne Czeladź. Jest ono położone na południowy-wschód od starego miasta w sąsiedztwie zabudowań przemysłowych szybu Piotr i Paweł kopalni „Czeladź”. Tworzy go kilka zróżnicowanych pod względem architektury i kompozycji zespołów zabudowy realizowanych w okresie od końca XIX w. do lat 30 XX w. Wszystkie budynki zarówno robotnicze jak i urzędnicze mają proste, mało zróżnicowane bryły. Są to budynki podpiwniczone, ze stropami ceramicznymi w piwnicy i drewnianymi powyżej, murowane z cegły lub kamienia z ceglany detal (opaski, lizeny, gzymsy, cokoły). W konstrukcji niektórych budynków położonych przy ulicy Betonowej i Płockiej zastosowano nowatorską wówczas technologie lanego betonu. Parterowe budynki typu czworaki lub w piętrowe domy wielorodzinne przeznaczone były na mieszkania dla robotników. Mieszkania urzędnicze lokowane były w zabudowie typu willowego lub kamienicach.

rys.3. Szkic sytuacyjny dzielnicy Piaski w Czeladzi z naniesionymi obiektami zabudkowymi.

Osiedle tworzy pięć zespołów zabudowy:

o **Zespół zabudowy mieszkaniowej przy ulicach 3. Kwietnia, Kościuszki, Mickiewicza, Sikorskiego w tym:**

Przy ul 3 Kwietnia znajdują się:

- Budynki mieszkaniowe dla robotników (nr 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 24) - prawdopodobnie najstarsze obiekty pochodzące z początków XX wieku.
- Willa dla wyższej kadry górniczej (nr 19).
- Budynek dawnej ochronki (nr 28).
- Budynek dawnej dyrekcji kopalni (nr 21).

Przy ulicy Kościuszki znajdują się:

- Budynki mieszkaniowe dla robotników (nr 1, 4, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17).
- Budynek dawnej szkoły - obecnie dom katolicki (nr 3).
- Zespół kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Bolesnej (nr 5) neoromański, wybudowany w latach 1922-1924, według projektu dziekana kapituły Beranson ks. inż. Abgreła, z kamienia naturalnego i sztucznego wykończony w cegle. Teren kościoła jest ogrodzony. W granicy terenu znajduje się jeszcze kaplica cmentarna, stary cmentarz parafialny, kamienna grota Matki Boskiej, starodrzew i plebania (ul. Francuska 1).

Przy ulicy Mickiewicza znajdują się:

- Budynek mieszkalny (nr 8).
- Budynek mieszkalny (nr 10) - stanowiący integralną część zespołu kamienic położonych przy ulicy Sikorskiego nr 6, 8, 10.

Przy ulicy Sikorskiego znajdują się:

- Dawna willa głównego mechanika kopalni (nr 1).
- Dawny klub urzędniczy (nr 3) o architekturze w duchu francuskiego renesansu otoczony niewielkim parkiem.
- Pałacyk Vidneya – dawna willa dyrektora kopalni (nr 5) o architekturze klasycyzującej, otoczona parkiem – obecnie „Dom Opieki Społecznej”.
- Wielorodzinne budynki pracownicze (nr 5a, 7, 12).
- Wille kadry pomocniczej (nr 9, 11).
- Kamienice mieszkalne dla urzędników kopalni (nr 6, 8, 10).

o **Zespół zabudowy przy ulicy Krzywej, Warszawskiej, Nowopogońskiej i Zwycięstwa.**

Przy ulicy Krzywej znajdują się:

- Budynki mieszkalne dla robotników (nr 1, 2, 3, 4, 5).

Przy ulicy Warszawskiej znajdują się:

- Budynki mieszkalne dla robotników (nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10).

Przy ulicy Nowopogońskiej znajdują się:

- Budynki mieszkalne dla robotników (nr 210, 212, 214, 216, 218, 220, 222, 224).

Przy ulicy Zwycięstwa znajduje się:

- Budynek dla urzędników niższego rzędu (nr 1).
- Kamienica mieszkalna ze sklepami w przyziemiu (nr 3).

o **Zespół zabudowy przy ulicy Francuskiej**

Przy ulicy Francuskiej znajdują się:

- Budynki mieszkalne z ogródkami od frontu (nr 7, 9, 11, 13).
- Budynek dla średniej kadry technicznej z ogródkiem - tzw. sztygarska (nr 5)

○ **Zespół zabudowy przy ul. Betonowej i Nowopogońskiej**

Przy ulicy Betonowej znajdują się:

- Wielorodzinne budynki mieszkaniowe dla robotników (nr 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18).
- Parterowe budynki dla robotników (nr 1, 3, 20, 22, 24, 26, 28).
- Parterowe budynki dla średniej kadry technicznej - tzw. sztygarski (nr 30, 32, 34).

Przy ulicy Nowopogońskiej znajdują się:

- Wielorodzinne budynki dla robotników (nr 230, 232, 234, 236, 238, 240, 242).

○ **Zespół zabudowy przy ul. Płockiej**

Przy ulicy Płockiej znajdują się:

- Budynki mieszkalne z ogródkami (nr 1,3,5,7).

Najstarsze obiekty osiedla robotniczego Piaski znajdują się przy ul. 3. Kwietnia. Są to budynki wielorodzinne z czerwonej cegły przeznaczone dla robotników. Zabudowa ma charakter koszarowy. Podobny charakter ma zabudowa przy ul. Kościuszki, z tym, że tworzą ją budynki murowane z kamienia wapiennego z detalami wykonanymi w cegle.

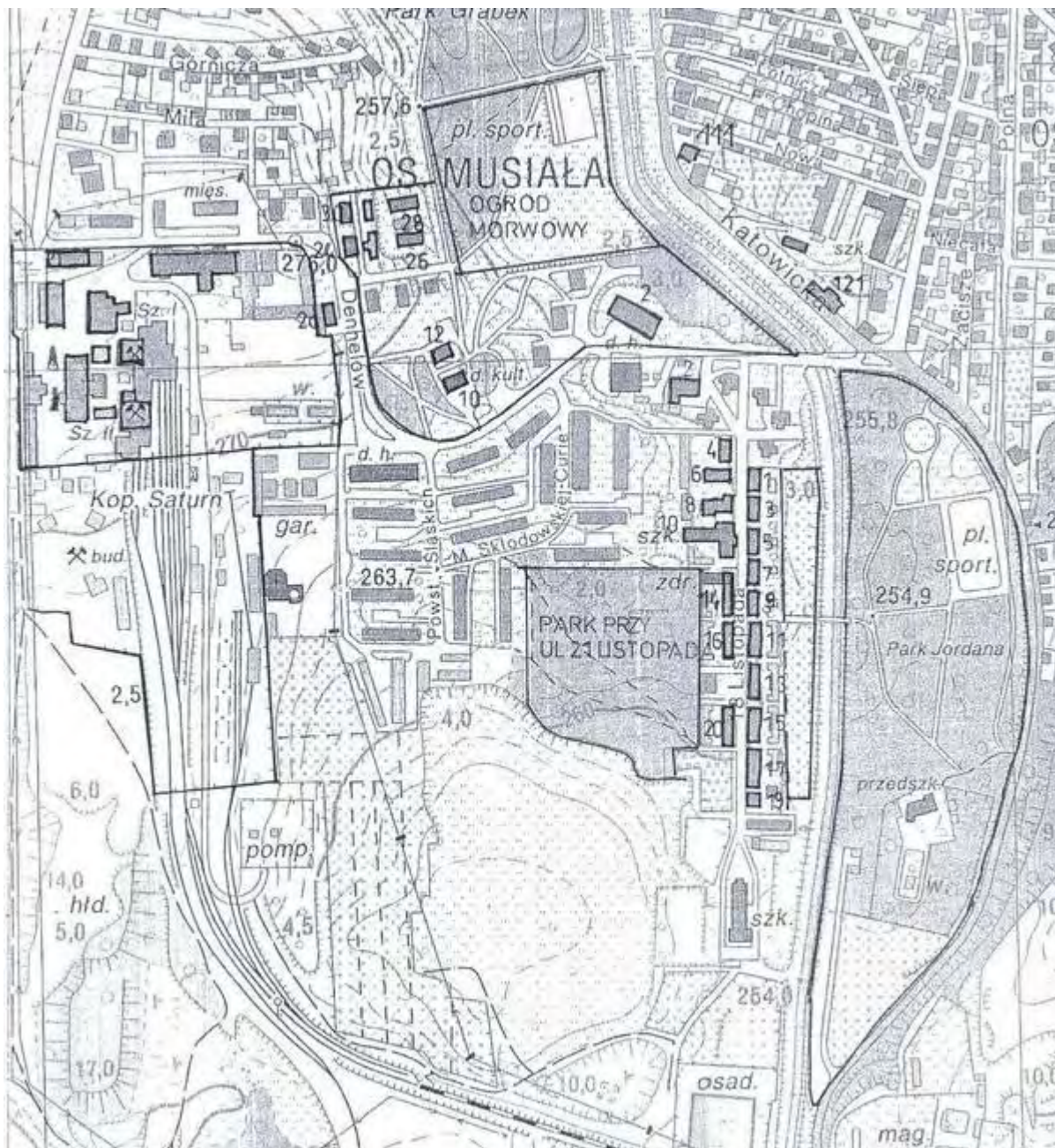
Zespoły zabudowy powstające w kolejnych etapach uwzględniały już zdobycze ówczesnej myśli społecznej, urbanistycznej i architektonicznej. Budynkom mieszkalnym towarzyszy zieleń realizowana w różnych formach: w postaci ogródków (ul. Francuska, Płocka), typu parkowego (ul. Betonowa), w formie skweru (ul. Krzywa, Nowopogońska). Najbardziej reprezentacyjna część osiedla położona jest w rejonie ulicy Sikorskiego i 3-Kwietnia. Wszystkim budynkom położonym, w tym rejonie towarzyszy zieleń zarówno bezpośrednio związana z budynkiem jak i ogólnie dostępna. Znajdują się tam budynki mieszkalne typu willowego przeznaczone dla najwyższej kadry urzędniczej kopalni oraz obiekty socjalne i administracyjne. Obiekty socjalne osiedla to: szkoła (obecnie dom katolicki przy ul. Kościuszki 3), boisko Towarzystwa Gimnastycznego Sokół (róg ul. Francuskiej i Nowopogońskiej), Ogród Jordanowski położony przy ul. Mickiewicza (obecnie bardzo zaniedbany) i boisko Związku Podoficerów Rezerwy (ul. Mickiewicza). Przy ulicy Kościuszki 5 znajduje się zespół kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Bolesnej. Cmentarz parafialny kościoła rzymsko-katolickiego p.w. Matki Boskiej Bolesnej położony jest w południowej części miasta, przy ulicy Szybikowej. Założony był w latach 30. XX w. Bramy znajdują się od ul. Szybikowej i Saturnowskiej. Na cmentarzu brak obiektów o wartościach historycznych.

Zespół zabudowy osiedla Pisaki (osiedle francuskie), pomimo narastania w czasie ma charakter jednorodny. Jest jedynym tak rozbudowanym i kompletnym pod względem układu urbanistycznego i zabudowy osiedlem patronackim w Zagłębiu. Dorównuje najlepszym wzorom osiedli niemieckich Górnego Śląska. Obecny układ przestrzenny osiedla jest częściowo zaburzony niefortunną lokalizacją bloków mieszkalnych i wyburzeniem części obiektów gospodarczych. Część obiektów jest przebudowana.

2) Zabytki związane z dawną kopalnią „Saturn”

Zespół kopalni „Saturn” wraz z towarzyszącymi mu obiektami administracyjnymi, socjalnymi mieszkaniowymi położony jest w południowo-zachodniej części miasta na terenie dawnego folwarku plebańskiego (Pustych Jakubowic). W skład tego zespołu wchodzi:

- o Zespół zabudowy przemysłowej kopalni „Saturn” (ul. Dehnelów 2).
- o Kolonia robotnicza „Saturn”.

rys.4. Szkic sytuacyjny rejonu dawnej kopalni „Saturn” w Czeladzi z naniesionymi obiektami zabytkowymi.

a) Zespół zabudowy przemysłowej kopalni „Saturn” (ul. Dehnelów 2)

Zabudowa przemysłowa kopalni „Saturn” powstała na przełomie XIX i XX w. Zespół ma ujednolicony historyzujący charakter. Tworzą go obiekty murowane, nie tynkowane, z cegły z kamiennymi partiami w przyziemiach (ociosy). W grupie budynków frontowych i produkcyjnych niektóre partie są wtórnie otynkowane. Zabudowa jest zróżnicowana pod względem wysokości: jedno, dwu, lub trzykondygnacyjna. Większą liczbę kondygnacji

posiadają nadszybia. Budynki są przykryte dachami kombinowanymi, złożonymi zazwyczaj z kilku przylegających do siebie partii dwupołaciowych, kryte papą lub blachą falistą. W strukturze przestrzennej wyróżniają się segmenty głównych obiektów produkcyjnych - basztowe nadszybia I i II, wydłużona partia kotłowni z dwoma charakterystycznymi kominami, siłownia z wieżą rozdzielczą pozorującą obiekt obronny oraz pierwszoplanowa grupa obiektów frontowych. Forma architektoniczna niektórych obiektów została naruszona wtórnie wprowadzonymi zmianami.

Zespół kopalni „Saturn” tworzy dużą jednostkę o w pełni rozwiniętej strukturze przestrzennej charakterystycznej dla zakładu wydobywczego z końca XIX wieku i początków XX wieku. Najcenniejszymi obiektami przemysłowymi zespołu są:

- Budynek nadszybia szybu I ze stalową wieżą (dawna wieża basztowa), powstały w latach 1892 i 1902 przebudowany w latach 60. i 70. XX w.
- Budynek maszyny wyciągowej szybu I wraz z parowo-elektrycznym urządzeniem wyciągowym, z lat 1902 i 1910, (drobne zmiany z okresu międzywojennego i lat 60. XX w.).
- Budynek nadszybia szybu II z 1890 r. (dawna wieża basztowa), wzmocniony w 1949r. - obiekt unikalny.
- Budynek maszyny wyciągowej szybu II z 1890 r. z urządzeniem wyciągowym z 1901r. przebudowany w 1910 r. i w 1960 r. (likwidacja parowego napędu z pozostawieniem niektórych pierwotnych podzespołów).
- Budynek dawnej elektrowni, z lat 1902-1908 z drobnymi przekształceniami z 1965r. i lat 80. XX w. wyposażony w unikalne urządzenia.

Obiektami cennymi są również:

- Zespół zabudowań dawnej kotłowni z ok. 1890 r. i 1900 r., kilkakrotnie przebudowywany w latach 20. i 60. XX w. z pozostałością wyposażenia - dwa kotły z 1924 r. (zbiorniki wody).
- Zespół budynków warsztatu mechanicznego i kuźni z 1900 r., nadbudowany w partii południowej i obudowany w latach 70. XX w.
- Dawna rozdzielnia i stacja trafo (budynek magazynu silników elektrycznych) z 1914r., z nieznacznie przekształconą elewacją w latach 80. XX w.
- Zespół budynków administracji, cechowni i łaźni z lat 1910-1911 przebudowany od strony zachodniej i obudowany od południa i wschodu w latach 60. i 70. XX w.
- Stacja sprężarek (kompresorownia) zlokalizowana przy szybie I z około 1900 r. częściowo przekształcona w okresie powojennym.
- Budynek magazynu głównego, garaży i biur z lat 1900-1913, przebudowany w latach 60.i 70. XX w.

b) Kolonia robotnicza „Saturn”

Kolonia robotnicza „Saturn” powstała w okresie od końca XIX w. do lat 20. XX w. Obiekty najstarsze znajdują się przy ulicy 21. Listopada. Najwcześniejsze z nich pochodzą z końca XIX wieku i należy je wiązać z okresem, gdy właścicielem kopalni był Książę Hugon von Hohenlohe zu Oringer. Pozostałe obiekty koloni zostały wybudowane przez Towarzystwo Górniczo-Przemysłowe „Saturn”. Mieszkania robotnicze lokowane były w piętrowych domach wielorodzinnych przy ul. 21. Listopada i ul. Legionów. Zabudowania urzędnicze znajdowały się przy ul. 21. Listopada i ulicy Dehnelów. Tam też znajdowały się obiekty socjalne i administracyjne. Budynki zarówno robotnicze jak urzędnicze są murowane z cegły i tynkowane (z wyjątkiem budynków przy ul. 21. Listopada murowanych z czerwonej cegły, przypominających *śląskie familoki*). Obiekty posiadają ceglany detal

architektoniczny (opaski, lizeny, gzymsy, cokoły). Wszystkie budynki są podpiwniczone, ze stropami ceramicznymi w piwnicy i drewnianymi powyżej. Pierwotnie wszystkie budynki były kryte dachówką, obecnie w większości wymienioną na papę lub eternit.

Zabudowania przy ulicy Legionów i Dehnelów reprezentuje już nową myśl socjalną, architektoniczną i urbanistyczną. Obiekty realizowane były przez polskich twórców i reprezentują różne formy stylu dworkowego uznawanego ówczesznie z architekturą narodową.

Kolonia robotnicza „Saturn” składa się z trzech odrębnych zespołów zabudowy:

o **Zespół zabudowy przy ul. 21. Listopada (Stara Kolonia).**

W skład zespołu zabudowy wchodzi:

- Budynki mieszkalne dla kadry technicznej kopalni (nr 1, 2, 4, 6, 8).
- Budynki mieszkalne dla robotników (nr 3, 6, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20).
- Budynek dawnego Klubu Urzędniczego - obecnie własność miasta, budynek przeznaczony do adaptacji na Dom Ludowy (nr 10)

Najstarszą część zespołu stanowią zbudowania przy ulicy 21. Listopada nr 3-9 oraz 1 i 4. Obiekty te charakteryzują się archaiczną formą. Są to obiekty wielorodzinne, jednopiętrowe, kryte dachem dwuspadowy, zbudowane z czerwonej cegły. Prawdopodobnie w tym okresie istniał też budynek przy ul. 21. Listopada 2 - być może pełnił funkcje administracyjne.

Kolejne obiekty wzniesione były przed rokiem 1913. Są to budynki robotnicze z czerwonej cegły (ul. 21. Listopada 11-19 i 14, 16, 20) oraz budynki z mieszkaniami dla urzędników przy ul. 21. Listopada 6 i 8. Z tego okresu pochodzi też budynek klubu urzędniczego z salą widowiskową przy ulicy 21. Listopada 10.

Równoległe z budową obiektów mieszkalnych przy ul. 21. Listopada na zachód od ulicy zakładany był park. Początki parku sięgają 1902 roku. Ostatecznie park założono ok. 1914 r. Był to park krajobrazowy. Obok terenów rekreacyjnych znajdowały się w nim: elementy małej architektury ogrodowej, dom ludowy, boiska sportowe i korty. W okresie międzywojennym park ten należał do najpiękniejszych i największych w Zagłębiu Dąbrowskim. Obecnie zachowany jest tylko niewielki fragment parku. W jego zachodniej części wybudowano w II. połowie XX w. osiedle bloków mieszkalnych. Układ kompozycyjny parku jest nieczytelny, zachowane są jedynie fragmenty alei i niektóre elementy programu.

Równoległe do koloni 21. Listopada na przeciwnym brzegu Brynicy zlokalizowany jest Park Jordana (ul. Katowicka). Został on założony w 1924 roku według projektu polskiego planisty ogrodów Stanisława Celichowskiego. Park ma charakter krajobrazowy. Jego układ kompozycyjny jest częściowo nieczytelny. Znajdowała się tam drewniana altana. Aby zapobiec zalewaniu parku, w 1930 r. usypano wał pomiędzy parkiem i rzeką. W 1936 rokiem przekształcono kompozycję parkową wprowadzając boisko do piłki nożnej i bieżnię wzdłuż alejek. Obecnie południowa część parku jest przekształcona w ogródki działkowe. Wejścia do parku usytuowane są od strony ulicy Katowickiej oraz od strony ulicy 21-Listopada przez kładkę przerzuconą na Brynicy.

o **Zespół zabudowy przy ulicy Dehnelów**

W skład zespołu zabudowy wchodzi:

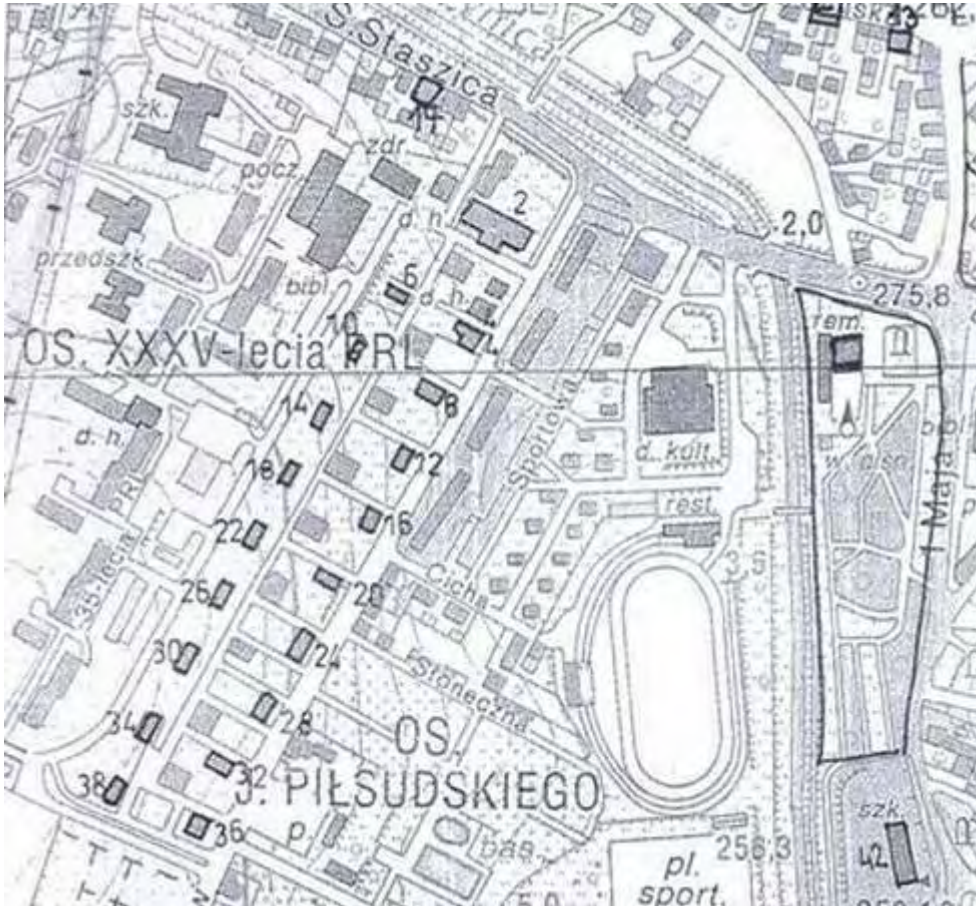
- Siedziba Zarządu Towarzystwa (dyrekcja kopalni) - ul. Dehnelów 2,
- Budynek danej straży pożarnej (ul. Dehnelów 2a)
- Willa dyrektora kopalni (ul. Dehnelów 10) z oficyną (ul. Dehnelów 12).

- Zespół budynków mieszkalnych dla wyższej kadry urzędniczej (ul Dehnelów 24, 26, 28, 30)

Zabudowa przy ulicy Dehnelów pochodzi z lat 1922-1925. Znajdujące się tam obiekty zlokalizowane są w otoczeniu parkowym i utrzymane są w stylu klasycyzującego dworu polskiego. Willa dyrektora i budynek straży pożarnej są klasycznym przykładem tego stylu. Obydwa kryte są dachem łamanym polskim, z gankiem kolumnowym. Willa dyrektora dodatkowo posiada alkierze. Budynek dyrekcji kopalni jest obiektem monumentalnym o uproszczonej formie stylu dworskowego (alkierze zastąpiono ryzalitami, dach łamany polski zastąpiono dachem mansardowym. Główny wyraz nadaje obiektowi pseudoportyk kolumnowy. Budynki z mieszkaniami dla urzędników to obiekty wielorodzinne, wolnostojące, murowane, dwu i półkondygnacyjne, na cokole, kryte czterospadowym dachem, ze znacznie zróżnicowanym detalem. Elewacje są tynkowane ze zdobieniami w formie ceglanych naroży. W elewacjach frontowych po bokach znajdują się loggie. Na osi znajdują się duże facjaty różnorodnie zwieńczone. Równocześnie z obiektami budowlanymi zakładany był towarzyszący im park. Miał on charakter krajobrazowy. Na skarpie zachowane są terenowe schody z dekoracyjną balustradą. W roku 1931 teren parkowy przy ulicy Dehnelów został powiększony przez założenie Ogrodu Morwowego (pow. 3,40 ha) w dolinie Brynicy, na północny-wschód od willi dyrektora kopalni. Był to teren rekreacyjny dla pracowników kopalni. Obecnie są to tereny sportowe. Centralną część zajmuje boisko sportowe oraz plac zabaw dla dzieci. Od strony północnej granice ogrodu stanowi szpaler topoli włoskich, skarpa otaczająca ogród od strony zachodniej porośnięta jest wierzbami. W drzewostanie ogrodu dominują morwy.

Integralną częścią koloni „Saturn” jest szkoła z 1906 r. i budynek mieszkalny przeznaczony dla nauczycieli z 1912 r. położone po przeciwnej stronie Brynicy, przy ulicy Katowickiej 121. Budynek szkoły usytuowany jest naprzeciwko mostu na Brynicy. Jest to budynek czterokondygnacyjny, podpiwniczony, z poddaszem, kryty dachem wielospadowym. Obiekt jest murowany z cegły z ceglаныmi detalami (pasy pionowe i poziome, gzymsy). Płyciny wewnątrz podziałów są tynkowane. Cokół jest kamienny.

Budynek mieszkalny położony jest na wysokiej skarpie, na którą prowadzą strome schody. Jest to budynek trójkondygnacyjny, podpiwniczony z poddaszem, kryty dachem dwuspadowym. Obiekt jest murowany z cegły, obecnie tynkowany.

rys.5. Szkic sytuacyjny zespołu zabudowy przy ul. Legionów z naniesionymi obiektami zabytkowymi.

○ Zespół zabudowy przy ulicy Legionów (Nowa Kolonia)

W skład zespołu zabudowy wchodzi:

- Budynki mieszkalne dla robotników (nr 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38).
- Budynek dawnego domu noclegowego dla nieżonatych robotników z rozległym dziedzińcem od frontu oraz dawny zajazd – ul. Legionów 2. Obecnie użytkowany przez zakon Mariannahill.

Zespół zabudowy przy ul. Legionów pochodzi z lat 1922-1923. Jest zlokalizowany na południowy-zachód od Starego Miasta, na terenie dawnego folwarku, w sąsiedztwie zabudowań szybu II dawnej kopalni „Saturn”. Znajdują się tam wielorodzinne budynki mieszkalne dla robotników. Są to obiekty murowane z cegły, tynkowane, z detalem z cegły, przykryte wysokim spadzistym dachem krytym papą. Budynki otoczone są zielenią. Obecnie zespół jest przekształcony w wyniku wyburzenia części obiektów i realizacji zabudowy blokowej.

3) Inne obiekty zabytkowe związane z przemysłem

Wśród innych zachowanych zabytkowych obiektów przemysłowych Czeladzi należy wyróżnić:

- Zespół przepompowni wody, ul. Staszica,
- Zakład Płytek i Wytrobów Sanitarnych „Józefów” , ul. Katowicka,

- o Zespół domów robotniczych przy ulicy Szpitalnej.

a) Zespół przepompowni wody

Zespół położony jest w zachodniej części miasta pomiędzy ulicą Staszica i Brynicą. Tworzą go budynek przepompowni, stacja trafo oraz budynek mieszkalny pochodzące z okresu I. wojny światowej (ok.1915 r.). Stanowi on niewielkie założenie o typowym układzie, o interesującej jednolitej zabudowie z czerwonej cegły.

b) Zakład Płytek i WYROBÓW Sanitarnych „Józefów”

Zakład położony jest w południowej części miasta przy ul. Katowickiej. Z całego zespołu obiektów jedynie trzy zachowały wygląd zbliżony do pierwotnego. Są to: budynek dyrekcji, odlewnia i wieża suszarni.

c) Zespół domów robotniczych przy ulicy Szpitalnej

Zespół tworzą budynki nr 59, 61, 63,. Są to budynki murowane z kamienia wapiennego, z detalem w postaci lizen, gzymsów, obramień okiennych, elementów cokołu wykonanych w cegle i w kamieniu.

III.4. ZABYTKI RUCHOME

Zabytki ruchome Czeladzi, pozostające poza zbiorami muzealnymi znajdują się przede wszystkim w obiektach sakralnych i w zbiorach prywatnych.

Zabytki ruchome w obiektach sakralnych to głównie wyposażenie wnętrz kościołów. Najbardziej wartościowy zbiór obiektów tego typu przechowywany jest w kościele p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika. Znajdują się tam obiekty przeniesione z poprzedniego kościoła pochodzące z XVII, XVIII i XIX wieku. Są to m.in. ornaty, mszały, naczynia, monstrancje, kielichy, lichtarze, krucyfiksy, rzeźby, obrazy, a także organy i chrzcielnica

Liczba i rodzaj zabytków ruchomych zebranych w zbiorach prywatnych jest nieznana.

Do zabytków ruchomych zalicza się również kapliczki i krzyże przydrożne. W Czeladzi znajduje się 12 obiektów tego typu:

- Przydrożna figura na rozbudowanym cokole przedstawiająca Najświętsze Serce Pana Jezusa ufundowana przez parafian Czeladzi w 1906 r. zlokalizowana przy ulicy Cmentarnej.
- Kamienna figura Najświętszej Marii Panny z początków XX wieku zlokalizowana przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika (ulica Bytomska/Kościelna).
- Kamienna figura św. Jana Nepomucena z końca XVIII w. zlokalizowana przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika (ulica Bytomska), przeniesiona z rynku.
- Figura „Pieta” zlokalizowana przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika.
- Kapliczka słupowa z figurą Chrystusa Frasobliwego zlokalizowana przy ulicy Przełajskiej 88 w rejonie skrzyżowania z ulicą Łączkową.
- Kapliczka słupowa zlokalizowana przy ulicy Wojkowickiej, przy torach kolejowych.
- Kapliczka słupowa przy ulicy Bytomskiej, koło budynku nr 31.
- Kapliczka słupowa zlokalizowana na skrzyżowaniu ulicy Francuskiej i Kościuszki.
- Kapliczka przydrożna, murowana przy ulicy Mysłowickiej (przy ul. Tulipanów).
- Krzyż przydrożny stalowy na postumencie przy ulicy Mysłowickiej 33.
- Krzyż przydrożny przy ulicy Grodzieckiej 106.

- Figura kamienna przy ulicy Będzińskiej.

III.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Obszar Czeladzi, pod względem archeologicznym został w dużej mierze zniszczony w wyniku działań przemysłu wydobywczego i rozwoju miasta. Badania powierzchniowe prowadzone w roku 1992 w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski ukazały stanowiska zlokalizowanych przede wszystkim wzdłuż Brynicy. Większość z nich to ślady z okresu wczesnego średniowiecza. Najstarsze stanowiska pochodzą z epoki kamienia. Podczas nadzoru archeologicznego odkryto także stanowisko związane z kulturą łużycką. Wyniki ostatnio prowadzonych badań archeologicznych ujawniły relikty obwarowań miejskich.

III.6. WŁASNOŚĆ ORAZ STAN ZACHOWANIA ZABYTKÓW

Zasoby zabytkowe Czeladzi są własnością prywatną, komunalną, spółdzielczą, gminną i parafialną. Wiele z nich posiada własność nieuregulowaną.

Stan zachowania zabytków jest niezadowalający. Większość obiektów jest w złym stanie technicznym. Wymagają one gruntownych remontów. Przestrzenie publiczne wymagają uporządkowania. Zaniedbane są tereny zieleni. Na ten stan rzeczy miały wpływ między innymi:

- utrata pierwotnych funkcji, np. centrotwórczych (np. handlowych, usługowych) przez stare miasto i przemysłowych przez zakład wydobywczy kopalni „Saturn” oraz utrata sponsorów i protektorów w wyniku przemian ustrojowych i technologicznych,
- nieprzemysłane lokalizacje nowych obiektów burzące układy kompozycyjne osiedli robotniczych lub realizowanych kosztem terenów zieleni,
- długoletnie zaniedbania remontowe, konserwatorskie i pielęgnacyjne,
- niedocenywanie przez mieszkańców miasta wartości zabytkowych tradycyjnych form i skali zabudowy,
- trudności finansowe

Wśród obiektów utrzymywanych w stanie należytym można wyróżnić: budynek dawnego hotelu robotniczego (obecnie użytkowany przez zakon Mariannahill), kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, ostatnio odremontowaną dawną willę dyrektora kopalni „Saturn” przy ulicy Dehnelów 10, oraz niektóre budynki mieszkalne np: budynek drewniany przy ul. Pieńkowskiego 31 i ul. Kościelnej 1.

III.7. CZYNNIKI TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ

Dziedzictwo kulturowe miasta było kształtowane pod wpływem handlu i gospodarki rolniczo-rzemieślniczej w okresie od XIII do XX w. oraz w wyniku rozwoju przemysłu w XIX i XX w

1) Liniowe obszary kulturowe

- Czeladź zlokalizowana była przy prastarym szlaku handlowym o kierunku wschód-zachód łączącym Kraków ze Śląskiem, przy przeprawie przez Brynicę.
- Zachowany jest układ urbanistyczny miasta lokacyjnego wraz z przedmieściami.

2) Specyficzne dziedzictwo krajobrazu kulturowego

Krajobraz kulturowy miasta zawiera elementy:

- Krajobrazu kameralnego miasta, o niewielkiej skali zabudowy, z dominacją obiektów pochodzących z początków XX wieku, rozlokowanych na kanwie średniowiecznego układu drożnego.
- Krajobrazu zakładu wydobywczego z przełomu XIX i XX w.
- Krajobrazu patronackich osiedli robotniczych z obiektami mieszkaniowymi, socjalnymi, reprezentacyjnymi oraz terenami zieleni.

3) Specyficzne dziedzictwo materialne

Materialne dziedzictwo kulturowe Czeladzi wyróżniają w skali regionu:

- Zachowany w prawie niezmienionym kształcie układ urbanistyczny miasta lokacyjnego wraz z częścią podziałów działek i przedmieściami - obiekt unikalny w skali ponadlokalnej.
- Zabytki kultury przemysłowej:
  - zespół zakładu wydobywczego z przełomu XIX i XX wieku z maszynami - obiekt unikalny w skali kraju,
  - budownictwo patronackie - osiedle i kolonia robotnicza wraz pozostałościami terenów zieleni, z początków XX wieku - obiekty o znaczeniu ponadlokalnym.
- Architektura drewniana starego miasta (w zaniku). Cechą charakterystyczną zabudowy drewnianej były wysokie proste lub łamane dachy, bramy przejazdowe, oraz ogrodzenia zamknięte z drewnianymi bramami - obiekty charakterystyczne dla miasta

4) Specyficzne dziedzictwo niematerialne

- Tolerancja religijna i narodowościowa - zbór ariański, cmentarz żydowski.
- Organizacja jarmarków czeladzkich
- Miejsce ważnych wydarzeń historycznych np.:
  - 1589 - podpisanie tzw. Paktów Będzińskich,
  - 18-21 sierpnia 1683 - Zjazd szlachty śląskiej na powitanie Jana III Sobieskiego jadącego z odsieczą wiedeńską,
  - 1697 zjazd szlachty polskiej z zamiarem udania się do Augusta III Mocnego w celu ofiarowania mu korony polskiej.
- Miejsce związane z postaciami historycznymi, twórcami oraz przemysłowcami polskimi i europejskimi:
  - miejsce przebywania osób związanych z historią Polski (np. Władysław Opolczyk, Jan Zamojski, Jan Jabłoński, Jan III Sobieski, August II Mocny),
  - architekci i projektanci np.: Hugon Kudera, Stanisław Celichowski, ks. Abgrel.
  - osoby związane z rozwojem przemysłu górniczego i budownictwa patronackiego.
- Udział Czeladzan w zrywach niepodległościowych (Powstanie Listopadowe, Powstanie Styczniowe, ruchy wolnościowe 1905-1914).
- Zasoby ludzkie - rody czeladzkie.

III.8. STATUS PRAWNY I OCHRONA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

III.8.1. Zabytki włączone do ewidencji zabytków

Gminną ewidencję zabytków w postaci kart adresowych prowadzi wójt, burmistrz, prezydent miasta (art. 22. ust.4. ustawy). Jest ona tworzona na podstawie wojewódzkiej

ewidencji zabytków prowadzonej w formie kart ewidencyjnych zabytków przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 22 ust.2. ustawy). Włączenie zabytku do ewidencji nie jest formą ochrony zabytków.

Do wojewódzkiej ewidencji zabytków są włączone następujące obiekty z terenu Czeladzi (na podstawie pisma WOZU nr K-RD-KL/4160/3150/103/05 z 30 maja 2005r.):

- 1) Czeladź Piaski - Układ administracyjno-przestrzenny dawnego osiedla robotniczego „Piaski”,
- 2) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn,
- 3) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek nadszybowy z wieżą szybu I,
- 4) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek maszynowni szybu I,
- 5) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek maszynowni szybu II,
- 6) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek siłowni,
- 7) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek kotłowni,
- 8) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek nadszybowy szybu II,
- 9) ul. Dehnelów 2 - Zespół zabudowy kopalni Saturn - budynek cechowni, łaźni, szatni i administracji,
- 10) Czeladź - Kościół p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika,
- 11) ul. Kościuszki - Zespół zabudowy kopalni Czeladź (obecnie Saturn),
- 12) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - kompleks elektrowni,
- 13) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - budynek maszynowni szybu Piotr,
- 14) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - kompleks kotłowni,
- 15) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - budynek warsztatu naprawy wozów,
- 16) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - budynek kuźni i warsztatów,
- 17) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - warsztat elektryczny,
- 18) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - budynki łaźni i administracji,
- 19) ul. Kościuszki - Kopalnia Czeladź - nadszybie szybu Piotr.

Z przedstawionych obiektów osiem zostało w latach 90. XX w. rozebranych (nr 12-19). Należy podjąć działania prowadzące do wyłączenia tych obiektów z ewidencji (obiekty nieistniejące). Równocześnie ujęcie jedynie 11 zabytków czeladzkich w ewidencji zabytków oznacza, że na terenie Czeladzi istnieje wiele zabytków, w tym chronionych w formie wpisu do rejestru zabytków, które nie są włączone do ewidencji zabytków. Wymaga to podjęcia działań prowadzących do uregulowania stanu prawnego tych obiektów.

III.8.2. Zabytki objęte ochroną

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewiduje następujące formy ochrony zabytków (art. 7. ustawy):

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Rejestr zabytków dla obiektów znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków (art. 8 ustawy). Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu lub na wniosek właściciela (art. 9 ustawy).

Na terenie Czeladzi znajdują się 163 obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków, w tym:

- do rejestru zabytków nieruchomości jest wpisanych 101 obiektów,
- do rejestru zabytków ruchomych są wpisane 62 obiekty.

Do rejestru zabytków nieruchomości wpisane są następujące obiekty:

6. Nr rej. A/6/60, decyzja z 23. lutego 1960 r. - dom przy ulicy Kościelnej 3 wzniesiony z początkiem XIX wieku.
7. Nr rej. A/7/60 (wznowienie R/365/52), decyzja z 23 lutego 1960 r. - dom przy ulicy Rynkowej 2 (d. Podymnego) z połowy XVII wieku.
8. Nr rej. A/1182/72, decyzja z 5 maja 1972 r. - układ urbanistyczny miasta Czeladź. Granice zabytkowego układu wytyczają ulice (wraz z zewnętrzną w stosunku do centrum zabudową i przynależnymi parcelami): Pieńkowskiego, Modrzejowska, Staszica, Katowicka, Żabia, 1.Maja, wraz z zabudową i parcelami wylotów ulic Grodzieckiej, Będzińskiej, rozwidlenia ulic Modrzejowskiej i Reymonta, Katowicka wraz z Bytomską do ul. Przeląskiej.
9. Nr rej. A/1269/81, decyzja z 10 grudnia 1981 r. - kościół parafialny pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Czeladzi. Granica ochrony obejmuje kościół z wyposażeniem wraz z placem wyznaczonym biegiem zabudowy.
10. Nr rej. A/1479/92, decyzja z 4 sierpnia 1992 - układ urbanistyczny i zabudowa osiedla robotniczego w dzielnicy Piaski, w skład, którego wchodzi:
  - budynki mieszkalne przy ulicy 3.Kwietnia 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 26; Kościuszki 1, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26; Sikorskiego 1, 6, 8, 10; Mickiewicza 8; oraz budynki użyteczności publicznej: dom katolicki (dawna szkoła) - ul. Kościuszki 3, kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Bolesnej - ul. Kościuszki 5, plebania - ul Francuska 1, kapliczka przy kościele na skrzyżowaniu ulic Kościuszki i Francuskiej, dawny klub urzędniczy przy ulicy Sikorskiego 3.
  - zespół osiedlowy, który tworzy zabudowa ulic: Krzywej 1, 2, 3, 4, 5; Warszawskiej 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10; Nowopogońskiej 210,212, 214, 216, 218, 220; Zwycięstwa 1;
  - budynki mieszkalne przy ulicy Francuskiej 5, 7, 9, 11, 13;
  - zabudowa mieszkaniowa przy ulicy Betonowej 1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34; Nowopogońskiej 230, 232, 234, 236, 238, 240, 242;

W rejestrze zabytków ruchomych znajduje się:

1. B/541/80 decyzja z 12. lutego 1980 roku (B/259/71 z 28 grudnia 1971 r., B/296/71 z 28 grudnia 1971 r.) - zespół obiektów znajdujących się w kościele parafialnym pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika, w jego otoczeniu oraz na plebani w Czeladzi - opisane w załączniku 1 w poz. 1-60 do niniejszej decyzji.
2. B/564/82 z 13 kwietnia 1982 r. - kapliczka przydrożna z figurą Chrystusa Salwatora we wnęce znajdująca się przy ulicy Wojkowskiej (Przemysłowej) przy torach kolejowych.
3. B/64/05 decyzja z 30 grudnia 2005 r. - organy znajdujące się w kościele parafialnym pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Czeladzi przy ul. Pieńkowskiego, zbudowane w 1637 roku, przebudowane w XVIII w. i drugiej połowie XIX w.

Pozostałe formy ochrony zabytków nie mają zastosowania na terenie Czeladzi. Są one omówione w załączniku 1, s. 44.

III.9. ANALIZA SWOT ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO CZELADZI

Analizę SWOT zasobów dziedzictwa kulturowego opracowano na podstawie diagnozy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz w oparciu o podobne analizy przeprowadzone dla innych dokumentów strategicznych miasta.

1) Mocne strony

- o zachowany czytelny układ miasta lokacyjnego rzadki w Aglomeracji Górnośląskiej,
- o unikatowe zabytki kultury przemysłowej - zespół zakładu wydobywczego z przełomu XIX i XX w. z wyposażeniem,
- o cenna architektura i rozplanowanie osiedli robotniczych „Piaski” i „Saturn”
- o obiekty zabytkowe charakterystyczne dla Czeladzi,
- o zasoby dziedzictwa niematerialnego (np. tradycje, historyczne wydarzenia),
- o działalność Stowarzyszenia Miłośników Czeladzi i Stowarzyszenia Inicjatyw Kulturalnych.

2) Słabe strony

- o w strukturze Urzędu Miasta Czeladź brak jest jednostki organizacyjnej zajmującej się całościowo problematyką zabytków,
- o nieuregulowane stosunki własnościowe,
- o wieloletnie zaniedbania remontowe obiektów - postępujący spadek walorów użytkowych i estetycznych obiektów zabytkowych, postępująca dekapitalizacja obiektów historycznych,
- o braki w zagospodarowaniu terenów towarzyszących obiektom zabytkowym - brak małej architektury, zaniedbania w pielęgnacji zieleni, naruszenie ładu przestrzennego,
- o brak planu zagospodarowania przestrzennego i ochrony zabytków za pomocą ustaleń planu,
- o utrata funkcji centrotwórczych (handlowych, usługowych) przez Stare Miasto, wyludnienie,
- o niewykorzystanie zabytkowych obiektów zespołu kopalni „Saturn”,
- o zanik tradycji wynikających z historii i rozwoju miasta np. czeladzki jarmarków,
- o niewystarczająca promocja dziedzictwa kulturowego Czeladzi,
- o brak szlaków i ścieżek łączących atrakcyjne miejsca miasta,
- o niechęć prywatnych inwestorów do odnawiania zabytków.

3) Szanse

- o korzystne położenie względem centrum Aglomeracji Górnośląskiej i układu komunikacyjnego (drogi krajowe DK 86, DK 94),
- o ochrona niektórych zabytków przez wpis do rejestru zabytków,
- o pozyskiwanie przez miasto funduszy zewnętrznych,
- o możliwość zagospodarowania zespołu dawnej kopalni „Saturn” na cele gospodarcze i społeczne - adaptacja do nowych funkcji,
- o polepszanie się jakości środowiska,
- o nasilenie działań promujących miasto, w tym wykorzystanie rocznicy lokacji miasta,
- o zwiększanie atrakcyjności zamieszkania przez działania rewitalizacyjne.

4) Zagrożenia

- o obniżenie wartości historycznych układów urbanistycznych przez niefortunną lokalizację późniejszego budownictwa - przede wszystkim na terenie osiedli patronackich,
- o likwidacja i degradacja fragmentów historycznych założeń parkowych,
- o „odcięcie” Starego Miasta wynikające z przebiegu drogi krajowej DK nr 94,
- o zanik budownictwa drewnianego,
- o brak jednoznacznego wizerunku miasta na zewnątrz,
- o brak pełnej ewidencji zabytków,
- o niewystarczająca ilość obiektów zabytkowych chronionych w formie wpisu do rejestru zabytków,
- o ubożenie społeczności miasta,
- o trudności z regulacją spraw własnościowych,
- o ograniczenie środków budżetowych i pozabudżetowych na inwestycje.

5) Wnioski z analizy SWOT:

1. Wśród zabytków Czeladzi znajdują się obiekty o wartościach unikalnych w skali kraju (zabytki techniki - zespół zakładu wydobywczego kopalni „Saturn” z przełomu XIX i XXw. z maszynami) i rzadkie w skali ponadlokalnej - układ urbanistyczny starego miasta, oraz obiekty ważne w skali lokalnej i ponadlokalnej, określające tożsamość miasta, potencjalnie stanowiące o jego konkurencyjności takie jak: osiedle i kolonia patronacka, tereny zieleni, zabytki Starego Miasta.
2. Większość obiektów zabytkowych nie jest włączona do ewidencji zabytków. Jedynie niektóre obiekty są chronione przez wpis do rejestru zabytków. Na terenie miasta nie są stosowane inne formy ochrony zabytków, w tym ochrony przez zapisy planu miejscowego.
3. Większość historycznych układów przestrzennych osiedli robotniczych zostało w 2. połowie XX w. przekształconych w wyniku lokalizacji nowych obiektów. Większość zabytków miasta znajduje się w złym stanie technicznym wynikającym z wieloletnich zaniedbań remontowych, pielęgnacyjnych, nieuregulowanych stosunków własnościowych, utraty pierwotnych funkcji np. centrotwórczych, przemysłowych a także utraty sponsorów i opiekunów. Widoczne jest naruszenie ładu przestrzennego.
4. Wielu mieszkańców miasta żywo zainteresowanych jest jego historią i tradycją, o czym świadczą działające na terenie miasta Stowarzyszenie Miłośników Czeladzi i Stowarzyszenie Inicjatyw Kulturalnych. Równocześnie obserwuje się niechęć mieszkańców do utrzymywania tradycyjnych form i skali zabudowy oraz inwestowania w zabytki.
5. Wizerunek miasta nie jest oparty na historii, tradycji i dziedzictwie kulturowym miasta. W mieście kontynuowane są tradycje związane z górnictwem, ale zanikły tradycje związane z wieloletnią tradycją miasta handlowo-rzemieślniczo-rolniczego.
6. W strukturze Urzędu miejskiego Czeladzi brak jest jednostki obejmującej całość zagadnień związanych z zabytkami (ochrona i opieka). Zagadnienia związane z zabytkami podzielone są pomiędzy Wydziałem Rozwoju Miasta, Wydziałem Urbanistyki i Gospodarki Nieruchomościami oraz Wydziałem Polityki Społecznej.

IV. CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA CZELADŹ

Punktem odniesienia dla planowania celów i działań programu opieki była analiza:

- SWOT zasobów dziedzictwa kulturowego miasta Czeladź (s. 29)
- Aktualnych i planowanych działań na rzecz opieki nad zabytkami zawartych w:
  - *Strategii Rozwoju Miasta Czeladź na lata 2005-2015* (s. 8)
  - *Programie Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi* (s. 9)
- Regionalnych i ponadlokalnych dokumentów strategicznych odnoszących się do obszaru gminy (zał. 4, s. 50):
  - *Strategii rozwoju województwa śląskiego na lata 2000-2020*,.
  - *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego*,
  - *Strategii rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006-2015*,
  - *Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2006-2009*,
  - *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Zagłębia Dąbrowskiego*.

Głównym celem programu jest:

**POPRAWA STANU ZACHOWANIA ZABYTEKÓW, WŁĄCZENIE
ICH W ROZWÓJ GOSPODARCZY I SPOŁECZNY Z UWZGLĘDNIENIEM ZASADY
ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ORAZ PROMOCJA MIASTA
Z WYKORZYSTANIEM JEGO ZASOBÓW KULTUROWYCH.**

Aby zrealizować główny cel programu konieczne jest podjęcie działań w sferze materii zabytków oraz w sferze relacji: mieszkańcy miasta - zabytki. Tym ogólnie określonym problemom odpowiadają sformułowane dwa cele długoterminowe oraz wynikające z nich cele krótkoterminowe i kierunki działań programu opieki. Cele i kierunki działań przedstawiono w tabeli 1.

tab. 1. Cele i kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Czeladź

CEL DŁUGOTERMINOWY	CEL KRÓTKOTERMINOWY	KIERUNKI DZIAŁAŃ
KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA	Zarządzanie zasobem zabytków	Tworzenie sprawnego systemu zarządzania zabytkami
		Promocja dziedzictwa kulturowego miasta
		Zapewnienie bezpieczeństwa zabytków
	Organizacja ładu przestrzeni zabytkowych	Opracowanie MPZP z wykorzystaniem wyników badań nad zabytkami
		Konserwacja i restauracja zabytków,
		Uporządkowanie przestrzeni zabytkowych

WZMOCNIENIE KOMPETENCJI DLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA	Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z zabytkami miasta	Aktywizacja przestrzeni historycznych
		Kształtowanie pozytywnych postaw mieszkańców wobec zabytków

Cele i kierunki działań *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Czeladź* będą realizowane za pomocą ustalonych zadań.

Cel krótkoterminowy: **Zarządzanie zasobem zabytków**

Kierunek działań: **Tworzenie sprawnego systemu zarządzania zabytkami**

Dla kształtowania krajobrazu kulturowego Czeladzi z poszanowaniem jego tradycji i dziedzictwa kulturowego niezbędne jest stworzenie warunków do sprawnego, nowoczesnego zarządzania zabytkami. Wymaga to tworzenia nowoczesnych struktur organizacyjno-technicznych oraz uporządkowania statutu zabytków. Ten kierunek będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Powołanie konserwatora miejskiego.
- Utworzenie i bieżąca aktualizacja elektronicznej bazy danych o zabytkach miasta.
- Skierowanie do UWKZ wniosków o włączenie zabytków do wojewódzkiej ewidencji zabytków i wyłączenie z ewidencji obiektów nieistniejących. (Obiekty proponowane do włączenia do ewidencji zabytków przedstawiono w załączniku 2 str. 46.)
- Skierowanie do UWKZ wniosków o wpis do rejestru zabytków. (Obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków przedstawiono w załączniku 3 str. 49).

Cel krótkoterminowy: **Zarządzanie zasobem zabytków**

Kierunek działań: **Promocja dziedzictwa kulturowego miasta**

Efektywne zarządzanie wymaga podejmowania profesjonalnych działań promocyjnych. Powinny być one realizowane z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi promocji. Ten kierunek będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Utworzenie na Starym Mieście punktu informacji o Mieście.
- Promocja turystyczna miasta przez utworzenie witryny internetowej, opracowanie i wydanie folderu promującego walory przyrodniczo-krajobrazowe (dolina Brynicy z zabytkowymi założeniami parkowymi) i przestrzenno-architektoniczne (Stare Miasto, osiedle i kolonia robotnicza, zespół przemysłowy kopalni „Saturn”).
- Podjęcie działań na rzecz opracowania i promocji markowego produktu turystycznego, jakim może być zespół zabudowań przemysłowych kopalni „Saturn”, prowadzących do zagospodarowania i udostępnienia obiektów oraz włączenia ich do *Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego*.

Cel krótkoterminowy: **Zarządzanie zasobem zabytków**

Kierunek działań: **Zapewnienie bezpieczeństwa zabytkom**

Zabytki to dzieła sztuki. Posiadają wartość historyczną i ekonomiczną. Efektywne zarządzanie nimi wymaga stworzenia systemu zabezpieczeń. Ten kierunek działań będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Monitoring wizyjny Starego Miasta, zwiększenie częstotliwości patroli pieszych w rejonie Starego Miasta.
- Realizacja indywidualnych zabezpieczeń przeciwpożarowych na obiektach zabytkowych.

Cel krótkoterminowy: **Organizacja ładu przestrzeni zabytkowych**
Kierunek działań: **Opracowanie MPZP z wykorzystaniem wyników badań nad zabytkami**

Harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego miasta wymaga wykorzystania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w celu wprowadzenia formy ochrony zabytków w ustaleniach planu miejscowego oraz stref ochrony konserwatorskiej. Działania te wymagają uwzględnienia wyników badań i studiów nad zabytkami i krajobrazem kulturowym miasta oraz katalogu wzorów tradycyjnych form budownictwa. Ten kierunek będzie realizowany przez następujące zadania:

- Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Starego Miasta.
- Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przemysłowego kopalni „Saturn”.
- Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego kolonii i osiedla robotniczego: osiedle robotnicze „Piaski” (osiedla francuskie), kolonia robotnicza „Saturn”.

Cel krótkoterminowy: **Organizacja ładu przestrzeni zabytkowych**
Kierunek działań: **Konserwacja i restauracja zabytków**

Większość obiektów zabytkowych miasta wymaga podjęcia działań przywracających im walory estetyczne. Aby obiekty te mogły być ozdobą miasta i stanowić o jego konkurencyjności wymagają konserwacji i restauracji. Ten kierunek działań będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Konserwacja kapliczek.
- Konserwacja historycznych nagrobków na cmentarzu parafialnym kościoła pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika.
- Konserwacja i restauracja obiektów zabytkowych, w tym zespołu przemysłowego kopalni „Saturn”.
- Stymulowanie odnowy elewacji budynków w przestrzeniach zabytkowych.

Cel krótkoterminowy: **Organizacja ładu przestrzeni zabytkowych**
Kierunek działań: **Uporządkowanie przestrzeni zabytkowych**

Przestrzenie zabytkowe miasta są w większości bardzo zaniedbane, od dawna nie pielęgnowane. Aby mogły stanowić atrakcje wnętrza miasta muszą zostać uporządkowane. Ten kierunek działań będzie realizowany za pomocą następujących zadań:

- Usunięcie lub dostosowanie obiektów dysharmonii w krajobrazie kulturowym przestrzeni zabytkowych (pojemniki, barierki, baraki, blaszaki, ścieżki, chodniki, itd.).
- Regulacja zieleni w obrębie starego miasta i jego otuliny.
- Zagospodarowanie terenów zieleni przy budynkach reprezentacyjnych dawnej kopalni „Saturn” (ul. Dehnelów).

Cel krótkoterminowy: **Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z zabytkami miasta**

Kierunek działań: **Aktywizacja przestrzeni historycznych**

Zwiększenie zainteresowania zabytkami wymaga ich atrakcyjnego udostępnienia i aktywizacji terenów historycznych. Ten kierunek będzie realizowany przez zadania:

- Opracowanie i organizacja ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych:
  - ścieżka historyczna po starym mieście,
  - ścieżka przyrodniczo-kulturowa po dolinie Brynicy,
  - ścieżka po terenie przemysłowym i reprezentacyjnym kopalni „Saturn”.
- Organizacja na rynku imprez upamiętniających ważne wydarzenia historyczne, odnowa tradycyjnych jarmarków czeladzkich.

Cel krótkoterminowy: **Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z zabytkami miasta**

Kierunek działań: **Kształtowanie pozytywnych postaw mieszkańców wobec zabytków**

Stan zachowania zabytków w dużej mierze zależy od zaangażowania mieszkańców miasta w opiekę nad zabytkami. Aby zachęcić ich do tego typu działań, niezbędne jest wykształcenie pozytywnych postaw wobec zabytków i tradycji. Wymaga to kształtowania świadomości społecznej w duchu przywiązania do tradycji i historii regionu, lokalnych wzorców życia, obrzędów i zwyczajów oraz pogłębienia wiedzy na temat zabytków wśród społeczeństwa. Celowi temu służyć będą następujące kierunki działań:

- Opracowanie programów edukacyjnych adresowanych do uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych dotyczących historii, tradycji i zabytków Czeladzi.
- Organizacja wycieczek edukacyjnych po dzielnicy i mieście.
- Organizacja warsztatów, konkursów itd. dla młodzieży przybliżających historię, tradycję i zabytki miasta i dzielnicy.
- Organizacja dzielnicowych festynów lub innych imprez integracyjnych w celu lepszego poznania dzielnicy i miasta.

V. WDRAŻANIE PROGRAMU

Wdrażanie programu będzie odbywać się przy pomocy Urzędu Miasta, jednostek komunalnych, właścicieli obiektów i organizacji pozarządowych. W ramach wyznaczonych celów i kierunków działań zostały określone rodzaje zadań. Dla każdej grupy zadań zostały wyznaczone podmioty odpowiedzialne za realizację zadania oraz potencjalne źródła finansowania. Rodzaje zadań, podmioty odpowiedzialne, przewidywane koszty oraz indykatoryne źródła finansowania przedstawiono w tabeli 2.

Program będzie realizowany w środowisku kształtowanym przez ustalenia i wytyczne rządowych i regionalnych dokumentów strategicznych i planistycznych, sektorowych programów operacyjnych, oraz *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013* rzutujących na rodzaj stosowanych narzędzi, źródeł finansowania, a także dobór partnerów uczestniczących w procesie realizacji programu. Powodzenie realizacji programu będzie wymagało współpracy wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za poszczególne grupy zadań oraz Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Instytucją odpowiedzialną za wdrażanie programu jest Burmistrz Miasta, wykonujący zadania za pomocą wydziałów Urzędu Miejskiego. Jednostką koordynującą realizację programu jest Wydział Rozwoju Miasta (po powołaniu Miejski Konserwator Zabytków). Do zadań koordynatora należeć będzie w szczególności:

- zapewnienie przepływu informacji pomiędzy podmiotami odpowiedzialnymi za realizację zadań,
- zorganizowanie platformy wymiany informacji i doświadczeń,

- prowadzenie monitoringu wdrażania poszczególnych zadań (zbieranie informacji od podmiotów odpowiedzialnych za realizację poszczególnych grup zadań),
- przygotowanie projektów sprawozdań z realizacji programu,
- weryfikacja stopnia realizacji celów programu i sformułowanie wytycznych do oceny po czterech latach wdrażania programu.

Program będzie finansowany przy wykorzystaniu wielu źródeł, w tym środków prywatnych i publicznych oraz funduszy strukturalnych.

tab. 2. **Wdrażanie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami**

Treść kolumny 3,4,5 podano za *Programem Rewitalizacji Obszarów Miejskich Czeladzi* (dla działań tam określonych)

CEL DŁUGOTERMINOWY				
KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA				
Cel krótkoterminowy				
Zarządzanie zasobem zabytków				
Kierunki działań	Zadania	Przewidywane koszty w zł	Instytucja odpowiedzialna	Źródła finansowania
1	2	3	4	5
Tworzenie sprawnego systemu zarządzania zabytkami	Powołanie miejskiego konserwatora zabytków	Wydatki bieżące UM	BM	Budżet Miasta
	Utworzenie i aktualizacja elektronicznej bazy danych o zabytkach miasta	Wydatki bieżące UM	WRM, (konserwator miejski)	Budżet Miasta
	Skierowanie do WKZ wniosków o włączenie zabytków do wojewódzkiej ewidencji zabytków (zał. 2, s. 46) i wyłączenie z ewidencji obiektów nieistniejących (spis obiektów na s.27)	Wydatki bieżące UM	WRM, (konserwator miejski)	Budżet Miasta
	Skierowanie do WKZ wniosków o wpis wybranych zabytków do rejestru zabytków (zał. 3, s 49)	Wydatki bieżące UM	WRM, (konserwator miejski) WUiGN	Budżet Miasta
1	2	3	4	5
Promocja dziedzictwa kulturowego miasta	Utworzenie na Starym Mieście punktu informacji	200 000	BRM	Budżet Miasta

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

	Promocja turystyczna miasta przez utworzenie witryny internetowej, opracowanie i wydanie folderu promującego walory przyrodniczo-krajobrazowe (dolina Brynicy z zabytkowymi założeniami parkowymi) i przestrzenno-architektoniczne (Stare Miasto, osiedle i kolonia robotnicza, teren przemysłowy kopalni „Saturn”).	100 000	WPIInf WRM	Budżet Miasta, sponsorzy, WFOŚiGW
	Podjęcie działań na rzecz opracowania i promocji markowego produktu turystycznego, jakim może być zespół zabudowań przemysłowych kopalni „Saturn” prowadzących do zagospodarowania i udostępnienia obiektów oraz włączenia ich do Szeregu Zabytków	100 000	WRM	Budżet Miasta, Sponsorzy lokalni i regionalni
Zapewnienie bezpieczeństwa zabytków	Monitoring wizyjny Starego Miasta, zwiększenie	100 000	SM	Budżet Miasta EFRR
	Realizacja indywidualnych zabezpieczeń przeciwpożarowych na	Według możliwości właścicieli zabytków	Właściciele obiektów	Środki własne właścicieli

**CEL DŁUGOTERMINOWY
KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA**

**Cel krótkoterminowy
Organizacja ładu przestrzeni zabytkowych**

Kierunki działań	Zadania	Przewidywane koszty w zł	Instytucja odpowiedzialna	Źródła finansowania
1	2	3	4	5
Opracowanie MPZP z wykorzystaniem wyników badań nad zabytkami	Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Starego	100 000	WUiGN	Budżet Miasta
	Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przemysłowego kopalni	70 000	WUiGN	Budżet Miasta

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

	Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego koloni i osiedla robotniczego: osiedle robotnicze „Piaski”,	3 x 70 000	WUiGN	Budżet Miasta
Konservacja i restauracja zabytków	Konservacja kapliczek	100 000	WRM	Budżet miasta
	Konservacja nagrobków na cmentarzu parafialnym kościoła pw. św. Stanisława Biskupa i	Według możliwości parafii	WRM parafia	Środki własne parafii
Konservacja i restauracja zabytków	Konservacja i restauracja obiektów zabytkowych, w tym zespołu	Według możliwości właścicieli	WRM WUiGN	Środki własne właścicieli obiektów
	Stymulowanie odnowy elewacji budynków w przestrzeniach zabytkowych	Według możliwości właścicieli	WRM WUiGN	Środki własne właścicieli obiektów
Uporządkowanie przestrzeni zabytkowych	Usunięcie lub dostosowanie obiektów dysharmonii w krajobrazie kulturowym przestrzeni zabytkowych (pojemniki, barierki, baraki blaszaki, ścieżki	250 000	ZIK WRM WUiGN	EFRR Budżet miasta
	Regulacja zieleni w obrębie Starego Miasta i jego otuliny	250 000	ZIK WRM	EFRR Budżet miasta
	Zagospodarowanie terenów zieleni przy budynkach	200 000	ZBK, BM, WUiGN,	Budżet Miasta, EFRR, inne,

**CEL DŁUGOTERMINOWY
WZMOCNIENIE KOMPETENCJI DLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA**

**Cel krótkoterminowy
Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z zabytkami miasta**

Kierunki działań	Zadania	Przewidywane koszty w zł	Instytucja odpowiedzialna	Źródła finansowania
1	2	3	4	5
Aktywizacja przestrzeni historycznych	Opracowanie i organizacja ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych - ścieżka historyczna po starym mieście, przyrodniczo-kulturowa po dolinie Brynicy, ścieżka po terenie	85 000	WRM	Budżet Miasta

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

	Organizacja na rynku imprez upamiętniających ważne wydarzenia historyczne, odnowa tradycyjnych jarmarków	Wydatki bieżące UM	WPS, gmina, BM	Budżet Miasta, Sponsorzy
Kształtowanie pozytywnych postaw mieszkańców wobec zabytków	Opracowanie programów edukacyjnych adresowanych do szkół podstawowych i gimnazjalnych	25 000	WE, WPS, WPInf	Budżet Miasta
	Organizacja wycieczek edukacyjnych po dzielnicy i mieście,	25 000	WE	Budżet Miasta Sponsorzy środki
Kształtowanie pozytywnych postaw mieszkańców wobec zabytków	Organizacja warsztatów, konkursów itd. dla młodzieży przybliżających historię,	Środki własne	WE, organizacje pozarządowe	Budżet Miasta Środki sponsorów
	Organizacja dzielnicowych festynów lub innych imprez integracyjnych w celu lepszego poznania	Środki własne	WE, WPS, organizacje pozarządowe	Budżet Miasta Środki sponsorów

VI. MONITORING I EWALUACJA

Celem monitoringu jest zbieranie informacji dotyczących realizacji programu na każdym etapie wdrażania. Stanowi on podstawę oceny uzyskanych efektów oraz formułowania ewentualnych wytycznych i propozycji zmian. Proces monitorowania będzie polegał na przyglądaniu się zmianom, jakie zachodzą w wyniku realizacji celów przez podejmowane inicjatywy, analizie zebranych danych i opracowaniu raportów. Monitoring wykorzystuje wskaźniki realizacji zadań. Na podstawie zebranych informacji będzie można opracować dwuletnie sprawozdania z realizacji programu oraz oceny realizacji programu sporządzane w okresach czteroletnich. Oceny sporządza jednostka koordynująca i przedstawia Burmistrzowi Miasta. Po akceptacji oceny przez Burmistrza Miasta jest ona przedstawiana Radzie Miejskiej. Oceny powinny stanowić punkt wyjścia do opracowania kolejnego programu. Wskaźniki realizacji celu przedstawiono w tabeli 3. Wskaźniki odnoszą się do przyjętych w programie celów i ilustrują stopień realizacji programu.

Obowiązek prowadzenia kontroli stanu realizacji programu wynika z art. 87 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z cytowaną ustawą Burmistrz Miasta ma obowiązek sporządzić sprawozdanie ze stanu realizacji *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Czeladź* i przedstawić je Radzie Miejskiej w cyklu dwuletnim.

tab. 3. Wskaźniki realizacji celów

CEL DŁUGOTERNINI WY	CEL KRÓTKOTERMINOWY	WSKAŹNIKI	WARTOŚĆ BAZOWA	ŹRÓDŁO
1	2	3	4	5
KSZTAŁTOWANIE	Zarządzanie zasobem	Liczba obiektów włączonych do ewidencji zabytków	19	Informacje WKZ

Urząd Miasta Czeladź - Strategia Rozwoju Miasta Czeladź do roku 2015
Program nr 10: Ładne Miasto

KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA	zabytków	Liczba obiektów w elektronicznej bazie danych o zabytkach	0	Informacje własne
		Liczba obiektów chronionych na mocy wpisu do rejestru zabytków	163	„
		Liczba opracowanych nowych materiałów promocyjnych o mieście	0	„
		Liczba interwencji dotyczących obiektów zabytkowych	0	SM
		Powierzchnia terenu objętego aktualnym MPZP	0	WUiGN
		Liczba obiektów chronionych ustaleniami MPZP	0	„
		Powierzchnia ustalonych stref ochrony konserwatorskiej	0	WUiGN
		Liczba odnowionych kapliczek	3	WRM
		Liczba kamienic o odnowionych elewacjach	0	BM, WUiGN, WRM, ZBK
		Powierzchnia zrewitalizowanych terenów zieleni	0	WRM, WUiGN
		WZMOCNIENIE KOMPETENCJI DLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA	Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z zabytkami miasta	Długość ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych
Liczba zorganizowanych na rynku imprez związanych z historią, kulturą, folklorem	0			WRM WPS
Liczba uczniów objętych programem nauczania regionalnego	610			szkoły podstawowe, gimnazjalne, szkoły średnie WE
Liczba osób biorących udział w warsztatach lub innych imprezach przybliżając tradycję i historię miasta	0			WE
Liczba zorganizowanych festynów dzielnicowych	0			WPS

Załącznik nr 1.

FORMY OCHRONY NIE WPROWADZONE NA TERENIE CZELADZI

1) Pomniki historii

Zabytki nieruchome lub parki kulturowe o wybitnej wartości dla kultury mogą zostać uznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za pomnik historii.

2) Parki kulturowe

Park kulturowy może zostać utworzony przez Radę Gminy na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Celem utworzenia parku kulturowego jest zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

3) Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ma miejsce w ramach procedury sporządzania tego dokumentu. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się ochronę zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, oraz w zależności od potrzeb ustala się strefy ochrony konserwa-

torskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków [art.19, ust 1, pkt. 2) i ust.3 ustawy].

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się: 1) krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami (art. 18 ust.2 ustawy), a także uwzględnia się ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz parków kulturowych [art.19 ust 1. pkt. 1) i 3) ustawy].

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2.ustawy)

4) Ochrona walorów kulturowych i historycznych na podstawie ustawy o ochronie przyrody

Ochrona wartości kulturowych i historycznych jest uwzględniana przy tworzeniu form ochrony na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2004 r. nr 92, poz. 880). Do form ochrony przyrody, które uwzględniają ochronę wartości kulturowych należą: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

Załącznik nr 2.

LISTA OBIEKTÓW PROPONOWANYCH DO WŁĄCZENIA DO WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

1. Zabytki nieruchome

a) Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków nieruchomych a nie włączone do ewidencji

- Dom przy ulicy Kościelnej 3 z początku XIX w.
- Dom przy ulicy Rynkowej 2 (Podymnego) z połowy XVII w. Rzekomo dawny zbór ariański.
- Układ urbanistyczny miasta Czeladź.

b) Obiekty o wartościach zabytkowych i historycznych związanych z tradycją miasta

Zespoły zabudowy patronackiej

- ul. Szpitalna 59-63 - budynki murowane z kamienia, z początku XX w.
- Układ urbanistyczny wraz z terenami zieleni i zabudowa osiedla robotniczego „Piaski”, w tym budynki przy:
  - ul. Betonowa 1-4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26,28, 30, 32, 34,
  - ul. Francuska 1, 5, 7, 9, 11, 13,
  - ul. Kościuszki 1,3-8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26,
  - ul. Krzywa 1-5,
  - ul. 3-Kwietnia 2-22, 24,26,28,
  - ul. Mickiewicza 8, 10,
  - ul. Nowopogońska 210, 212, 214, 216, 218, 220, 222, 224, 230, 232, 234, 236, 238, 240, 242
  - ul. Płocka - 1, 3, 5, 7,
  - ul. Sikorskiego 1, 3, 5, 5a, 6-12,

- ul. Warszawska 1-8, 10
- ul. Zwycięstwa 1, 3,
- Zabudowa koloni robotniczej „Saturn” z terenami zieleni w tym budynki przy:
  - ul. Dehnelów 2, 2a, 10, 12, 24, 26, 28, 30
  - ul. Katowicka 121
  - ul. Legionów 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 34, 36, 38
  - ul. 21-Listopada 1-11, 13-17, 19-20
- Zabudowa przy ul. Szpitalnej 59, 61, 63

Budynki

- ul. Bytomska 2 - budynek murowany z XIX w.
- ul. Bytomska 13 - budynek murowany z początków XX w.
- ul. Bytomska 16 - budynek drewniany z XVIII w.
- ul. Bytomska 21 - budynek murowany z początku XX w.
- ul. Bytomska 35 - budynek murowany z początku XX w.
- ul. Bytomska 53 - budynek murowany z początku XX w.
- ul. Bytomska 65 - budynek murowany z początku XX w.
- ul. Ciasna 1 - budynek drewniany z XIX w.
- ul. Ciasna 2 - budynek drewniany z XIX w.
- ul. Grodziecka 9 - budynek murowany z początku XX w.
- ul. Kacza 8 - brama budynku.
- ul. Katowicka 42 - budynek murowany (szkoła) z okresu międzywojennego
- ul. Katowicka 81 - budynek murowany z początku XX w.
- ul. Katowicka 83 - budynek murowany z początku XX w.
- ul. Katowicka 111 - budynek murowany z okresu międzywojennego
- ul. Kościelna 1 - budynek murowany z 1886 r.
- ul. 1-Maja - budynek kina „Uciecha” - z okresu międzywojennego
- ul. Pieńkowskiego 1- budynek murowany
- ul. Pieńkowskiego 17- budynek murowany z końca XIX w.
- ul. Pieńkowskiego 21- budynek murowany z końca XIX w.
- ul. Pieńkowskiego 39- budynek drewniany z 1810 r.
- ul. Podwalna 4 - budynek murowany z końca XIX w.
- ul. Podwalna 19 - budynek murowany z połowy XIX w.
- ul. Przelajska 32 - budynek murowany z końca XIX w.
- Rynek 10 - budynek murowany z przełomu XVIII i XIX w.
- Rynek 14 - budynek murowany z drugiej połowy XIX w.
- Rynek 22 - budynek murowany z połowy XIX w.
- Rynek 26 - budynek murowany z przełomu XIX i XX w.
- ul. Staszica 17 - budynek murowany z początku XX w.

Parki

- Park miejski przy ulicy 1.Maja/Katowickiej - fragment parku założonego w 1905 roku.

- Teren parkowy przy ul. Dehnelów, przy obiektach reprezentacyjnych daw. kopalni „Saturn”.
- Ogród Morwowy 1931 r.
- Fragment parku przy kolonii robotniczej 21.Listopada z początków XX w.
- Ogród Jordanowski przy ul. Mickiewicza
- Ogródki działkowe pomiędzy kolonią robotniczą przy ul. 21.Listopada i Brynicą.
- Ogród Jordanowski, 1924 rok, projektant: Stanisław Celichowski.

Cmentarze

- Cmentarz parafialny kościoła rzymsko-katolickiego p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika u. Nowopogońska.
- Cmentarz żydowski, ul. Będzińska.
- Cmentarz epidemiologiczny, ul. Strzelecka.

Zespoły przemysłowe

- Zespół przepompowni wody przy ul. Staszica 124 z początku XX w.

2) Zabytki ruchome

- Zespół zabytków ruchomych znajdujących się w kościele parafialnym pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika, w jego otoczeniu oraz na plebani w Czeladzi - opisane w załączniku 1 w poz. 1-60 do decyzji z 12 lutego 1980 roku (z 28 grudnia 1971r., z 28 grudnia 1971r.) o w pisie do rejestru zabytków.
- Kapliczki i krzyże przydrożne w tym:
  - Przydrożna figura na rozbudowanym cokole przedstawiająca Najświętsze Serce Pana Jezusa ufundowana przez parafian Czeladzi w 1906 r. zlokalizowana przy ulicy Cmentarnej.
  - Kamienna figura Najświętszej Marii Panny z początków XX wieku zlokalizowana przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika (ulica Bytomska/Kościelna).
  - Kamienna figura św. Jana Nepomucena z końca XVIII w. zlokalizowana przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika (ulica Bytomska), przeniesiona z rynku.
  - Figura „Pieta” zlokalizowana przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika.
  - Kapliczka słupowa z figurą Chrystusa Frasobliwego zlokalizowana przy ulicy Przełajskiej 88 w rejonie skrzyżowania z ulicą Łączkową.
  - Kapliczka słupowa zlokalizowana przy ulicy Wojkowickiej, przy torach kolejowych.
  - Kapliczka słupowa przy ulicy Bytomskiej, koło budynku nr 31.
  - Kapliczka słupowa zlokalizowana na skrzyżowaniu ulicy Francuskiej i Kościuszki.
  - Kapliczka przydrożna, murowana przy ulicy Mysłowickiej (przy ul. Tulipanów).
  - Krzyż przydrożny stalowy na postumencie przy ulicy Mysłowickiej 33.
  - Krzyż przydrożny przy ulicy Grodzieckiej 106.
  - Figura kamienna przy ulicy Będzińskiej.

Załącznik nr 3.

LISTA OBIEKTÓW PROPONOWANYCH DO WNIOSKOWANIA O WPIS DO REJESTRU ZABYTEKÓW

Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu lub na wniosek właściciela (art. 9 ustawy).

1. Zespół obiektów przemysłowych kopani Saturn wraz z wyposażeniem:
  - Budynek wieży basztowej szybu II z 1890 roku wzmocniony w 1949 roku – obiekt unikalny.
  - Budynek nadszybowy (dawna wieża basztowa) ze stalową wieżą szybu I (przedział pn.) powstały w latach 1892 i 1902 przebudowany w latach 60. i 70. XX w. (przy instalacji wieży pd).
  - Budynek maszynowni szybu I (przedział pn.) wraz z parowo-elektrycznym urządzeniem wyciągowym, z lat 1902 i 1910, (drobne zmiany z okresu międzywojennego i lat 60. XX w.).
  - Budynek maszynowni szybu II z 1890 r. z urządzeniem wyciągowym z 1801 r. przebudowany w 1910 r. i w 1960 r. (likwidacja parowego napędu z pozostawieniem niektórych pierwotnych podzespołów).
  - Budynek dawnej siłowni (sprężarkownia i rozdzielnia) z lat 1902-1908 z drobnymi przekształceniami z 1965r. i lat 80. XX w., wyposażony w unikalne urządzenia.
2. Zespół obiektów reprezentacyjnych i mieszkalnych kopalni Saturn wraz z otoczeniem parkowym (ul. Dehnelów 2, 2a, 10, 12, 24, 26, 28, 30).Ogród Jordanowski przy ul. Katowickiej, z 1924 r., projektant: Stanisław Celichowski.
3. Pozostałe budynki osiedla robotniczego „Piaski” wraz z zielenią towarzyszącą:
  - ul. 3.Kwietnia 8, 28,
  - ul. Kościuszki 1, 7,
  - u. Mickiewicza 10,
  - ul. Sikorskiego 5, 5a, 7, 9, 11, 12,
  - ul. Zwycięstwa 3,
  - ul. Nowopogońska 222, 224,
  - ul. Płocka 1,3,5,7,
  - ul. Francuska 1.

Załącznik nr 4.

OCHRONA I OPIEKA NAD ZABYTEKAMI W POLITYCE PAŃSTWA ORAZ W POLITYCE REGIONALNEJ I PONADLOKALNEJ

1) KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Art. 84 ustawy nakłada na Ministra Kultury obowiązek sporządzenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie powinny zostać określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby

finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami obecnie jest opracowywany.

W tezach do *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* określono siedem podstawowych zasad konserwatorskich:

- primum non nocere,
- maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymanie się od działań niekoniecznych),
- usuwania tylko tego, co na oryginał działa niszcząco,
- czytelności i odróżnialności ingerencji,
- odwracalności metody i materiałów,
- wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Zasady te powinny być uwzględniane podczas prowadzenia wszelkich prac przy zabytkach przez wszystkie osoby działające w sferze opieki nad zabytkami, w tym przez: pracowników urzędów, konserwatorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli, użytkowników i innych.

2) NARODOWY PROGRAM KULTURY „OCHRONA ZABYTKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA LATA 2007-2013”

Narodowy program kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2007-2013” jest elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury *Narodowej strategii rozwoju kultury 2007-2013*. Określa on politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego do 2013 r. Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Celami cząstkowymi programu są:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- tworzenie warunków do rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem.

W programie sformułowano dwa priorytety działań:

- Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.
- Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

W ramach priorytetu 1 ustalono trzy działania:

Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków. Celem głównym tego działania jest dostosowanie strefy ochrony zabytków do rzeczywistości gospodarczej. W ramach działania przewidziano prowadzenie szerokich konsultacji ze środowiskami związanymi z ochroną zabytków w celu sformułowania propozycji zmian instytucjonalnych, prawnych i funkcjonalnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne. W ramach tego działania przewidziano realizację dwóch programów:

- **Program:** Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej. Celem programu jest przygotowanie potencjalnych wnioskodawców do opracowania kompleksowych projektów współfinansowanych z funduszy strukturalnych. W ramach programu prowadzone są specjalne szkolenia.
- **Program:** Promesa Ministra Kultury. Celem programu jest udział wkładu krajowego w montażu finansowym wybranych projektów współfinansowanych z funduszy europejskich.

Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych. Działanie to będzie realizowane przez programowanie i wdrażanie kompleksowych programów dotyczących markowych produktów turystycznych. Będzie wykonywane na terenie miast: Gdańsk, Kraków, Poznań, Warszawa i Wrocław. Do roku 2013 przewidziano realizację dwóch programów:

- **Program:** Narodowy produkt turystyczny miasta stołecznego Warszawy „Trakt Królewski”
- **Program:** Fryderyk Chopin 2010.

W ramach priorytetu 2 ustalono dwa działania:

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Działanie będzie polegało na podnoszeniu wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego oraz na rozwijaniu zainteresowań społeczeństwa problematyką ochrony zabytków.

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice. Działanie to realizowane będzie przez wdrożenie Programu *Absent Patrimonium*, który przewiduje realizację sieci informacji o zabytkach wwożonych, wywożonych i przewożonych przez granice oraz o zabytkach zaginionych.

3) STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA LATA 2000-2020

Zaktualizowana Strategia rozwoju województwa śląskiego na lata 2000-2020 została przyjęta przez sejmik Województwa Śląskiego w 2005 roku. Strategia jest zgodna z najważniejszymi kierunkami rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, nakreślonymi w

dokumentach planistycznych szczebla krajowego, oraz ze strategicznymi celami i priorytetami europejskiej polityki spójności w latach 2007-2013 zawartymi w Partnerstwie na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, w odnowionej Strategii Lizbońskiej z lutego 2005 r. oraz Strategicznych wytycznych wspólnoty na lata 2007-2013. Pozwoliło to zorientować priorytety i kierunki działań strategii na konkurencyjność regionalną, wzrost zatrudnienia oraz gospodarkę opartą na wiedzy. Opieka nad zabytkami jako element procesów gospodarczych regionu jest odzwierciedlona we wszystkich celach strategicznych:

Cel I: Wzrost wykształcenia mieszkańców oraz ich zdolności adaptacyjnych do zmian społecznych i gospodarczych w poczuciu bezpieczeństwa społecznego i publicznego.

Cel II: Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki.

Cel III: Poprawa jakości środowiska naturalnego i kulturowego oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni.

Cel IV: Rozbudowa oraz unowocześnienie systemów infrastruktury technicznej.

4) PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa śląskiego (zwany dalej planem) został uchwalony przez Sejmik Województwa Śląskiego w 2004 roku. Jest to dokument planowania strategicznego określający działania, za pomocą, których samorząd województwa wpływa na rozmieszczenie funkcji terenów w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie. Plan uwzględnia założenia polityki przestrzennej państwa i tworzy warunki do realizacji ustaleń strategii rozwoju województwa.

Plan uwzględnia opiekę nad zabytkami, co jest określone w ustaleniach planu w zakresie:

Celu I: Dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa.

Celu II: Wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadniczej.

Celu III: Ochrona zasobów środowiska, wzmocnienie systemu obszarów chronionych i wielofunkcyjnego rozwoju terenów otwartych.

Bezpośrednie odniesienia do zasobów zabytkowych Czeladzi znajdują się w celu I - dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa, kierunku polityki przestrzennej 4. - rewitalizacja miejskich dzielnic, działaniu 4.1. rewaloryzacja dzielnic śródmiejskich - obejmująca m.in. zagadnienia zabytkowych układów urbanistycznych historycznych miast, w tym np. [...] Czeladzi [...].

Sposoby opieki nad zabytkami, które mogą mieć miejsce na terenie Czeladzi uwzględnione są również w innych ustaleniach planu:

Celu I: dynamizacja i restrukturyzacja przestrzeni województwa, kierunku działań przestrzennych 4: wykreowanie zintegrowanego produktu turystycznego: działaniu 4.1. podnoszenie rangi obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków sakralnych, przemysłowych, rezydencjonalnych, budownictwa drewnianego; działaniu 4.2. - tworzenie markowych produktów turystycznych, - turystyki miejskiej kulturowej - organizowanej ze szczególnym uwzględnieniem turystyki przemysłowej w tym udostępniania zabytkowej architektury przemysłowej, starych maszyn, wycofanych z eksploatacji pojazdów, nieczynnych kopalń itd.; działaniu 4.3. - tworzenie tematycznych szlaków turystycznych obejmujących zagadnienie turystyki przemysłowej, miejskiej, pielgrzymkowej, kulturalnej, związanej z architekturą drewnianą i architekturą obronną, oraz

uwzględnieniem promocji ruchu pieszego, samochodowego, rowerowego, turystyki konnej.

Celu II: wzmocnienie funkcji węzłów sieci osadniczej, kierunku polityki przestrzennej 1. - promowanie zwartych miast efektywnie wykorzystujących teren, działaniu 1.1. - rewitalizacja terenów zdegradowanych i przemysłowych w miastach - obejmującym między innymi zagadnienia wzmocnienia systemu ekologicznego miast oraz adaptacji zabytków przemysłu i techniki oraz związanych z nimi osiedli patronackich i budownictwa rezydencjonalnego, przede wszystkim w miejskich aglomeracjach oraz kierunku polityki przestrzennej 4. - rewitalizacja miejskich dzielnic, działaniu 4.3. - rewaloryzacja osiedli patronackich oraz działaniu 4.5. - kształtowanie otwartych terenów zieleni miejskiej (ze szczególnym uwzględnieniem WPKiW) obejmujące między innymi zagadnienia powiązań tych terenów z korytarzami ekologicznymi, w tym zakaz zabudowy korytarzy ekologicznych obiektami kubaturowymi.

5) STRATEGIA ROZWOJU KULTURY W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM NA LATA 2006 – 2015

Strategia rozwoju kultury w województwie śląskim na lata 2006-2015 (zwana dalej Strategią) została przyjęta przez Sejmik Województwa Śląskiego w sierpniu 2006 r. Jest to dokument strategiczny określający cele **wizję, pola i cele strategiczne oraz kierunki działań w obszarze kultury w województwie śląskim**. W strategii wyznaczono cztery cele strategiczne:

- Cel I. Wzrost kompetencji potrzebnych do uczestnictwa w kulturze, aktywnego zarządzania kulturą i twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej.
- Cel II. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego - w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego - w roli twórców treści kulturowych).
- Cel III. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego lepsze wykorzystywanie do celów turystycznych.
- Cel IV. Tworzenie lepszych warunków dla rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności.

Opieka nad zabytkami będzie realizowana na podstawie wszystkich kierunków działań III celu strategicznego oraz wybranych kierunków działań I i II celu strategii. Programem operacyjnym dla strategii jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim.

6) WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2006-2009 (zwany dalej programem) został przyjęty przez Sejmik Województwa Śląskiego w październiku 2006r. Jest on instrumentem realizacji wojewódzkiej strategii działań wobec obiektów zabytkowych zawartej w dokumentach strategicznych. Określa warunki niezbędne do włączenia zabytków w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych. Wizja programu brzmi: **Dobrze zachowane, zadbane zabytki stanowiące o tożsamości regionu elementem rozwoju gospodarczego województwa**. Osiągnięcie wizji programu będzie możliwe za pomocą dwóch celów strategicznych i pięciu celów operacyjnych:

- Cel strategiczny I - Kształtowanie kulturowego obrazu województwa
  - Cel operacyjny I.1 - Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa
  - Cel operacyjny I.2 - Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa

- Cel operacyjny I.3 - Włączenie zabytków w procesy gospodarcze
- Cel strategiczny II - Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu
  - Cel operacyjny II.1 - Propagowanie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami
  - Cel operacyjny II.2 - Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami

Cele programu będą realizowane za pomocą określonych kierunków działań i przypisanych im rodzajów zadań.

7) **STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ZAGŁĘBIA DĄBROWSKIEGO**

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Zagłębia Dąbrowskiego została przyjęta w 2004 roku w formie Porozumienia między władzami samorządowymi jednostek samorządu zagłębiowskiego. Zawiera ona spis projektów ważnych dla rozwoju Zagłębia. Wśród przedsięwzięć zapisanych w strategii znajdują się działania dotyczące dziedzictwa kulturowego Czeladzi.:

- Zagospodarowanie terenów i obiektów po KWK „Saturn”
- Przebudowa układu komunikacyjnego północno-wschodniej części Aglomeracji Górnośląskiej (w tym przebudowa układu obwodowego i komunikacyjnego Starego i Nowego Miasta w Czeladzi).
- Rewitalizacja czeladzkiego Starego Miasta
- Rewitalizacja doliny Brynicy

Załącznik nr 5.

KOMPETENCJE W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW

Ustawa z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1568) określa kompetencje w zakresie ochrony zabytków. Organami ochrony zabytków są (art. 89):

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w którego imieniu zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
- wojewoda, w którego imieniu zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.
- Do zadań Generalnego Konserwatora Zabytków należy w szczególności (art. 90, ust. 2):
  - opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
  - realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
  - podejmowanie działań związanych ze wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami,
  - prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych nieprawnie za granicę,
  - wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,

- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków,
- organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich,
- organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych i rzeczowych,
- opiniowanie wniosków o nadanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”,
- współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków,
- organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- podejmowanie działań związanych z troską o zabytki dotyczące historii Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Do zadań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków należy w szczególności (art. 91, ust. 4):

- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- sporządzanie w ramach przyznaných środków budżetowych planów finansowych ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków (w formie zbioru kart ewidencyjnych) oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Ustawa określa również kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Ustawa nakłada na samorząd terytorialny obowiązek:

- Prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, pkt. 4).
- Uwzględnienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (art. 18 i 19)

Gmina ma prawo objąć obiekty zabytkowe ochroną:

- Przez utworzenie parku kulturowego na podstawie uchwały rady gminy.

- Za pomocą ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w ramach procedury sporządzania niniejszego dokumentu.

○

Załącznik nr 6.

SPOSOBY FINANSOWANIA INWESTYCJI W DZIEDZINIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1) UWAGI DOTYCZĄCE MECHANIZMÓW FINANSOWYCH OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W NIEKTÓRYCH KRAJACH EUROPY ZACHODNIEJ⁵²

Podstawowym źródłem finansowania kultury są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa i budżetów samorządów, przy czym środki samorządowe stanowią minimum połowę środków publicznych i sięgają nawet 2/3 tych wydatków. Do rozdziału środków włączone są instytucje pozarządowe i organizacje, których działalność opiera się na zasadzie tzw. „przedłużonego ramienia”. Przy rozdziale środków obowiązuje zasada współfinansowania.

Coraz większego znaczenia nabiera tzw. finansowanie pośrednie - różnego rodzaju ulgi i zwolnienia podatkowe, zachęcające do finansowania kultury ze źródeł prywatnych, bądź łagodzących ostrość reguł gry rynkowej. Sprzyja to prywatnemu finansowaniu sfery zabytków. Podstawowymi źródłami finansowania prywatnego są: firmy prywatne (sponsoring), fundacje i inne organizacje *non-profit* oraz darczyńcy indywidualni.

Ważnym źródłem finansowania sfery związanej z zabytkami jest wykorzystanie części zysków z loterii państwowej lub organizacja specjalnych loterii na cele związane z opieką nad zabytkami.

2) MECHANIZMY FINANSOWANIA OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI PRZEZ UNIĘ EUROPEJSKĄ

Podstawę przekazywania środków finansowych UE na rzecz kultury stanowi art. 151 traktatu amsterdamskiego. Zgodnie z tym artykułem kultura przyczynia się do rozkwitu państw członkowskich z poszanowaniem ich narodowej i regionalnej różnorodności, jednocześnie promując wspólne dziedzictwo kulturowe kontynentu europejskiego. Unia Europejska, w sytuacjach koniecznych wspiera działania prowadzone przez poszczególne kraje. Działania te obejmują zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii narodów europejskich, jak i zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim.

Unia Europejska finansuje sferę kultury na zasadzie współfinansowania, w tym ochronę i opiekę nad zabytkami:

- w ramach programów wspólnotowych adresowanych bezpośrednio do sektora kultury - Program Kultura 2000,
- przez fundusze strukturalne (FS) utworzone w celu wyrównywania poziomu rozwoju regionów w zjednoczonej Europie (kultura jest uznana za jeden z czynników rozwojowych regionów).

W ramach Programu Kultura 2000 można finansować imprezy i przedsięwzięcia kulturalne w tym promujące:

- zagadnienia dziedzictwa kulturowego,

⁵² Na podstawie Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004–2013.

- metody konserwacji
- upowszechnianie zabytków.

Program wspiera wysokobudżetowe projekty o charakterze europejskim, których realizacja oparta jest na współpracy partnerów zagranicznych. Program działa w rocznych edycjach, z których każdy ma określoną dziedzinę priorytetową. W roku 2004 było nią dziedzictwo kulturowe.

Finansowanie kultury ze środków funduszy (FS) strukturalnych jest uwarunkowane wykazaniem jej wpływu na rozwój społeczno-ekonomiczny regionów. Celem działania nie jest rewaloryzacja zabytków, ale skutek, jaki przyniesie dla pobudzenia regionalnej gospodarki, tworzenia miejsc pracy, poprawy atrakcyjności regionów. Warunkiem koniecznym wykorzystania środków funduszy strukturalnych do realizacji projektów związanych z opieką nad zabytkami jest uwzględnienie tych działań w planie strategicznym rozwoju regionu. Z funduszy strukturalnych znaczenie dla finansowania sfery opieki nad zabytkami do roku 2006 miały: 1) Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF) i 2) Europejski Fundusz Społeczny (ESF), 3) Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnych (EAGGF), 4) Jednolity Instrument Finansowania Rybołówstwa (FIFG). Dofinansowanie z tych funduszy w przypadku niektórych działań będzie możliwe do 2008 r.

Na lata 2007-2013 zostały ustanowione trochę inne zasady finansowania działań ze środków UE. W tym okresie strefa opieki nad zabytkami będzie mogła być finansowana ze środków:

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR),
- Europejskiego Funduszu Społecznego (ESF) (w ramach polityki spójności),
- Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW),
- Europejskiego Funduszu Rybołówstwa (EFR).

Zasadnicza zmiana dotyczy sposobu alokacji środków z EFRR. Będzie się ona odbywać za pomocą programów operacyjnych (PO) zarządzanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego oraz regionalnego programu operacyjnego (RPO) zarządzanego przez samorząd województwa. Dla finansowania sfery opieki nad zabytkami zasadnicze znaczenie ma RPO i będzie dotyczył działań o znaczeniu regionalnym. Wśród programów operacyjnych dla sfery opieki nad zabytkami znaczenia mogą mieć:

- Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej - dotyczą działań w sferze kulturalnej realizowanych na obszarach przygranicznych,
- PO Infrastruktura i Środowisko - dotyczy przedsięwzięć o znaczeniu ponadregionalnym,
- PO Konkurencyjna gospodarka - dotyczy działań mających na celu wzmocnienie roli przedsiębiorstw w procesie budowy gospodarki opartej na wiedzy,
- PO Kapitał ludzki - dotyczy działań mających na celu:
  - wykorzystanie potencjału zasobów ludzkich przez wzrost zatrudnienia,
  - wykorzystanie potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników,
  - podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

Zgodnie z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 działania związane ze strefą opieki nad zabytkami będą mogły być realizowane w priorytecie IV. Kultura oraz w innych priorytetach takich jak:

- I. Badania i rozwój technologiczny, innowacje, przedsiębiorczość.
- II. Społeczeństwo informacyjne.
- III. Turystyka.
- V. Środowisko, działanie 5.5. Ochrona przyrody i różnorodności biologicznej.
- VI. Zrównoważony rozwój miast, działania:
  - 6.1. Wzmocnienie regionalnych ośrodków wzrostu;
  - 6.2. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych.

Oddzielną kategorią instrumentów finansowych UE są tzw. inicjatywy wspólnotowe zarządzane przez odpowiednie dyrekcje generalne Komisji Europejskiej. Obecnie są realizowane:

- INTERREG III - ma na celu wspieranie harmonijnego, zrównoważonego wzrostu na całym terytorium wspólnoty, zwłaszcza w zakresie ekonomicznej i społecznej spójności.
- EQUAL 0 - ma na celu promować nowe sposoby walki z wszystkimi formami dyskryminacji i nierówności na rynku pracy w ramach współpracy międzynarodowej (np. rasizm, ksenofobia, usytuowanie w systemie zatrudnienia kobiet i mężczyzn).
- URBAN - odnosi się do promowania zrównoważonego wzrostu na terenach miejskich i ukierunkowana jest na ekonomiczną i społeczną regenerację zwłaszcza tych obszarów, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji.
- LEADER+ - ukierunkowany jest, analogicznie jak w inicjatywie URBAN, na rozwój terenów wiejskich.

Innym instrumentem finansowym, który może być wykorzystany w procesie opieki nad zabytkami jest Mechanizm Finansowy EOG. Środki z Mechanizmu Finansowego EOG są przeznaczone na projekty z zakresu kultury realizowane w ramach priorytetu 3 „Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego”. W ramach tego priorytetu do realizacji możliwe będą działania z zakresu:

- Rewaloryzacji, renowacji, rozbudowy, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne i turystyczne publicznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowanych w ramach przyjętych strategii narodowych produktów turystyki kulturalnej na terenie historycznych dzielnic miast.
- Rewaloryzacji, renowacji, rozbudowy, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne i turystyczne zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli i zespołów obronnych stanowiących materialne dziedzictwo kultury europejskiej.
- Rewitalizacji zabytkowych obiektów przemysłowych oraz ich adaptacji i wyposażenia na cele kulturalne, w tym zwłaszcza adaptacji na muzea nowoczesności i galerie sztuki współczesnej.
- Renowacji, ochrony i zachowania kościołów oraz miejsc pamięci i martyrologii o wymiarze europejskim.
- Kompleksowych programów konserwacji publicznych zbiorów zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów i archiwaliów o europejskim znaczeniu, w tym digitalizacja i elektroniczne udostępnianie zbiorów przez Internet.

- Tworzenia systemów informacji i zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki przez granice oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.
- Kompleksowych projektów rewaloryzacji i odnowy historycznych centrów miast zgodnych z Narodowym programem kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa narodowego”.
- Projektów z zakresu rewaloryzacji zabytkowych zespołów pałacowo-parkowych i ich adaptacji na cele kulturalne.
- Projekty z zakresu budowy, rozbudowy, rekonstrukcji i adaptacji infrastruktury kulturalnej w miejscowościach o znaczeniu symbolicznym dla kultury (np. pola bitew, miejsca pamięci, miejsca kultu).

3) FINANSOWANIE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE⁵³

a) Źródła finansowania

Źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami można ogólnie podzielić na:

- środki publiczne,
- środki prywatne.

Środki publiczne

Finansowanie środkami publicznymi realizowane jest na wszystkich szczeblach administracji publicznej. Źródłem finansowania zadań są środki planowane w rocznych ustawach budżetowych. Składają się na nie zarówno środki własne, jak i pochodzące z zagranicy (w tym z Unii Europejskiej). Środkami przeznaczonymi na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego dysponują ministrowie i wojewodowie, przy czym większa część środków pozostaje w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury.

Wydatki z budżetu państwa na ochronę i opiekę nad zabytkami mogą obejmować:

- bezpośrednie wydatki na zadania bieżące i inwestycyjne państwowych jednostek budżetowych,
- wydatki w formie:
  - dotacji dla jednostek samorządu terytorialnego,
  - dotacji dla innych jednostek sektora finansów publicznych,
  - dotacji spoza jednostek sektora finansów publicznych (osób fizycznych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych).

Dotacje z budżetu państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami mogą mieć charakter:

- dotacji celowych,
- dotacji przedmiotowych,
- dotacji podmiotowych.

Obok instrumentu finansowania strefy ochrony i opieki nad zabytkami, jakim jest budżet państwa, istnieją wieloletnie instrumenty planowania finansowego. Planowanie takie w zakresie wydatków bieżących (niemajątkowych) jest możliwe przez dołączenie do ustawy budżetowej programów wieloletnich ustanawianych przez Radę Ministrów. Oznacza to, że w kolejnych ustawach budżetowych planowane będą wydatki na dany program w kwotach ustalonych w zestawieniu wieloletnim dołączonym do ustawy budżetowej. Ponadto opracowywanie wieloletnich programów i projektów realizowanych

⁵³ Na podstawie: Modele i Mechanizmy Finansowe Ochrony Dziedzictwa Kulturowego w: Wojewódzkim Programie Ochrony Dziedzictwa i Krajobrazu Kulturowego Małopolski.

ze środków funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz innych środków UE jest obowiązkiem ustawowym.

Przekazywanie publicznych środków na rzecz strefy ochrony i opieki nad zabytkami może się również odbywać w ramach gospodarki pozabudżetowej. Gospodarka pozabudżetowa oznacza realizację zadań publicznych nie przez jednostki budżetowe, (których dochody i wydatki w całości obejmowane są budżetem państwa), ale przez zakłady budżetowe, gospodarstwa pomocnicze przy jednostkach budżetowych), rachunki środków specjalnych (jednostek budżetowych) oraz przez fundusze celowe. W takich konstrukcjach finansowych istnieje uzależnienie wydatków od pozyskiwanych dochodów oraz bezpośrednie powiązanie spływających dochodów z określonymi wydatkami. Zakłady budżetowe i gospodarstwa pomocnicze może tworzyć minister i wojewoda. Rachunki środków specjalnych są dodatkowym źródłem pieniędzy (poza budżetem), jakie może uzyskać jednostka budżetowa. Fundusze celowe są powoływane ustawowo. Mają określone przeznaczenie i dysponenta. Jedynym funduszem działającym w strefie ochrony i opieki nad zabytkami jest Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa (fundusz państwowy).

Stosowanym instrumentem z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami jest przekazywanie dóbr kultury na utrzymanie przez państwowe osoby prawne. Finansowanie opieki nad zabytkami na stanie państwowych osób prawnych powinno być dokonywane z ich środków własnych. Zabytki i inne dobra kultury mogą pozostawać w dyspozycji państwowych osób prawnych takich jak:

- instytucje kultury (w tym muzea),
- spółki lub agencje państwowe.

Państwowe wydatki na ochronę i opiekę nad zabytkami realizowane są również w ramach budżetowych wydatków jednostek samorządu terytorialnego, przede wszystkim województw samorządowych i gmin. Samorządy dysponują wieloletnimi instrumentami planowania finansowego. Analogicznie jak budżet państwowy samorządy mogą realizować wydatki budżetowe w tej sferze przez: samorządowe osoby prawne, gospodarkę pozabudżetową, środki specjalne samorządowych jednostek budżetowych. Dodatkowo (w przeciwieństwie do budżetu państwa) jednostki samorządów terytorialnych mogą tworzyć fundacje, których zadaniem może być ochrona i opieka nad zabytkami. Wydatki samorządów na ochronę i opiekę nad zabytkami mogą obejmować bezpośrednie wydatki na:

- zadania bieżące i inwestycyjne państwowych jednostek organizacyjnych,
- wydatki w formie dotacji.

Środki prywatne

Sektor prywatny jest istotnym, ale mało wykorzystanym źródłem wspomagania zadań publicznych sfery ochrony i opieki nad zabytkami. Wykorzystanie tego źródła jest uwarunkowane odpowiednimi rozwiązaniami prawnymi. Do zwiększenia udziału środków prywatnych w ochronie i opiece nad zabytkami mogą przyczynić się działania państwa realizowane za pomocą:

- tzw. partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP),
- pomocy publicznej.

Obecnie w Ministerstwie Gospodarki jest opracowywana ustawa o partnerstwie publiczno-prywatnym. Powinna ona uprościć i ujednoczyć procedury formalne PPP. Istotą PPP jest współdziałanie w uzgadnianiu wspólnych celów i w skutecznej oraz efektywnej ich realizacji. Do tej pory w Polsce nie miało miejsca praktyczne zastosowanie zasady PPP w realizacji zadań publicznych ze sfery ochrony i opieki nad zabytkami.

Pomoc publiczna to określone zasady wsparcia podmiotu gospodarczego przez państwo (na wszystkich poziomach: centralnym, regionalnym, lokalnym), oraz przez władze samorządowe, organizacje, a nawet osoby, nad którymi państwo nie sprawuje bezpośredniej kontroli, a które oferują pomoc na podstawie zleceń pochodzących od organów państwowych w jakiegokolwiek formie (np. dotacji, rozłożenia spłaty podatku na raty, zwolnienia z zaległości podatkowych, zwolnienia z należności niepodatkowych, udzielenia preferencyjnej pożyczki lub kredytu). Ochrona dóbr kultury jest jednym z dopuszczalnych rodzajów pomocy publicznej w UE, choć podlega zasadniczym ograniczeniom.

b) Zasady finansowania

W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Sprawowanie opieki nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny ma jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym jst.

Na zasadach i w trybie określonym w przepisach odrębnych prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku będącym w posiadaniu jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych są finansowane ze środków przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetu, bądź jst, którym podlegają te jednostki.

Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza finansować roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jest obowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne dla ochrony zabytku archeologicznego.

Osoba fizyczna, jst lub inna jednostka organizacyjna będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru, bądź posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku.

Dotacja taka może być udzielona przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego” lub przez wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Dotacja może być udzielona do wysokości 50% (w szczególnych przypadkach 100%) nakładów koniecznych i może być udzielona na dofinansowania: nakładów koniecznych do wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po złożeniu tego wniosku lub nakładów koniecznych do wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich, lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być również udzielane przez organ stanowiący gminy, powiaty lub województwa na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

6. **Spis tabel**

6.1. Tabele

1.	Struktura Rodzinnych Ogrodów Działkowych w Czeladzi	52
2.	Analiza SWOT: Ład Przestrzenny	102
3.	Analiza SWOT: Gminny Program Opieki nad Zabytkami	103
4.	Analiza SWOT: Promocja Miasta	103
5.	System nazewnictwa lokalnego	106
6.	Program Ładne Miasto w nawiązaniu do Strategii Rozwoju Miasta Czeladź	135
7.	Główne projekty przewidziane do realizacji w latach 2010-2015	136